

# ΑΝΤΙ



Περίοδος Β'  
Τεύχος 476  
Παρασκευή  
4 Οκτωβρίου 1991  
Δρχ. 250

Τα Βαλκάνια  
με καλούν



## ΒΑΛΚΑΝΙΑ:

- Σερβία και λοιπές Γιουγκοσλαβικές δυνάμεις
- Βουλγαρία - Γιουγκοσλαβία
- Ελλάδα: Οικονομικές σχέσεις και ισορροπία δυνάμεων
- «Μακεδονικό» και η απόσχιση

## ΠΑΣΟΚ

## ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ:

• ημειώσατε «Χ»

## ΑΝΤ. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ:

• ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟ «ΑΝΤΙ»

• Φεστιβάλ Κινηματογράφου

ΜΙΑΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ ©



# ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3, Τηλ. 36.09.712 – 36.02.007



## Αλέξης Πανσέληνος ΒΡΑΔΥΕΣ ΜΠΑΛΕΤΟΥ

Μυθιστόρημα

Ο Κρις Καλλίτσης και η Κάτια Γεροδήμου, δυο μάλλον άσημοι χορευτές του μπαλέτου, βρίσκονται ξαφνικά μπλεγμένοι στα δίχτυα μιας πλεκτάνης που σκοπεύει ν' αναδείξει την Κάτια από το κορντε-μπαλέ σαν σολίστα. Η πλεκτάνη αποτυχαίνοντας ξετυλίγει ένα κουβάρι από αλυσοιδωτές αντιδράσεις, που φτάνει ίσαμε τα Δεκεμβριανά κι από κει, πίσω πάλι στη δεκαετία του '50, στην εποχή της Χούντας και στη σύγχρονη Ελλάδα. Η αδυναμία των νεότερων γενιών να συνδέσουν τα σημερινά προβλήματά τους με την προϊστορία του τόπου στις δεκαετίες που πέρασαν, αποτελεί το κύριο θέμα του βιβλίου. Δυο παλιοί αριστεροί ανακαλύπτουν την άσχημη αλήθεια για τον εαυτό τους στο πρόσωπο ενός δεξιού, κοινού τους φίλου, κι εκείνος τη δική του ομορφιά στα πρόσωπα των παλιών συντρόφων της νεότητάς του. Οι δυο χορευτές συμβιβάζονται με την πραγματικότητα, ενώ ένα νέο αστέρι γεννιέται στο χώρο του ελληνικού Θεάτρου. Κέρδη και ζημιές από την όλη ιστορία, μένει να εκτιμηθούν στο τέλος του βιβλίου, καθώς ο αναγνώστης μια μουσκέυει στο βυθό της θάλασσας και μια στεγνώνει κάτω από τις ακτίνες του αττικού ήλιου.



## Λία Μεγάλου- Σεφεριάδη Ο ΔΡΟΜΟΣ ΕΙΝΑΙ Η ΧΑΡΑ

Μυθιστόρημα

Μέσα στη δίνη της μικρασιατικής καταστροφής ένα βρέφος φυγαδεύεται, για να βρει καινούργια πατρίδα και οικογένεια σ' ένα νησί του Αιγαίου. Αυτή είναι η Ελένη, μια αγράμματη νησιώτισσα, που κατέχει τη δυσκολότερη απ' όλες τις τέχνες: την τέχνη της ζωής. Το «ιαματικό» αυτό βιβλίο εξιστορεί το βίο της, βίο παράλληλο με εκείνον της νεότερης Ελλάδας.



## Αλέξανδρος Κοτζιάς Ο ΠΥΓΜΑΧΟΣ

Νουβέλα

Η τρίτη νουβέλα της σειράς ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΚΡΟΝΟΥ που άρχισε ο συγγραφέας με τον *Ιαγουάρο* και συνέχισε με τη *Μηχανή*. «Αν έχεις τύχη διάβαινε και ριζικό περπάτει» πιστεύει ο Ελληνικός λαός και ο κλητήρας που αφηγείται τον *Πυγμάχο*. «Κι έτσι που όλα στη ζωή μου έρχονται ανάποδα δεν απομένει για ν' ανταπεξέλθουμε παρά ο προσωπικός μου δυναμισμός – η πυγμαχία –» σε τούτα έχει καταλήξει ο κακότυχος αφηγητής έπειτα από τις «διδασχές» ενός δυναμικού δημοσιογράφου στην εφημερίδα όπου κι οι δυό εργάζονται. Και καθώς τις δικές του αναποδιές και αντιξοότητες αφηγείται ο νεαρός απόκληρος της τύχης, στην πραγματικότητα ξετυλίγει, χωρίς να τη λέει και χωρίς να τη γνωρίζει, την κατά πολύ συναρπαστικότερη ιστορία του «διδάχου» του, ενός αυθεντικού *Πυγμάχου*.



## Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος ΜΕ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Συλλογή διηγημάτων

Φέτος, που συμπληρώνονται 80 χρόνια από το θάνατο του μεγάλου Σκιαθίτη πεζογράφου μας, ο ΚΕΔΡΟΣ παρουσιάζει, με την επιμέλεια του Ν.Δ.

Τριανταφυλλόπουλου, την Ανθολογία

«Με τον τρόπο του Παπαδιαμάντη»

Τα χαριτωμένα αφηγήματα της Ανθολογίας, γραμμένα από παλαιότερους (Βάρναλη, Καραγάτση, Λαπαθιώτη) και νεώτερους με το ύφος του Παπαδιαμάντη, αντανakλούν τη μαγεία του κόσμου του και της γραφής του.



• Περίοδος Β'  
• Χρόνος 18ος  
• Τεύχος 476  
Παρασκευή 4 Οκτωβρίου 1991  
Δρχ. 250

**ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ  
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ  
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ  
Τηλ.: 72.32.713 - 72.49.300  
72.32.819 - 72.48.240  
FAX: 72.26.107 - TELEX: 214179 ANTI

- Εκδότης:  
**ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ**  
Δεινοκράτους 131  
115 21 Αθήνα
- Διαφημίσεις:  
Γραμματεία-Λογιστήριο:  
**ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ**
- Σελιδοποίηση, Μοντάζ:  
**ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ**  
**ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ**
- Φωτοστοιχειοθεσία —  
Αναπαραγωγή φιλμς:  
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ»  
Δημοχάρους 60  
Τηλ. 72.49.300
- Εκτύπωση:  
Νέος Παρνασσός Α.Ε.  
Παλλήνη Αττικής 15 344  
16ο Χιλ. Λεωφ. Μαραθώνος  
Τηλ. 66.65.081

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει τις απόψεις του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

**ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ**

**Εσωτερικού**  
Εξαμ. 2.700 δρχ.  
Ετήσια 5.400  
Ετήσια Οργανισμών,  
Τραπεζών, κτλ.: 20.000 δρχ.  
Φοιτητική ετήσια: 4.800

**Εξωτερικού**  
Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:  
εξάμηνη: ..... δολ. 27  
ετήσια: ..... δολ. 54  
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -  
Αυστραλία - Ωκεανία:  
εξάμηνη: ..... δολ. 30  
ετήσια: ..... δολ. 60

- Εμβάσματα, επιταγές:  
**ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ**  
Δημοχάρους 60  
115 21 ΑΘΗΝΑ

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 250  
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 350

**ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ**

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:  
Περιοδικό «ANTI»  
Δημοχάρους 60  
τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας:  
Κέντρο του βιβλίου.  
Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.  
Λασσάνη 9,  
Τηλ. (031) 285.857  
546 22 Θεσσαλονίκη

**ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ**

**ΦΑΚΕΛΟΣ:  
ΕΛΛΑΔΑ και ΒΑΛΚΑΝΙΑ \_\_\_\_\_ 26-50**

Γράφουν:

- Στ. Κούλογλου**
- Χρ. Ροζάκης**
- Αντ. Μπρεδήμας**
- Αλ. Βυζάντιος**
- Κ. Βασιλείου**
- Τ. Γκουριώτης**
- Τ. Παπαδοπούλου**
- Ν. Μάρτης**
- Στ. Παπαθεμελής**
- Χρ. Λαζαρίδης**
- Π. Γρηγοριάδης.**



**ΝΔ - ΠΑΣΟΚ \_\_\_\_\_ 12**

Πώς διαγράφεται σήμερα το πολιτικό τοπίο του διχοματισμού; Πού θα αποβεί η παρακμή και το φολκλόρ των ηγεσιών του; Ο Ρεπόρτερ επιχειρεί να σκιαγραφήσει τα όσα θλιβερά βιώνουμε και απολαμβάνουμε καθημερινώς.



**Αυθαιρετη Δόμηση \_\_\_\_\_ 14**

Ένα διαχρονικό φαινόμενο με πολλούς πρωταγωνιστές, πολλά συμφέροντα και κυρίως με ανυπολόγιστες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Στο ρεπορτάζ ο Ν. Χίος και η Χ. Καμπούρογλου.

**ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ:  
Σκάνδαλα σε εξέλιξη \_\_\_\_\_ 18**

Υπόθεση CHINOOK, υπόθεση 12 επιθετικών ελικοπτέρων, υπόθεση προμήθειας συστημάτων πληρώσεως πλωτήρων ανάγκης, αντισταθμιστικά οφέλη και ελληνοποίηση ανταλλακτικών. Μια εκτεταμένη έρευνα του Ρεπόρτερ και ένας διάλογος με τον υπουργό Εθνικής Αμυνας κ. Βαρβιτσιώτη για το «Αρτεμις» (σελ. 8).

**Γράφουν ακόμη:**

Για το σκοτεινό μέλλον των ελληνικών εξαγωγών ο Αλ. Βυζάντιος (σελ. 17), για το σύστημα αξιολόγησης στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο ο Στ. Μονεμβασιώτης (σελ. 20), η Χ. Καμπούρογλου μιλά με τον γραμματέα της ΚΝΕ Ν. Σοφιανό (σελ. 22).

**ΚΟΥΡΔΙΚΟ \_ 10**

«Δεν υπάρχει μέλλον χωρίς ανθρώπινα δικαιώματα». Ρεπορτάζ από την διεθνή συνάντηση στην Βόννη. Ο κουρδικός λαός έχει ανάγκες. Η διαμόρφωση μιας διεθνούς κοινότητας φίλων του κουρδικού λαού είναι πια γεγονός.

**ΜΟΝΙΜΕΣ  
ΣΤΗΛΕΣ**

- ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ \_\_\_\_\_ 5  
Στάθης
- ΠΟΛΙΤΙΚΟ  
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ \_\_\_\_\_ 6
- ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ: Από τον Κλεισθένη στον Δημ. Τσοβόλα!
- ΑΝΤΗΝΩΡ
- ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ \_\_\_\_\_ 8
- ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ
- ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ \_\_\_\_\_ 11
- ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ \_\_\_\_\_ 51

Ένα ακόμη βήμα προς την αναζήτηση του υψηλού κάνει ο Θ. Αγγελόπουλος. Με το Μετέωρο Βήμα του Πελαργού. Βήμα μετέωρο, με ασαφές αντικείμενο, που περιστρέφεται γύρω από το πρόβλημα χωρίς ίσως να μιλά γι' αυτό. «Αχυρη» η εκκίνηση του φεστιβάλ Θεσσαλονίκης, δεν επρόκειτο για το φεστιβάλ τραγουδιού αυτή την φορά. Ακόμη: συνέντευξη από ένα χριστιανόπουλο που νιώθει πως κάτι δεν πάει καλά: έναν Χριστιανόπουλο που αναζητεί την ποίηση στις επιρροές της ίδιας της ζωής.

**ΕΞΩΦΥΛΛΟ:  
Μίλτος Σκούρας**

# ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΚΥΡΙΟΙ

ΕΝΩ στον βαλκανικό μας περίγυρο αλυσιδωτές είναι οι αντιδράσεις του εμφυλίου πολέμου στην Γιουγκοσλαβία και οι επιθετικοί εθνικισμοί των γειτόνων απειλούν άμεσα τη χώρα.

ΕΝΩ οι ανακατατάξεις δεν έχουν ακόμη κατασταλάξει αλλά αντίθετα αποκτούν μεγαλύτερη ρευστότητα επιτείνοντας την ανασφάλεια και την αβεβαιότητα.

ΕΝΩ τα «μειονοτικά» βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη πυροδοτώντας νέες εκρήξεις.

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ο κοινωνικός αναβρασμός τοποθετούμενος στην πολιτική συγκυρία επιδεινώνει ακόμη περισσότερο το βεβαρυμένο κλίμα.

ΕΧΕΙ η κοινωνική αυτή αναταραχή τα αίτιά της. Αποτελεί αντίδραση απέναντι στα αδιέξοδα της οικονομικής πολιτικής που ακολουθεί η κυβέρνηση ή μάλλον της αντιφατικής πολιτικής, της έλλειψης σταθερότητας και προσανατολισμού. Ο πληθωρισμός και τα εξωτερικά ελλείμματα μπορεί να μειώνονται αλλά τα δημοσιονομικά ελλείμματα όχι μόνο παραμένουν ανεξέλεγκτα αλλά και συνεχώς διογκούνται.

ΟΛΟ και ευρύτερα λαϊκά στρώματα ρίχνονται στην απόγνωση, στην οικονομική ανέχεια, χωρίς ελπίδα και διέξοδο. Οι νεόπτωχοι πληθαίνουν. Η κρίση βαθαίνει. Και δεν έχουμε ακόμη μπει στο ζοφερό 1992.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ παραπαίει. Αλλοπρόσαλλη στην τακτική της, χωρίς πρόγραμμα, χωρίς σταθερή κατεύθυνση και προσανατολισμό δεν μπορεί ούτε την κρίση να διαχειριστεί. Δεν μπορεί να εμπνεύσει, δεν γνωρίζει τι να κάνει με την ελληνική κοινωνία. Η ανικανότητά της να κυβερνήσει αποκαλύπτεται μέρα με τη μέρα. Δεν διαθέτει την αναγκαία κοινωνική συναίνεση για ένα πρόγραμμα ριζικών αλλαγών και έτσι και περιθωριοποιεί μεγάλα τμήματα του πληθυσμού και ανάπτυξη δεν δημιουργεί.

ΚΑΙ ΑΠΟ την άλλη μεριά με το ΚΚΕ στο σκυρόδετο πύργο του και τον ΣΥΝ σε ακινησία, το ΠΑΣΟΚ αλωνίζει υποσχόμενο και πάλι έναν ψευδέστατο «χαμένο παράδεισο», αποσιωπώντας τις ευθύνες του για την τραγική κατάσταση της χώρας και παραβλέποντας την ουσία των προβλημάτων. Προβάλλονται και πάλι ψευδεπίγραφοι σωτήρες και μεσσιανισμοί δοκιμασμένοι και τραγικά αποτυχημένοι.

ΕΧΟΥΜΕ την εντύπωση ότι και στο ΠΑΣΟΚ υπάρχουν οι λογικές εκείνες φωνές που δεν επιθυμούν μετωπικές συγκρούσεις και εφόδους, που αναγνωρίζουν τις δυσκολίες των προβλημάτων και δεν επιθυμούν να τροφοδοτήσουν τον λαό με καινούριες υποσχέσεις και ψευδαισθήσεις.

ΑΛΛΑ, δυστυχώς, οι φωνές αυτές είναι ασθενικές, όταν ακούγονται. Τον τόνο, την γραμμή, την κατεύθυνση, την δίνει ο φασίζων αυριανισμός που έχει πλέον συγκροτηθεί σε συμπαγή δύναμη, υπό τις ευλογίες και την ενθάρρυνση του ίδιου του αρχηγού του ΠΑΣΟΚ. Αποτελεί όχι μόνο θλιβερή αλλά και επικίνδυνη έξοδο από τα αδιέξοδα του ίδιου του ΠΑΣΟΚ που ούτε σωστή και δυναμική αντιπολίτευση μπορεί να κάνει, ούτε εναλλακτική κυβερνητική πρόταση διαθέτει.

ΑΥΤΗ την εξαχρείωση, την εκατέρωθεν περιφρόνηση και καταπάτηση των θεσμών σύντομα θα την πληρώσουμε ακριβά.

ΠΟΥ είναι οι εκσυγχρονιστικές πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις, οι υπεύθυνοι και ενεργοί πολίτες και φορείς για να αναλάβουν την πρωτοβουλία της ανόρθωσης της χώρας; να διοχετεύσουν όλη αυτή την κινητικότητα, την αγωνία, τις κινητοποιήσεις σε θετική κατεύθυνση; να δημιουργήσουν και να στεριώσουν την κοινωνία των πολιτών; αυτή η δύσβατη ατραπός, είναι και ο μόνος δρόμος που μας έχει εναπομείνει αν θέλουμε να θέσουμε φραγμό στην πολιτική και κοινωνική πόλωση και στην παρακμή όπου οδηγείται η χώρα από την μικροκομματική αντιπαράθεση των δύο κονταρομάχων επί παντός, πλην της ουσίας.



ΤΕΛΙΚΑ, ΕΠΙΤΙΖΩ  
ΝΑ ΜΗ ΧΡΕΙΑΣΘΕΙ ΝΑ  
ΓΙΝΕΙ ΔΙΚΗ ΓΙΑ ΑΥΤΗΝ  
ΤΗ ΔΙΚΗ...

P.G. X. ZHARIS

## ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ: Από τον Κλεισθένη στον Δημ. Τσοβόλα!

ΑΚΟΜΑ ΠΙΟ σκληρό, λοιπόν —από πλευράς λιτότητας— θα είναι το 1992, συγκριτικά με το 1991... Το προενηγγείλε, την περασμένη Δευτέρα, ο πρωθυπουργός κ. Κ. Μητσοτάκης, ύστερα από μια πολύωρη σύσκεψη στο Γενικό Λογιστήριο του κράτους. Και ήταν η σύσκεψη αυτή η πρώτη, αφού ακολούθησαν —και ακολουθούν— άλλες πολλές. Στόχος: Η περικοπή των δαπανών όλων σχεδόν των υπουργείων, ιδιαίτερα εκείνων που αρνούνται να αναγνωρίσουν την αναγκαιότητα περιστολών!

ΑΣΦΑΛΩΣ για τη σημερινή κατάσταση της οικονομίας (και κυρίως για το πρόβλημα των χρεών) οι ευθύνες του ΠΑΣΟΚ παραμένουν τεράστιες —κάτι που οι περισσότεροι από τα κόμματα της αντιπολίτευσης επιμένουν να ξεχνούν! (Κατά τις κυβερνητικές εκτιμήσεις, για τα «βερεσέδια» του ΠΑΣΟΚ —για το διαβόητο εκείνο «Τσοβόλα, δώστα όλα», κ.λπ.— κάθε ελληνική οικογένεια θα επιβαρυνθεί φέτος 700.000-800.000 δρχ. και 800.000-900.000 για το 1992). Από την άλλη, ωστόσο, κανείς δεν μπορεί να αγνοήσει τις μεγάλες αποκλίσεις που παρουσίασαν, φέτος, οι αριθμοί του προϋπολογισμού και οι οποίες, εκ των πραγμάτων, συνδέονται με τον νέο προϋπολογισμό. Ουσιαστικά είχαμε μια υπέρβαση των δαπανών (για την εξυπηρέτηση του χρέους) κατά 400 δισ. δρχ. —ποσό στο οποίο θα πρέπει να προστεθούν άλλα 300 δισ., που δεν έχουν εισπραχθεί από την αποκρατικοποίηση, συν άλλα 150 δισ. που εκτιμάται ότι θα φθάσει η υστέρηση των εσόδων. Και ο χορός καλά κρατεί!

ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ «πανόραμα» της οικονομίας περιέγραψε ο κ. Μητσοτάκης και στο Διεθνές Συνέδριο του Ελληνικού Κέντρου Ευρωπαϊκών Μελετών (ΕΚΕΜ), όταν, χωρίς ωραιοποιήσεις, δήλωσε ότι η συμμετοχή της χώρας μας στην οικονομική και πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης «δεν πρέπει να θεωρείται δεδομένη» και ότι «η περιθωριοποίηση δεν συνιστά μια απλή θεωρητική απειλή», αλλά μια «επερχόμενη —αναπόφευκτα— κατάσταση», εφόσον η ελληνική οικονομία δεν βρει τον δρόμο της ανάκαμψης, της ισορροπίας και της σύγκλισης με την ευρύτερη ευρωπαϊκή οικονομία.

Να φταίνε, ύστερα, οι κακότροποι —και «φιλότουρκοι»— Ολλανδοί, όταν επιμένουν για μια «Ευρώπη δύο ταχυτήτων»; Βέβαιο, πάντως, είναι ότι, μέσα στη «χαμένη δεκαετία του 1980» —διάβαζε: στη δεκαετία του ΠΑΣΟΚ— η Ελλάδα εισέπραξε, υπό μορφή εισροής πόρων από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, 14 (δέκα τέσσερα) δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ, στην ίδια περίοδο, δανεισθήκαμε από ξένες τράπεζες άλλα 14 δισ. δολάρια! Τι έγιναν όλα τα χρήματα αυτά; Ποια μεγάλα έργα έγιναν; Ποιος ευθύνεται για τη διασπάθιση και κατασπατάληση ενός τέτοιου τεράστιου ποσού;

### Τα 2.500 χρόνια του Κλεισθένη

ΜΕΣΑ ΣΤΟ δεκαπενθήμερο που επισκοπούμε, η πολιτεία θυμήθηκε —και τιμήσε— τα «2.500 χρόνια Δημοκρατίας», ακριβέστερα τις δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις που εισήγαγε, στα τέλη του βου π.Χ. αιώνα, ο Κλεισθένης, για να θεραπεύσει τις αδυναμίες του προηγούμενου καθεστώτος, του Σόλωνα... Οι εορτασμοί περιορίστηκαν, ατυχώς, σε ένα περιορισμένο κύκλο επισήμων, δικών μας και ξένων, με δεξιώσεις στο Προεδρικό Μέγαρο (η σχετική πρόσκληση σημείωνε: «ένδυμα βαθύχρωμο»), στην Πνύκα, στον Αστέρα Βουλιαγμένης (αμφιτρύων: ο πρόεδρος της Βουλής κ. Αθ. Τσαλδάρης) και με ένα επιστημονικό συμπόσιο στο πανεπιστήμιο Αθηνών. Έλειψε η λαϊκή συμμετοχή, η συμβολή των μέσων μαζικής ενημέρωσης, η εκλαίκευση της «επετείου» στα σχολεία, η έξαρση της δημοκρατίας, στο στυλ, ίσως, του Ουόλτ Ουίτμαν, του κορυφαίου Αμερικανού ποιητή: «Άνοιξε τα καλύτερά σου πανιά και ταξίδεψε, καράβι της Δημοκρατίας! Πολύτιμο είναι το φορτίο που φέρνεις! Όχι μονάχα το σήμερα, μα και το χθες ταξιδεύει μαζί σου»...

ΩΣΤΟΣΟ και έτσι όπως έγιναν οι εορτασμοί, κάποια «μηνύματα» έφθασαν ως τον απλό πολίτη της χώρας: Ο κ. Τσαλδάρης, στην Πνύκα λ.χ., υπέμνησε ότι η «ισηγορία» —που θέσπισε ο Κλεισθένης— σήμαινε προστασία των πολιτικών δικαιωμάτων, «ελευθερία του τύπου» (με την ευρύτερή της έννοια), το δικαίωμα της κριτικής κατά των ασχούντων την εξουσία, το δικαίωμα της συμμετοχής στην άσκηση της εξουσίας, με πρακτική της έκφραση την «ισονομία»... Από την πλευρά του, ο πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Κ. Καραμανλής, αφού τόνισε ότι η δημοκρατία και η ελευθερία είναι σχεδόν ταυτόσημες έννοιες, σκέφθηκε

κάτι πολύ πρακτικότερο: Να μας παραπέμψει σε αυτούς που έδωσαν επιγραμματικά τις αρετές της δημοκρατίας. Έτσι, αν ο Ελύτης μας συμβουλεύει —κάθε φορά που «μας βρίσκει το κακό» και «θολώνει ο νους μας»— να μνημονεύουμε Διονύσιο Σολωμό και Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη —ο Κ. Καραμανλής μας συμβουλεύει να διαβάσουμε Οτάνη, Πλούταρχο και, προπαντός, τον Επιτάφιο του Περικλέους...

ΟΙ ΕΟΡΤΑΣΜΟΙ —όπως έγιναν— μπορεί να μη συγκίνησαν τους απλούς πολίτες αυτής της χώρας. Αλλά και δεν ενόχλησαν! Επιτέλους προβλήματα μπορεί να έχουμε (πληθωρισμό, ακρίβεια, ανεργία...), αλλά αυτή η αναφορά στις ρίζες της δημοκρατίας, δεν ήταν κάτι που δικαιολογούσε χλευασμούς ή αντιδράσεις. Και, όμως, αντιδράσεις υπήρξαν! Τις εξέφρασε ο βουλευτής του ΚΚΕ Αθ. Παφίλης, όταν —«ζηλώσας το του Περικλέους τρόπαιον»...— δήλωσε στην δεξίωση του προέδρου της Βουλής, στον «Αστέρα» Βουλιαγμένης: «Δώσε μου και μένα 30.000 δούλους και σου φτιάχνω μια δημοκρατία αριστούργημα!» (Προφανώς για τον Αθ. Παφίλη μόνη «καθαρή» δημοκρατία —έστω και μη... «αριστουργηματική»— ήταν η δημοκρατία των Μπρέζνιεφ, Χόνεκερ, Ζίβκοφ και των άλλων αστέρων του «υπαρκτού»).

### Η σύγχρονη δημοκρατία

ΑΛΛΑ ΑΝ τη δημοκρατία στην αρχαία Αθήνα εξέφρασαν —πριν από 2.500 χρόνια— ο Κλεισθένης και οι επίγονοί του, τη δημοκρατία στην σημερινή Ελλάδα —των τραγικών πολιτικών αδιεξόδων, των ανέλεγκτων εντάσεων, του διχαστικού φανατισμού, της φθοράς και αναξιοπιστίας— ποιοι, άραγε, την εκφράζουν;

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ δεν είναι εύκολη, καθώς «αυριανιστές» υπάρχουν και στη Νέα Δημοκρατία και στο ΠΑΣΟΚ, που πολεμούν κάθε έννοια συναίνεσης, διαλόγου, ύφεσης —στοιχεία που πυροδοτούν την έκρηξη και κάνουν το παν, για την υπονόμηση των δημοκρατικών θεσμών.

Η ΠΟΡΕΙΑ της χώρας —από πλευράς οικονομίας— μπορεί να είναι καταστροφική. Τα εθνικά θέματα μπορεί να περνούν κρίσιμες —και επικίνδυνες— ώρες. Η αποδιοργάνωση της χώρας να συναγωνίζεται την πολιτική παρακμή. Για τους ανάληψτους εραστές του στείρου φανατισμού και της τυφλής αντιπαράθεσης, πέρα βρέχει...

ΜΕΣΑ ΣΤΟ δεκαπενθήμερο αυτό, ένα άορατο νήμα έμελλε να συνδέσει τον εμπρη-

ΤΖΙΦΟΣ ΚΥΡΙΟΙ...  
ΟΙ ΓΙΑΤΡΟΙ ΕΒΑΛΑΝ ΤΟΝ ΚΑΤΣΑΝΕΒΑ  
ΝΑ ΤΟΥ ΛΕΞΙ ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΕΝΑΡΙΑ  
ΓΙΑ ΝΑ ΔΟΥΝ ΑΝ ΑΝΤΙΔΡΑ!..



σμό της νομαρχίας του Ηρακλείου με τις «σορτίτες» του απεριγραπτου Δημ. Τσοβόλα, στο ειδικό δικαστήριο. Και, φυσικά, την «πάσα», σε ό,τι αφορά τουλάχιστον τις επιδόσεις του Δημ. Τσοβόλα, πήρε αμέσως η... δημοκρατική «Αυριανή»: «Κόκκινος φασισμός - Να φύγει ο πρόεδρος του ειδικού δικαστηρίου - Όλοι οι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ έξω από τον Άρειο Πάγο - Τέρμα στην ανοχή, αποφάσισε το Εκτελεστικό Γραφείο», κ.ά... Μόνο που το Εκτελεστικό Γραφείο, παρά την τυπική κάλυψη που πρόσφερε στον Τσοβόλα, δεν φαίνεται καθόλου να συμφωνεί με τους «τακτικισμούς» (προεκλογικούς, αρχηγικούς και άλλους) του κατηγορούμενου βουλευτή. «Επιτέλους, άλλο να λες ότι "σύ μόνος" υπερασπίζεσαι, μέσα από την ακροαματική διαδικασία, τον μεγάλο μας αρχηγό, και άλλο να παίζεις τα δικά σου αρχηγικά παιχνίδια!»

Οι σοβαρότεροι, μάλιστα, από τα μέλη του Εκτελεστικού Γραφείου ενίστανται και για έναν πρόσθετο ακόμα λόγο: «Δεν είναι δυνατόν —υποστηρίζουν— όλος ο δυναμισμός και όλη η αντιπολιτευτική επίδοση του κινήματος να εξαντλείται στην προβολή και τα καμώματα ενός εξ επαγγέλματος εριστικού βουλευτή που, εφόσον μετέχει στην ακροαματική διαδικασία, θα πρέπει να συμπεριφέρεται ανάλογα».

ΠΕΡΑΝ, όμως, του Δημ. Τσοβόλα, υ-

πάρχουν και οι «αυριανιστές» της Νέας Δημοκρατίας. Οι οποίοι, καθώς η δίκη για το σκάνδαλο Κοσκωτά οδεύει προς το τέλος της, εισηγούνται πειστικά στον κ. Κ. Μητσοτάκη τη διενέργεια εκλογών, με την εκφώνηση της δικαστικής (ή καταδικαστικής) απόφασης του δικαστηρίου. Μόνο που για να κερδηθούν οι εκλογές, θα πρέπει η ένταση να αρχίσει να κλιμακώνεται από τώρα! «Μόνο που η έννοια "συναίνεση" θα πρέπει να εκβληθεί από το λεξιλόγιό μας» κ.λπ.

ΚΑΙ Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ της Δημοκρατίας —στον οποίο πολλοί προσβλέπουν τώρα, ακόμα και ο Συνασπισμός; Όλες οι πληροφορίες λένε ότι ο Κ. Καραμανλής ενίσταται στην διενέργεια πρόωρων εκλογών. Όμως να εξαντλείται ο ρόλος του στην απλή εναντίωση «σε κάθε σενάριο πρόωρων εκλογών»; Μπορεί να παρέμβει θετικά, για την άρση του αδιεξόδου, κατά το δημοσίευμα της «Ελευθεροτυπίας»; («Η ώρα του Προέδρου»). Και πώς αίρεται, άραγε, το αδιέξοδο; Με το να καλέσει —όπως εισηγείται η «Ε»— «τους πολιτικούς αρχηγούς στο κοινό τραπέζι των εθνικών ευθυνών και να τους δώσει την ύστατη και μοναδική ευκαιρία να τα βρουν»; Φοβούμεθα πως η στείρα αντιπαράθεση, η δημαγωγία, η δεκαρολογία, αλλά και τα συγκρουόμενα συμφέροντα έχουν βαθιές ρίζες, στον τόπο αυτόν. Που δεν απαλείφονται με μια σύσκεψη

στο Προεδρικό Μέγαρο. Όσο για τον πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ, δεν είναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν ότι, ενώ η ψυχή του είναι με την... «Αυριανή» (και επιζητεί τα «Εύγε» των «σοφιστών» Κουρήδων), τελικά, η κατάσταση της υγείας του τον καθιστά, εκ των πραγμάτων, «δύναμη συγκρατημένου» —δύναμη, δηλαδή, ανάσχεσης στα λογής σενάρια όξυνσης.

★ ★ ★

ΚΑΤΑ ΤΑ άλλα, μέσα στο δεκαπενθήμερο συνεχίστηκε η γιουγκοσλαβική έκρηξη (με μονάδες του ομοσπονδιακού ναυτικού να βομβαρδίζουν τώρα τις ακτές της Κροατίας), με τους Κ. Μητσοτάκη και Γ. Βασιλείου να εξακολουθούν να αισιοδοξούν σε ό,τι αφορά την εξεύρεση «δίκαιης και βιώσιμης λύσης του Κυπριακού» και με τον Μιχαήλ Γχορμπατσώφ να δηλώνει (όχι για πρώτη φορά) ότι προτιμά να παραιτηθεί «παρά να είναι πρόεδρος μιας διαμελισμένης χώρας». Το σημαντικότερο, ωστόσο, γεγονός, των ημερών αυτών, ήταν η απόφαση του προέδρου Μπους να μειώσει το πυρηνικό δυναμικό των ΗΠΑ, ενέργεια που χαιρετίστηκε ακόμα και από το Πεκίνο, αλλ' όχι από το Παρίσι!

Είχε γραφεί το ρεπορτάζ αυτό, όταν Τετάρτη βράδυ (στις 11.30) έφθανε στα γραφεία του ANTI η είδηση του θανάτου του Οικουμενικού Πατριάρχη Δημητρίου. Το ANTI θέλει να πιστεύει ότι η απώλεια του Δημητρίου —σε μια κρίσιμη ώρα των ελληνοτουρκικών σχέσεων— δεν θα δημιουργήσει πρόσθετα προβλήματα και ανώφελες εντάσεις.

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ

Τόσο σατανικότερος και πιο κακός ο περιώνυμος «δαίμων του τυπογραφείου», όσο εξυπνότεροι οι αναγνώστες του «ANTI». Έτσι, το πολιτικό δεκαπενθήμερο του φιλοξενούμενου στις στήλες αυτές ANTHNOPA στο προηγούμενο τεύχος, δεινοπάθησε περισσότερο από άλλες φορές!

«Το κουβάρι κρατεί» ήταν ο τίτλος —και έτσι πήγε. Εν πάση περιπτώσει αν το επιθυμείτε ανατρέξετε για την ορθή ανάγνωση ως εξής:

Αρχίστε την ανάγνωση από την β' παράγραφο της τρίτης κολώνας στην σελ. 6 που αρχίζει: «ΕΘΝΙΚΑ θέματα, τρομονόμος...» και μέχρι την τρίτη κολώνα στην επόμενη, σελ. 2: «...και άλλα ηχηρά —ή άθλια— παρόμοια...». Στη συνέχεια πάτε στην αρχή του κομματιού και θα τελειώσετε με την τελευταία παράγραφο: «ΠΑΝΤΩΣ, την Τρίτη βράδυ...».

Ζητούμε συγγνώμη από τον ANTHNOPA και από σας που υποχρεωθήκατε σε αυτήν την δοκιμασία!

## Η Τουρκία ήπια το «πικρό ποτήρι»

Την ανάγκη φιλοτιμίας ποιούμενος ο κ. Γιλμάζ άλλαξε στάση απέναντι στην ΕΟΚ. Το 1990, ο ίδιος άνθρωπος με άλλη επίσημη ιδιότητα —τότε ως υπουργός Εξωτερικών— είχε αρνηθεί να πάρει μέρος η Τουρκία σε Σύνοδο Σύνδεσης με την ΕΟΚ. Αφορμή εκείνης της —οργισμένης— άρνησης του κ. Γιλμάζ, το γεγονός ότι η Κοινότητα είχε αποδεχθεί τότε, κάποια ελληνική παρέμβαση, την επίλυση του Κυπριακού ως όρο για να προχωρήσουν οι σχέσεις ανάμεσα στην Κοινότητα και την Τουρκία.

Τώρα ο κ. Γιλμάζ, πρωθυπουργός πλέον, ανεκρούσεν πρύμνην. Κι έκανε πρόθυμα ως «καπετάνιος» αυτά που μετά βδελυγμίας απέρριψε ως ...«λοστρόμος»!

Οι Κοινοτικές θέσεις σκλήρυναν απέναντι στην Άγκυρα ακόμα περισσότερο, πάλι με ελληνική παρέμβαση —την επιτυχία της οποίας πιστώνεται ο κ. Αντ. Σαμαράς.

Συγκεκριμένα, στο «κοινό ανακοινωθέν» που υπέγραψαν οι «12» πριν προσέλθει ο Τούρκος εκπρόσωπος...

- Πρώτον, διατηρείται η υπόμνηση ότι η επίλυση του Κυπριακού αποτελεί όρο για την πρόοδο των τουρκο-κοινοτικών σχέσεων.

- Δεύτερον, υπογραμμίζεται με έμφαση ότι ομαλή εξέλιξη των σχέσεων Τουρκίας - ΕΟΚ εξαρτάται και από την πρόοδο στον τομέα των δημοκρατικών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία. Προσοχή εδώ: η θέση αυτή δεν αφορά πλέον την αποκατάσταση του Κοινοβουλευτισμού που έχει πλέον συντελεστεί, αλλά αποτελεί έμμεση αναφορά στα μειονοτικά δικαιώματα, και «ιχνογραφεί» —αν και δεν αναφέρει— το Κουρδικό.

- Τρίτον, προστίθεται ως νέος «όρος» η διατήρηση σχέσεων «καλής γειτονίας» με τα γειτονικά προς την Τουρκία κοινοτικά κράτη.

Ειδικά το σημείο αυτό δίνει ένα επιπλέον διπλωματικό όπλο στην Ελλάδα όταν συντελούνται οι τουρκικές προκλήσεις στα σύνορα ή τον εναέριο χώρο της.

- Τέταρτον, υπενθυμίζει για μία ακόμη φορά ότι το «ξεπάγωμα» του 4ου Χρηματοδοτικού Πρωτοκόλλου προϋποθέτει την ομοφωνία των κοινοτικών μελών —υπόμνηση που και πάλι αποτελεί ευθεία αναφορά στο ελληνικό «βέτο».

Ο κ. Γιλμάζ βέβαια, εν όψει και των εκλογών της 20ής Οκτωβρίου, είχε επειγόντως την ανάγκη να δείξει ότι οι σχέσεις της χώρας του με την ΕΟΚ «αναθερμαίνονται»...

Γι' αυτό και υποχρεώθηκε να δεχθεί όρους πολύ πιο σκληρούς από εκείνους που είχε απορρίψει πριν ενάμισυ χρόνο.

Αλλά ο τουρκικός Τύπος δεν πρόκειται να του χαριστεί. Και η απελπισμένη λαχτάρα του για μία —έστω και «Πύρρεια»— διπλωματική «νίκη» στις Βρυξέλλες θα καταγραφεί στην Άγκυρα ως προσωπικό του «Βατερλώ»...

Χ.Λ.

## Το παραλήρημα

Αλαλάζοντα πλήθη συγκεντρώθηκαν στην Λεωφόρο Αλεξάνδρας, έξω από το Ειδικό Δικαστήριο, για να ζητωκραυγάζουν τον «ήρωά» τους Δ. Τσοβόλα.

Ανεξάρτητα αν η απόφαση του Δικαστηρίου για την αποβολή του κ. Τσοβόλα ήταν δικονομικά σωστή ή όχι, έδωσε μια νέα αφορμή στον Ταύρο και

τους συνοδοιπόρους του να παρουσιάσουν τον «καλύτερο» εαυτό τους μαστιγώνοντας αλύπητα τα αισθήματα και ένστικτα των οπαδών του Κινήματος. Και δίνουν αυτές οι φανατισμένες μάζες με την ενθάρρυνση και προτροπή των διαφόρων ανευθύνων πολιτικάντηδων υπό την προστασία και προβολή του Ταύρου ό,τι απεχθέστερο μπορεί να συμβαίνει σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα. Ένα απο-

κρουστικό πρόσωπο ταγμάτων εφόδου έτοιμων να καταλύσουν τα πάντα, να γκρεμίσουν τα πάντα, θεωρώντας τον εαυτό τους ως τον μόνο θεσμό σε αυτή τη χώρα. Οι πολίτες ακόμη κι όταν αισθάνονται ότι αδικούνται, ακόμη κι όταν τους πνίγει το δίκιο, ενεργούν ως σοβαροί και υπεύθυνοι πολίτες.

Το χειρότερο είναι ότι αυτή την φορά, όταν συμβαίνουν τέτοια γιουρούσια δεν υψώνεται μέσα στο ΠΑΣΟΚ ούτε μια φωνή για να καταδικάσει τον έρποντα αυτό φασίζοντα λόγο και την φασιστική συμπεριφορά των οπαδών τους. Αναλαμβάνουν, έτσι, κι αυτοί την ευθύνη για τα όσα θα συμβούν. Και τότε θα είναι αργά για να νίψουν τας χείρας τους.

Δ.Τ.

## Κουτοπονηριές εκ Μεσσηνίας

Η σεισμικότητα του Μεσσηνιακού κόλπου καθιστά την Καλαμάτα μια αρκετά ταλαιπωρημένη ακόμη και σήμερα πόλη. Πριν από 10 χρόνια ξεκίνησε ο πολεοδομικός σχεδιασμός της πόλης, η ολοκλήρωση του οποίου σήμανε και την βράβευσή του από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πολεοδόμων. Μάλιστα στις 20 του Σεπτεμβρίου ο κ. Δήμαρχος της πόλης ταξίδεψε έως τις Βρυξέλλες όπου και παρέλαβε το βραβείο από τον κοινοτικό επίτροπο κ. Μίλαν.

Λίγους μήνες πριν όμως ο κ. Δήμαρχος που προέρχεται από την κυβερνητική παράταξη και υλοποιώντας προεκλογικές του δεσμεύσεις έφερε προς ψήφιση από το Δημοτικό Συμβούλιο την αναθεώρηση του σχεδίου πόλης αυξάνοντας τον συντελεστή δόμησης και καταργώντας τις παρόδιες στοές. Παρ' όλα αυτά ταξίδεψε στις Βρυξέλλες και παρέλαβε το βραβείο. Και όχι μόνον αυτό. Λίγες ημέρες μετά, το Δημοτικό Συμβούλιο συνεδρίασε εκ νέου συζητώντας ενστάσεις πολιτών για το θέμα αυτό τις οποίες και απέρριψε.

Όπως επίσης δεν άκουσε και τις τεκμηριωμένες αντιρρήσεις του ΤΕΕ και του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων, εκπρόσωποι των οποίων παραβρέθηκαν στην συνεδρίαση κατόπιν προσκλήσεως της μειοψηφίας του Δήμου.

Επιτέλους, κ. Δήμαρχε, επιστρέψτε τουλάχιστον το βραβείο.

Ν.Χ.

## Απατήθηκε!

Ο κ. Βάσος Γεωργίου σε άρθρο του στον «Ρ» (2/10) με τον ωραίο τίτλο «Η έφοδος της αντεπανάστασης» κλαίει και οδύρεται που ανακαλύπτει ότι η ΕΣΣΔ «δεν είναι η αταξική κοινωνία που μας λέγανε οι επίσημοι και το πιστεύαμε πως ήταν». Για όλα φυσικά φταίνε οι ομάδες των «σοσιαλδημοκρατών διανοουμένων Γκορμπατσώφ, Γιάκοβλεφ, Σεβαρντνάντζε και σία». Τα υπόλοιπα στο εμβριθές αυτό άρθρο τα αντιλαμβάνεστε εύκολα.

Κ.Β.

## Γυρίσματα

Τους ανθρακωρύχους είχε καλέσει ο Πρόεδρος της Ρουμανίας Ιλιέσκου για να στηρίξει την εξουσία του. Αυτοί ξαναγύρισαν ένα χρόνο μετά λιθοβολώντας τον πρώην «ευεργέτη» τους, γιατί τους κοροΐδεψε.

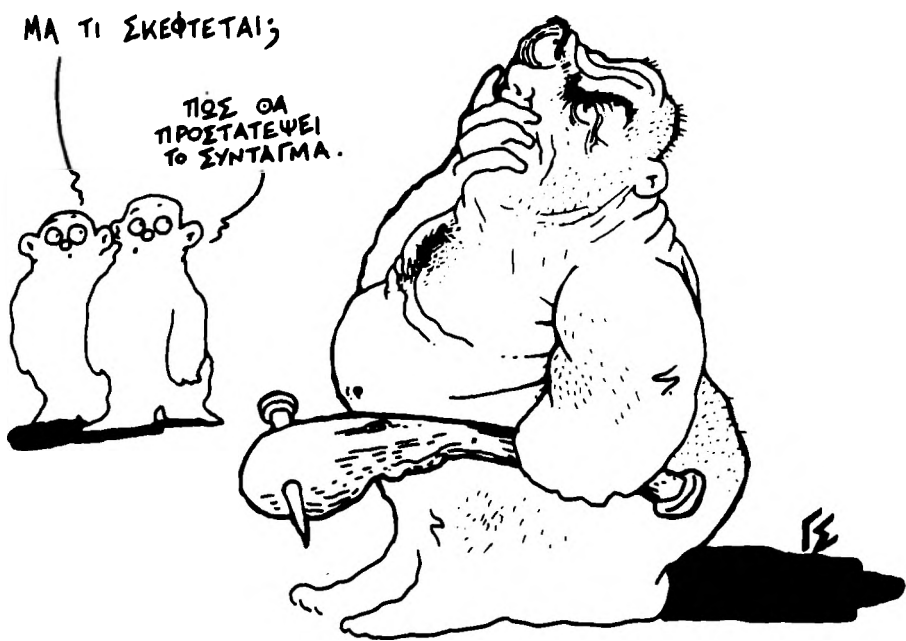
Αλλάζουν οι καιροί... Κ.Β.

## Αρχεία

Τελικά δεν καταλάβαμε από τις σχετικές ανακοινώσεις. Υπάρχουν προσωπικά αρχεία του κ. Ανδρέα Παπανδρέου στο Καστρί ή δεν υπάρχουν; Κι αν υπάρχουν τι περιέχουν; Είναι δυνατόν, αν υπάρχουν να εγκαταλείπονται κατά τέτοιο τρόπο τέτοια αρχεία που ασφαλώς αφορούν την αλληλογραφία του πρώην πρωθυπουργού και επομένως τη διαχείριση των κρατικών υποθέσεων; Όλα είναι δυνατά.

Τ.Ν.





## Νεφόπληκτα

Πάει κι αυτό, πέρασε. Για τα ρεκόρ των ρύπων ο λόγος. Διοξείδιο του αζώτου, όζον, κ.λπ. Κατάσταση επιφυλακής, κατάσταση λήψης έκτακτων μέτρων κ.λπ. Παραινέσεις και κυρίως απαγόρευση της κυκλοφορίας των Ι.Χ. αυτοκινήτων. Γνωστές επαναλήψεις γύρω από ένα δηλητηριώδες φαινόμενο.

Πίσω, από αυτό, συμφέροντα — μικρά, μικρομεσαία και μεγάλα. Και κυρίως έλλειψη οποιασδήποτε βούλησης για την λήψη μακροπρόθεσμων και αποτελεσματικών μέτρων. Πολιτικό κόστος γαρ.

Παλαιότερα σε εποχές λειψυδρίας προσφεύγαμε κατά το έθιμον σε λιτανείες. Λέτε να το δούμε και αυτό σήμερα. Για φανταστείτε επί παραδειγμάτι λιτανείες στην Πατησίων για να φυσήξει κάποιο βοριαδάκι. Κάτι σαν τον διάολο και το λιβάνι δηλαδή. Είτε πάλι στο σταθμό μέτρησης της Λιοσίων να διοργανώνονται συγκεντρώσεις προκειμένου να ξορκίσουμε το νέφος. Είναι κι αυτό μία πρόταση. Κύριοι της κυβέρνησης για σκεφθείτε το. Δεν κοστίζει και πολιτικά. Αρκεί να μην υπάρχουν νεκροί. Διότι θύματα είμαστε όλοι, υγείς και ευπαθείς.

Ν.Χ.

## ΓΙΑ ΤΟ «ARTEMIS»

● Από τον Υπουργό Εθνικής Αμυνας κ. Γ Βαρβιτσιώτη πήραμε την ακόλουθη επιστολή που αναφέρεται σε δημοσίευμα του προηγούμενου μας τεύχους:

Φίλε κύριε Διευθυντά,

Αναφερόμενος στο δημοσίευσμά σας της 20/9/91, υπό τον τίτλο «Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΕ ΚΡΙΣΗ», θα ήθελα να σας γνωρίσω τα ακόλουθα:

Το υπουργείο Εθνικής Αμύνης μεθοδεύει την παραλαβή όσο το δυνατό περισσοτέρου υλικού (Αντιαεροπορικών Μονάδων Πυρός Οπλικών Συστημάτων) ώστε να γίνει πλήρης αξιοποίηση των πιστώσεων που διετεθήσαν ή πρόκειται να διατεθούν, καθώς και των υλικών που έχουν ήδη παραληφθεί.

Παράλληλα και σύμφωνα με τις επιχειρησιακές απαιτήσεις των Γεν. Επιτελείων, μελετάται και η δυνατότητα ενσωματώσεως πυραυλικού συστήματος στο ARTEMIS-30. Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας, η ΥΠΟΒΙ προέβη στη συγκέντρωση στοιχείων από την διεθνή αγορά και υπέβαλε σχετική έκθεση, χωρίς να προτείνει την προμήθεια συγκεκριμένου πυραυλικού συστήματος.

Οι επιχειρησιακές απαιτήσεις και οι προδιαγραφές του πυραυλικού συστήματος ανήκουν στην αρμοδιότητα των χρηστών — Στρατού Ξηράς, Πολεμικού Ναυτικού και Πολεμικής Αεροπορίας — και εφ' όσον οι οικονομικές συνθήκες το επιτρέψουν μελετάται να γίνει μελλοντικά προμήθεια πυραυλικών συστημάτων με όλες τις νόμιμες διαδικασίες.

Το Α/Α Σύστημα ARTEMIS - 30 δεν έχει παραληφθεί ακόμη από τις Ένοπλες Δυνάμεις επειδή κατά τις αξιολογήσεις παρατηρήθηκαν αποκλίσεις ως προς την εκπλήρωση των συμβατικών υποχρεώσεων της εταιρείας. Συγκεκριμένα αφ' ενός υφίστανται αποκλίσεις από τα συμβατικά τεχνικά — επιχειρησιακά χαρακτηριστικά του συστήματος και αφ' ετέρου η εταιρεία δεν έχει προβεί στη μαζική παραγωγή του πυρομαχικού μάχης και δεν έχει πιστοποιήσει το σύστημα κάννης - πυρομαχικού μάχης. Εξάλλου, οι χρήστες (Γενικά Επιτελεία), πέραν των ως άνω συμβατικών αποκλίσεων έχουν συνδέσει την παραλαβή του συστήματος με την διασύνδεσή του με πυραυλικό σύστημα βραχέος βεληνεχούς.

Τέλος η συμμετοχή της εγχωρίου Βιομηχανίας στην προμήθεια ανταλλακτικών κάθε είδους αμυντικού υλικού εξετάζεται πάντοτε θετικά με συνεχώς καταβαλλόμενη προσπάθεια ώστε τα εγχώρια προϊόντα να υποκαταστήσουν διαδοχικά τα εισαγόμενα από το εξωτερικό υπό τις προϋποθέσεις να είναι ποιοτικώς κατάλληλα, και να προσφέρονται σε συμφέρουσες τιμές.

Με τιμή

Ιωάννης Μ. Βαρβιτσιώτης

Ευχαριστούμε τον κ. Υπουργό για την άμεση τοποθέτησή του και γενικά μας βρίσκει σύμφωνους με τις υγιείς θέσεις του στο όλο θέμα εισχύσεως της Ελληνικής Αμυντικής Βιομηχανίας. Θα θέλαμε όμως να επισημάνουμε ένα-δύο σημεία:

Η ενσωμάτωση πυραυλικού συστήματος στο ARTEMIS-30 είναι βέβαια ουσιαστική, αλλά η μεθοδευση μέχρι τώρα της ΥΠΟΒΙ «με την συγκέντρωση στοιχείων» και την υποβολή τους με κάποια σειρά προτιμήσεως δεν φαίνεται ορθόδοξη. Επίσης δεν είναι ορθόδοξη η αίτηση της διοικήσεως της ΕΒΟ για την μελέτη μέσω D.I.C.A., της ενσωματώσεως στο ARTEMIS-30 του πυραυλικού συστήματος SKYGUARD του Δαλέζιου (στοιχεία εγγράφου στην διάθεσή σας). Είναι επίσης εμφανής η κάποια δυσφορία της ΥΠΟΒΙ στην προτοβουλία Ελληνικών Εταιρειών σε συνεργασία με την KUKA αναπτύξουν πυραυλικό σύστημα σε κλάσμα του κόστους των λύσεων Δαλέζιου - Μπουλούκου.

Για την μη πιστοποίηση του συστήματος κάννης - πυρομαχικού και υπάρξεως αποκλίσεων επιδόσεων, θα παρατηρήσουμε ότι ουσιαστικά δεν πρόκειται για ανάπτυξη νέου προϊόντος, δεδομένου ότι το μεν πυροβόλο MAUSER ήταν υπαρκτό, όπως και τα πυρομαχικά του, ο δε κυλίβαντας ανεπτύχθη από την έμπειρη KUKA. Δεν έχει νόημα επίσης, κατά την γνώμη μας, η μαζική παραγωγή του πυρομαχικού δεδομένης της μη πλήρους αποδοχής του συστήματος. Ενημερωτικά τέλος θα πληροφορούσαμε τον κ. υπουργό ότι δεν υπάρχει κανένα αντιαεροπορικό πυροβόλο που παρέλαβε ο Στρατός, και του οποίου να μετρήσει την διασπορά ή το KILL PROBABILITY.

Όσον αφορά στην τελευταία παράγραφο — «περί πολιτικής βουλήσεως» — για την συμμετοχή της Ελληνικής Βιομηχανίας στην προμήθεια ανταλλακτικών, έρχεται σε αντίθεση με τα καταγγελλόμενα σε σημερινό άρθρο μας που φιλοξενείται σε άλλες στήλες.

## Κούρδοι: Δεν υπάρχει μέλλον χωρίς ανθρώπινα δικαιώματα

Την περασμένη Παρασκευή (27/9) και το Σάββατο (28/9) συγκεντρώθηκαν στην Βόννη πάνω από 300 εκπρόσωποι οργανώσεων και προσωπικότητες από την Ευρώπη — αλλά και τις ΗΠΑ — για να λάβουν μέρος στην Διεθνή Συνάντηση που οργάνωσαν η «Πρωτοβουλία για τα ανθρώπινα δικαιώματα στο Κουρδιστάν» και η κυβέρνηση της κάτω Σαξωνίας με θέμα «Κούρδοι: δεν υπάρχει μέλλον χωρίς ανθρώπινα δικαιώματα».

Από την Ελλάδα είχαν προσκληθεί και πήραν μέρος ο Δήμαρχος Αθηναίων κ. Αντ. Τρίτσης και ο εκδότης του ANTI. Η λήξη της Συνάντησης έγινε το βράδυ του Σαββάτου οπότε και έγινε η ίδρυση της Διεθνούς Ομοσπονδίας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στο Κουρδιστάν.

Η Συνάντηση άνοιξε με τις ομιλίες των οργανωτών: πρώτος μίλησε ο πρωθυπουργός της Κάτω Σαξωνίας Γκέρχαρντ Σρέντερ και στην συνέχεια ο Κούρδος Σερτάτς Μπουτσάκ (γνωστός και από την συμμετοχή του στο Συμπόσιο για το Κουρδικό Ζήτημα που είχε γίνει στην Αθήνα στις 6 και 7 Ιουνίου).

Άλλοι ομιλητές ήταν ο υπουργός της Κάτω Σαξωνίας Γ. Τρίτιν, ο αυστριακός υπουργός Π. Γιάνκοβιτς, η βουλευτής του Εργατικού Κόμματος Αν Κλόουντ, ο ολλανδός βουλευτής Ντ. Οίσμα και ο νορβηγός ειρηνιστής Γ. Γκάλτουνγκ. Άλλοι ομιλητές ήταν ο κούρδος βουλευτής στην τουρκική βουλή Ιμπραήμ Ασκού, η πράσινη βουλευτίνα Κλαούντια Ροθ και πολλοί άλλοι. Ο δήμαρχος της Αθήνας κ. Τρίτσης μίλησε για την βαλκανοποίηση του Κουρδιστάν και την προσπάθεια για την ανάδειξη μιας ηγεμονικής δύναμης στην περιοχή εκείνη της Τουρκίας η οποία χαρακτηρίζεται για τον επεκτατισμό της.

Γενικά η Τουρκία αποτέλεσε κοινό σημείο αναφοράς όλων των ο-

μιλητών και ειδικά για την καταπίεση και τις διώξεις που επιβάλλει σε βάρος του κουρδικού στοιχείου. Είναι χαρακτηριστικά όσα συνέβησαν με την παρουσία του τούρκου καθηγητή στο Πανεπιστήμιο της Άγκυρας κ. Τουρκάγια Ατόι. Ο καθηγητής ζήτησε τον λόγο και στην ομιλία που αποτέλεσε κατάφωρη παραβίαση κάθε σοβαρής παρουσίας, προσπάθησε να παρουσιάσει ως μη υπάρχον το κουρδικό πρόβλημα. Στο τέλος έδωσε μια «συνέντευξη Τύπου» στην τουρκική πρεσβεία της Βόννης όπου απέφυγε και πάλι να αναφερθεί στο ζήτημα. Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι στην τουρκική πρεσβεία — όπου υποτίθεται θα γινόταν ενημέρωση για το Κουρδικό — μοιράζονταν έξη (6) φυλλάδια από τα οποία τα τέσσερα (4) αφορούσαν την Ελλάδα!

Αλλά η Συνάντηση έδειξε ότι έχει αρχίσει να διαμορφώνεται διεθνώς μια κοινότητα φίλων του κουρδικού λαού που είναι αποφασισμένη και έτοιμη να δουλέψει για την κουρδική υπόθεση. Μία ομάδα νέων Κούρδων μηχανικών έφεραν τα φυλλάδιά τους και έδειχναν τι σχέδια έχουν για ένα πρόγραμμα άμεσης στέγασης στα όρη του Κουρδιστάν. Άλλοι περιέγραψαν την δραστηριότητά τους — με την προοπτική του ερχόμενου χειμώνα — για την συλλογή φαρμάκων και κάθε άλλης βοήθειας για το χειμαζόμενο Κουρδιστάν.

Η κατάσταση στο άμεσο περιβάλλον μας είναι εύθραυστη και ίσως να μας επιφυλάσσει όχι ευχάριστες εξελίξεις. Αλλά η μνήμη μας δεν μπορεί να λειτουργεί με τις υπενθυμίσεις μόνον των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Οι εικόνες των Κούρδων που περπατούσαν επί μέρες την περασμένη άνοιξη, διωγμένοι από τα σπίτια τους, είναι ακόμη νωπές. Όλοι αυτοί οι άνθρωποι θα περάσουν τον φετινό χειμώνα στα βουνά — στερημένοι, άρρωστοι, άστεγοι. Εμείς δεν πρόκειται να κάνουμε απολύτως τίποτε γι' αυτόν τον λαό;

## Οι νέοι συναντούν την Ευρώπη;

Την ίδια ώρα που τα Βαλκάνια φλέγονται γύρω μας και αντιμετωπίζουμε ανοιχτές πια πιέσεις και αμφισβητήσεις της εθνικής μας κυριαρχίας, καθημερινές προκλήσεις και φαινόμενα παραχάραξης της Ιστορίας, όχι μόνο από τα Ανατολικά αλλά και από Βορρά και Δύση, η εκμετάλευση της οσοδήποτε μικρής ευκαιρίας, για την προώθηση και προβολή όλων των παραπάνω προς τα έξω είναι, μάλλον, επιβεβλημένη.

Ο λόγος για το Συνέδριο με θέμα «Οι νέοι συναντούν την Ευρώπη» που διοργάνωσε η RAI με την συνεργασία των κρατικών ραδιοφωνιών των περισσότερων χωρών της Ευρώπης στο Ιέζολο της Βενετίας στις 24 και 25 Σεπτεμβρίου. Από ελληνικής πλευράς δεκαπέντε νέοι και νέες αποτέλεσαν την αντιπροσωπεία, μετά από διαγωνισμό που προκήρυξε η ΕΡΤ Α.Ε., συνδιοργανωτής του Συνεδρίου. Η δεκαπενταμελής αυτή ελληνική αντιπροσωπεία δεν στάληκε για να περάσει ένα ευχάριστο δεκαπενθήμερο στην ειδυλλιακή Βενετία αλλά για να συναντήσει την Ευρώπη κατά τις διήμερες εργασίες του Συνεδρίου. Μια τέτοια αποστολή όμως χωρίς την στοιχειώδη προετοιμασία, αποτελεί επιπλοκαιότητα. Εδώ εντοπίζεται πραγματικά η παντελής απουσία του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών το οποίο θα μπορούσε τουλάχιστον να έχει μία συνεργασία με την ομάδα και το οποίο πιθανόν να είχε πλήρη άγνοια του θέματος. Διότι δεν εξηγείται το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες γνωρίζουν γενικά και αόριστα, από την ενημέρωση της διοργάνωσης, την δυνατότητα να παρουσιαστεί κάποια εισήγηση στο Συνέδριο, και μόλις το βράδυ της προηγούμενης, μετά από μεταξύ τους συζήτηση, ανατίθεται στον μεγαλύτερο σε ηλικία η σύνταξη και παρουσίαση της εισήγησης που, ευτυχώς, ξεκινά με τον μύθο της αρπαγής της Ευρώπης, υπογραμμίζοντας έτσι το γεγονός ότι η χώρα μας κατοικείται από Ευρωπαίους. Την ίδια εβδομάδα στην Βενετία παρουσιάζεται έκθε-

ση με θέμα «Οι Κέλτες - πρώτοι Ευρωπαίοι». Την παντελή αυτή απουσία του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών εντοπίζουν τα ίδια τα μέλη της αντιπροσωπείας, που επιστρέφοντας επισημαίνουν το ότι για άλλη μία φορά «οι ξένοι άρπαξαν την ευκαιρία που εμείς χάσαμε πανηγυρικά» έστω και σε ένα τέτοιο λιλλιπούτειο βήμα, όπως αυτό του Συνεδρίου. Αυτό το μήνυμα έπιασαν όμως τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη.

Έτσι από το βήμα αυτό η βρετανική αντιπροσωπεία έστειλε ένα σαφέστατα πολιτικό μήνυμα εξηγώντας ότι «καταργήσαμε τον θάτσερισμό επειδή μας απομόνωσε από την Ευρώπη» ενώ οι Πορτογάλοι παρουσίασαν την εισήγησή τους στην μητρική τους γλώσσα, προκαλώντας έτσι ταραχή στους διοργανωτές αλλά και την παρατήρηση του προεδρείου καθώς το Συνέδριο προέβλεπε μετάφραση από και προς αγγλικά, γαλλικά και ιταλικά, μόνο. Οι Πορτογάλοι επανέλαβαν την ίδια τακτική και κατά την προηγούμενη διοργάνωση δύο χρόνια πριν όταν δεν υπήρξε μεταφραστής. Εφέτος όμως οι Ιταλοί είχαν προνοήσει σχετικά και έτσι η πορτογαλική εισήγηση μεταφράστηκε καθιστώντας παράλληλα σαφές, τόσο προς τους εξακόσιους συνέδρους όσο και προς κάθε άλλη κατεύθυνση ότι στην αυριανή Ευρώπη η Πορτογαλία θα μιλά την γλώσσα της, θα διατηρήσει την ταυτότητα και τις ιδιαιτερότητες της.

Έτσι λοιπόν, μία εβδομάδα μόλις μετά την παρέμβαση του κ. Ντε Μικέλιν, που αποτέλεσε έναν από τους σοβαρούς παράγοντες ματαιώσης της τετραμερούς των Αθηνών, χάσαμε την ευκαιρία να πάρουμε τουλάχιστον την ρεβάνς, και μάλιστα μέσα στο γήπεδο των Ιταλών.

Κάνοντας, όχι βέβαια τίποτε σπουδαίο, αλλά προγραμματίζοντας, την αποστολή αυτή να γίνει κήρυκας των εθνικών μας θεμάτων και όσων προβλημάτων αντιμετωπίζουμε από τους γείτονές μας και όχι αφήνοντάς την εξ ολοκλήρου στην τύχη της.

Γιάννης Γεωργίου

● ΠΡΕΣ ΓΚΕΪΤ. Στα δικαστήρια πρόκειται να βρεθούν αλληλοκατηγορούμενοι ο «Ελεύθερος Τύπος» και το «Έθνος». Αφορμή αποτέλεσε δημοσίευμα του «Ανάδελφου» για χρηματισμό δημοσιογράφων του «Έθνους» από την Ρηγιλλής. Το «Έθνος» με την σειρά του κάλεσε τον Δημ. Ρίζο να αναφέρει συγκεκριμένα ονόματα όπως και τους υπουργούς Μ. Έβερτ, Γ. Βαρβιτσιώτη και Γ. Παλαιοκρασά που είναι μέλη του Δ.Σ. του Ιδρύματος Βουδούρη να τοποθετηθούν. Πράγματι οι τρεις υπουργοί τοποθετήθηκαν γενικώς επί του επιπέδου και του ύφους παρόμοιων δημοσιευμάτων. Περισσότερο σαφής ήταν ο κ. Έβερτ ο οποίος δεν θα έβλεπε με άσχημο μάτι μια πιθανή αλλαγή στην διεύθυνση του «Ελ. Τύπου», καθώς η πολιτική κουλτούρα του υπουργού Προεδρίας δεν συμβαδίζει με εκείνη του «Αναδέλφου».

Από την πλευρά του ο «Ανάδελφος» θυμήθηκε την πολιτική γραμμή του «Έθνους» κατά την περίοδο των αποκαλύψεων του σκανδάλου Κοσκωτά, την συνέκρινε με την σημερινή και κατέληξε σε ...διόλου πρωτάκουστα συμπεράσματα για την σχέση εξουσίας (ανερχόμενης και κατερχόμενης) με τον Τύπο. Λέγεται μάλιστα ότι ζήτησε κάλυψη από την Νέα Δημοκρατία, η οποία παραδέχθηκε επισήμως ότι αρκετοί δημοσιογράφοι εργάστηκαν κατά καιρούς στο κόμμα παρέχοντας κυρίως υπηρεσίες στην προεκλογική δραστηριότητα. Στην συνέχεια 9 επιτελικά στελέχη του «Έθνους» κατέθεσαν μήνυση κατά του Δημ. Ρίζου ζητώντας αποζημίωση 500 εκατ. δραχμών, ενώ 100 συντάκτες κατέθεσαν αγωγή κατά της εφημερίδας ζητώντας ως ηθική αποζημίωση το ποσόν των 5 εκατ. έκαστος.

Πιθανόν, από όλη αυτήν την διαμάχη να ανοίξει επιτέλους το κεφάλαιο των σχέσεων εξουσίας και Τύπου. Το πιθανότερο είναι ότι σε λίγο καιρό η όλη υπόθεση θα έχει καταχωνιαστεί. Ίδωμεν...

● Μεγαλύτερος ο αναβρασμός στο συγκρότημα Λαμπράκη, τούτη την περίοδο. Έχουμε και λέμε:

— ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ. Παρά τις διαρκείς αλλαγές, την κοπτάσια από τα υπόλοιπα έντυπα του συγκροτήματος θεματοφυλάκων της ελληνικής γλώσσας (διάβαζε Δ. Μαρωνίτης), την απόλυση δέκα συντακτών που ακολούθησαν τον παλιό διευθυντή Γιάννη Παπουτσάνη στην έξωσή του, η κυκλοφορία δεν πήρε τα πάνω της. Κάποιοι υποστήριξαν ότι το κλεισιμο είναι νομοτέλεια, κάποιοι άλλοι ότι πρέπει να γίνει το περιοδικό ένθετο εβδομαδιαίο στο «Βήμα». Ωστόσο, ο ίδιος ο κ. Λαμπράκης φαίνεται ότι θεωρεί το περιοδικό διατηρητέο, διεμήνυσε λοιπόν ότι επιθυμεί να κρατηθεί στη ζωή και ότι αξίζει κάθε θυσία γι' αυτό. Ζάλισαν τα κεφάλια τους οι επιτελείς του περιοδικού και σκέφτηκαν το εξής απλό. «Αφού οι κυριακάτικες εφημερίδες για να αντέξουν τον ανταγωνισμό κυκλοφορούν με ένθετα περιοδικά, γιατί ο Ταχυδρόμος να μην κυκλοφορεί με ένθετη ...εφημερίδα;». Απλό σαν το αυγό του Κολόμβου. Την άλλη βδομάδα, λοιπόν, ξεκινάει το νέο πείραμα. Ένθετη στο περιοδικό, 16σέλιδη εφημερίδα.

— ΤΟ ΒΗΜΑ. Που, μετά την απώλεια της πρωτιάς στις αθηναϊκές κυκλοφορίες εξαιτίας του ένθετου «Έφιλον» της ανταγωνιστικής «Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας», ανατέθηκε στον Θανάση Λάλα (εκ των «κακών παιδιών» του SKY) και στον Δημήτρη Αρβανίτη (πάλαι ποτέ καλλιτεχνικό διευθυντή της «Πρώτης», υπεύθυνο για τα εντυπωσιακά εξώφυλλα της τελευταίας της περιόδου). Το περιοδικό σχεδιασμένο, έτοιμο, περιμένει την εκπνοή ενός τελεσίγραφου Λαμπράκη προς Τεγόπουλο: «Η κλείνεις το Έφιλον ή κυκλοφορεί το Βήμα με δικό του ένθετο —χι όποιος αντέξει». Ο Κίτσος δεν φαίνεται να υποχωρεί και ...«γαία πυρί μειχθήτω».

— ΠΑΝΘΕΟΝ. Το εκ μετεγγραφής από το συγκρότημα Θεοφανίδη στην Χρήστου Λαδά παραδοσιακό γυναικείο έντυπο ανακοίνωσε στους συντάκτες του ότι βγάζει το τελευταίο τεύχος του (που διαφημίστηκε μάλιστα!) και παύει να εκδίδεται. Ήδη απολύθηκαν οι μισοί περίπου συντάκτες του. Οι υπόλοιποι, καθώς λέγεται, θα απορροφηθούν στο ένθετο περιοδικό του «Βήματος».

● Όμως αναβρασμός επικρατεί και απέναντι, στην οδό Κολοκοτρώνη, στην «Ελευθεροτυπία». Όπου, παρά το ότι η κυριακάτικη έκδοση της Ελευθεροτυπίας διπλασίασε την κυκλοφορία της και αύξησε κατά πολύ τις διαφημίσεις που καταχωρίζει, το καθημερινό φύλλο δεν μπορεί να αντέξει και κατακυλάει. Σε σχέση με πέρυσι έχει χάσει δέκα χιλιάδες φύλλα.

Στο επιτελείο της εφημερίδας άρχισαν ήδη να συζητιούνται αμυντικές λύσεις. Κυριότερη σκέψη είναι να αποχωρήσει ο ως τώρα διευθυντής, ο Σεραφείμ Φυντανίδης, από τη διεύθυνση, αναβαθμιζόμενος πάντως (θα αναλάβει σύμβουλος έκδοσης, υπεύθυνος κυρίως για το τηλεοπτικό κανάλι που έχει αναγγείλει εντός του χειμώνα ο κ. Τεγόπουλος). Στη διεύθυνση της εφημερίδας θα πάει ο Σταύρος Απέργης, ενώ σκέψεις γίνονται για κάποιες προσλήψεις, αρθρογραφούν κυρίως, μια που διαπιστώνεται ότι η εφημερίδα χωλαίνει στην άποψη και στην αρθρογραφία της και δεν είναι δυνατόν ένας τόσο σοβαρός τομέας να καλύπτεται από εξωτερικούς συνεργάτες ή από τα «Ελεύθερα Βήματα».

● Όσο για το κανάλι —επικεφαλής του θα είναι ο Ανδρέας Χριστοδουλίδης, παλιός εκπρόσωπος του ΠΑΣΟΚ, διευθυντής του «Αθηναϊκού Πρακτορείου» κ.ά. — θα είναι τηλεόραση με ειδήσεις και ρεπορτάζ, θα στελεχωθεί με ανθρώπους της εφημερίδας κατά βάσιν και με λίγους εξωτερικούς συνεργάτες και, όσοι ξέρουν τι συμβαίνει, υποστηρίζουν ότι θα πρό-

κειται για ένα ιλουστρασιόν και πλουραλιστικό ...«Κανάλι 29». Τα κενά ανάμεσα στο ελληνικό πρόγραμμα θα συμπληρώνονται με εκπομπές του εγγλέζικου SUPER.

● Και στο μεταξύ, καλώς εχόντων των πραγμάτων, το ραδιόφωνο του Συνασπισμού θα αρχίσει να εκπέμπει στα FM στις αρχές Νοεμβρίου από τον πρώτο όροφο του κτιρίου της οδού Ομήρου, όπου στεγάζονται και τα γραφεία του «Επτάμισυ». Οι προβληματισμοί για την φυσιογνωμία του νέου ραδιοφώνου έχουν σχεδόν ολοκληρωθεί, όπως και οι προσλήψεις.

Οι επιτελείς του νέου σταθμού φιλοδοξούν να «κινήθουν» ανάμεσα στον SKY και τον ΦΛΑΣ δίνοντας βάρος στην έγκαιρη και έγκυρη ενημέρωση και κυρίως στην άποψη». Διευθυντής αναλαμβάνει ο Γ. Τζαβετάκος, ενώ οι Π. Τσίμας, Β. Παϊκος και Γ. Χουλιάρης θα επιμελούνται και θα παρουσιάζουν τις ενημερωτικές εκπομπές της πρωινής και της μεσημβρινής ζώνης.

Ο προϋπολογισμός του νέου σταθμού, ο οποίος θα εκπέμπει από την συχνότητα του ROCK FM 96,8, θα ανέρχεται στα 18 εκατομμύρια μηνιαίως και μεγάλο μέρος αυτών των χρημάτων θα καταβάλει ο κ. Καλογρίτσας. Καλή αρχή...

● Ο κ. Καλογρίτσας, πάντως, δεν πρέπει να αισθάνεται και πολύ ευχάριστα αυτό τον καιρό, μια που, όπως διαπιστώθηκε, τους τρεις πρώτους μήνες λειτουργίας του «Επτάμισυ» η ζημιά ξεπέρασε τα 40 εκατομμύρια! Στην προσπάθεια να γίνουν περικοπές, το περιοδικό θα κοντύνει στο σχήμα των περιοδικών ποικιλής ύλης και θα γίνει περισσότερο περιοδικό αρθρογραφίας και γνώμης. Προς αυτή την κατεύθυνση θα συμβάλει, ως φαίνεται, ανάμεσα στους άλλους, και ο Μάρκος Μουζάκης. Ναι, ναι, είναι ο γνωστός μας κύριος που τακτικά εμφανίζεται στο «Κανάλι 29»

# Παράλληλα και ανάμικτα

## Ο ΑΡΡΩΣΤΟΣ

ΕΣΥ ΠΡΟΤΙΜΑΣ  
ΝΑ ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΕΙΣ  
ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΣΟΥ.  
ΕΓΩ ΤΗΝ ΠΕΜΠΤΗ  
ΒΛΕΠΩ ΕΞΙΤΗΡΙΟ.



ΑΣΦΑΛΩΣ ΟΙ  
ΑΠΟΦΕΙΣ ΚΑΤΣΑ-  
ΥΕΒΑ ΑΝΤΙΚΑΤΡΟ-  
ΠΤΙΖΟΥΝ ΤΟ ΟΙΚΟ-  
ΓΕΝΕΙΑΚΟ ΤΟΝ ΠΕ-  
ΡΙΒΑΛΛΟΝ.



ΕΓΩ ΠΑΝΤΩΣ ΠΙΣΤΕΥΩ  
ΟΤΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΑΥΤΗ ΤΗ  
ΣΤΙΓΜΗ ΘΑ ΠΕΡΙΜΕΝΕ  
ΚΑΝΕΙΣ Ο ΓΑΜΠΡΟΣ ΤΟΥ  
Ν'ΑΠΟΔΟΣΕΙ ΤΟΝ ΚΑ-  
ΤΑΛΗΛΟ ΣΕΒΑΣΜΟ.



ΚΑΛΟΚΑΨΗΣ 22.9.91

ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ  
ΝΑ ΠΑΙΖΕΙ ΜΕ ΤΗΝ  
ΥΓΕΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΖΟΜΕ-  
ΝΟΣ ΣΕ ΧΑΡΤΟΡΗΧΤΡΕΣ  
ΚΑΙ ΚΑΦΕΤΖΘΔΕΣ,  
ΑΥΤΑ ΔΕΝ ΓΙΝΟΝΤΑΙ  
ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ.

ΥΠΗΡΞΕ ΟΜΩΣ ΟΡΓΗ  
ΑΝΤΡΕΑ ΟΤΑΝ  
ΤΟΥ ΕΙΠΑΝ ΓΙΑ  
ΤΟ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟ.  
ΕΙΝΑΙ ΜΑΧΙΜΟΣ ΤΟ



ΕΞ ΑΛΛΟΥ ΟΓΙΟΣ,  
Ο ΠΡΩΗΝ ΥΠΟΥΡΓΟΣ  
ΕΙΠΕ, ΑΜΑΝ ΡΕ  
ΠΑΙΔΙΑ, ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ Ε-  
ΧΕΙ ΠΑΡΕΙ ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ  
ΑΙΤΙΕΣ ΜΕΣΑ, ΑΛΛΑ ΑΠΟ



ΥΓΡΙΠΠΗ  
ΠΡΩΤΗ  
ΦΟΡΑ.

### του Ρεπόρτερ

**Η** ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ της χώρας δεν χρειάζεται καμιά τραγικοποίηση: από την στιγμή που ο ίδιος ο πρωθυπουργός δηλώνει κατ' επανάληψη και κατά κόρον τους τελευταίους μήνες ότι «είμαστε πολύ άσχημα», το μόνο που μένει να αναρωτηθεί κανείς είναι πώς και γιατί η κατάσταση επιδεινώνεται κάθε μέρα, ενώ η κυβέρνηση της χώρας έχει σαν κανόνα της πολιτικής της να συμφωνεί ότι «είμαστε χάλια», να συμφωνεί ότι η πολιτική της συσσωρεύει αντί να επιλύει προβλήματα, να διακηρύσσει ότι η κατάσταση θα εξελισσεται ολοένα και πιο άσχημα. Και όλα αυτά χωρίς να τίθεται πουθενά θέμα ευθυνών. Εκτός κι αν εννοήσουμε ως ευθύνη «τα σκάνδαλα του ΠΑΣΟΚ», όπως λέει ο Κ. Μητσοτάκης, χωρίς ο άνθρωπος να νιώθει την ελάχιστη ευθύνη —ή να θέλει να δείχνει έτσι— για το ότι είναι αυτός που κοντά δυο χρόνια τώρα ασκεί την πρωθυπουργία της χώρας.

ΦΑΙΝΕΤΑΙ πως όταν το έλλειμμα στον προϋπολογισμό κλείνει για φέτος στα 800 δις., όταν δανειζόμαστε από τους Ιάπωνες και ο Δ. Χαλικιάς εισηγείται να κοπεί χρέος από τον Χολαργό για να υπάρξει κάλυψη των «απαιτητικών» του Τόκιο, όταν ο δανεισμός του Δημοσίου αυξάνεται με ιλιγγιώδεις ρυθμούς, όταν η περιφημη επιχείρηση πώλησης των προβληματικών αποφέρει κάτι φωρο-εκατομμύρια κι έτσι ρίχνεται και η ίδια «δεν δοκιμάζουμε καμιά βραχονησίδα;», και όταν η συνολική εθνική παραγωγή δεν λέει με τίποτε να σταματήσει την καθοδική της πορεία, τότε για όλα αυτά (τα ενδεικτικά και λίγα) το μόνο που βρίσκει η κυβέρνηση να πει είναι «μας συγχωρείτε, μπορεί να μην αποδίδουμε τίποτε και σε τίποτε, αλλά εμείς θα συνεχίσουμε».

Οι όποιες εξελίξεις δρομολογηθούν είτε στην ΝΔ είτε στο ΠΑΣΟΚ, μπορεί να είναι θετικές στον βαθμό που δεν θα είναι συνδεδεμένες με την σημερινή κατάσταση της ηγεσίας τους. Διαφορετικά, ο ούτως ή άλλως υπαρκτός δικομματισμός θα αναπαράγεται στην κρίση του, επισωρεύοντας πλείστα όσα αδιέξοδα στο ίδιο το πολιτικό καθεστώς. Οι υπονομευτές αυτού του τελευταίου δεν θα πρέπει να αναζητηθούν στα Ηράκλεια και στις Κοζάνες ή στους νέους φτωχούς του Λαυρίου· ούτε ακόμη στους κατά Τσεβά «τρομοκράτες»: το φολκλόρ, η παρακμή και η αποσύνθεση των ηγεσιών του δικομματισμού, είναι οι αυθεντικότερες εκφράσεις υπονόμησης του αστισμού.

## Στην «καλή» παράδοση του ΠΑΣΟΚ

ΤΟ ΓΙΑΤΙ συνεχίζουν και θα συνεχίζουν αυτό το στυλ διακυβέρνησης (διότι περί πολιτικής δεν μπορεί να γίνεται λόγος) έχει να κάνει με πολλούς παράγοντες. Με το μόνο που δεν έχει να κάνει είναι με την εφαρμογή κάποιου προγράμματος. Αν είναι δυνατόν να λέει ο κ. Μητσοτάκης ότι «θα συνεχίσουμε γιατί ο ελληνικός λαός μας ενεπιστεύθη την εφαρμογή του προγράμματός μας», την στιγμή που δεν υπάρχει ημέρα που να μην περάσει χωρίς να δούμε εκείνα τα κουραστικά πλέον μπρος - πίσω που κάνει η κυβέρνηση για την παραμικρότερη απόφασή της στο παραμικρότερο ζήτημα. Και να διαβεβαιώνει από πάνω ότι δεν κάνει πίσω σε τίποτε, ότι δεν αλλάζει θέσεις κ.τ.λ.

ΠΡΑΓΜΑΤΑ γνωστά, συμπεριφορές πολύ πληρωμένες από όλους, φαινόμενα πασίγνωστα επί πολιτείας κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ. Και τότε η διπλή γλώσσα ήταν ο κανόνας οφειλόμενη στην απουσία προγράμματος, πολιτικής, στόχων και ακριβώς αυτή την απουσία ήθελε να καλύψει αυτή η πολιτική των αλληλοαναιρούμενων και αυτοσχεδιαστικών αποφάσεων. Μόνον που, τώρα, τα περιθώρια πλέον για τέτοιες πιρουέτες δεν υπάρχουν· για να μην πούμε ότι η ΝΔ ανήλθε στην εξουσία υποσχόμενη σοβαρότητα και συνέπεια στην πολιτική και στο πρόγραμμά της.

ΤΟ ΜΟΝΟ που πετυχαίνει ο κ. Μητσοτάκης είναι να αναπαράγει σε ολοένα και μεγαλύτερες διαστάσεις την δημοσιονομική κρίση του κράτους και την κρίση ανάπτυξης της οικονομίας μετατρέποντάς τες σε πολιτική κρίση. Πρώτα απ' όλα, πολιτική κρίση του ίδιου του χώρου. Η κατάσταση στο κόμμα και στην κυβέρνηση εμφανίζει πλέον κραυγαλέα τα συμπτώματα της διάλυσης. Δεν περνάει ημέρα που να μην εμφανισθούν συγκρούσεις υπουργών, ενώ δεν φαίνεται ο ίδιος ο κ. Μητσοτάκης να διαθέτει τις ικανότητες, αλλά και τα περιθώρια, για να επιβάλει την πειθαρχία στους ασυμφωνούντες: έφτασε μεν ο ίδιος στο σημείο να δηλώσει ότι «στο εξής οι υπουργοί θα εκφράζουν μόνο την κυβέρνηση» σε προσωπικές τους τοποθετήσεις, όμως την άλλη μέρα βγήκαν υπουργοί του και έδειξαν ότι γράφουν στα παλαιότερα των υποδημάτων τους τους κανόνες που αποπειράθηκε να τους επιβάλει ο αρχηγός τους.

ΕΚΤΟΣ ΒΕΒΑΙΑ από τις ενδοκυβερνητικές έριδες —που ως ένα σημείο θα μπορού-

σαν να αιτιολογηθούν και να μην λογισθούν ως πολυτέλειες ξυπόλητων— υπάρχει δυστυχώς και η συνέχιση της παράδοσης των «στενών», «προσωπικών» και λοιπών κύκλων και περιβαλλόντων, κυρίως του πρωθυπουργού. Δεν αναφερόμαστε μόνον σε θλιβερά επεισόδια του είδους «Δήμα - Μαρξίας», ή «γίνεται η Ντόρα υπουργός στον ανασχηματισμό ή δεν γίνεται;». Εκτός από αυτά υπάρχει και μία πανσπερμία άτυπων διασυνδέσεων, επαφών και ομάδων, το ειδικό βάρος των οποίων αποκτά εξέχουσα σημασία σε ορισμένα ζητήματα (βλ., π.χ., το «επεισόδιο» Κεφαλογιάννη, τις περιπέτειες στην διαδικασία ανάθεσης του μετρώ, τα σχετικά με τις προμήθειες ΟΤΕ και τον ρόλο του Σ. Κόκκαλη κ.ά.). Μήπως η ΝΔ έχει τόση συμφεροντολογική κομματική μωπία ώστε να θεωρεί πως η «κάθαρση» αφορά μόνο το ΠΑΣΟΚ;

### Αντιπολίτευση - όμηρος

ΔΕΝ ΕΞΑΝΤΛΕΙΤΑΙ με αυτά ο κατάλογος των πράξεων, παραλείψεων και αντιφάσεων της κυβερνητικής ανικανότητας. Απλώς αναφέρονται ορισμένα από τα συμπτώματα μιας βαθύτατα νοσούσης διακυβέρνησης σε μία προσπάθεια να στοιχειοθετηθεί το πολύ απλό ερώτημα: έχει περισσέψει τόση πολλή αναισθησία (εκτός της κοινωνικής) στην σημερινή κυβέρνηση που να μην αισθάνεται στο ελάχιστο υπόλογο για την κατάσταση της πολιτικής της; Η μήπως νομίζει ότι η κατάσταση αυτή μπορεί να συνεχισθεί επειδή δεν υπάρχει αντιπολίτευση;

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ, ως προς το αξιωματικό της σκέλος (διότι περί αριστεράς μάλλον δεν μπορεί να γίνεται λόγος), είναι σε συνεχή κατάσταση ομηρείας. Επί δύο περίπου χρόνια, το ΠΑΣΟΚ, αν δεν εκμεταλλεύεται ευκαιρίες που δημιουργεί η κυβερνητική ανοησία (ευκαιρίες τύπου «Ηράκλειο», π.χ.), έχει μεταθέσει τους τόπους και τα θέματα της αντιπολιτευτικής του λειτουργίας από την Βουλή στο Ειδικό Δικαστήριο. Διότι, φυσικά, δεν είναι αντιπολίτευση ούτε οι «συναινετικές» εμφανίσεις του Α. Παπανδρέου στις εκτός ημερησίας διατάξεως συζητήσεις της Βουλής, ούτε οι αποσπασματικές - καταγγελτικές επιδόσεις των βουλευτών του. Ο κύριος όγκος της αντιπαράθεσης και σύγκρουσης της αξιωματικής αντιπολίτευσης με την κυβέρνηση διαμεσολαβείται από την «μεγάλη δίκη».

ΑΥΤΟ είναι το ένα βαρίδι, η μία μεγάλη πολιτική δουλειά του ΠΑΣΟΚ. Σε όλο το

φάσμα της κοινής γνώμης και σε όλα τα επίπεδά της, ο,τιδήποτε άλλο είναι υποδεέστερο —είτε αυτό αφορά πολιτικό προγραμματισμό του ΠΑΣΟΚ, είτε την εκπόνηση του νέου προγράμματός του, είτε την λειτουργία των διάφορων οργάνων του. Τα πάντα εκτυλίσσονται γύρω από την δίκη, τα πάντα αναστέλλονται λόγω της δίκης, ή προγραμματίζονται σε συνάρτηση με αυτήν. Και το πεδίο της δίκης, τα θέματα που αναπτύσσονται γύρω από αυτήν είναι ίσως ικανά να τροφοδοτήσουν την προσφιλή στο «Κίνημα» διχαστική τακτική όμως επ' ουδενί λόγο δεν είναι επαρκή και ενδεδειγμένα για να εξασφαλίσουν την πολιτική μαγεία που χρειάζεται μια αντιπολίτευση αξιωματικού χαρακτήρα.

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ στοιχείο που κρατάει σε ομηρεία το ΠΑΣΟΚ είναι η κατάσταση της υγείας του προέδρου του. Δεν πρόλαβαν να χαρούν τα ενθαρρυντικά —όπως λένε οι ίδιοι— δείγματα της Θεσσαλονίκης, και όλοι στη Χ. Τρικούπη κρεμάστηκαν πάλι στα χείλη του κ. Χυτήρη έξω από το θάλαμο εντατικής θεραπείας του Γενικού Κρατικού. Η τύχη που επιφυλάχθηκε στην —κάθε άλλο παρά σταθμισμένη στην ουσία της— δήλωση του κ. Κατσανέβα, από την άλλη, εμφανίζει ένα κόμμα του οποίου τα στελέχη δεν αποφάσισαν ακόμη να σταθούν επιτέλους με σοβαρότητα απέναντι στην ίδια την ιδιότητά τους. Διότι, πώς είναι δυνατόν, σήμερα να είσαι σημαίνον στέλεχος του ΠΑΣΟΚ, όταν ανά πάσα στιγμή η πορεία σου κρίνεται από τις υγειονομολογικές μεταβολές στην κατάσταση του ηγέτη σου; Και πώς είναι δυνατόν να υπάρξει και η παραμικρή δυνατότητα άσκησης συντονισμένης και προγραμματισμένης πολιτικής, όταν κάθε τι στο ΠΑΣΟΚ περιστρέφεται γύρω από τον ολοένα και προβληματικότερο αρχηγό του;

ΦΑΙΝΕΤΑΙ, λοιπόν, πως οι όποιες εξελίξεις δρομολογηθούν είτε στην ΝΔ είτε στο ΠΑΣΟΚ, μπορεί να είναι θετικές στον βαθμό που δεν θα είναι συνδεδεμένες με την σημερινή κατάσταση της ηγεσίας τους. Διαφορετικά, ο ούτως ή άλλως υπαρκτός διχοματισμός θα αναπαράγεται στην κρίση του, επισωρεύοντας πλείστα όσα αδιέξοδα στο ίδιο το πολιτικό καθεστώς. Οι υπονομευτές αυτού του τελευταίου δεν θα πρέπει να αναζητηθούν στα Ηράκλεια και στις Κοζάνες ή στους νέους φτωχούς του Λαυρίου· ούτε ακόμη στους κατά Τσεβά «τρομοκράτες»: το φολκλόρ, η παρακμή και η αποσύνθεση των ηγεσιών του διχοματισμού, είναι οι αυθεντικότερες εκφράσεις υπονόμησης του αστισμού. □

# Αυθαιρεσίας το ανάγνωσμα

Νίκος Χίος  
Χαρίνη Καμπούρογλου

«Κτυπάει και τρέχει». *HIT AND RUN* όπως θα έλεγε και ο Βύρων Πολύδωρας. Αφήνει να διαρρεύσουν σε φιλικές του εφημερίδες περισπούδαστα και πρωτοφανή πράγματα και κατόπιν σφυρίζει αδιάφορα. Έχει —κατά πώς λέει— και προτάσεις τις οποίες λίαν συντόμως θα τις υποβάλει στον πρωθυπουργό. Υποσχέθηκε μάλιστα ότι θα ενημερώσει και το Τεχνικό Επιμελητήριο. Και κυρίως εκλέγεται στο υπόλοιπο του νομού Αττικής, εκεί δηλαδή όπου την τελευταία δεκαετία οργιάζει η αυθαιρετη δόμηση. Τι επαγγέλεται; Πολιτικός μηχανικός.

Παλαιότερα οι συνάδελφοι τον ενθυμούνται να συνωστιζείται μαζί τους στα πολεοδομικά γραφεία για την εξασφάλιση της πολυπόθητης άδειας. Τις περισσότερες φορές χανόταν από την ...ουρά. Αλλά η εξασφάλιση της άδειας πάντα σίγουρη.

Σήμερα, μετά τον πρόσφατο ανασχηματισμό ανέλαβε υφυπουργός ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ και Δημοσίων Έργων. Την ημέρα της ανάληψης των καθηκόντων του ήταν πολύ συγκινημένος, αφού άνοιξε ο δρόμος για την υλοποίηση των οραμάτων του. Το συγκινησιακό κλίμα που επικρατούσε στο νέο του γραφείο φορτίστηκε περισσότερο καθώς ο Δήμαρχος Φυλής και 4 παιδιά με παραδοσιακές ενδυμασίες (αναζητείται η λαογραφική τους ρίζα) επισφράγισαν την επιβαλλόμενη εθιμοτυπία.

Σε μία, μετ' εμποδίων, συνομιλία που είχαμε μαζί του θεωρήσαμε χρήσιμο να τον ερωτήσουμε εάν αυτή την εποχή κτίζονται αυθαιρετα. «Όχι περισσότερο από ό,τι στο παρελθόν» ήταν η απάντησή του. Δεν εκπλαγήκαμε από την πληροφόρηση (και όχι μόνον) του κ. υφυπουργού και του αντιτιναίναμε —έχοντας υπόψη τις πρόσφατες διαρροές στον Τύπο για τα σχέδιά του— ότι εφόσον η πολιτεία εξαγγέλει νομιμοποίηση των αυθαιρετων τότε πολλοί θα σπεύσουν να θέσουν τα θεμέλια ενός νέου αυθαιρετου προκειμένου να «νομιμοποιηθούν» και αυτοί με την σειρά τους. Δεν νομίζει, όμως, ότι σε αυτό εστιάζεται η «ρίζα του πράγματος». Κατά τον κ. Κατσιγιάννη το αυθαιρετο «θα παράγεται εφόσον δεν προσφέρεται άμεση

λύση από την πολιτεία προς τον ενδιαφερόμενο οικιστή». Και αφού τονίζει το «άμεσο» θα αποφανθεί: «η λύση δεν βρίσκεται απλά στην προσφορά νέας γης για δόμηση, αλλά στην προσφορά περιοχών που θα καλύπτουν τις ανάγκες του οικιστή».

Αυτά τώρα, προς το τέλος της προηγούμενης εβδομάδας. Διότι στις αρχές της εβδομάδας ο κ. Κατσιγιάννης διοχέτευε σε φιλική του εφημερίδα την πληροφορία ότι «θα επιτρέπεται να κτίζουν και οι ιδιοκτήτες οικοπέδων σε περιοχές εκτός σχεδίου αλλά —προσέξτε— μόνον με άδεια». Δηλαδή το κράτος πλέον δεν θα «νομιμοποιεί» εκ των υστέρων ούτε θα θωπεύει ή θα συγκαλύπτει την αυθαιρεσία, αλλά απλώς θα την επιτρέπει εκ των προτέρων. Δεν είναι βέβαια σίγουρο ότι η «φιλοσοφία» του κ. Κατσιγιάννη θα τύχει της εγκρίσεως του αρμόδιου υπουργού Α. Καραμανλή ή και της κυβέρνησης. Μάλιστα πολλοί μιλούν για το αντίθετο. Πολλοί περισσότεροι όμως, που γνωρίζουν, ανησυχούν. Και ανησυχούν από το γεγονός και μόνον ότι παρόμοιες δηλώσεις δίνουν το έναυσμα για μεγαλύτερη αυθαιρεσία καθώς ο υφυπουργός βρίσκεται ...νοερά στο πλευρό των αυθαιρετούντων και οι όποιοι έλεγχοι έχουν σταματήσει.

## Οικόπεδα 5' από την Ομόνοια

Θα θυμάσθε τα ραδιοφωνικά μηνύματα και τις μικρές αγγελίες στις εφημερίδες στην δεκαετία του '70 με τις οποίες πολλοί επιτήδειοι πωλούσαν «οικόπεδα με φως, νερό, τηλεφωνο σε απόσταση πέντε λεπτών από την Ομόνοια». Είναι η εποχή της εκτεταμένης αστυφιλίας και της αδήρητης ανάγκης για στέγαση. (Αρκετά ενδιαφέροντα για την ερμηνεία του φαινομένου είναι τα αποσπάσματα που δημοσιεύονται σε παρακείμενες στήλες). Είναι η εποχή όπου η οικοδομή αποτελεί την ατμομηχανή της οικονομίας αλλά και της παραοικονομίας. Ένα τεράστιο κύκλωμα μικροσυμπερόντων αρχίζει τότε να διαμορφώνεται με βασικούς κρίκους τον υποψήφιο οικιστή, τον οικοπεδοφάγο ή οικοπεδούχο, τον εργολάβο και τέλος το κράτος.

Και εάν τότε η εσωτερική μετανάστευση προς τα αστικά κέντρα σε συνδυασμό με την παντελή έλλειψη οποιουδήποτε πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού «δικαιολογούσε» την αυθαιρετη δόμηση για την κάλυψη των τεραστίων στεγαστικών αναγκών, σήμερα το φαινόμενο επεκτείνεται κυρίως στην απόκτηση εξοχικής κατοικίας. Το τελευταίο παρατηρείται κατά κύριο λόγο στην Αττική (Λούτσα, Νέα Μάκρη, Άγιοι Απόστολοι κ.λπ.) ενώ προσλαμβάνει διαφορετικές διαστάσεις στην Κρήτη, όπου τα αυθαιρετα κτίσματα αποτελούν την πλειονότητα των ανεγειρόμενων κατασκευών και προορίζονται αποκλειστικώς για εκμετάλλευση.

## Συνοικισμός «τα αστυνομικά»

Έτσι λοιπόν η συνάρτηση «ανάγκη - δυνατότητα - συμφέρον» αγκαλιάζει ένα μεγάλο κύκλωμα τοπικών παραγόντων οι οποίοι παρανομούν είτε συμμετέχοντας είτε εθελουφλώντας. Οι νόμοι δεν εφαρμόζονται, οι έλεγχοι είναι ανύπαρκτοι, άδειες για φως και νερό εκδίδονται με την πρόφαση ότι θα «ανοιχθεί πηγάδι για αρδευτικούς σκοπούς». Για παράδειγμα δεν εφαρμόζεται ο νόμος που προβλέπει την κατάσχεση των μηχανημάτων κατά το κτίσιμο των αυθαιρέτων, όπως και ο νόμος για την ευθύνη των συμβολαιογράφων κατά την πώληση των αγροτεμαχίων. Αποκορύφωμα όλων αυτών είναι ο συνοικισμός «Αστυνομικά» στην Κερατέα, δηλαδή τα αυθαιρετα κτίσματα αυθαιρετούντων αστυνομικών. Εν ολίγοις στην άνθηση του φαινομένου συμβάλλουν με τον τρόπο τους και βεβαίως με το συμφέρον τους αλυσίδα τοπικών παραγόντων, δηλαδή από τον νομάρχη, τον δήμαρχο ή τον κοινοτάρχη, τον αστυνομικό, το πολεοδομικό γραφείο, τον οικοπεδοφάγο, τον εργολάβο και τέλος, τον οικιστή.

## Οι προτάσεις

Είναι γεγονός ότι το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος έχει παρέμβει πάμπολλες φορές σε κατάφωρες περιπτώσεις αυθαιρε-

σίας σε θέματα περιβάλλοντος, όπως επίσης έχει παρουσιάσει κατά καιρούς πολλές και συγκεκριμένες προτάσεις για την συνολική αντιμετώπιση της αυθαιρέτης δόμησης. Μάλιστα τον Νοέμβριο του 1990, μία μεικτή επιτροπή αποτελούμενη από 4 διευθυντές του ΥΠΕΧΩΔΕ και 2 εκπροσώπους του ΤΕΕ κατέληξε ομόφωνα και υπέβαλε προς τον τότε υπουργό Στ. Μάνο ένα πακέτο 17 προτάσεων. Επρόκειτο για προτάσεις νομοθετικού περιεχομένου και αφορούσαν συγκεκριμένα μέτρα για την βελτίωση της λειτουργίας των Γραφείων Πολεοδομίας με σκοπό την ουσιαστικοποίηση του ελέγχου, της απαιτούμενης μελέτης για την έκδοση της άδειας και την ενεργοποίηση των ευθυνών όλων όσων εμπλέκονται στο κύκλωμα Μελέτη - Επίβλεψη - Κατασκευή.

### Οι προβληματισμοί

Πλην όμως η χαώδης κατάσταση που παρατηρείται στα Πολεοδομικά Γραφεία συνεχίζεται και επιδεινώνεται, ενώ ο κ. Κατσιγιάννης σχεδιάζει την απλούστευση της

διαδικασίας για την έκδοση των αδειών. Το γεγονός αυτό προκαλεί τις ανησυχίες τόσο του ΤΕΕ όσο και του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων οι οποίοι υπογραμμίζουν ότι το «*πρόβλημα δεν βρίσκεται στο εάν ο έλεγχος θα είναι χαλαρός ή σκληρός, αλλά σε αυτόν καθεαυτόν τον έλεγχο*». Είναι χαρακτηριστική η τοποθέτηση του προέδρου του ΤΕΕ Κ. Λιάσκα, ο οποίος δήλωσε στο ANTI ότι θα καταγγείλει ως φαρισαϊσμό και ως λαϊκισμό την πρόθεση του κ. Κατσιγιάννη να προχωρήσει στην απλούστευση της διαδικασίας έκδοσης αδειών με το πρόσχημα να διευκολυνθεί η ανοικοδόμηση.

Υπέρ της απλούστευσης της έκδοσης των αδειών τάσσεται και ο πρώην υπουργός ΠΕΧΩΔΕ Ε. Κουλουμπής, «*αρκεί κάτι τέτοιο να μην καθιστά ευκολότερη την αυθαιρέτη δόμηση*» όπως δήλωσε στο ANTI. Με τον κ. Κουλουμπή συζητήσαμε και για την πολιτική του ΠΑΣΟΚ στο επίμαχο θέμα. «*Εκείνο που κάναμε εμείς ήταν να εντάξουμε μεγάλες περιοχές στο σχέδιο πόλης προκειμένου να δώσουμε φθηνή γη*

*στον κόσμο. Θεωρώ ότι πρέπει να ολοκληρωθεί το πρόγραμμα της ΕΠΑ, να προχωρήσουν οι πράξεις εφαρμογής και να εφαρμοσθούν αυστηρά οι υπάρχοντες νόμοι. Δεν θα πρέπει να συνεχισθεί το φαινόμενο της εκ των υστέρων νομιμοποίησης και ο σημερινός αρμόδιος υπουργός θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός, πολύ περισσότερο μάλιστα καθώς εκλέγεται σε μία περιοχή στην οποία οργιάζει η αυθαιρέτη δόμηση*».

Ζητήσαμε και την γνώμη του πρώην υπουργού Στ. Μάνου για τον οποίο το «*κακό ξεκινά από το γεγονός ότι γίνεται αυθαιρέτη κατάτμηση της γης εφόσον οι σημερινές ανάγκες κλείνουν ως επί το πλείστον στην απόκτηση παραθεριστικής κατοικίας*». Όπως εξηγεί ο ίδιος «*όταν κτιζεις αυθαιρέτα σε μία περιοχή σημαίνει ουσιαστικά ότι κτιζεις σε ένα οικόπεδο πάρα πολύ μικρότερο από αυτό που προβλέπει ο νόμος*». Και θεωρεί ότι για να κτυπηθεί το πρόβλημα στην ρίζα του πρέπει «*να υπάρξουν όλες εκείνες οι προϋποθέσεις*

## «Πολλά τα κέρδη, μεγάλος και ο πειρασμός»

Ο πρόεδρος του ΤΕΕ Κ. Λιάσкас μιλά στο ANTI

για τα αίτια της αυθαιρέτης δόμησης και εκθέτει τις προτάσεις του Επιμελητηρίου.

ΕΡ: Πού οφείλεται η άνθηση του φαινομένου της αυθαιρέτης δόμησης και ποιες είναι οι επιπτώσεις του;

ΑΠ: Το φυσικό περιβάλλον είναι ένα αγαθό το οποίο καταναλώνεται άπαξ διά παντός· δεν μπορεί να ανανεωθεί και αυτό πρέπει να το συνειδητοποιήσουμε όλοι μας παρ' ό,τι είναι δύσκολο και τα συμφέροντα πολλά. Διότι τα κέρδη που πραγματοποιούνται μέσα από το κύκλωμα της αυθαιρέτης δόμησης είναι πολύ μεγάλα, αφορολόγητα, και συνεπώς μεγάλος και ο πειρασμός. Γι' αυτό και αναλαμβάνουν παρόμοιο ρίσκο.

Επειδή η γη στη χώρα μας διατηρεί πάντα υψηλή αξία με συνεχείς τάσεις ανόδου σε σχέση με άλλες επενδύσεις, αυτός που έχει την δυνατότητα κτίζει ένα οίκημα το οποίο δεν προορίζεται για τις άμεσες ανάγκες του αλλά για εκμετάλλευση. Στην περίπτωση αυτή προφανώς δεν υπάρχει καμιά δικαιολογία. Όμως, σε αρκετές περιοχές της Ελλάδας, όπου πραγματοποιούνται υψηλά εισοδήματα είτε με τις νόμιμες διαδικασίες είτε μέσω της παραοικονομίας, η αυθαιρέτη δόμηση αποτελεί και μία επενδυτική διέξοδο. Από όσα γνωρίζω το φαινόμενο αυτό παρατηρείται σε μεγάλη έκταση στην Κρήτη.

ΕΡ: Υπάρχει λύση για την αντιμετώπισή του;

ΑΠ: Χρειάζονται μέτρα πολεοδομικής φύσης τα οποία να εξασφαλίζουν νόμιμη και σχετικά φθηνή οικιστική γη και στην οποία να έχουν καθορισθεί εκ των προτέρων οι πάσης φύσεως ορθολογιστικές χρήσεις. Οι χρήσεις αυτές δεν θα πρέπει να διαταράσσουν το φυσικό

περιβάλλον που μας απέμεινε. Και βέβαια μέτρα πρόληψης και καταστολής.

Είναι γεγονός ότι ένα υπουργείο δεν μπορεί από την Αθήνα να ασκεί έλεγχο στην δόμηση, γενικώς, και πολύ περισσότερο στην αυθαιρέτη δόμηση. Όσο και αν αυτό σημαίνει ένα κόστος για τους τοπικούς παράγοντες, ο έλεγχος της αυθαιρέτης δόμησης πρέπει να ανατεθεί στους τοπικούς εκφραστές της πολιτείας, είτε πρόκειται για την τοπική αυτοδιοίκηση είτε για κάποιες αποκεντρωμένες υπηρεσίες. Αυτό βέβαια είναι δύσκολο διότι στις μικρές τοπικές κοινωνίες, όλοι είναι γνωστοί. Όμως όταν η Τοπική Αυτοδιοίκηση διεκδικεί διεύρυνση των αρμοδιοτήτων της θα πρέπει να αναλαμβάνει και ευθύνες οι οποίες πιθανόν πολλές φορές να έρχονται σε σύγκρουση με τα κακώς εννοούμενα συμφέροντα. Πιστεύω ότι μακροπρόθεσμα η πολιτική αυτή θα αποδώσει.

Η Βουλή θα πρέπει να ασχοληθεί με το θέμα προχωρώντας σε νομοθετικές ρυθμίσεις που δεν θα χαράζουν απλά τις γενικές κατευθύνσεις, αλλά θα δεσμεύουν σε συγκεκριμένες ενέργειες τα πολλά συναρμόδια υπουργεία. Θα πρέπει παράλληλα να δημιουργηθεί και ένα σώμα ελέγχου εφαρμογής αυτών των αποφάσεων. Εάν γίνει αυτό τότε θα μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει η πολιτική βούληση για τον περιορισμό της αυθαιρέτης δόμησης.

«Εφόσον υπάρχει ένα απόθεμα νόμιμης οικιστικής γης που μπορεί να καλύψει τις ανάγκες για την πρώτη και την δεύτερη κατοικία τότε σε θεσμικό επίπεδο θα απουσιάζει το αίτιο που θα δικαιολογούσε την αυθαιρέσια του πολίτη».

## ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ



**Francis Crick**  
Νόμπελ Ιατρικής

## ΤΙ ΤΡΕΛΟ ΚΥΝΗΓΗΤΟ

Η διπλή έλικα κι εγώ

- «Κάθε έξυπνος στρατολόγος νέων επιστημόνων πρέπει να χαρίζει αντίτυπα αυτού του βιβλίου...»

*The New Scientist*

- «Διαβάζεται εξαιρετικά ευχάριστα...»

*The Times Literary Supplement*

- «Ένα ενδιαφέρον βιβλίο για την ιστορία μιας από τις μεγαλύτερες ανακαλύψεις που έγιναν ποτέ.»

*Linus Pauling - Νόμπελ Χημείας  
και Νόμπελ Ειρήνης*

Ένα βιβλίο για το μεγαλύτερο επίτευγμα της βιολογίας στον 20ό αιώνα: την ανακάλυψη της δομής του γενετικού υλικού όλων των έμβιων όντων στη Γη: τη δομή της διπλής έλικας του DNA.

Σελ. 260, 14×21 εκ., 2500 δρχ.

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΤΟΠΤΡΟ**

Ισαύρων 10 και Δαφνομήλη  
114 71 Αθήνα, τηλ. 3643272, Fax 3641864

που θα καταστήσουν δύσκολη έως και αδύνατη την κατάτμηση της γης και αναγκαίο τον σχεδιασμό σπιθαμή προς σπιθαμή όλων των περιοχών που προορίζονται για παραθερισμό».

### Και οι δεσμεύσεις

Αλλά και τα πολιτικά κόμματα έχουν δεσμευθεί με Διακήρυξη που συνυπέγραψαν τον Σεπτέμβριο του 1989 για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Σε κοινή σύσκεψη όπου συμμετείχαν το ΤΕΕ, ο τότε υπουργός Σωτ. Κούβελας και εκπρόσωποι όλων των πολιτικών κομμάτων, δόθηκε στην δημοσιότητα Διακήρυξη στην οποία τονίζεται ότι κυβέρνηση και κόμματα «θα υποστηρίξουν την συνέχιση και ολοκλήρωση του πολεοδομικού σχεδιασμού που άρχισε με την Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης (ΕΠΑ), θα στηρίζουν τον ελεγχόμενο χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό τόσο της παραθεριστικής κατοικίας όσο και των οικοδομικών συνεταιρισμών, θα στηρίζουν όλους τους πολεοδομικούς μηχανισμούς που είναι θεσμοθετημένοι καθώς και τα αντίστοιχα θεσμικά και οικονομικά κίνητρα με βάση το γεγονός ότι οι ήδη θεσμοθετημένες επεκτάσεις υπερκαλύπτουν τις απαιτούμενες στεγαστικές ανάγκες και τέλος θα λάβουν και θα υποστηρίξουν κάθε απαιτούμενο μέτρο για

την καταστολή της αυθαιρέτης δόμησης».

★ ★ ★

Πολύ λίγοι βέβαια θυμούνται πλέον αυτήν την τόσο σαφή διακήρυξη και βεβαίως πολύ περισσότεροι εργάζονται καθημερινά για την καταστρατήγησή της σημείο προς σημείο με αποτέλεσμα το φαινόμενο να αποκτά διαχρονικές διαστάσεις. Αλήθεια τι ποινικές ή άλλες ρήτρες υπάρχουν για όσους κάνουν τα στραβά μάτια ή συμμετέχουν ενεργά στο κύκλωμα της αυθαιρέτης δόμησης; Ποιος ελέγχει και με ποιο τρόπο ελέγχονται οι εκπρόσωποι της πολιτείας (νομάρχες, δήμαρχοι, κοινοτάρχες, αστυνομικοί) στις περιοχές όπου ανθεί το φαινόμενο;

Και τέλος πώς είναι δυνατόν να ανατίθεται από τον πρωθυπουργό το ευαίσθητο πόστο του υφυπουργού ΠΕΧΩΔΕ σε έναν εκπρόσωπο μίας περιοχής όπου οι παραδοσιακές πελατειακές σχέσεις και το ρουσφέτι εστιάζονται κυρίως στην προστασία και την κάλυψη του αυθαιρετού οικόση, οικοπεδοφάγου και κερδοσκόπου εργολάβου;

Από τα πολλά που έχει πει κατά καιρούς ο Αντ. Τρίτσης, κάποτε εξέφρασε και την επιθυμία του να στήσει το άγαλμα του «αυθαιρετού οικόση». Αν κάποιος σκεφθεί να υλοποιήσει την ιδέα του κ. Τρίτσης λάβει υπόψη του το πορτραίτο του κ. Κατσιγιάννη. ΕΛΕΟΣ.

## ΑΥΘΑΙΡΕΤΗ ΔΟΜΗΣΗ

### Αποσπάσματα από την εισηγητική έκθεση στην Βουλή το 1976 του ιδρυτικού νόμου της ΔΕΠΟΣ.

«Αυτή καθ' εαυτήν (η αυθαιρέτη δόμηση) αποτελεί επακόλουθο της μαζικής αστυφιλίας που εσημειώθη μετά τον πόλεμο ως αποτέλεσμα: τότε μεν, της ερημώσεως και των καταστροφών, σήμερα όμως ως μονιμος πληγή της οικονομικής και οργανωτικής μας αδυναμίας.

...Η έντονος εκδήλωσις της, έλαβε συγκεκριμένη μορφήν τα πρώτα μεταπολεμικά έτη. Ηυξήθη την πενταετία 1950-55, και εξηπλώθη με ραγδαίον ρυθμόν μετά το 1960.

Παρουσιάσθη εις τας πόλεις, αι οποίαι εδέχθησαν το κύριος βάρος της αστυφιλίας (κυρίως Αθηνών και Θεσσαλονίκης).

Υπολογίζεται ότι εις τα Αθήνας μόνον μεταξύ 1945 και 1966, 320-330 χιλιάδες άτομα εστεγάσθησαν εις εκτός σχεδίου περιοχάς αι οποίαι ενομιμοποιήθησαν διαδοχικώς και αναδρομικώς. Ο πληθυσμός αυτός αντιπροσωπεύει το 45% περίπου της συνολικής μεταπολεμικής αυξήσεως του πληθυσ-

μού του λεκανοπεδίου. Το πλήθος των κατοικιών που εκτίσθησαν εις τας εκτός σχεδίου περιοχάς διαδοχικώς δυνατόν να είναι της τάξεως των 150.000 και πλέον. Τα δε δαπανηθέντα ιδιωτικά μικροκεφάλαια, αθροιστικώς αναλωθέντα από 1950-1964 διά την αυθαιρέτον δόμησην, ανέρχονται εις το απίθανο τότε ποσόν υπέρ τα 9,5 δισεκατομμύρια».

«Η πολιτεία μέχρι σήμερα είχε χάσει τελείως τον έλεγχον και σιωπηρά ηνείχετο —και αναγκάζεται ακόμη να ανέχεται— το καθεστώς της αυθαιρέτου δομήσεως». Και τούτο διότι, μέσω της εκτός σχεδίου δομήσεως έλυνε το πρόβλημα της λαϊκής στέγης χωρίς αρχικώς σχεδόν, καμιά επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού. Το έλυε βεβαίως κατά τρόπον, που ενώ βραχυπρόθεσμως δεν προϋπέθετε καμιάν δημοσίαν επένδυσην, μακροχρονίως όμως θα απαιτήσει τεραστίας δαπάνας διά την ανάπτυξιν των παρανόμων οικισμών»...



# Το σκοτεινό μέλλον του εξαγωγικού μας εμπορίου

του Αλέκου Βυζάντιου

Η πορεία των ελληνικών εξαγωγών δεν είναι καθόλου ευχάριστη. Όσο για τις προοπτικές αύξησής τους αρκεί να αναφερθεί ότι από πλευράς ανταγωνιστριών χωρών την 3η θέση την κατέχει η Τουρκία, ενώ πριν μία τριετία κατείχε την 6η θέση. Τα τουρκικά προϊόντα εκτοπίζουν από την διεθνή αγορά τα ελληνικά.

Ενα από τα μεγαλύτερα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, καθαρά διαρθρωτικό, είναι αναμφίβολα η αδυναμία ουσιαστικής αύξησης των εξαγωγών μας και διάνοιξης νέων αγορών για την διάθεση των προϊόντων μας.

Το πρόβλημα αυτό έρχεται τώρα για μία ακόμη φορά στην επικαιρότητα και η επίλυσή του καθίσταται επιτακτικότερη τόσο γιατί οι εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη δημιούργησαν ελπίδες ότι θα επέφεραν αύξηση της απορρόφησης ελληνικών προϊόντων, όσο και γιατί το εμπορικό μας ισοζύγιο συνεχίζει να είναι έντονα ελλειμματικό.

Η αδυναμία ουσιαστικής αύξησης των εξαγωγών μας θα έπρεπε αναμφίβολα να είχε βάλει σε βαθιές σκέψεις την κυβέρνηση για τρεις βασικούς λόγους:

● Ο πρώτος είναι ότι η διολίσθηση του εθνικού μας νομίσματος συνεχίζεται με τους ίδιους ρυθμούς της περασμένης διετίας. Στο τέλος του 1991, η συνολική διολίσθηση της δραχμής έναντι των άλλων ευρωπαϊκών νομισμάτων θα φθάσει το 13%, δηλαδή δύο μόλις ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από «μία εφ' άπαξ υποτίμηση». Άρα το μέγεθος της διολίσθησης θα έπρεπε φυσιολογικά να έχει σημαντικό αντίκτυπο στην αύξηση των εξαγωγών μας, που όμως δεν έχει.

● Αν ο πρώτος αυτός λόγος δεν αρκεί για να βάλει σε βαθιές σκέψεις την κυβέρνηση για την πορεία των εξαγωγών μας, ίσως ο δεύτερος να την υποχρεώσει. Ο δεύτερος



λόγος σχετίζεται με την απόφαση της γερμανικής κυβέρνησης να καθιερώσει αυστηρές ποιοτικές προδιαγραφές για τα προϊόντα που εισάγει. Το γεγονός αυτό ανησυχεί τους Έλληνες εξαγωγείς διότι πιστεύουν ότι αρκετά προϊόντα που παράγονται στο ελληνικό έδαφος δεν (θα) τηρούν τις προδιαγραφές αυτές. Αλλά υπάρχει και κάτι άλλο. Συνήθως σε τέτοιες περιπτώσεις το παράδειγμα του ενός κράτους - μέλους της ΕΟΚ ακολουθούν και τα άλλα. Τι θα γίνει λοιπόν αν μέσα στους επόμενους μήνες η Ολλανδία, το Βέλγιο, η Γαλλία και άλλα κράτη - μέλη μιμηθούν την Γερμανία;

● Αλλά και αν ο δεύτερος λόγος δεν έχει πείσει την κυβέρνηση ότι το θέμα των ελληνικών εξαγωγών πρέπει να μελετηθεί σε βάθος και να βρεθούν οι κατάλληλες λύσεις, απομένει ο τρίτος βασικός λόγος που έχει σχέση με την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων μας.

Η μείωση της ανταγωνιστικότητας συνεχίζεται με αμειωτο ρυθμό με αποτέλεσμα το κέντρο Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών να μιλά για «σημαντική διάβρωση» που οφείλεται κατ' αρχήν στην συνεχιζόμενη αύξηση του μοναδιαίου κόστους εργασίας στην χώρα μας. Πέρυσι η αύξηση αυτή έφθασε το 15%. Φέτος ίσως είναι κατά τι χαμηλότερη, αλλά έτσι κι αλλιώς η ζημιά γίνεται, αφού η αύξηση του κόστους εργασίας προκαλεί αύξηση του συνολικού κόστους παραγωγής και καθιστά (των λοιπών παραγόντων σταθερών) ακριβότερα τα ελληνικά προϊόντα από τα αντίστοιχα άλλων χωρών.

Υπάρχει όμως και ένα «λεπτό σημείο» στο θέμα της ανταγωνιστικότητας των

προϊόντων μας. Μεταξύ των 20 πρώτων ανταγωνιστριών χωρών περιλαμβάνεται και η Τουρκία. Έρχεται 15η; Έρχεται 10η; Έρχεται (έστω) 8η; Όχι. Έρχεται τρίτη όσο και αν αυτό φαίνεται παράδοξο.

Η κυριότερη ανταγωνίστρια χώρα της Ελλάδας μετά την Ιταλία και την Γαλλία, αλλά πριν την Ισπανία ακόμη και πριν το Βέλγιο, την Ολλανδία και τις ΗΠΑ είναι η Τουρκία. Και το χειρότερο. Η Τουρκία «πέρασε» στην τρίτη θέση μεταξύ των 20 κυριότερων ανταγωνιστριών χωρών της Ελλάδας, ενώ πριν μία τριετία κατείχε την έκτη θέση. Αυτό σημαίνει ότι σε μία τριετία (την τελευταία τριετία) η Τουρκία όχι μόνον «εκτόπισε» την Ελλάδα από μια σειρά χωρών που εισάγουν προϊόντα και από τις δύο γειτονικές χώρες, αλλά και ότι βελτιώνει συνεχώς την θέση της έναντι της Ελλάδας στον διεθνή ανταγωνισμό και καταμερισμό εργασίας.

Ας σημειωθεί ότι ο «συνολικός ανταγωνισμός» των τουρκικών προϊόντων επί των ελληνικών είναι 8,3% (έναντι του 16,5% των ιταλικών και των 14,1% των γαλλικών) αλλά κυρίως ότι από το 8,3% το μεγαλύτερο ποσοστό το καλύπτει ο ανταγωνισμός των (τουρκικών) αγροτικών προϊόντων. Η ελληνική δηλαδή γεωργία αντιμετωπίζει αξιοσημείωτο πλέον ανταγωνισμό από την τουρκική, ανταγωνισμό που μετράται με το ποσοστό του 13,1% έναντι του 11,7% της Ισπανίας!

Αν όλα τα παραπάνω δεν βάζουν σε βαθιές σκέψεις την πολιτική ηγεσία του τόπου, τότε τι πρέπει να την απασχολεί; □

# Ελικοφόρα και άλλα σε εξέλιξη σκάνδαλα

Ορισμένα υπηρεσιακά και κυβερνητικά στελέχη φαίνεται να αμφιταλαντεύονται στο εάν θα ακολουθήσουν τον δρόμο των προκατόχων τους σε σειρά σκανδάλων που κόσμησαν τις στήλες μας ή θα θέσουν τις βάσεις για επιτόπια ανάπτυξη της αμυντικής βιομηχανίας και τον εξοπλισμό των Ενόπλων Δυνάμεων με τα κατάλληλα συστήματα.

Στην συνέχεια προηγούμενου άρθρου μας αποκαλύπτουμε σήμερα:

- Άγνωστες πτυχές στην υπόθεση του εκσυγχρονισμού των ελικοπτήρων του Στρατού Ήερās CHINOOK -47C, μία υπόθεση που τείνει να εξελιχθεί σε σκάνδαλο με απρόβλεπτες διαστάσεις για την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας.

- Για πρώτη φορά επίσης φέρνουμε στην δημοσιότητα τις αδιαφανείς διαδικασίες με τις οποίες οδηγείται στην αγορά επιθετικών ελικοπτήρων.

- Μία τρίτη περίπτωση που δεν έχει δει μέχρι στιγμής το φως της δημοσιότητας, είναι ο διαγωνισμός του ΓΕΣ για προμήθεια επιπλευστικών συστημάτων ανάγκης ελικοπτήρων (πλωτήρες). Εντελώς συμπτωματικά τις απαιτήσεις του διαγωνισμού 118/91, που έχει προκηρύξει το ΓΕΣ, πληρεί μόνο μία εταιρεία· ως εκ τούτου είναι φυσικό να γεννώνται κάποιες υποψίες για φωτογραφική προκήρυξη.

- Μία τέταρτη περίπτωση αφορά την υποβάθμιση των αντισταθμιστικών, που με εντολή του υπουργικού γραφείου, αντί για επενδύσεις εκατομμυρίων δολαρίων για αντιστάθμιση μίας αγοράς πολεμικού υλικού, προτιμώνται μερικά ανταλλακτικά ολίγων δεκάδων χιλιάδων δολαρίων.

- Τέλος, μία τελευταία πέμπτη περίπτωση μας εξηγεί τον τρόπο με τον οποίον χαμηλόβαθμοι σχετικά υπηρεσιακοί παράγοντες του ΥΕΘΑ παραβιάζουν ανερευθρίαστα υπουργικές αποφάσεις και τον κοινό ποινικό νόμο, και έτσι φθάσαμε στο σημείο να μας προμηθεύουν ανταλλακτικά των δικών μας F-16 οι Τούρκοι. Αλλά ας τα δούμε αναλυτικότερα.

## 1. Υπόθεση CHINOOK

Απεφασίσθη τα μεταφορικά ελικόπτερα CH-47C να εκσυγχρονιστούν στο επίπεδο «D» (ισχυρότεροι κινητήρες, νέο σύστημα μετάδοσης κίνησης, νέα στροφεία από συνθετικά υλικά, νέο σύστημα ελέγχου πτήσης, δυνατότητα νυχτερινής πτήσης κ.λπ.) αντί του αστρονομικού ποσού των 138.000.000 δολαρίων. Ήδη έχουν υπάρξει έντονες αντιδράσεις για την συμφωνία αυτή, αφού τα ελικόπτερα είχαν αγοραστεί για 90.000.000 δολάρια. Σήμερα αποκαλύπτουμε ότι το υπουργείο Εθνικής Άμυνας

των ΗΠΑ έχει προτείνει να πουλήσει στην Ελλάδα εννέα καινούρια ελικόπτερα CH-47D στην τιμή των 155.000.000 δολαρίων! Προφανώς η πρόταση (Μάρτιος 1990) δεν έγινε δεκτή και προτιμήθηκε απλώς ο εκσυγχρονισμός των υπαρχόντων με κονδύλιο μόλις 17.000.000 δολαρίων μικρότερο. Αν διατίθονταν αυτά τα λεφτά, η χώρα μας θα αποκτούσε δεκαοκτώ ελικόπτερα, αντί των εννέα. Παρόμοια πρόταση υπήρχε από τον γνωστό M. ΔΑΛΕΖΙΟ και για τον εκσυγχρονισμό των εννέα: αντί 123.795.000 δολαρίων, θα εκσυγχρονίζονταν από την ιταλική AGUSTA τα εννέα ελικόπτερα σε επίπεδο «C Plus», (ελαφρώς υποδεέστερη από το επίπεδο «D») και θα δίνονταν επιπλέον έξι ελικόπτερα! Προσφορές πολύ καλύτε-

του Ρεπόρτερ

ρες από την προσφορά της BOEING, με την οποία λόγω του χρόνου απόσυρσης που απαιτείται για εκσυγχρονισμό, θα μειώουμε τουλάχιστον έξι μήνες, χωρίς CHINOOK (όταν θα αναχωρήσει το τελευταίο για τις ΗΠΑ, μετά από έξι μήνες θα παραδοθεί το πρώτο εκσυγχρονισμένο).

Επιπλέον ούτε μία δραχμή δεν θα μπει στο πρόγραμμα ως ελληνική προστιθέμενη αξία, ενώ στην δεύτερη προσφορά υπήρχε πρόβλεψη για εκτέλεση κάποιου μέρους του προγράμματος στην ΕΑΒ (περίπου 800.000 δολάρια ανά ελικόπτερο). Υπήρχε τέλος και τρίτη προσφορά ισπανικής εταιρείας, που είχε κάνει τον εκσυγχρονισμό του μεγαλύτερου μέρους αμερικανικών ελικοπτήρων στην Ευρώπη και που αφορούσε στο κυριότερο σημείο του εκσυγχρονισμού, δηλαδή την αντικατάσταση κινητήρα. Η προσφορά αυτή ήταν μόλις 15.000.000 δολάρια.

Τι να πρωτοθαυμάσει κανείς, τις διαφανείς διαδικασίες του Β' υπαρχηγού ΓΕΣ, όπου χωρίς να προδιαγραφεί τι ακριβώς ζητείται, ποιο μέρος του μπορεί να καλυφθεί εγχώρια, προωθεί ταχύτατα για υπογραφή μία σύμβαση 140 εκατομμυρίων δολαρίων, την στιγμή που υπήρχε λύση περίπου στο 1/10 του κόστους!

Όσον για την σχετική ανακοίνωση του ΥΕΘΑ, «ότι ο θόρυβος που ξεσηκώθηκε για το κόστος του εκσυγχρονισμού οφείλεται σε αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα εταιρειών και ότι συγκρίνονται τμήματα μόνον των προσφορών», πιστεύουμε ότι δεν ήταν αρκετά ενημερωτική. Θα μπορούσε π.χ. να μας πληροφορεί το πόσο ευεργετείται από την σύμβαση η BOEING και ο εδώ αντιπρόσωπός της, ο γνωστός ιδιοκτήτης της AXION κ. Λιακουνάκος.

Όσον αφορά στο τεχνικό περιεχόμενο της προσφοράς, ήμεθα πλήρως ενήμεροι και είναι απόλυτα βέβαιο ότι μεγάλο μέρος του γίνεται εγχώρια, θα προκαλούσαμε δε τον Β' υπαρχηγό να μας πείσει για το αντίθετο. Τώρα γιατί σταμάτησε η υπογραφή; Ισχυροί κομματικοί παράγοντες απείλησαν με συγκλονιστικές αποκαλύψεις κι η όλη «διαφανής» διαδικασία που βεβαίως υπηρετούσε

το εθνικό συμφέρον επανεπέμφθη για μελέτη.

## 2. Υπόθεση δώδεκα επιθετικών ελικοπτέρων

Εδώ προωθείται η επιλογή των ελικοπτέρων AH-64A APACHE. Το συνολικό οικονομικό πακέτο προσφοράς των APACHE, ανέρχεται στα 350.000.000 δολάρια. Τιμή ανά μονάδα 15.100.000 δολάρια. Τα υπόλοιπα αφορούν εξοπλισμό υποστήριξης, υποσυστήματα, εκπαίδευση κ.λπ.

Το APACHE αναμφίβολα αυτή την στιγμή αποτελεί το νούμερο ένα στην παγκόσμια αγορά επιθετικών ελικοπτέρων. Αυτό είναι και το μοναδικό σημείο, στο οποίο στηρίζεται η επιχειρηματολογία Βαρβιτσιώτη υπέρ των APACHE. Το καλύτερο όμως δεν σημαίνει απαραίτητα και το καταλληλότερο.

Η αρμόδια επιτροπή αξιολόγησης έκρινε ότι και ένα δεύτερο ελικόπτερο, το AH-1W SUPER COBRA, πληρούσε απόλυτα τις ανάγκες του στρατού. Με μία τιμή αφάνταστα πιο ελκυστική: 226.000.000 δολάρια για ίσο αριθμό ελικοπτέρων! Με τα χρήματα αυτά που πρόκειται να δαπανηθούν για το APACHE θα μπορούσε να αγοραστεί διπλάσιος αριθμός επιθετικών ελικοπτέρων MG 530 DEFENDER, πιο ελαφρά οπωσδήποτε, αλλά που έχουν στο ενεργητικό τους εκπληκτικές επιδόσεις στους αραβοϊσραηλινούς πολέμους.

Υπάρχουν και τα ευρωπαϊκά ελικόπτερα: Σε λίγους μήνες βγαίνει από την γραμμή παραγωγής το RAH-2, το καλύτερο ευρωπαϊκό επιθετικό ελικόπτερο, γαλλογερμανικής κατασκευής. Θαυμάσια λύση ήταν και το A-129 Mangusta, καθαρά επιθετικό ελικόπτερο. Όλες οι παραπάνω λύσεις αγνοήθηκαν. Όμως η «αμερικανολαγνεία» —όχι αδικαιολόγητη ίσως, λόγω FMS— στις αγορές οπλικών συστημάτων, επικράτησε και προκρίθηκαν για την τελική αναμέτρηση το APACHE και το SUPER COBRA. Οι επιδόσεις των δύο ελικοπτέρων, σύμφωνα με το πόρισμα της επιτροπής, είναι περίπου ίδιες. Το APACHE, αναφέρεται στο πόρισμα, έχει δυνατότητα μεταφοράς μεγαλύτερου οπλικού φορτίου. Από την άλλη πλευρά, το COBRA, μπορεί να εκτοξεύσει και TOW, που χρησιμοποιεί και διαθέτει στις μεγάλες ποσότητες ο Στρατός, ενώ το APACHE δεν έχει αυτή την δυνατότητα.

Όμως το APACHE «υποφέρει» από σοβαρά προβλήματα βλαβών. Συχνά επιτροπές του Κογκρέσου έχουν συσταθεί για να ερευνήσουν το φαινόμενο ακινητοποίησης ολόκληρου του στόλου των APACHE από βλάβες. Η διαθεσιμότητά τους, αυτή την

στιγμή, δεν ξεπερνάει το 38 τοις εκατό! Στον πόλεμο του Κόλπου για να επιτευχθεί η διαθεσιμότητα 70 τοις εκατό για τα 274 APACHE, αφαιρέθηκαν ανταλλακτικά και ακινητοποιήθηκαν στο έδαφος περισσότερα από 500 APACHE στις ΗΠΑ. Με δεδομένο ότι η Ελλάδα δεν θα διαθέτει ανάλογες πηγές ανταλλακτικών, η διαθεσιμότητα των ελληνικών APACHE δεν πρόκειται να ξεπερνά το 40 τοις εκατό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα για τα CHINOOK τα οποία όντας πολύ πιο απλά συστήματα, από την εξαιρετικά πολύπλοκη κατασκευή των APACHE, δεν ξεπέρασαν ποτέ σε διαθεσιμότητα το παραπάνω ποσοστό λόγω αδυναμίας συντήρησης. Υπάρχει λοιπόν κάτι που λέγεται «αποτελεσματικότητα κόστους» —cost effectiveness— και OFFSET, που φαίνεται να αγνοούν στο ΥΕΘΑ. Και όμως υπάρχουν κατευθυντήριες οδηγίες προμηθειών και εφαρμογής του Π.Δ. 284/89 που πρόσφατα εκπονήθηκαν στο ΓΕΕΘΑ. Γιατί δεν εφαρμόζονται κύριε υπουργέ;

## 3. Υπόθεση προμήθειας συστημάτων πληρώσεως πλωτήρων ανάγκης (Δ. 118/91).

Εδώ πρόκειται για μία φωτογραφική διακήρυξη που υποστήριξε ο υποστράτηγος της Διεύθυνσης Προμηθειών παρά τις αντίθετες εισηγήσεις του επιτελείου του ΓΕΣ. Η διακήρυξη αυτή, τελείως παράτυπα, ζητά την προσκόμιση δείγματος μαζί με την προσφορά, που θα κατασκευασθεί βάσει της τεχνικής περιγραφής της Υπηρεσίας εντός 10 ημερών. Η μεθόδευση αυτή που απαγορεύεται σαφώς από το Άρθρο 5 του Π.Δ. 284/89, δίνει την εντύπωση συμπαιγνίας με κάποιον προμηθευτή (γιατί μόνον όταν γνωρίζει κάποιος εκ των προτέρων την τεχνική προδιαγραφή μπορεί να ετοιμάσει το δείγμα σε δέκα μέρες) και επιβαρύνει επίπλέον το υπουργείο Άμυνας με 100 εκατομμύρια δραχμές κατ'επίσημο, (μικρό μεν ποσό, αλλά όχι ευκαταφρόνητο, όταν το Πανεπιστήμιο Θράκης φάχνει για λιγότερα...).

## 4. Αντισταθμιστικά οφέλη (OFFSET)

Η παραποίηση και υποβάθμιση των offset ήταν ένα σπορ στο οποίο σχεδόν οι

προηγούμενες ηγεσίες του ΥΕΘΑ είχαν διακριθεί.

Το αποτέλεσμα ήταν μία μηδενική ή σχεδόν μηδενική «επιστροφή» πόρων στην χώρα, ύστερα από κάθε μαζική αγορά αμυντικού υλικού, που επιβάρυνε το εξωτερικό χρέος μας. Οι «επιστροφές» αυτές κατά σειρά προτιμήσεως αφορούν σε επενδύσεις, κατασκευή υλικού υψηλής τεχνολογίας και απορρόφηση βιομηχανικών προϊόντων. Για κάθε μία από τις επιστροφές αυτές υπάρχει αντιστοιχος συντελεστής, με τον οποίον πολλαπλασιάζεται η επιστροφή.

Παρά ταύτα οι πληροφορίες μας επιμένουν για νέα, προφορική γραμμή του ΥΕΘΑ που αντί για OFFSET προτιμά να «πατσιζούν» κάθε φορά αυτά με μερικά δωρεάν ανταλλακτικά, κανένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή κ.λπ. που θα προτείνει ο χρήστης και όχι η βιομηχανία.

## 5. Ελληνοποίηση ανταλλακτικών

Στα πλαίσια αύξησεως της αυτοδυναμίας της χώρας σε κρίσιμα ανταλλακτικά, και μείωση του λειτουργικού κόστους του ΥΕΘΑ, έγιναν τελευταία κάποια σωστά βήματα σε θεσμικό επίπεδο.

Με την βοήθεια εκπροσώπων του ΣΕΒ κ.ά. άρχισαν να επιλέγονται ορισμένα ανταλλακτικά των οποίων δεσμεύθηκε η προμήθεια από το εξωτερικό.

Μάλιστα, από τον απελθόντα κ. Παπαδόγγονα εξεδόθη σχετική υπουργική απόφαση, που έκανε πιο συγκεκριμένη την απαγόρευση παραγγελίας από το εξωτερικό υλικών που συμπεριλαμβάνονται σε λίστες που είχαν εκδοθεί.

Η Αεροπορία όμως (ΔΑΥ) είχε διαφορετική άποψη, και όχι μόνο δεν δέσμευσε ούτε ένα (1) υλικό απ' τα 1.000 περίπου που της υποδείχθηκαν, αλλά επανέλαβε 6 διαγωνισμούς ανταλλακτικών 3 φορές, κατακυρώνοντας κάθε φορά τα υλικά όχι στον μειοδότη, που ήταν ελληνική εταιρεία, αλλά στο εξωτερικό.

Την τελευταία φορά, ύστερα από διαμαρτυρίες της ελληνικής εταιρείας, που μειοδοτούσε για 160 εκ. δρχ. της κατακύρωσε υλικά μόνο 6 εκ. δρχ. δίνοντας πάλι τα 154 εκ. στην ακριβότερη ξένη εταιρεία. Και να σκεφθεί κανείς ότι όλα τα υλικά αυτά συμπεριλαμβάνονταν στην λίστα που δέσμευσε ο Υπουργός!!!

Θα επιμείνουμε για μία λεπτομερή απάντηση από τον κ. Γιάννη Βαρβιτσιώτη και επιμένουμε να νομίζουμε ότι όλα τα παραπάνω δεν είναι σε γνώση του. □

# Δύσκολοι καιροί για πολιτικές νεολαίες...

Την συνέντευξη πήρε η Χαρίνη  
Καμπούρογλου



Κάποτε ήταν μία σφριγιλή οργάνωση. Χιλιάδες νέοι πέρασαν από τους κόλπους της, βίωσαν την οργανωμένη ζωή, αλλά, αργά ή γρήγορα, την εγκατέλειψαν ή διαγράφηκαν. Άλλοι, πάλι, στελέχωσαν τον κομματικό μηχανισμό του ΚΚΕ.

Σήμερα, μετά από δύο συνεχείς κρίσεις και κυρίως μετά την διάσπαση του ΚΚΕ και την κατάρρευση του μοντέλου του «υπαρκτού σοσιαλισμού», ορισμένα εναπομείναντα στελέχη της επιμένουν στην «ανασύνταξη» των δυνάμεών της, αν και αναγνωρίζουν ότι οι «καιροί είναι δύσκολοι».

Το ΑΝΤΙ με την συνέντευξη που ακολουθεί δεν θέλησε να καταγράψει τις απόψεις της ΚΝΕ σε επίκαιρα πολιτικά θέματα, αλλά να ανιχνεύσει τις όποιες δυνατότητες προσέγγισης και επικοινωνίας της σημερινής ΚΝΕ με την νέα γενιά.

ΕΡ: Μετά από διακοπή ενός χρόνου η ΚΝΕ διοργάνωσε φέτος Φεστιβάλ νεολαίας. Γιατί:

ΑΠ: Σίγουρα ο θεσμός των Φεστιβάλ περνάει μία κρίση. Όμως να αρνείσαι την άμεση επαφή με την νεολαία μέχρι να βρεις τι θα αντικαταστήσει τη σημερινή μορφή του Φεστιβάλ αυτό σημαίνει ότι αρνείσαι να θέσεις σε δοκιμασία αυτά που λες. Και αυτό προσπαθήσαμε. Πέτυχε δεν πέτυχε δεν έχει σημασία. Και η συμμετοχή του κόσμου νομίζω ότι δεν μας διέφευσε.

ΕΡ: Αναφέρεσαι στην συμμετοχή του κόσμου γενικώς ή στην συμμετοχή της νεολαίας; Διότι το μεγαλύτερο ποσοστό των επισκεπτών ήταν άνω των 50 χρόνων. Και το πρόγραμμα του Φεστιβάλ δεν αγχάλιαζε εύκολα τον νέο άνθρωπο.

ΑΠ: Πράγματι για το πρόγραμμα του Φεστιβάλ δεχθήκαμε παρατηρήσεις από τους μεγαλύτερης ηλικίας επισκέπτες και για την πρώτη και για την δεύτερη ημέρα. Θα πρέπει όμως να λάβουμε υπόψη ότι διοργανώθηκε σε μια περίοδο σημαντικών δυσκολιών από τον καλλιτεχνικό κόσμο να πάει κόντρα στο ρεύμα. Η στάση αυτή δεν τιμάει καλλι-

τέχνες που αναδείχθηκαν μέσα από τα Φεστιβάλ της ΚΝΕ.

Εμείς όμως τολμήσαμε να διοργανώσουμε Φεστιβάλ χωρίς αυτό που λέμε «πρώτο όνομα» σε συνδυασμό με τις γενικότερες προσπάθειες που κάνει η ΚΝΕ σήμερα και δεν περιμέναμε να έλθει η νεολαία «ουρανοκατέβατη». Το γεγονός ότι η σύνθεση του Φεστιβάλ ήταν εντελώς διαφορετική από τις συγκεντρώσεις του κόμματος είναι σημαντικό, όπως σημαντική ήταν και η προσέλευση του κόσμου την οποία ομολογουμένως δεν περιμέναμε. Ήταν μία στιγμή που έδειξε ότι το κόμμα έχει ζωντανούς δεσμούς με την ελληνική κοινωνία οι οποίοι δεν φθείρονται εύκολα...

ΕΡ: ...Δηλαδή η ΚΝΕ ήθελε να δει κατά πόσον το κόμμα έχει σχέση με την κοινωνία ή κατά πόσον η ίδια η ΚΝΕ έχει σχέση με την νεολαία;

ΑΠ: Αυτά τα δύο πάνε μαζί. Η ΚΝΕ είναι η νεολαία του ΚΚΕ και τα στηρίγματά μας είναι τα κοινωνικά ερείσματα του κόμματος. Σε αυτό το Φεστιβάλ το κίνητρο ήταν καθαρά πολιτικό. Παράλληλα με την προσπάθεια ανασύνταξης της ΚΝΕ, θέλαμε να δώσουμε την δυνατότητα στον κόσμο του ΚΚΕ

# Ο γραμματέας της ΚΝΕ Νίκος Σοφιανός μιλά στο ANTI

και της ΚΝΕ να δείξουν ότι υπάρχουν.

Ωστόσο, αναγνωρίζουμε ότι υπήρξε πρόβλημα με την συμμετοχή της νεολαίας και νομίζω ότι όλα τα κόμματα αντιμετωπίζουν παρόμοιο πρόβλημα. Υπάρχει μία δύσκολη νέα γενιά, η οποία για να σε δεχθεί ή να σε απορρίψει σε περνάει από πολύ φιλό κρισμό...

ΕΡ: Δύσκολοι λοιπόν οι καιροί για πολιτικές νεολαίες...

ΑΠ: Πράγματι οι καιροί είναι δύσκολοι σήμερα και αυτό είναι καλό με την έννοια ότι απαιτούνται δυσκολότερες προσεγγίσεις, σοβαρότερες απαντήσεις και πιο μελετημένες τοποθετήσεις από τις πολιτικές οργανώσεις νεολαίας και κυρίως απαιτείται μία τέτοια πρακτική, η οποία να πείθει ότι τα λόγια έχουν βάση.

ΕΡ: Παλαιότερα οι καιροί δεν ήταν δύσκολοι;

ΑΠ: Μέσα και από την ίδια μου την διαδρομή στην ΚΝΕ πιστεύω ότι τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης ήταν πολύ πιο εύκολο για τις πολιτικές νεολαίες να επικοινωνήσουν με την νέα γενιά και λόγω των τότε εξελίξεων και λόγω του ότι η θεώρηση του προοδευτικού και του αριστερού από τα πράγματα διαμόρφωνε ένα θετικό ρεύμα στη νεολαία.

ΕΡ: Σήμερα η νεολαία —όπως και κάθε νέα γενιά— ζει σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο, ακολουθεί έναν ή πολλούς τρόπους διασκέδασης και υλοποίησης των φιλοδοξιών της. Πώς στέκεται η ΚΝΕ απέναντι σε όλα αυτά;

ΑΠ: Σήμερα πλασάρεται ένα μοντέλο ζωής, αυτό που λέγεται «ιδιωτική πρωτοβουλία» και στο οποίο χρησιμοποιούνται εκχυδαϊσμένα οι έννοιες της ατομικής προσπάθειας, «της ατομικής καταξίωσης». Το «κοίτα την πάρτη σου», το «κοίταξε να ανελιχθείς μέσα από τις δυνατότητες που σου δίνει το σύστημα» διαπερνά όλα τα μηνύματα που δέχεται ο σημερινός νέος. Έχω υπόψη τις ιστορίες με την «πόλη του χρήματος», το «κινούμενο χρήμα», τους γιάπιδες που δεν έχουν άμεση σχέση με τη ζωή της νεολαίας.

Αυτό δεν σημαίνει αυτόματα και έναν τρόπο ζωής. Δεν νομίζω ότι το μοντέλο του νεοσυντηρητισμού έχει περάσει, διότι έρχεται σε αντίθεση με τις ανάγκες της νέας γενιάς, με τις δυνατότητες που έχει. Βρίσκεται σε απόσταση από την καθημερινότητά της ό-

πως την βιώνει μέσα από το άγχος του σχολείου, την παραπαιδεία, την αγωνία για την εισαγωγή στο πανεπιστήμιο και την επαγγελματική αποκατάσταση.

Βέβαια η μη ενασχόληση με τα κοινά, η μη συμμετοχή σε συλλογικές προσπάθειες είναι ένας τρόπος ζωής, είναι ένα μοντέλο που πλασάρεται και επιβάλλεται από τον τρόπο λειτουργίας της κοινωνίας μας.

Και εκεί που μπορεί κάποιος να θεωρεί τον νέο χαμένη υπόθεση για την πολιτική —δεν εννοώ τα κόμματα— ήλθαν οι περσινές κινητοποιήσεις που έφεραν στην επιφάνεια καινούριες συλλογικές διαδικασίες. Θα αναφερθώ στην προσωπική μου εμπειρία από την Πάτρα, όπου είχαμε την δολοφονία του Τεμπονέρα και έναν γενικότερο ξεσηκωμό, που κράτησε σχεδόν ένα μήνα: εκεί λοιπόν έβλεπες την νεολαία, την «κυριλέ» τη νεολαία του μπαρ, τη νεολαία που συχνάζει στην πλατεία «Βασιλίσσης Όλγας» στους δρόμους, τη νεολαία από τα προσφυγικά στους δρόμους, έβλεπες το μηχανόβιο στους δρόμους. Και αυτό συνέβη γιατί οι αντιθέσεις είναι τέτοιες σήμερα στην κοινωνία και κυρίως η αντίθεση ανάμεσα σε αυτά που θέλει ο νέος και σε αυτά που μπορεί να πάρει, που οδηγούν πολλές φορές σε εκρήξεις. Και σε αυτές τις εκρήξεις ο νέος αμφισβητεί δυναμικά την κυρίαρχη τάξη πραγμάτων. Και μέσα σε αυτή την κυρίαρχη τάξη πραγμάτων μπορεί να βρεθεί και η ίδια η αριστερά, όπως συνέβη στην περίοδο των περσινών αγώνων.

ΕΡ: Θεωρεί η ΚΝΕ ως άμεση προτεραιότητα την παρέμβασή της σε αυτούς τους χώρους;

ΑΠ: Νομίζω ότι είναι απαραίτητη, αν και η συμμετοχή της νεολαίας είναι αδύνατη. Δεν χρειάζεται η έξωθεν επέμβαση για να συμμετάσχει η νεολαία στην διεκδίκηση, όσο η κατανόηση των άμεσων και βαθύτερων επιπτώσεων από τους νέους των περιοχών αυτών. Όταν σε μία περιοχή όπως είναι το Αίγιο κλείνουν 8 εργοστάσια μέσα σε πέντε χρόνια, όταν το Λαύριο έχει καταντήσει μία πόλη νεκρή, αυτό σημαίνει ξεριζώμα, σημαίνει ότι δεν υπάρχουν δυνατότητες για τον νέο που θα μπει αύριο στην παραγωγή, σημαίνει ότι το χαμπανάκι χτυπάει τώρα και όχι μετά από 5 χρόνια που θα τελειώσει το Λύκειο.

Και θα έλεγα ότι αυτό είναι το κυριότερο μαζί με την προσπάθεια και της ΚΝΕ και

του ΚΚΕ να αποκαλύψουν την ιδεολογική διάσταση αυτής της επίθεσης και να διαφανεί το ιδεολογικό πρόσωπο του νεοσυντηρητισμού. Διότι αγωνίζεσαι σε μία κοινωνία όπου δέχεσαι ιδεολογικές επιθέσεις, τα γνωστά σου οράματα έχουν σβήσει, το τείχος έπεσε, η Σοβιετική Ένωση τελείωσε, η Κούβα όπου να 'ναι πέφτει κ.λπ. Για να αντιμετωπίσεις λοιπόν όλο αυτό το κλίμα δεν φθάνει να βγαίνεις αμυντικά προσπαθώντας να μην περάσει το άλφα ή το βήτα μέτρο ή γενικότερο ότι «δεν θα περάσει ο αντικομμουνισμός». Πρέπει να βγεις επιθετικά με τις δικές σου πρωτοβουλίες απέναντι στο μοντέλο που επιχειρείται να επιβληθεί στην ελληνική κοινωνία.

ΕΡ: Σήμερα, η ΚΝΕ είναι έτοιμη να προσεγγίσει τους νέους, να σταθεί δίπλα τους και να συμβάλει στην επίλυση των προβλημάτων τους;

ΑΠ: Ναι, είναι έτοιμη όσον αφορά την θέλησή της και όχι από την πλευρά των δυνατοτήτων της, των επεξεργασιών και των υλικών μέσων που διαθέτει. Η ΚΝΕ βγαίνει μέσα από μία διχρονη κρίση με επεξεργασίες οι οποίες είτε έφευγαν προς την μία πάντα είτε προς την άλλη, με έλλειψη ζωντανών δεσμών με την νεολαία.

ΕΡ: Στην ομιλία σου στο Φεστιβάλ χρησιμοποίησες την έκφραση «ονειροπόλοι ρεαλιστές». Πώς φαντάζεσαι την «άλλη κοινωνία» για την οποία αγωνίζεσαι;

ΑΠ: Το κεφάλαιο αυτό είναι μεγάλο και θα μπω στον κίνδυνο να σου απαντήσω με κλισέ. Βρισκόμαστε σε μία δυσκολία να διατυπώσουμε ένα συγκεκριμένο μοντέλο αν και έχουμε καεί από την έννοια «μοντέλο». Υπάρχει μία δυσκολία να διατυπώσεις τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που θα έχει η σοσιαλιστική κοινωνία στην Ελλάδα δεδομένων και των εξελίξεων στην Σοβιετική Ένωση και την Ανατολική Ευρώπη. Βεβαίως η κοινωνική απελευθέρωση, η κοινωνική δικαιοσύνη, η κατάργηση της εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο είναι τα ιδανικά που κέρδισαν στις γραμμές του ΚΚΕ και της ΚΝΕ χιλιάδες ανθρώπους και τα οποία παραμένουν ακόμη ζωντανά.

Ωστόσο εκτιμούμε ότι η θεωρητική μας επεξεργασία για το σοσιαλισμό, η προγραμματική μας διακήρυξη δεν μπορεί να λυθεί ή να τεθεί στο προσεχές 14ο Συνέδριο του ΚΚΕ.

□

# Η Τουρκία μπροστά στις κάλπες

του Αλή Ταρτάνογλου

- Τα ρόδα θα ανθίσουν στην κάλπη
- Μια νέα Τουρκία το πρωί της 21ης Οκτωβρίου
- Συγχαρητήρια Τουρκία!
- Υπάρχουν πολλά ακόμη να γίνουν.

Είναι μερικά από τα κύρια συνθήματα της προεκλογικής εκστρατείας στην Τουρκία. Οι κάλπες θα στηθούν στις 20 Οκτωβρίου κι όλα δείχνουν ότι το πολιτικό σκηνικό θα αλλάξει ριζικά.

Είναι πολύ ενδιαφέρουσα η προεκλογική εκστρατεία. Για πρώτη φορά στα τελευταία 30 χρόνια τα προβλήματα της χώρας «θα λυθούν» με δημοκρατικές μεθόδους. Με την κάλπη. Ας μην ξεχνάμε πως κάθε 10 χρόνια είχαμε στην Τουρκία κι ένα στρατιωτικό πραξικόπημα.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το κυβερνών κόμμα της Μητέρας Πατρίδας απρόθυμα σύρθηκε στις εκλογές κάτω από την πίεση των τεραστίων προβλημάτων. Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις το καλύτερο που μπορεί να περιμένει το κόμμα του Οζάλ είναι συμμετοχή σε κυβέρνηση συνασπισμού. Γιατί, φυσικά, ελπίδα να βγει πρώτο κόμμα και μάλιστα με απόλυτη πλειοψηφία δεν υπάρχει.

## Λαϊκή Αγανάκτηση

Ο κόσμος είναι θυμωμένος με το κυβερνών κόμμα μετά από μια δεκαετία καταπίεσης και σκληρής οικονομικής πολιτικής. Οι αναποφάσιστοι, ωστόσο, για πρώτη φορά ανέρχονται σε 15%. Αν σκεφτούμε ότι το εκλογικό σώμα στην Τουρκία είναι 30 εκ. τότε μιλάμε για το σημαντικό μέγεθος 4,5 εκ. ψηφοφόρων.

Το να είσαι οπαδός κόμματος στην Τουρκία σημαίνει κάτι ανάλογο με το να είσαι οπαδός ποδοσφαιρικής ομάδας. Είναι θέμα τιμής να μην αλλάξεις στρατόπεδο. Αλλά κι αυτό το φαινόμενο αρχίζει να ξεθωριάζει κάπως καθώς οι διαφορές στα προγράμματα των κομμάτων δεν είναι και τόσο μεγάλες, όσες τουλάχιστον στις προηγούμενες δεκαετίες. Ακόμα και το Δημοκρατικό Αριστερό Κόμμα του Μπουλέντ Ετσεβίτ μετακινήθηκε σε πιο δεξιές θέσεις. Μέλη της ίδιας οικογένειας ψηφίζουν τώρα διαφορετικά κόμματα. Πρωτάκουστο για την Τουρκία!



## Κομματικοί Συσχετισμοί

Υπολογίζεται ότι η εκλογική δύναμη της Δεξιάς ανέρχεται στο 60%. Τον χώρο αυτό διεκδικούν ο Σουλεϋμάν Ντεμιρέλ με το Κόμμα του Ορθού Δρόμου και φυσικά το κόμμα της Μητέρας Πατρίδας. Κρίσιμο ρόλο θα παίξει το αν τα τρία μικρά ακροδεξιά κόμματα συγκεντρώσουν το 10% των ψήφων αυτής της πλευράς. Πάντως ο Ντεμιρέλ μπορεί να πάρει και 30% των ψήφων. Υπόσχεται δωρεάν νοσοκομειακή περίθαλψη και στον κατάλογο των υποψηφίων βουλευτών του είχε συμπεριλάβει αρκετούς συνεργασθέντες με το στρατιωτικό καθεστώς καθώς και πρώην στελέχη του φασιστικού κόμματος της Τουρκίας «Γκρίζοι Λύκοι».

Ο εκλογικός χώρος της Αριστεράς υπολογίζεται σε 30-35%. Τον διεκδικούν ο Ετσεβίτ, που όντας χαρισματικός ηγέτης δεν αποκλείεται να «πιάσει» το 12%-13% και ο Ινονού, ηγέτης του Σοσιαλδημοκρατικού Λαϊκιστικού Κόμματος. Η Αριστερά είναι, λοιπόν, διασπασμένη. Πέρασε η εποχή που ο Ετσεβίτ, το 1977, είχε κερδίσει το 45% των ψήφων. Σήμερα με 35%-36% θα σχημάτιζε αυτοδύναμη κυβέρνηση.

Πολλοί αριστεροί δυσπιστούν απέναντι στον Ινονού σε βαθμό που να σκέφτονται την

αποχή. Είναι κι αυτό μία λύση όταν σου έρχεται δύσκολο να αλλάξεις κομματικό στρατόπεδο. Οι αριστεροί δυσπιστούν και απέναντι στον Ντεμιρέλ που τα δημοκρατικά του διαπιστευτήρια κάθε άλλο παρά άφογα είναι. Ωστόσο, μεταξύ του Ντεμιρέλ και του Γιλμάζ ένας αριστερός σίγουρα θα προτιμούσε τον πρώτο.

## Το μικρότερο κακό

Ο κόσμος δεν ξεχνά το παρελθόν του Ντεμιρέλ και την αντιδημοκρατική συμπεριφορά του. Το Σύνταγμα του 1982, που έφτιαξαν οι στρατιωτικοί, τον βολεύει μια χαρά σήμερα. Άλλωστε ουδέποτε αντιτάχθηκε σε αυτό. Άρχισε να «ανθίσταται» όταν άρχισαν να μπαίνουν περιορισμοί στην πολιτική δραστηριότητα των πολιτικών.

Παρ' όλα αυτά ο Ντεμιρέλ είναι σοβαρός πολιτικός κι έχει την κουλτούρα του σοβαρού πολιτικού της Δεξιάς παράταξης. Και γι' αυτό είναι προτιμότερος από τον Οζάλ και την παράταξη του απέναντι στην οποία οι πλατειές μάζες των Τούρκων παραμένουν στην καλύτερη περίπτωση ψυχρές.

Στο κάτω - κάτω καθένας γνωρίζει ότι ο Ντεμιρέλ ήταν ο «δάσκαλος» του Οζάλ. Γιατί ο τούρκος ψηφοφόρος να προτιμήσει τον μαθητή κι όχι τον δάσκαλο; □

Φ.Θ. ΒΕΓΛΕΡΗΣ, Σ. ΔΑΜΙΑΝΑΚΟΣ, Π. ΚΑΖΑΚΟΣ,  
Θ. ΚΑΛΑΦΑΤΗΣ, Μ. ΚΟΜΝΗΝΟΥ, Α.Α. ΚΥΡΤΣΗΣ,  
Κ. ΚΩΣΤΗΣ, Ι. ΛΑΜΠΙΡΗ-ΔΗΜΑΚΗ, Γ.Θ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ,  
Ν.Ι. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ, Ε. ΠΑΠΑΤΑΞΙΑΡΧΗΣ, Ε. ΠΡΟΝΤΖΑΣ

# ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

Ο Κωνσταντίνος Καραβίδας και  
η Προβληματική των Κοινωνικών Επιστημών

Ο τόμος αυτός παρουσιάζει ένα πλούσιο προβληματισμό πάνω στο έργο του Κωνσταντίνου Καραβίδα, κορυφαίου στοχαστή του μεσοπολέμου, καθώς και σύγχρονες ερευνητικές προσεγγίσεις του αγροτικού φαινομένου, όπως κατατέθηκαν στην επιστημονική συνάντηση με θέμα «Ο Καραβίδας και η Σύγχρονη Κοινωνική Προβληματική».

Οι μελέτες αυτές διερευνούν το πνευματικό πλαίσιο του ελληνικού μεσοπολέμου και την επίδραση των ιδεολογικών ρευμάτων της εποχής στη σκέψη του Καραβίδα.

Επίσης εξετάζουν, από τη σκοπιά της οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας, της κοινωνιολογίας και της κοινωνικής ανθρωπολογίας, όψεις της πολιτικής και οικονομικής συγκρότησης της αγροτικής κοινωνίας, συμβάλλοντας έτσι στην ανανέωση των αναλυτικών εργαλείων και στη βαθύτερη και πιο συστηματική κατανόηση του κοινωνικού γίνεσθαι στον αγροτικό χώρο.

Το βιβλίο εκδίδεται από τις εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ σε συνεργασία με την Εταιρεία Κοινοτικών Μελετών «Κ. Καραβίδας».

Την επιμέλεια της έκδοσης έχουν οι Μαρία Κομνηνού και Ευθύμιος Παπαταξιάρχης.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ  
Νικηταρά 2, Τηλ.: 3622.496

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Μόλις κυκλοφόρησε!

G. H. Hardy,

Η απολογία ενός μαθηματικού

Πρόλογος: C.P. Snow

Μετάφραση—Σχόλια: Δ. Καραγιαννάκης, Μιχ. Λάμπρου

Ένα κλασικό βιβλίο που παραμένει πάντα σύγχρονο, για την ομορφιά και τη χρησιμότητα των μαθηματικών και που απέκτησε φίλους αλλά και πολέμιους ανάμεσα σε μαθηματικούς και μη.

Κυκλοφορούν τους επόμενους μήνες:

— E. T. Bell: Οι μαθηματικοί, 2 τόμοι.

Μια συναρπαστική αφήγηση για τη ζωή μεγάλων μαθηματικών, δοσμένη με χιούμορ και γλαφυρότητα. Ένα βιβλίο με λογοτεχνικές αξιώσεις, για όσους θέλουν να μάθουν και για την ανθρώπινη πλευρά της μαθηματικής επιστήμης, και την προσωπικότητα των πρωτοπόρων.

— K. Will: Είχε δίκιο ο Αϊνστάϊν;

Προκειμένου να ελεγχθούν με ακρίβεια οι προβλέψεις της μεγαλύτερης και σπουδαιότερης θεωρίας του αιώνα μας — της θεωρίας της σχετικότητας— οι επιστήμονες αποδύονται σ' έναν αγώνα από τη δεκαετία του '60 έως σήμερα, να επιβεβαιώσουν τη θεωρία με πειράματα. Ένα καλογραμμένο βιβλιοδοιοπορικό στις αναζητήσεις της Φυσικής του 20ού αιώνα, γραμμένο για όσους θέλουν να γνωρίσουν την τόσο κομψή και τόσο συναρπαστική αυτή θεωρία.

— E. Οικονόμου: Η Φυσική σήμερα

Τόμος II: Οι δέκα κλίμακες της ύλης

Θέματα μεγάλου ενδιαφέροντος, αντιπροσωπευτικά των δέκα κλιμάκων οργάνωσης της ύλης παρουσιάζονται στον δεύτερο τόμο του εξαιρετικά επιτυχημένου αυτού βιβλίου. Σήμερα, για πρώτη φορά στην ιστορία του πολιτισμού μας, έχουμε αποκτήσει μια συνολική, αλλά βέβαια ελλιπή ακόμη, εικόνα γι' αυτόν τον κόσμο τον μικρό, τον μέγα.

Κυκλοφορούν επίσης σε επανέκδοση

Γ. Γραμματικάκη: Η ΚΟΜΗ ΤΗΣ ΒΕΡΕΝΙΚΗΣ, 3η έκδοση.  
R. Feynman: Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ, 2η έκδοση

J. Field και E. Chaisson: ΤΟ ΛΘΕΑΤΟ ΣΥΜΠΛΗΝ, 2η έκδοση

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

για όσους αγαπούν το καλό βιβλίο

Τ.Θ. 1527, 711 10 ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Κεντρική διάθεση

Βιβλιοπωλείο ΤΡΟΧΑΛΙΑ

Γριβαίων 6 (πάρκος Σκουφά 64) ΑΘΗΝΑ τηλ. 3646426

# Ακυβέρνητητα Β

Το μέτωπο στην Κροατία ξανάνοιξε —και απ' ό,τι φαίνεται δεν μπορούσε παρά να γίνει έτσι. Η κατάσταση στο Κοσσυφοπέδιο εξακολουθεί να παραμένει μετέωρη, επίσης δύσκολη στην «ρύθμισή» της. Τα Σκόπια δεν υποχωρούν από τις ειλημμένες αποφάσεις της εθνικιστικής τους ηγεσίας. Και στην Βουλγαρία η προσωρινή «σιωπή» λόγω και των επικείμενων εκλογών δεν σημαίνει και υποχώρηση από κάποιες θέσεις.

Το ANTI, με το εκτεταμένο αφιέρωμα που δημοσιεύει στο τεύχος αυτό, προσπαθεί να προσεγγίσει λίγες από τις πτυχές που συνιστούν το άλυτο εθνικό πρόβλημα στα κράτη των Βαλκανίων. Από τα στοιχεία αυτού του αφιερώματος επισημαίνουμε τα άρθρα που ζητήσαμε από τους κ.κ. Μάρτη και Παπαθεμελή —κάθε ενδεχόμενος αντίλογος είναι, φυσικά, αποδεκτός— και το οδοιπορικό στο Κοσσυφοπέδιο, το οποίο πρώτη φορά παρουσιάζει στην ελληνική κοινή γνώμη την εκεί κατάσταση και την σημασία της για την αλβανική ηγεσία.

Στο επόμενο τεύχος θα έχουμε και άλλα στοιχεία για το Κοσσυφοπέδιο. Πιστεύουμε ότι η σημασία και η βαρύτητα που έχουν για την Ελλάδα οι βαλκανικές εξελίξεις θα αποτελέσουν κίνητρο για μία ουσιαστική συνέχεια σε μία συζήτηση που μέχρι τώρα διεξάγεται επιδερμικά.



BRANISLAV ANTI.

Σε μία συνομιλία μας το περασμένο καλοκαίρι, ο Ίον Ιλιέσκου επανέλαβε δύο φορές ότι «το να προσπαθήσεις να κυβερνήσεις μια χώρα όπως η Ρουμανία, ισοδυναμεί με πολιτική αυτοκτονία». Κινούμενος ίσως και από αυτό το «δόγμα», ο Ρουμάνος πρόεδρος προτίμησε την περασμένη εβδομάδα να θυσιάσει, δες να «αυτοκτονήσει», τον πρωθυπουργό του Πέτρε Ρομάν για να κατευνάσει τους ανθρακωρύχους, που πραγματοποιούσαν την δεύτερη «επίσκεψή» τους στο Βουκουρέστι στους 16 μήνες που πέρασαν από τις γενικές ρουμανικές εκλογές τον Μάιο του 1990. Έστω και αν στην διάρκεια της ίδιας αναμέτρησης ο κ. Ιλιέσκου είχε εκλεγεί πρόεδρος με το εκπληκτικό ποσοστό του 85%, είναι πολύ πιθανό να αποτελέσει το επόμενο πολιτικό θύμα, «σε μια χώρα όπως η Ρουμανία».

Σε αυτό το Βουκουρέστι που κυκλοφορούν όπως πάντα διαδόσεις και φέμματα, πολλοί έτρεξαν να αποδώσουν την βίαιη επέλαση των ρακένδυτων «μαύρων προσώπων» σε ένα σχέδιο της παλιάς κομμουνιστικής νομενκλατούρας που κινδυνεύει από τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις, ή και του ίδιου του Ιλιέσκου, που ήθελε με αυτόν τον τρόπο να ξεφορτωθεί τον «εκσυγχρονιστή» πρωθυπουργό του. Όμως ήταν οι ίδιοι ανθρακωρύχοι που είχαν πρώτοι εξεγερθεί εναντίον του Τσαουσέσκου μερικά χρόνια πριν, ο δε Ιλιέσκου βρίσκεται αποδυναμωμένος μετά την αποχώρησή τους και είναι ο πρώτος στόχος της επόμενης επέλασης των κολασμένων της κοιλάδας του Ζίου. Η πραγματικότητα είναι πιο απλή: η νέα ρουμανική εξουσία, προϊόν της επανάστασης, με ή χωρίς εισαγωγικά, που ανέτρεφε τον



# Βαλκάνια

του Στέλιου Κούλογλου

Τσαουσέσκου, διαπίστωσε με την σειρά της ότι τα Βαλκάνια είναι ακυβέρνητα. Ότι δεν μπορούν να κυβερνηθούν.

Εκλεγμένοι με λιγότερο εντυπωσιακά αποτελέσματα, οι Βαλκάνιοι συνάδελφοι «νεοκομμουνιστές» του Ιλιέσκου, είχαν χρειασθεί λιγότερο χρόνο για να συνειδητοποιήσουν την ίδια αλήθεια. Μόλις μετά από μερικούς μήνες στην εξουσία, οι Σοσιαλιστές τέως κομμουνιστές της Βουλγαρίας και της Αλβανίας αναγκάζονταν παρά την κοινοβουλευτική τους πλειοψηφία να συρθούν σε κυβερνήσεις συνεργασίας. Μεταβατικές και χωρίς συνοχή, οι τελευταίες βρίσκονται σε αδυναμία να εξασφαλίσουν μια πολιτική σταθερότητα, απαραίτητη για την επιτυχία των οδυνηρών οικονομικών μεταρρυθμίσεων.

Έτσι νέες εκλογές, όπως αυτές στην Βουλγαρία στις 12 Οκτωβρίου, είναι αναπόφευκτες, αλλά και εδώ οι προοπτικές είναι κάθε άλλο παρά αισιόδοξες σε ό,τι αφορά το ξεπέραςμα της κρίσης. Η αξιολογη αντίσταση του τέως ΚΚ που διατηρεί την δύναμή του ιδίως στην επαρχία, οι διενέξεις και διαφορές στους ετερογενείς δημοκρατικούς - αντικομμουνιστικούς συνασπισμούς, οδηγούν σε ένα λίγο - πολύ ισόπαλο σκορ, με αποτέλεσμα την διαιώνιση του φαύλου κύκλου.

Το ίδιο πολιτικό αδιέξοδο και στην Ρουμανία όπου κανένα κόμμα και κανένα πρόσωπο δεν διαθέτει το κύρος και την δύναμη για ηράκλειους άθλους, όπως αυτοί του εκδημοκρατισμού και της ανόρθωσης της οικονομίας. Για να μην μιλήσει κανείς για την Αλβανία, με τις βιβλικές σκηνές των Αλβανών προσφύγων στα λιμάνια της Ιταλίας το φετινό καλοκαίρι, να μας δίνουν μια ακόμη εικόνα των Βαλκανίων...

## Το παραμορφωμένο είδωλο της Ευρώπης

Τα Βαλκάνια είναι το παραμορφωμένο είδωλο της Ευρώπης, αυτό που βλέπει κανείς κοιτώντας μέσα από έναν χαλασμένο καθρέφτη. Γιατί η Αλβανία μοιάζει σήμερα περισσότερο με Μπάγκλα Ντες παρά με την κοιτίδα του σύγχρονου πολιτισμού, όπως α-

κριβώς οι συνθήκες που ζούν οι Ρουμάνοι ανθρακωρύχοι θυμίζουν περισσότερο Αιθιοπία παρά Μάντσεστερ. Μόνον όποιος έχει επισκεφθεί την κοιλάδα του Ζίου, μπορεί να καταλάβει ότι οι ανθρακωρύχοι θα έρχονται κάθε τόσο στο Βουκουρέστι σπρωγμένοι —όπως και οι Αλβανοί φυγάδες— από την απόγνωση τους.

Το πιο ενδιαφέρον όμως είναι ότι, σε πείσμα αυτής της μιζέριας και ίσως εξαιτίας της, οι Ρουμάνοι ανθρακωρύχοι είναι έτοιμοι να τα βάλουν με την Ουγγρική μειονότητα, όπως έγινε στις ταραχές την άνοιξη του 1990. Το ίδιο συμβαίνει με τους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου, παρ' ό,τι η όποια Γιουγκοσλαβία, η όποια μίζερη, κακομούτσουνη Πρίστινα (η σερβοκρατούμενη πρωτεύουσα του Κοσσυφοπεδίου), έχει πολύ περισσότερα αγαθά από τα Τίρανα. «Μα διπλα δεν έχουν να φάνε», αντιτείνει κανείς στους Αλβανούς της Πρίστινα. «Ναι, αλλά εκεί είναι τα αδέρφια μας, είναι η πατρίδα μας».

Το ίδιο παράδοξο και τρελλός μοιάζει αυτός ο πόλεμος μεταξύ Σέρβων και Κροατών, που κάθε άλλο παρά έχει τελειώσει: απλώς οι Σέρβοι εκμεταλλεύονται την εχέρις για να ανυψώσουν το πεσμένο ηθικό του στρατού τους και οι Κροάτες περιμένουν τον χειμώνα, όταν η ομίχλη θα εμποδίζει τα αεροπλάνα και η λάσπη τα τανκς, για να πάρουν πίσω τα εδάφη που έχασαν στις πρόσφατες συγκρούσεις. Μοιάζει τρελλός γιατί μπορεί να καταλαβαίνει κανείς τα παλιά μίσση, τις διαβεβαιώσεις για αμέριστη συμπαράσταση του «ξένου παράγοντα» (της Γερμανίας και της Αυστρίας προς την Κροατία στην συγκεκριμένη περίπτωση), αλλά αναρωτιέται πώς είναι δυνατόν έθνη με μεγάλη πολιτιστική παράδοση όπως η Σερβία, που θέλουν να γίνουν μέλη της ΕΟΚ όπως η Κροατία, αναλώνονται και θα αναλώνονται για καιρό ακόμη, με την συστηματική καταστροφή της οικονομίας, της υποδομής και των ανθρώπων, όχι μόνο του αντιπαλου, αλλά και των δικών τους.

Στο Βελιγράδι συνάντησα φίλους σέρβους δημοσιογράφους, κοσμοπολίτες και διεθνιστές μερικά χρόνια πριν στο Παρίσι, που ήταν έτοιμοι να καταταγούν εθελοντές στον σερβικό στρατό «για να τελειώνει πλέον αυτή η ιστορία με τους Κροάτες, γιατί χάσαμε την υπομονή μας». Στην Πρίστινα συνάντησα φιλέλληνες σέρβους διανοούμενους και πολιτισμένους, που ήταν όμως έτοιμοι να επικροτήσουν, αν όχι και να διαπράξουν με τα ίδια τους τα χέρια, την μαζική εξόντωση ΟΛΩΝ των Αλβανών. Αντίθε-

τα με ό,τι θα έκαναν δύο βόρειοι λαοί, είναι άραγε το μεσογειακό ταμπεραμέντο που αποκλείει την διαπραγμάτευση και σπρώχνει προς την σύγκρουση;

## Βαλκανικό ντόμινο

Το βέβαιο είναι ότι αυτά τα στοιχεία, δηλαδή η υπανάπτυξη και η φτώχεια, η έλλειψη δημοκρατικής παιδείας και τα εθνικιστικά πάθη, το μεσογειακό ταμπεραμέντο και ο ξένος παράγοντας μετατρέπουν το «βαλκανικό κοκτέιλ» σε ωρολογιακή βόμβα. Αν μετά την Κροατία ακολουθήσει η Βοσνία - Ερζεγοβίνη, τότε στο παιχνίδι θα μπουν και οι Μουσουλμάνοι, πλειοψηφία (42%) του πληθυσμού της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης. Το ντόμινο θα συνεχισθεί με τους Αλβανούς μουσουλμάνους του Κοσσυφοπεδίου, που περιμένουν την κατάλληλη ευκαιρία, όταν οι Σέρβοι θα έχουν ανοίξει και άλλα μέτωπα. Αλλά στους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου θα τρέξουν για συμπαράσταση και οι 700 χιλιάδες Αλβανοί της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας».

Όποτε δικαιούται να «παιξει» και η Βουλγαρία, η οποία παρά την δυσχερή οικονομική της θέση και την πολιτική αστάθεια —ίσως και εξαιτίας τους— θέλει να πάρει πίσω την «Μακεδονία». Αλλά τότε γιατί να μην διεκδικήσει κάτι από τη νέα μοιρασιά και η Τουρκία, αυτόκλητος προστάτης των Μουσουλμάνων της περιοχής, με την οποία έχουν ήδη στενές σχέσεις τα Σκόπια και το Σερράγεβο; (πρωτεύουσα της Βοσνίας -σ.σ.).

★ ★ ★

Και η Ελλάδα; Ψευτοευδαιμονούσα και παραπαίουσα έχει καταφέρει τα ακατόρθωτα. Περιβαλλόμενη κυρίως από εξασθενημένους ή και εμπόλεμους γείτονες, να βρίσκεται μπροστά σε μία χρυσή ευκαιρία για την επέκταση των θέσεων της (όχι φυσικά των εδαφών της) στα Βαλκάνια την οποία δεν μπορεί να αξιοποιήσει. Να είναι η μόνη που δεν διεκδικεί, ενώ μέρος της διεκδικείται και από τα φτωχικά Σκόπια. Να αντιμετωπίζει «μουσουλμανικό πρόβλημα» στην Θράκη, που δημιούργησαν τα λάθη της ίδιας. Να είναι τρομοκρατημένη, ενώ θα έπρεπε να «τρομοκρατεί» τους άλλους, και συγχρόνως απροετοίμαστη για το μελλοντικό κύμα των προσφύγων που θα ενσκήψει. Μήπως όμως όλα αυτά, η πανθομολογούμενη πλέον αδυναμία της κυβέρνησης ακόμη να διαχειρισθεί τα τρέχοντα, είναι ακόμη μία απόδειξη ότι τα Βαλκάνια είναι ακυβέρνητα; □

# Η Γιουγκοσλαβία κι οι μαθητές του Προκρού Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα σε αναζήτηση ενω

**Η** Γιουγκοσλαβική κρίση εμπεριέχει όλα τα γνωρίσματα που συναντά κανείς, πολλές φορές διάσπαρτα και αποσπασματικά, σε άλλες περιοχές έφαρσης της Ανατολικής Ευρώπης: και, πρώτα απ' όλα, φέρνει το γνώρισμα της αντικατάστασης των ιδεολογιών στις κινητικές δημοκρατίες της χώρας. Η κομμουνιστική ιδεολογία θέλησε να λειτουργήσει ως συνεκτικός ιστός που να καταλύει και να υπερβαίνει τις εθνοτικές, φυλετικές και γενικότερα υποκειμενικές και εξατομικευμένες διαστάσεις των «εν κρατική συμβίωση» κοινωνιών. Η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων συμπαρασύρει τον χρίκο αυτόν, χωρίς όμως να αφήνει ένα ιδεολογικό κενό: αφού την θέση του έρχεται να πάρει ένας λειτουργικός εθνικισμός: η αντίληψη δηλαδή, ότι σε έναν κόσμο έντονα ανταγωνιστικό, που προσδιορίζεται από την σκληρότητα της αγοράς, η επιβίωση προϋποθέτει συσπείρωση όλων των ομοειδών, ομογενών δυνάμεων. Η ένωση με βάση τα διακριτικά χαρακτηριστικά του «έθνους» μπορεί, κάτω από αυτές τις συνθήκες, να είναι μία ένωση δύναμης για την επικράτηση, ή μπορεί να είναι μία ένωση αδυναμίας (κι αδυνάτων) για την αποφυγή αφομοίωσης ή εξόντωσης. Όποια κι αν είναι τα κίνητρα, η αναβίωση των εθνικισμών είναι συνυφασμένη με την μεταβολή των προσανατολισμών στην κοινωνική και οικονομική οργάνωση των «νέων» περιοχών: είναι η πρώτη, πρωτόγονη ίσως, αντίδραση στους κανόνες του νέου παιχνιδιού.

**Τ**ο δεύτερο γνώρισμα, που υλικά δημιουργεί το πρώτο, είναι η πολυεθνική δομή της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας. Το πρόβλημα αυτό γίνεται οξύτερο καθώς συνοδεύεται κι από δύο ακόμη χαρακτηριστικά: την πολυεθνική σύνθεση των ιδίων των «εσωτερικών», ομοσπονδιακών δημοκρατιών και την σύνδεση των εθνικώς ομοιογενών πληθυσμών με γειτονικά εθνικά κέντρα. Όσον αφορά στη σύνθεση είναι, νομίζω χαρακτηριστικό ότι σε όλες τις δημοκρατίες ή τις αυτόνομες περιοχές, το δεσπόζον εθνικό στοιχείο δεν ξεπερνά το 65% του συνολικού πληθυσμού τους. Μοναδικές εξαιρέσεις η Σλοβενία, με πληθυσμό 90% Σλοβένους, η Κροατία, με πληθυσμό 75% Κροάτες, και το Κόσοβο (αυτόνομη περιοχή), με πληθυσμό 90% Αλβανούς.



μό 90% Αλβανούς.

Όσον δε αφορά την σύνδεση, θα υπενθυμίσω ότι πέρα από την τελευταία περίπτωση, που τόσο εύγλωττα μιλάει για την σχέση του πληθυσμού του Κόσοβο με την Αλβανία, η Βοϊβοδίνα φιλοξενεί στο 21% του πληθυσμού της Ούγγρους, η Σερβία 20% Αλβανούς, η Βοζνία 40% Μουσουλμάνους, και η Μακεδονία 20% Αλβανούς (ενώ το 67% του πληθυσμού της εθνολογικά αμφισβητείται, κυρίως από την Βουλγαρία). Φυσική συνέπεια αυτής της ιδιότυπης —αλλά και όχι ασυνήθιστης— σύνθεσης και σύνδεσης, είναι ότι κάθε προσπάθεια απόσχισης μίας δημοκρατίας ή περιοχής κινητοποιεί ένα πρόβλημα για τους υπόλοιπους της ομοσπονδίας, καθώς συγγενείς εθνικά πληθυσμοί τους εγκλωβίζονται στο υπό δημιουργία σχήμα, και καθώς ορισμένες ανεξαρτητοποιήσεις μπορεί να οδηγήσουν σε συγκολλήσεις σημερινών Γιουγκοσλαβικών περιοχών σε γειτονικά κράτη με εύλογες συνέπειες για την επιβίωση των υπολοίπων, αλλά και της γενικότερης ισορροπίας στην περιοχή.

**Τ**έλος, ένα άλλο γνώρισμα, που βρίσκει την ρίζα της καχοδαιμονίας του νεο-εθνικισμού, είναι η άνιση συμμετοχή των δημοκρατιών στην λήψη των αποφάσεων. Τόσο στην Γιουγκοσλαβία, όσο και σε άλλες περιοχές κρίσης της Ευρώπης, η νομή

της πολιτικής εξουσίας έχει μοιραστεί με ελάχιστα ακριβοδίκαιο τρόπο: με αποτέλεσμα να ασκείται, ουσιαστικά, από τους ηγέτες μίας εθνότητας και, ίσως, σε όφελός της. Αυτή η άνιση μοιρασιά —που στην περίπτωση, μάλιστα, της Γιουγκοσλαβίας, σημαίνει ότι ορισμένες δημοκρατίες συμβάλλουν οικονομικά στο κοινό καλό, χωρίς να διαχειρίζονται τα γενικότερα ομοσπονδιακά ζητήματα με αποτελεσματικότητα— γίνεται ακόμη πιο αισθητή από την απουσία δημοκρατικών μηχανισμών εξαιρισμού των αντιθέσεων.

**Μ**ε τέτοιες γεωμετρικές εξισώσεις, η λύση της Γιουγκοσλαβικής κρίσης δεν μπορεί να επιτευχθεί παρά μόνον με δύο ορατούς τρόπους: ή με την βίαιη τροποποίηση του καθεστώτος (ή την βίαιη διατήρηση του καθεστώτος), όπου η δύναμη θα επιβάλει όσα η βούληση αρνείται και για όσο χρόνο, βέβαια, επικρατήσει: ή με μία ριζική αναδιάταξη των «γεωπολιτικών» συσχετισμών, που συνεπάγεται αναδιάταξη των εσωτερικών συνόρων ή / και έντεχνη αναδόμηση της λειτουργίας του ομοσπονδιακού συστήματος, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται μεγαλύτερη εθνοτική συμμετοχή, με αντιπροσωπευτικά ποσοστά στην λήψη των αποφάσεων, και με ευρύτερες δυνατότητες αυτοδιοίκησης και ανεξαρτησίας στην λήψη των αποφάσεων.

# τη: κών ισορροπιών

του Χρήστου Ροζάκη

Στην ουσία αυτό που χρειάζεται η Γιουγκοσλαβία είναι κάτι που χρειάζονται πολλές περιοχές στην Ευρώπη (και όχι μόνον), δηλαδή νέες, ευφάνταστες μορφές πολιτικοοικονομικής διασύνδεσης, που ξεπερνούν τις τετριμμένες αντιλήψεις και τα όρια των ενοιών «ομοσπονδία», «συνομοσπονδία», και προχωρούν σε λειτουργικές ενοποιήσεις.

Λειτουργικές ενοποιήσεις που διατηρούν την ενότητα εκεί που ωφελεί και απαλλάσσονται από αυτήν εκεί που βλάπτει τις εξατομικευμένες μονάδες.

**Α**πέναντι σε αυτήν την πραγματικότητα, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα χειρίζεται την γιουγκοσλαβική κρίση με μηχανιστικές προτάσεις. Έχοντας η ίδια βαθύτατα συνταραχθεί από την κοσμογονία που την περιβάλλει, έχοντας η ίδια μέλη που κυμαίνονται ανάμεσα στην πίστη τους στην κοινή ευρωπαϊκή πολιτική και στην ανάληψη ενός περιφερειακού ρόλου, έχει οδηγηθεί σε έναν παρεμβατικό συμβιβασμό με δύο προεξάρχοντα σκέλη: την ρηματική υποστήριξη της γιουγκοσλαβικής ενότητας και την διακριτική προσφορά ειρηνευτικών προτάσεων, πυροσβεστικού χαρακτήρα, για την κατάπαυση της αιματοχυσίας.

Θα ήταν, φυσικά, ακραίο να υποστηρίξει κανείς ότι οι δύο αυτές εκδοχές της γιουγκοσλαβικής πολιτικής της Κοινότητας δεν πρέπει να εκτιμηθούν. Και πρέπει, μάλιστα, να συν-εκτιμηθούν, για να δικαιολογήσουν την ατομία της, και ορισμένοι συντελεστές που αναγκαστικά την προσδιορίζουν —και τους οποίους υπαινιχθηκα παραπάνω: το γεγονός ότι η Κοινότητα υποχρεώνεται να μετακινηθεί, με τα αθροίσματα των γεγονότων του 1991, από μία εξωτερική πολιτική διακηρύξεων και δηλώσεων, σε μία πολιτική πραγματισμού, που πρέπει να προσφέρει λύσεις. Κι αυτή η πολιτική θα πρέπει να διαμορφωθεί χωρίς την ύπαρξη αναπτυγμένων, ακόμη, μηχανισμών που να την διατυπώνουν και, κυρίως, να εξασφαλίζουν την εφαρμογή της. Περαιτέρω, το γεγονός ότι η ανάγκη μίας πολιτικής π ρ ά ξ η ς ανακύπτει ακριβώς την στιγμή που τα δεσπόζοντα μέλη της Κοινότητας αρχίζουν να έχουν αμφιβολίες σχετικά με το

«πρακτέο»: σχετικά δηλαδή με τον ρόλο που θα πρέπει να παίξει η Κοινότητα —ή τα ίδια, κατά μόνας— στην αναδιατύπωση του τρόπου συμβίωσης στην Ευρώπη. Τέλος, το γεγονός ότι η γιουγκοσλαβική κρίση δεν είναι η μοναδική έξαρση στο πολιτικό τοπίο της ηπείρου. Αυτός ο καταιγισμός των διεκδικήσεων αλλαγής που ξαπλώνεται στον ευρύτερο χάρτη της, θα μπορούσε να εξαντλήσει και να αφήσει άναυδους μηχανισμούς πολύ πιο οργανωμένους και πολύ πιο προετοιμασμένους για χειρισμούς κρίσεων.

**Η** αιτιολόγηση, όμως, της κοινοτικής αδράνειας δεν αρκεί για να λύσει τα προβλήματα. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει συμπεριφερθεί στην περίπτωση του μείζονος ευρωπαϊκού ζητήματος, δηλαδή στην αφομοίωση των «νέων» κρατών σε μία ενιαία Ευρώπη, περίπου ως ένας κοινός διεθνής Οργανισμός: προσφέρει συμβουλές επιφανείας και καλές υπηρεσίες. Ενώ θα περιμενε κανείς από έναν μηχανισμό με υπερεθνικό χαρακτήρα και ενοποιητικές προοπτικές, να σκύψει, τις κρίσιμες αυτές στιγμές, και να αναζητήσει την πρώτη αιτία των προβλημάτων. Η κρίση των εθνικισμών είναι κρίση ανθρώπων και κοινωνιών: είναι αναζήτηση νέων τρόπων συμβίωσης κι επικοινωνίας. Και απαιτεί από τους ψυχραιμούς συνοίκους —που κατόρθωσαν να βρουν, έστω ατελώς, πιο επιτυχημένους τρόπους συγκατοίκησης— να βοηθήσουν, όχι με την προκρούστεια μέθοδο των τεχνητών ισορροπιών και της διατήρησης της αδιατάρακτης ενότητας, αλλά με λύσεις ουσίας. Λύσεις που να απαντούν στα ριζικά ζητήματα, λύσεις γενικές κι όχι αποσπασματικές, λύσεις που αναγκαία θέτουν επί τάπητος το συνολικότερο πρόβλημα της Ευρώπης: για να δοθεί ικανοποιητική απάντηση στο πρόβλημα της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Έτσι που ήλθαν τα πράγματα, τόσο απρόσμενα κι αιφνίδια, η προσεκτική ενοποιητική διαδικασία, που στηρίχτηκε σε οικονομιστικές λογικές, θα πρέπει να αναθεωρηθεί και να δώσει την θέση της σε ένα πολιτικό πρόταγμα: το πρόταγμα της επιβίωσης της Ευρώπης, με την δημιουργία νέων συνθηκών διασύνδεσης των ευρωπαϊκών κρατών στην διαδικασία πολιτικής ενοποίησης. □

Το βιβλίο του τούρκου συγγραφέα Ορχάν Παμούκ, που μεταφράστηκε σε 8 γλώσσες

Ορχάν Παμούκ

Τό λευκό κάστρο

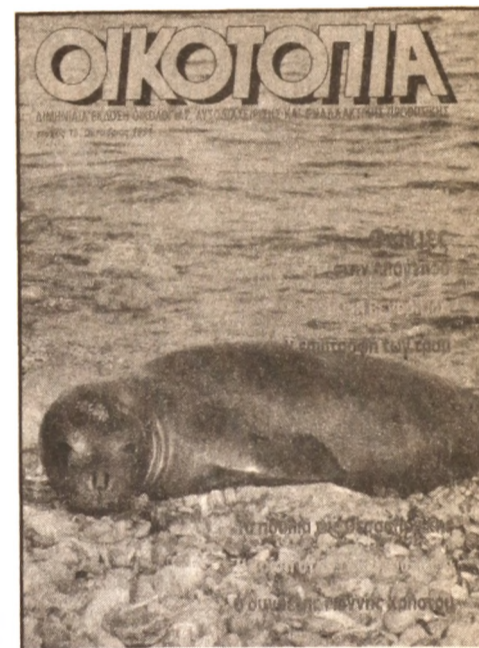


Ιχθυμύς

Η δύσκολη σχέση ανάμεσα στη φαντασία και την πραγματικότητα μέσα από τις περιπέτειες δύο ανθρώπων και δύο πολιτισμών.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΟΔΑΜΟΣ - Αθήνα

Κεντρική διάθεση:  
Εκδόσεις Αλεξάνδρεια,  
Σόλωνος 133, τηλ.: 360.63.05



τεύχος 15,

Οκτώβριος 1991

Η Τουρκική απειλή δεν βρίσκεται μόνο στην Κύπρο, του Λουκά Αξελού ● Αποστολή στο Κουρδιστάν, του Παύλου Νεράντζη ● Φώκια: μοναχικός αγώνας για την επιβίωση, του Γιώργου Ριτζούλη ● Ο αργός αλλά βέβαιος θάνατος της Βεγορίτσας, του Σωκράτη Γούλιου ● Ο μεγαλύτερος εχθρός του ανθρώπου, του Γιάννη Αγγελογίου ● Η Θεσσαλονίκη των πουλιών, του Κυριάκου Οικονομίδη ● Χαμάμ, της Ε. Χατζητρύφωνος ● Συγκοινωνία στις πόλεις, του Γιώργου Ριτζούλη ● Χρησιμοποιημένα Ορυκτέλαια, της Νέτας Γαζίλα ● Γιουγκοσλαβικά ανίγματα, του Γιώργου Ριτζούλη ● Κοσσυφοπέδιο, Παλαιστίνη: Ένα ταξίδι, του Αλεξάντρου Λάνγκερ ● Μετά από εμάς ο κατακλισμός, του Κλάους Χάρτουνγκ ● Γιουγκοσλαβία: συγγραφείς για την πατρίδα τους ● Κουβέιτ: Οικολογικές επιπτώσεις, της Ελένης Ανδροκοπούλου ● Κοινωνικά όρια στην ανάπτυξη, του Κωνσταντίνου Α. Κατσουρού ● Οικολογική - Εναλλακτική Μουσική, του Σάκη Παπαδημητρίου ● Οικολογικό χάρπενινγκ: Η μουσική του Γιάννη Χρήστου, της Μαργαρίτας Πατσιλβα ● Περιβαλλοντική εκπαίδευση ● Οικολογία & κατανάλωση

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ 3626.319 - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 237.463

# Γιουγκοσλαβικές αποσχίσεις

Σε μια εποχή ραγδαίων πολιτικών εξελίξεων στον διεθνή και ιδιαίτερα στον βαλκανικό χώρο, η καταγραφή των κανόνων που διέπουν το θέμα της απόσχισης των Δημοκρατιών της Γιουγκοσλαβίας παρουσιάζει ένα παράδοξο: ότι οι περιπτώσεις αυτές θα πρέπει να κριθούν με βάση ένα διεθνές δίκαιο, που όμως φαίνεται να μεταβάλλεται υπό την επίδραση αυτών των ίδιων των περιπτώσεων. Για τον λόγο αυτό, ο νομικός είναι υποχρεωμένος στην παρούσα φάση να στραφεί περισσότερο προς την διαπίστωση των κανόνων του διεθνούς δικαίου που παραμένουν σταθεροί και στη διερεύνηση των τάσεων που ενδέχεται να επικρατήσουν, παρά σε μία από. καθέδρας δογματική προσήλωση.



Το βασικό ερώτημα που τίθεται φυσιολογικά στον καθένα είναι αν οι γιουγκοσλαβικές Δημοκρατίες —Κροατία, Σλοβενία, Μακεδονία των Σκοπίων— διαθέτουν το δικαίωμα της απόσχισης. Αν το ερώτημα αυτό ετίθετο λίγα χρόνια προηγουμένως, η απάντηση θα ήταν σίγουρα αρνητική. Πράγματι, η αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών που περιέχεται στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, ερμηνεύθηκε από τα όργανα του Οργανισμού αυτού, αλλά και γενικότερα από την διεθνή πρακτική ότι αναφέρεται μόνο στους αποικιακούς λαούς. Η απόσχιση από ένα ήδη συγκροτημένο κράτος αντιμετωπιζόταν —ιδιαίτερα από τα νεοπαγή κράτη του Τρίτου Κόσμου— με δυσπιστία αν όχι με αποστροφή. Τα παραδείγματα της Κατάγκα, Μπιάφρα, Ερυθραίας, Βόρειας Κύπρου και Σρι-Λάνκα (Ταμίλ) είναι χαρακτηριστικά.

Ήδη όμως από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, έγιναν προσπάθειες για μετρια-

σμό του απόλυτου χαρακτήρα αυτής της απαγόρευσης, που συνδυάστηκαν με τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την «δημοκρατική αρχή». Έτσι η Διακήρυξη 2625 (1970) της Γεν. Συνέλευσης του ΟΗΕ αναφέρει ότι η απόσχιση απαγορεύεται όταν υπάρχει κυβέρνηση που αντιπροσωπεύει το σύνολο του πληθυσμού. Η διάταξη αυτή ερμηνεύθηκε από πολλούς —και παρά την ύπαρξη σημαντικών αντιρρήσεων— ότι επιτρέπει την απόσχιση μέρους του πληθυσμού του οποίου τα ανθρώπινα δικαιώματα παραβιάζονται από την κυβέρνηση κατά τρόπο βάνανσο και συστηματικό. Εφαρμογή της διάταξης αυτής φαίνεται να αποτελεί και η απόσχιση του Μπαγκλαντές από το Πακιστάν το 1972, μετά από τη σφαγή 1 εκ. κατοίκων του πρώτου από το δεύτερο.

Οι αλλαγές που συντελέστηκαν τα δύο τελευταία χρόνια στην Ανατολική Ευρώπη επέφεραν πλήγμα στο ταμπού της απόσχι-

σης. Όχι μόνον οι Βαλτικές χώρες αποσχίστηκαν και αναγνωρίστηκαν από την διεθνή κοινότητα, ως ανεξάρτητα κράτη, αλλά και πολλές άλλες σοβιετικές Δημοκρατίες κήρυσαν την ανεξαρτησία τους και ετοιμάζονται να συγκροτήσουν μία νέα οικονομική ένωση. Στην Γιουγκοσλαβία, η απόσχιση της Σλοβενίας θεωρείται δεδομένη. Η αντίδραση όμως των Σέρβων στην ανεξαρτησία της Κροατίας, οι δηλώσεις του Μίλοσεβιτς για την Μακεδονία των Σκοπίων και ιδίως οι ενδοκοινοτικές διαφωνίες ως προς την αναγνώριση των αποσχίσεων αυτών, καθιστούν δύσκολο το συμπέρασμα ότι η απόσχιση των λαών κατοχυρώνεται σήμερα με βεβαιότητα στο διεθνές δίκαιο.

Η αβεβαιότητα αυτή επιτείνεται εξάλλου από το γεγονός ότι τα αποσχιστικά προβλήματα της Γιουγκοσλαβίας έχουν μία ιδιαιτερότητα. Γιατί η ενδεχόμενη απόσχιση 2-3 Δημοκρατιών θα αποτελούσε κατ' ουσίαν διάλυση της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας κι όχι μια απλή απόσχιση εδάφους. Στην

περίπτωση αυτή το κριτήριο της νομιμότητας των γιουγκοσλαβικών αποσχίσεων δεν θα μπορούσε να είναι ένας υπό δημιουργία γενικός κανόνας του διεθνούς δικαίου, αλλά ένας ειδικός κανόνας που θα αφορούσε την διάλυση των ομοσπονδιακών κρατών.

Η ρευστότητα αυτή που επικρατεί σε σχέση με το δικαίωμα απόσχισής των λαών, δεν μας εμποδίζει να ανιχνεύσουμε άλλους σχετικούς κανόνες του διεθνούς δικαίου που παρουσιάζουν μία μεγαλύτερη σταθερότητα.

Ένας βασικός κανόνας του διεθνούς δικαίου είναι η απαγόρευση νομιμοποίησης μίας αποσχιστικής ενέργειας που βασίζεται στην παράνομη χρήση βίας. Αντίστροφα, αναγνωρίζεται η απόσχιση εδάφους, αν αυτό είχε προσαρτηθεί παρανόμως από άλλο κράτος. Η Βόρεια Κύπρος και οι Βαλτικές χώρες αποτελούν αντίστοιχα παραδείγματα των δύο αυτών περιπτώσεων. Η γιουγκοσλαβική κρίση δεν εμπίπτει στον παραπάνω κανόνα, αφού η δημιουργία της υπήρξε προϊόν συναινετικών διαδικασιών.

Ένα δεύτερο σημείο αφορά τα υποκείμενα της αυτοδιάθεσης - απόσχισής. Στο μέτρο που δεχθούμε ότι, παρά την ρευστότητα, η τάση της διεθνούς κοινωνίας είναι να αποδεχθεί την απόσχιση, αυτό δεν αφορά παρά μόνο τους λαούς και όχι τις μειονότητες. Αυτό προκύπτει τόσο από την μεταπολεμική διεθνή πρακτική όσο και από τα μεγάλα διεθνή κείμενα που αναφέρονται στην «αυτοδιάθεση των λαών»: Διακήρυξη 1514 (1960) και 2625 (1970) της Γεν. Συνέλευσης του ΟΗΕ. Σύμφωνα του 1966 για τα ανθρώπινα δικαιώματα, Τελική πράξη του Ελσίνκι (1975). Ειδικά δε τα Σύμφωνά του 1966 αναφέρονται παράλληλα (άρθρο 27) στα δικαιώματα των μειονοτήτων, εξ ου και εξ αντιπαραθέσεως προκύπτει η διάσταση των εννοιών «λαός» και «μειονότητα». Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι κατά την πρόσφατη σύνοδο της ΔΑΣΕ για τις μειονότητες (Γενεύη, Ιούνιος 1991), πρόταση του γιουγκοσλάβου αντιπροσώπου να

υιοθετηθεί ο κανόνας ότι οι μειονότητες δεν έχουν δικαίωμα απόσχισής, δεν μπόρεσε να περάσει, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι υπήρξε υιοθέτηση της αντίθετης αντίληψης.

Εφαρμόζοντας τον παραπάνω κανόνα στην γιουγκοσλαβική περίπτωση, διαπιστώνουμε ότι ενώ Κροάτες και Σλοβένοι αποτελούν αυτοτελείς λαούς, δεν συμβαίνει το ίδιο με τους κατοίκους του Κόσοβο, που διακηρύσσουν την αλβανική τους προέλευση. Άρα, το Κόσοβο δεν μπορεί να αποσχιθεί από την Γιουγκοσλαβία. Αν όμως, όπως αναφέραμε πιο πάνω, αποσχιστούν 2-3 Δημοκρατίες, με αποτέλεσμα την διάλυση της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας, είναι πολύ αμφίβολο ότι θα λειτουργούσε ο κανόνας της απαγόρευσης της απόσχισής μειονοτήτων.

Η απόσχιση της Μακεδονίας των Σκοπίων αποτελεί μία ξεχωριστή και ενδιαφέρουσα περίπτωση. Αν και εθνολογικά και γλωσσικά οι κάτοικοι της φαίνεται ότι αποτελούν παρακλάδι των Βουλγάρων και το κρατίδιό τους είναι τεχνητό προϊόν της μεταπολεμικής εποχής, είναι αμφίβολο αν μπορούν να χαρακτηριστούν ως μειονότητα στο μέτρο που οι ίδιοι θεωρούν —στην πλειοψηφία τους— ότι συνιστούν χωριστό λαό. Γιατί, σε τελική ανάλυση, το αν ένα σύνολο ανθρώπων αποτελεί χωριστό λαό, θα το πουν οι ίδιοι κι όχι τρίτοι.

Ένα τελευταίο θέμα που προκύπτει από την γιουγκοσλαβική κρίση είναι το αίτημα των κατοίκων της Σλαβονίας (σερβικό τμήμα της Κροατίας) να αποσχιστούν από ένα μελλοντικό κράτος της Κροατίας και να ενσωματωθούν στην Μεγάλη Σερβία. Πρόκειται δηλαδή για μία απόσχιση στην απόσχιση. Αντίστοιχη θα ήταν η περίπτωση των Αλβανών της Μακεδονίας των Σκοπίων, που αποτελούν το 30% του πληθυσμού της. Στηριζόμενος στα προαναφερθέντα, μπορεί κανείς να ισχυριστεί βεβαίως ότι μία τέτοια προοπτική αποκλείεται από το διεθνές δίκαιο, αφού οι εν λόγω κάτοικοι συγκροτούν μειονότητες.

Η προοπτική όμως αυτή δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί αν συνέτρεχε λόγος εφαρμογής της Διακήρυξης 2625 του ΟΗΕ (βλ. παραπάνω), δηλαδή συστηματική και βάνουση παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των κατοίκων των περιοχών αυτών. Φυσικά τέτοια παραβίαση —υπό την μορφή σφαγών, όπως στο Μπαγκλαντές— δεν έχει σημειωθεί στην Σλαβονία, ούτε η κατάσταση εμφυλίου πολέμου θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο μέτρο όμως που, σύμφωνα με πληροφορίες, η κροατική κυβέρνηση αρνείται στον σερβικό πληθυσμό της Κροατίας την εξασφάλιση του ελάχιστου εκείνου επιπέδου δικαιωμάτων που κατοχυρώνουν την εθνική και πολιτιστική του ταυτότητα, τότε θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε —εν όψει ιδιαίτερα της σημασίας που έχει λάβει τα τελευταία χρόνια η προστασία των δικαιωμάτων των λαών— ότι υπάρχει θέμα τέτοιας παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που καθιστά νόμιμη και την απόσχιση της μειονότητας.

Ξαναγυρνώντας σε όσα γράψαμε στην αρχή του σημειώματος αυτού, θα πρέπει να τονιστεί ότι, εκτός από το θέμα της απαγόρευσης της απόσχισής σε περίπτωση παράνομης χρήσης βίας, στα άλλα θέματα της απόσχισής επικρατεί μία κατά το μάλλον ή ήττον δικαιοκή ρευστότητα, την οποία η ίδια η εξέλιξη της γιουγκοσλαβικής κρίσης θα έλθει να επιτείνει ή να περιορίσει. Οι γιουγκοσλαβικές αποσχίσεις αποτελούν —μαζί με τις σοβιετικές— τα πρώτα βήματα μίας διεθνούς πρακτικής για την αυτοδιάθεση των λαών. Κανείς όμως δεν μπορεί να αποκλείσει ότι θα παραμείνουν τα μόνα ίσως παραδείγματα απόσχισής, τουλάχιστον στην Ευρώπη. Ας μην ξεχνάμε ότι η αυτοδιάθεση των εθνοτήτων μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο εφαρμόστηκε επιλεκτικά σε βάρος των ηττημένων δυνάμεων. Όλα λοιπόν θα εξαρτηθούν από τα διεθνή και περιφερειακά συμφέροντα και τον συσχετισμό των δυνάμεων. □

# Τα Βαλκάνια, ζωτικός χώρος

Η αμηχανία που επικρατεί στην Κυβέρνηση σχετικά με τις πολιτικές εξελίξεις στον Βαλκανικό χώρο, επηρεάζει άμεσα και τις οικονομικές σχέσεις, με αποτέλεσμα η παρουσία ανταγωνιστριών χωρών (Τουρκία, Ιταλία) να γίνεται όλο και περισσότερο έντονη «δύο βήματα από την πόρτα μας». Στο μεταξύ όμως φαίνεται ότι κάποια στελέχη ξεπερνούν την αμηχανία και κερδίζουν τόσα ώστε να δημιουργούν προβλήματα σχέσεων.



κούσια προσέγγιση και όχι στον πειθαναγκασμό...

Κατά συνέπεια, τι άλλο θα μπορούσε να αναμένει κανείς παρά να δει την Ελλάδα να παίζει έναν πρωταγωνιστικό ρόλο στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο και να επιτυγχάνει ταυτόχρονα μια οικονομική διεισδυση που, από την μία θα συμβάλλει στην ενίσχυση των χωρών αυτών να περάσουν στις συνθήκες της ελεύθερης αγοράς και από την άλλη θα δίνει κάποια διέξοδο στην λανθάνουσα δυναμικότητα της Βόρειας Ελλάδας.

Φευ! Τιποτα από αυτά δεν έγινε. Η αμηχανία που επικρατεί στα κυβερνητικά κλιμάκια σχετικά με τις πολιτικές εξελίξεις στα Βαλκάνια, οι «διαδόσεις» ότι η κατάσταση

είναι ρευστή, οι «ψίθυροι» ότι «πρέπει να είμαστε επιφυλακτικοί με αυτούς», έχει ως αποτέλεσμα να εντείνεται η διστακτικότητα του ιδιωτικού τομέα για ανοίγματα στις χώρες αυτές και μάλιστα σε μία χρονική περίοδο που η παρουσία της Τουρκίας γίνεται όλο και περισσότερο αισθητή.

Η στάση της κυβέρνησης απέναντι στις χώρες αυτές θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ακόμα και από ένα γεγονός και μόνον. Εκείνο της χορήγησης —ή καλύτερα της μη χορήγησης— των πιστώσεων προς την Βουλγαρία και την Αλβανία. Όπως είναι γνωστό η κυβέρνηση είχε δεσμευτεί να διαθέσει πιστώσεις ύψους 50 εκατ. δολ. προς την Βουλγαρία και 20 εκατ. δολ. προς την Αλβανία. Μέχρι που γράφηκαν οι γραμμές αυτές οι πιστώσεις δεν είχαν χορηγηθεί, καθώς η κυβέρνηση προέβαλλε διάφορες δικαιολογίες. Όμως πέραν των αναγκών των χωρών αυτών προκύπτει και ζήτημα αξιοπιστίας της χώρας μας, με την οποία φυσικά δεν έχει καμιά κυβέρνηση το δικαίωμα να παίζει και να την θέτει σε αμφισβήτηση.

Αλλά εκτός από τις πιστώσεις υπάρχουν και άλλα γεγονότα που σχετίζονται με την κυβερνητική στάση απέναντι στις χώρες αυτές και που επηρεάζουν άμεσα και τον ιδιωτικό τομέα που δεν τολμά να ανοιχθεί.

Για παράδειγμα, πόσες φορές έχει αναγγελθεί ότι μεταξύ Ελλάδας - Βουλγαρίας και Ελλάδας - Αλβανίας θα ανοίξουν «ελεύθερες ζώνες» για την απρόσκοπτη διακίνηση εμπορευμάτων «διότι η Ελλάδα επιθυμεί τη σύμφιξη των σχέσεων με την χώρα σας και η στάση μας καθοδηγείται από μία πολιτική καθαρή, έντιμη, ρεαλιστική, συνεπή και αμοιβαία επωφελής;».

Πόσες φορές εξαγγέλθηκε ότι η ΕΤΒΑ «που διαθέτει ειδική εμπειρία στον τομέα των βιομηχανικών περιοχών, τόσο στον σχεδιασμό όσο και την κατασκευή και την λειτουργία τους» θα επιδιώξει την δημιουργία τέτοιων περιοχών στις βαλκανικές χώρες.

Πόσες φορές ειπώθηκε ότι «το μέγεθος και η έκταση των επενδύσεων που απαιτούνται για την ανανέωση και τον εκσυγχρονισμό καθιστούν τελείως ανεπαρκή τα εγχώρια κεφάλαια και επιβάλλουν την προσφυγή σε κεφάλαια του εξωτερικού και άρα οι Τράπεζές μας μπορούν να διαδραματίσουν έναν σοβαρό ρόλο στον εκσυγχρονισμό των χωρών αυτών;».

Θέλουμε να πούμε ότι η παρουσία της Ελλάδας θα μπορούσε και θα έπρεπε να είναι περισσότερο έντονη σε έναν χώρο ευαί-

Η Ελλάδα είναι το μοναδικό κράτος - μέλος της ΕΟΚ που έχει κοινά σύνορα με τις βαλκανικές χώρες —εκτός Ρουμανίας— γεγονός που της παρέχει συγκριτικά πλεονεκτήματα έναντι των εταίρων της και όχι μόνον.

Εξάλλου και οι βαλκανικές χώρες προσβλέπουν στις όλο και στενότερες σχέσεις με την ΕΟΚ και λόγω της μεγάλης αγοράς της και λόγω των παραδοσιακών δεσμών που διατηρούνται και που στηρίχθηκαν στην ε-

## Συναλλαγές με τις Βαλκανικές

Έλλειμμα παρουσιάζει το εμπορικό μας ισοζύγιο με τις Βαλκανικές χώρες (με εξαίρεση την Αλβανία). Το 1990 οι εισαγωγές και εξαγωγές παρουσίασαν την παρακάτω εικόνα. (Τα ποσά είναι σε δισ. δρχ. —στρογγυλοποιημένα).

	Ρουμανία	Βουλγαρία	Αλβανία	Γιουγκοσλαβία
Εισαγωγές	11,4	17,3	1,9	43,9
Εξαγωγές	9,3	8,3	2,8	28,5
Διαφορά	-2,1	-9,0	+0,9	+15,4

Εξάλλου σύμφωνα με εκτιμήσεις της Στατιστικής Υπηρεσίας το α' εξάμηνο του 1991 οι εισαγωγές και εξαγωγές παρουσιάζουν την παρακάτω εικόνα (σε δισ. δρχ.).

	Ρουμανία	Βουλγαρία	Αλβανία	Γιουγκοσλαβία
Εισαγωγές	5,1	11,9	0,5	21,1
Εξαγωγές	6,7	6,2	1,0	15,0
Διαφορά	-1,6	-5,7	+0,5	-6,1

# για την ανάπτυξη

του Αλέκου Βυζάντιου

σθητο μεν αλλά με πολλή δυναμικότητα και σίγουρα με οικονομικό μέλλον αν όχι λαμπρό, τουλάχιστον με μέλλον.

Αντί όμως μιας έντονης παρουσίας μας διακρίνουμε μία επιφυλακτικότητα και παλινοδίες, οπισθοχωρήσεις και δημιουργία ενός δυσάρεστου κλίματος που συνοδεύεται από κινδυνολογία.

Η οικονομία όμως δεν γνωρίζει σύνορα και συνήθως προδιαγράφει τις πολιτικές εξελίξεις. Σε μία επικίνδυνη για τις χώρες αυτές φάση, η Ελλάδα θα έπρεπε να στηρίζει τις οικονομίες τους. Επειδή όμως η κυβέρνηση διστάζει, ο ιδιωτικός τομέας εξαναγκάζεται εκ των πραγμάτων να παίξει τον ρόλο του παρατηρητή.

Στην Βουλγαρία, εκτός από τις ελάχιστες μεικτές επιχειρήσεις, μία μόνο ελληνική εταιρεία έχει εκδηλώσει ενδιαφέρον για την πραγματοποίηση επενδύσεων στην χώρα αυτή. Συγκεκριμένα, πρόκειται για εταιρεία που θα αξιοποιήσει δύο πηγές μεταλλικού νερού σε περιοχή της Δυτικής Βουλγα-

ρίας. Κατά τα άλλα επιδιώκεται να δραστηριοποιηθούν μεγάλες επιχειρήσεις κλωστοϋφαντουργίας που να δουλεύουν με «φασόν». Μέχρι τώρα μόνον μικρομεσαίες δραστηριοποιούνται προς αυτή την κατεύθυνση.

Στην Αλβανία η κατάσταση είναι ακόμη χειρότερη. Με δυσκολία «ανακαλύπτει» κανείς ότι ο ιδιωτικός τομέας το μόνο που έχει συμφωνήσει με την Αλβανική κυβέρνηση είναι η δημιουργία ξενοδοχειακού συγκροτήματος στην περιοχή των Αγ. Σαράντα. Κατά τα άλλα και εδώ «φασόν».

Στο μεταξύ όμως οι Ιταλοί έχουν κάνει «απόβαση» στο Δυρράχιο, αγοράζουν γη, μεταφέρουν από την χώρα τους ελαιοτριβεία και ετοιμάζονται να ιδρύσουν σχολές επιμόρφωσης.

Εν πάση περιπτώσει επειδή η κριτική είναι πιο εύκολη από την υποβολή προτάσεων περνούμε και σε προτάσεις. Η κυβέρνηση πρέπει να κινηθεί το συντομότερο δυνατόν προς την υλοποίηση των παρακάτω στόχων στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο:

● Στην σύναψη συμφωνίας αμοιβαίας προστασίας των επενδύσεων.

● Στην κατάργηση της διπλής φορολογίας.

● Στην άμεση χορήγηση των πιστώσεων προς την Βουλγαρία και την Αλβανία.

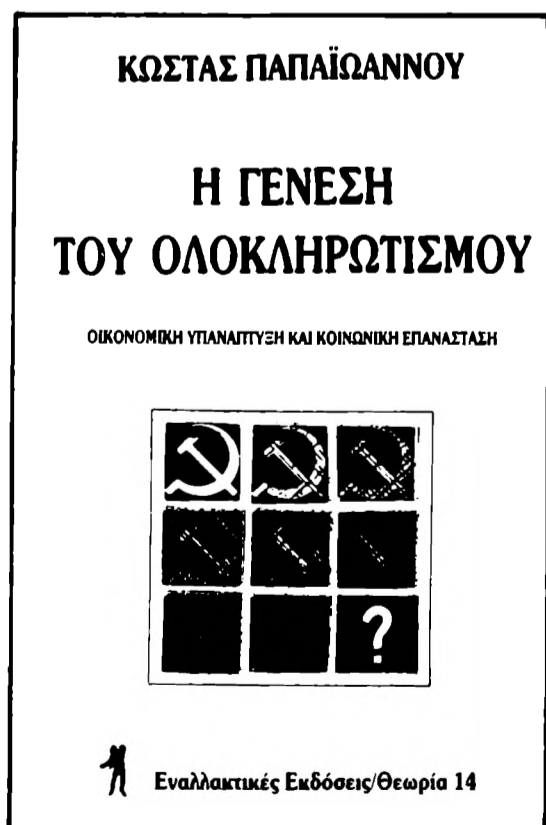
● Στην άρση των επιφυλάξεων και στην διακοπή «φιθύρων» που δεν βελτιώνουν το υπάρχον κλίμα.

● Στην ίδρυση γραφείων αντιπροσωπείας ελληνικών τραπεζών σε όλες τις βαλκανικές χώρες και στην δημιουργία διατραπεζικών συνεργασιών με τις τοπικές Τράπεζες.

● Στην ενημέρωση του ιδιωτικού τομέα για τις υπάρχουσες επενδυτικές ευκαιρίες στις χώρες αυτές.

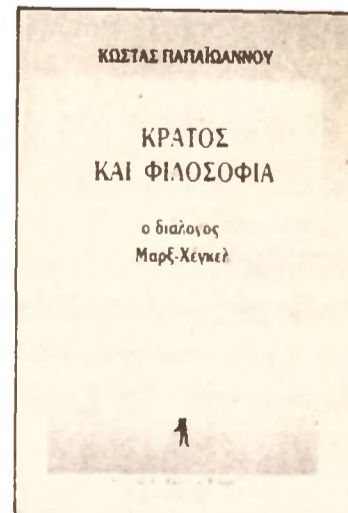
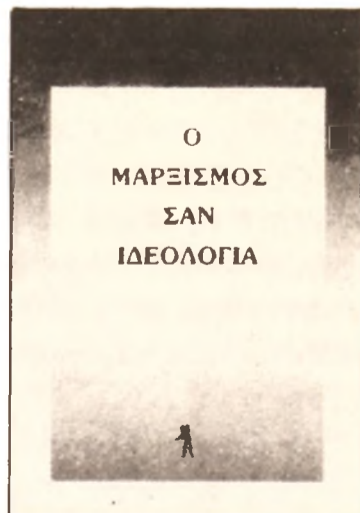
Οι παραπάνω στόχοι πρέπει να είναι άμεσοι. Αλλιώς κινδυνεύουμε να δούμε την Ιταλία από τη μία —μέσω Αλβανίας— και την Τουρκία από την άλλη —μέσω Βουλγαρίας— να μας κλείνουν το δρόμο της οικονομικής συνεργασίας με τις Βαλκανικές χώρες. □

## ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ



Η ΓΕΝΕΣΗ ΤΟΥ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΥ αποτελεί ένα σημαντικό έργο για την φύση της Σοβιετικής Ένωσης και την εξέλιξη της ρώσικης επανάστασης. Την ώρα που ο σοβιετικός ολοκληρωτισμός πνέει τα λοίσθια, αυτό το πρωτοποριακό βιβλίο καταγράφει τις φιλοσοφικές, ιστορικές, οικονομικές και πολιτισμικές αιτίες της μετεξέλιξης.

Ο Κώστας Παπαϊωάννου (1925-1981) υπήρξε ένας μεγάλος φιλόσοφος και θεωρητικός που έζησε και δίδαξε στη Γαλλία. Οι Εναλλακτικές Εκδόσεις εγκαινίασαν την έκδοση των απάντων του στα ελληνικά αρχίζοντας από την διεισδυτική κριτική του στο μαρξισμό με τα βιβλία Ο μαρξισμός σαν ιδεολογία και το Κράτος και φιλοσοφία.



ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Εναλλακτικό βιβλιοπωλείο «Κομμούνα», Θεμιστοκλέους 37, Αθήνα, τηλ. 3602644  
Εναλλακτικό βιβλιοπωλείο «Πράξη», Αρμενοπούλου 24, Θεσσ/νίκη, τηλ. 202349.

# Η μάχη για την Ε

Η μάχη για την Ελληνική Μακεδονία φαίνεται πως χρειάζεται να ξαναδοθεί καθώς πληθαίνουν τα απειλητικά σύννεφα πάνω από τον ουρανό της περιοχής που υπήρξε από αρχαιοτάτων χρόνων ελληνική, μολονότι κατά καιρούς κατοικήθηκε από διάφορες εθνοτικές ομάδες.

Γειτονικά κράτη ονειρεύονται αλλαγή των συνόρων, ενώ αμφισβητείται από τα Σκόπια αλλά και άλλους η ελληνικότητα της Μακεδονίας.

Δυστυχώς, στις σημερινές συνθήκες οι δυτικές χώρες αλόγιστα και αβασάνιστα τείνουν «ευήκοον ους σε κάθε αίτημα μειονοτικών» και «ανθρωπίνων δικαιωμάτων», κυρίως για λόγους σκοπιμότητας, στρατηγικής και διπλωματικής χρησιμοποίησης των μειονοτήτων.



Επιτύμβιος στήλη που βρέθηκε στο νεκροταφείο της Βεργίνας. Κάπου πενήντα παρόμοιες στήλες είχαν βρεθεί σε τάφους απλών πολιτών (400-350 π.Χ.).

**Α**ΥΤΗ την ατμόσφαιρα προδιάθεσης καθώς και τις στρατηγικές επιδιώξεις χωρών της Ευρώπης, όπως η Γερμανία και η Ιταλία, ή οι Ην. Πολιτείες στα Βαλκάνια, εκμεταλλεύονται οι «γείτονές» μας. Κι από κατηγορούμενοι στον τομέα αυτό της μεταχείρισης των μειονοτήτων και της τήρησης βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, γίνονται θρασυτάτα «κατήγοροι». Και μάλιστα της Ελλάδας. Ποιοι; Η Αλβανία, που μιλάει για Τσάμηδες και Αρβανίτες, η «Γιουγκοσλαβία» και τα Σκόπια που μιλούν για «Μακεδονική μειονότητα», η Βουλγαρία, που διεκδικεί τους «Βουλγάρους» της «Μακεδονίας του Αιγαίου» και της Θράκης, τους Πομάκους και τα παρόμοια και η Τουρκία φυσικά που οδύρεται για την τύχη των μουσουλμάνων της Δυτικής Θράκης και απανταχού στα Βαλκάνια.

## Θράσος απεριγράπτο

Ποιοι μιλούν; Οι Αλβανοί του Χότζα που μεταχειρίστηκαν κατά τον γνωστό τρόπο την ελληνική μειονότητα. Τα Σκόπια που όχι μόνον συμμετείχαν στην ουσία στον εμφύλιο πόλεμο στην Ελλάδα με ένοπλες ομάδες και με στόχο την απόσπαση εδαφών, αλλά και που η μεταχείριση που επιφυλάσσουν σε άλλες μειονότητες «οίκαδε» (π.χ. Αλβανών) είναι γνωστή. Χώρια που κατη-

γορούνται από τους Βουλγάρους ότι 120.000 ομοεθνείς τους υπέστησαν πολλά δεινά με την εφαρμογή της πολιτικής της αναγκαστικής «μακεδονοποίησης» πληθυσμών με βουλγαρική συνείδηση.

Ποιοι μιλούν; Οι Βούλγαροι που με την γερμανική κατοχή της χώρας βρήκαν την ευκαιρία να καταλάβουν την Θράκη και μέρος της Μακεδονίας κατασφάζοντας τους ελληνικούς πληθυσμούς. Αυτοί που επιχείρησαν τον βίαιο εκβουλγαρισμό 1 εκ. ατόμων της τουρκικής μειονότητας. Και τέλος οι Τούρκοι: ας μην αναφερθούμε στην εξολόθρευση της ελληνικής μειονότητας της Κωνσταντινούπολης, των Ελλήνων της Ίμβρου και της Τενέδου, την εισβολή και κατοχή της Κύπρου. Αυτοί δεν αναγνωρίζουν ούτε ως «γλωσσική μειονότητα» τους Κούρδους, που αποτελούν και το 1/5 του πληθυσμού της χώρας.

Όλοι αυτοί έχουν μεταβληθεί όψιμα σε υπερασπιστές της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για να συγκαλύψουν εθνικιστικές επιδιώξεις και «αλυτρωτικούς» σκοπούς. Τόσο εξοργιστική ήταν η στάση τους στην διάσκεψη της ΔΑΣΕ, που γίνεται στην Μόσχα για την «Ανθρώπινη Διάσταση», ώστε να διερωτάται κανείς αν στην Ελλάδα κατοικούν Έλληνες ή κάποιες άλλες φυλές.

Κι όμως η Ελλάδα είναι η πιο ομοιογενής και συμπαγής εθνικά και θρησκευτικά χώρα στα Βαλκάνια αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο. (Οι τουρκογενείς μουσουλμάνοι στην Δυτ. Θράκη, οι Πομάκοι και οι Αθιγγανοί μουσουλμάνοι και χριστιανοί δεν υ-

περβαίνουν το 1% του πληθυσμού της χώρας).

## Εμφανείς σκοπιμότητες

Παρ' όλα αυτά επικρατούν διάφορες σκοπιμότητες. Η γνωστή οργάνωση «Helsinki Watch» ανακαλύπτει «μακεδονικές μειονότητες» παντού, ο αγγλοσαξωνικός Τύπος και μέρος του ευρωπαϊκού ότι η Ελλάδα έχει εδαφικές βλέψεις επί της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας», ενώ η έκθεση του Στάνιτ Ντηπάρτμεντ για τα ανθρώπινα δικαιώματα κάνει λόγο ειδικότερα για «σλαβομακεδονική μειονότητα» στην Ελλάδα. Παράλληλα οι Ην. Πολιτείες, μετά τον πόλεμο στον Περσικό, έχουν αναθέσει στην Τουρκία ιδιαίτερο ρόλο στην Μ. Ανατολή και την αφήνουν ανενόχλητη στα Βαλκάνια, ακόμη κι όταν στρέφεται εναντίον μίας «συμμάχου και φίλης χώρας», όπως η Ελλάδα.

## Μουσουλμανικό τόξο

ΣΙΓΑ - ΣΙΓΑ σχηματίζεται ένα μουσουλμανικό τόξο στα Βόρεια σύνορα της Ελλάδας που ενισχυόμενο από άλλους παράγοντες —όπως η έλλειψη εξισορροπητικών επιδράσεων, η αποσύνθεση της Σ. Ένωσης, η αναζωπύρωση των εθνικισμών» κ.λπ. — απειλεί σοβαρά την Ελλάδα.

Κι από την άλλη μεριά η οικονομική εξασθένιση της χώρας όχι μόνο περιορίζει τις δυνατότητές της να ασκήσει ενεργή και αποτελεσματική παρέμβαση στην περιοχή, αλλά την φέρει και σε αμυντική θέση.

ΕΝΑΣ από τους βασικούς παράγοντες που διαμορφώνουν την συγκυρία αλλά και



# Ελληνική Μακεδονία

του Κ. Βασιλείου

που αποτελεί όχι μόνο μονιμότερη σταθερά αλλά και δυνητικά εκρηκτικό υλικό, είναι το λεγόμενο «Μακεδονικό» που έρχεται στην επιφάνεια λόγω της αποσύνθεσης της Γιουγκοσλαβίας και της ανεξαρτησίας που επιδιώκουν τα Σκόπια, η «Δημοκρατία της Μακεδονίας», η πρώην δηλαδή «Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας» της πρώην Ομόσπονδης Γιουγκοσλαβίας.

Το σημείωμα αυτό μολονότι δίνει αποσπασματική εικόνα για το τι συμβαίνει γύρω μας μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση ορισμένων βασικών πραγμάτων. Γιατί προέχει να συνειδητοποιήσουμε τι ακριβώς διακυβεύεται στην πραγματικότητα. Τότε ίσως αντιληφθούμε ότι πρέπει σήμερα να δώσουμε και πάλι την *ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ* με άλλα φυσικά μέσα αλλά με το ίδιο πάθος, την ίδια ορμή και την ίδια αυτοθυσία που της έδωσαν κάποτε οι όχι και τόσο μακρυνοί πρόγονοί μας, για να μπορούν σήμερα να ζουν εκεί ελεύθεροι οι Έλληνες.

## Παραλλαγές στο ίδιο θέμα

Η έκθεση του Στাইτ Ντηπάρτμεντ τον περασμένο Ιανουάριο, έκανε λόγο για «σλαβόφωνο ορθόδοξο πληθυσμό», στην Β. Ελλάδα που τον υπολόγιζε γύρω στις 20 με 50.000. Η ελληνική πλευρά αντιτείνει ό-

τι πράγματι στις ακριτικές περιοχές της Δυτ. Μακεδονίας υπάρχει ένας μικρός αριθμός Ελλήνων (η στατιστική του 1951 είχε καταγράψει 41.000) που εκτός από την ελληνική γλώσσα χρησιμοποιούν εθιμικά και ένα τοπικό σλαβικό ιδίωμα. Πρόκειται δηλαδή για άτομα που έχουν ελληνική συνείδηση. Όσοι εξ αυτών ήταν προσανατολισμένοι προς την Βουλγαρία ή την Γιουγκοσλαβία, συνεργάστηκαν δηλαδή με τα βουλγαρικά στρατεύματα κατοχής και είχαν βουλγαρική συνείδηση ή υποστήριζαν την πολιτική του Τίτο στο «Μακεδονικό» εγκατέλειψαν την χώρα, στην πρώτη περίπτωση μετά την απελευθέρωση και στην δεύτερη μετά την ήττα του «Δημοκρα-

ρωμαϊκές πηγές ήταν η εχθρικήτερη φυλή κατά των Μακεδόνων.

Παρ' όλα αυτά με την σύσταση του ομόσπονδου κράτους της «Σοσιαλιστικής Μακεδονίας» δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη μιας νέας εθνικής ταυτότητας που την αποκάλεσαν «μακεδονική», ό,τι και να σημαίνει αυτό, εφ' όσον υπήρχε πλέον κρατική οργάνωση, ξεχωριστή εκκλησία και γραπτή γλώσσα που άρχισε να καλλιεργείται.

Σήμερα, με την διάλυση της παλαιάς Γιουγκοσλαβίας, σημασία στην ουσία για μας έχει πώς διαμορφώνονται οι πολιτικές δυνάμεις στο καθεστώς των Σκοπίων και σε τι αποβλέπουν. Γιατί η πορεία προς την



Άποψη του Μοναστηρίου τον 15ο αιώνα. Το Μοναστήριό ήταν πρωτεύουσα στο βιλαέτι που έφερε το ίδιο όνομα κι αποτελούσε σημαντικό κέντρο εμπορίου και επικοινωνιών της Βόρειας Μακεδονίας. Οι κάτοικοί του, ήταν βασικά Έλληνες που μιλούσαν κυρίως βλάχικα και που έπαιξαν πρωταρχικό ρόλο στα ελληνικά επαναστατικά κινήματα στην Μακεδονία.

## Κίρο Γκλιγκόρφ

Πρόεδρος της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας». Ο Γκλιγκόρφ εξελέγη πρόεδρος από την Βουλή της «Μακεδονίας» στις 27/1/91 με μεγάλη πλειοψηφία. Από τα 120 μέλη της Βουλής που προήλθε από τις εκλογές του Νοεμβρίου 1990, στην συνεδρίαση συμμετείχαν 119 βουλευτές από τους οποίους 114 ψήφισαν υπέρ της εκλογής του, ενώ 5 ψηφοδέλτια ήταν λευκά. Ήταν, άλλωστε, και ο μοναδικός υποψήφιος. Προτάθηκε από την Ένωση Κομμουνιστών «Μακεδονίας» και το Κόμμα Δημοκρατικού Ανασχηματισμού.

Ο Γκλιγκόρφ γεννήθηκε στις 3/5/1917 στην πόλη Σπλιτ. Αποφοίτησε από την Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου και συμμετείχε δραστήρια στον εθνικοαπελευθερωτικό πόλεμο από το 1941. Κατείχε πολλά κυβερνητικά αξιώματα στην ομόσπονδιακή κυβέρνηση της Γιουγκοσλαβίας ενώ από το 1974 έως το 1978 διετέλεσε πρόεδρος της Συνέλευσης της Γιουγκοσλαβίας.

τικού Στρατού» (1949). Άλλωστε, μέχρι σήμερα, δεν έχουμε καμιά συλλογική εκδήλωση για την ύπαρξη μιας τέτοιας «μακεδονικής» μειονότητας. Αν υπήρχε, θα είχε εκδηλωθεί.

Είναι βέβαια γνωστό ότι το «μακεδονικό» έθνος αποτελεί κατασκευάσμα του Τίτο και του ΚΚ της Γιουγκοσλαβίας με την δημιουργία του 1944 της «Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας», ομόσπονδου τμήματος της Γιουγκοσλαβίας. Να σκεφθεί κανείς ότι η ύπαρξη ιδιαίτερης μακεδονικής εθνότητας και μάλιστα 1300 χρόνων, όπως ισχυρίζονται τα Σκόπια, ή και πιο πολλών αιώνων, όπως ισχυρίζονται άλλοι, δεν αναφέρεται σε καμιά έγκυρη ιστορική πηγή. Ακόμη και τα Σκόπια, όχι μόνο δεν ανήκαν στην Μακεδονία αλλά ήταν και πρωτεύουσα της φυλής των Δαρδανίων, που κατά τις

«ανεξαρτησία» συνεπάγεται ανελέητο μαστιγώμα της «μακεδονικής» συνείδησης ώστε να περιχαρακωθεί η «εθνική» ταυτότητα.

## Ανοιχτές απειλές

Ο πρόεδρος της «Δημοκρατίας» των Σκοπίων Κίρο Γκλιγκόρφ, προκειμένου να κερδίσει διεθνείς πόντους μας έκανε την «παραχώρηση» να παραδεχθεί ότι οι «Μακεδόνες» του δεν κατάγονται από τον Μ. Αλέξανδρο κι ότι δεν έχουν εδαφικές βλέψεις επί της Ελλάδας. Προσεκτικότερη όμως ανάγνωση των δηλώσεών του θα διαπίστωνε ότι ταυτόχρονα ο Γκλιγκόρφ, εκτός φυσικά από το μειονοτικό θέμα που βάζει, θεωρεί τα σημερινά σύνορα «τυπικά» και ζητεί να είναι «ανοιχτά και ελεύθερα». Ο νοών νοείτω.

Ο Petar Gocev, πρόεδρος του κόμματος «Ένωση Κομμουνιστών Μακεδονίας» σε συνέντευξή του προς την εφημερίδα *Borba* (15/4/91) δήλωσε ότι «ο μακεδονικός λαός» διαιρέθηκε σε τρία κράτη και ακόμα δεν τον αναγνωρίζουν ορισμένα από αυτά και άρα η επιθυμία για «κοινό κράτος όλων των Μακεδόνων» δεν είναι κάτι το αφύσικο. Βεβαίως ο Γκότσεφ, «σεβόμενος» την «ιστορική πραγματικότητα» περιορίζεται, προς το παρόν, στο αίτημα για «άνοιγμα των συνόρων και ελεύθερη διακίνηση αγαθών, κεφαλαίων και ανθρώπων» καθώς και για την «πολιτιστική και πνευματική ένωση του μακεδονικού λαού οπουδήποτε ζει αυτός». Οι δηλώσεις αυτές δεν παρεκκλίνουν ούτε κατά κεραία από τις θέσεις του Γκλιγκόρφωφ.

Οι θέσεις του Vladimir Golubovski, βουλευτή και προέδρου του νέου κόμματος (1ο Συνέδριο 8-6-91) «VMRO - Δημοκρατικό Κόμμα» που διασπάστηκε από το VMRO δεν διαφέρουν καθόλου στο «εθνικό θέμα».

## Εθνικιστικός φανατισμός

Τα δύο δεξιά - εθνικιστικά κόμματα το MAAK υπό τον συγγραφέα Gane Todorovski και το «VMRO - DPMNE» (Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση), υπό τον Ljupco Georgievski, έχουν τελείως απροκάλυπτες θέσεις. Ας σημειωθεί ότι το VMRO, που ήρθε πρώτο στις εκλογές του περασμένου Νοεμβρίου με 37 έδρες επί συνόλου 120, είχε ως προεκλογικό έμβλημα την «Μεγάλη Μακεδονία» (που περιλαμβάνει φυσικά κι όλη την ελληνική Μακεδονία) καθώς και τα συνθήματα «Ξυπνήστε Μακεδόνες», «Η Μακεδονία στους Μακεδόνες» και «Υπέρ των δικαιωμάτων των Μακεδόνων στην Μακεδονία του Αιγαίου, του Πιρίν και την Αλβανία».

Στο συνέδριο του VMRO (17/6/90) υιοθετήθηκε διακήρυξη όπου αναφέρεται η ενωμένη «Μακεδονία» ενώ στο καταστατικό του γίνεται λόγος για «πνευματικο-πολιτικο-οικονομική ένωση του χωρισμένου Μακεδονικού λαού και κράτους στο πλαίσιο της μελλοντικής Ένωσης των Βαλκανίων και της Ενωμένης Ευρώπης».

Ο L. Georgievski, που ανήκε πρώτα στο MAAK, είναι τελείως απεριφραστος. Ο ηγέτης του VMRO είναι ένας φανατικός δεξιός εθνικιστής και αντιπρόεδρος (2/2/91) της Δημοκρατίας των Σκοπίων. Ανερχόμενος, νέος και επικίνδυνος εθνικιστής, γεννήθηκε στο Strip και σπούδασε στα Σκόπια συγκριτική λογοτεχνία (έχει εκδόσει την ποιητική συλλογή *Apocalipsa* το 1989). Αξίζει να παραθέσουμε ορισμένα αποσπάσματα από δηλώσεις του:

(1) Τάσεται υπέρ της «πνευματικής και εδαφικής ένωσης της Μακεδονίας» (*Borba* 31/11/50).

(2) Δηλώνει στο *TV Novosti* (7/11/90) ότι:

α) «...όταν επικαλούμαστε τον Αλέξανδρο τον Μακεδόνα έχουμε υπόψη μας ότι οι Μακεδόνες στην Αρχαία Ελλάδα δεν ήταν Έλληνες κι αυτό το απέδειξε η ιστορία».

β) «...αν κάποιος έχει το δικαίωμα να επικαλείται αυτούς τους Μακεδόνες τότε είμαστε εμείς οι σημερινοί Μακεδόνες, το δε κράτος το οποίο μπορούμε να επικαλούμαστε σαν Σλάβοι είναι το Μακεδονικό κράτος του Σαμουήλ».

γ) «Η Μακεδονία του Πιρίν, του Αιγαίου και η Μακεδονία του Βαρδάρ δεν αποτελούν την Μεγάλη Μακεδονία, αλλά μόνο την Μακεδονία. Για την Μεγάλη Μακεδονία θα μιλάμε όταν θα ζητήσουμε

Σε συνέντευξη που έδωσε στην τουρκική εφημερίδα *Turkish Daily News* (12/7/91), κατά την επίσκεψή του στην Άγκυρα, ο Γκλιγκόρφωφ δήλωσε μεταξύ άλλων τα εξής: «Έχουμε μειονότητες στην Ελλάδα, Βουλγαρία και Αλβανία. Οι Βαλκανικοί πόλεμοι επέφεραν την διάσπαση της Μακεδονίας που μόνον επί Οθωμανικής αυτοκρατορίας ήταν ενιαία. Εν τούτοις, δεν πιστεύουμε στην μεταβολή των σημερινών συνόρων. Μπορούν να παραμείνουν ως τυπικά σύνορα, αλλά να είναι ανοιχτά και ελεύθερα».

— Εκλογές για την ανάδειξη νέας Βουλής στην «Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας» έγιναν τον Νοέμβριο του 1990 και σύμφωνα με τα επίσημα αποτελέσματα που ανακοινώθηκαν στις 16/12/90 η κατανομή των εδρών μεταξύ των κομμάτων έχει ως εξής:

— VMRO 37.

— Ένωση Κομμουνιστών 31.

— Κόμμα Δημοκρατικής Ευημερίας σε συνασπισμό με το Λαϊκό Δημοκρατικό Κόμμα 25.

— Ένωση Μεταρρυθμιστικών Δυνάμεων μαζί με το «Νέο Δημοκρατικό Κόμμα» 17.

— Ένωση Μεταρρυθμιστικών Δυνάμεων σε συνασπισμό με το Σοσιαλιστικό Κόμμα 1.

— Σοσιαλιστικό Κόμμα 4.

— Σοσιαλιστικό Κόμμα σε συνασπισμό με το Κόμμα Αθιγγάνων 1.

— Κόμμα Γιουγκοσλάβων 1.

— Ανεξάρτητοι 3.

το Βελιγράδι, την Σόφια, την Θεσσαλία, την Αυλώνα κ.λπ...».

Εξάλλου ο Vasil Tururkovski, μέλος του προεδρείου της Γιουγκοσλαβίας δήλωσε πρόσφατα (20/1/91) στον Καναδά ότι «το εθνικό ιδανικό δεν αντέχει σε περιορισμούς και ότι σε αυτό περιλαμβάνεται και η εδαφική ένωση».

Ο ίδιος ο πρόεδρος της Δ.Σ. Κίρο Γκλιγκόρφωφ έχει αναφερθεί (περιοδικό NIN 1/2/91) σε «τμήματα του Μακεδονικού λαού στην Σερβία, Ελλάδα και Βουλγαρία, ο οποίος διαιρέθηκε και υποδουλώθηκε μετά τους βαλκανικούς πολέμους».

## Σταθεροί στόχοι

Είναι εύκολο να συνάγει κανείς ότι η πολιτική και κυβερνητική ηγεσία των Σκοπίων μόνο για λόγους τακτικής μετριάξει ενίοτε τις διατυπώσεις της. Στην ουσία η ανάλυση που κάνει αντανακλάται σε διάφορες δηλώσεις, πεποιθήσεις, τοποθετήσεις και ιδεολογικές κατασκευές που συγκροτούν τον «αλυτρωτισμό» και την «εθνική ταυτότητα». Αλυτρωτισμός χωρίς εδαφικές βλέψεις και διεκδικήσεις δεν υπάρχει φυσικά. Οι στόχοι παραμένουν, κρυφοί όσο γίνεται, σταθεροί και μόνιμοι.

## ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Ενώ όλα αυτά συμβαίνουν δίπλα μας, κυβέρνηση και ελληνικός λαός φαίνεται να κοιμούνται μακάριον ύπνον. Η πρωταρχική ευθύνη είναι, βέβαια, της κυβέρνησης. Διότι δεν αρχούν ούτε οι διπλωματικές ανασχευές ούτε τα επιχειρήματα στα διπλωματικά διαβήματα και *memoranda*.

Χρειάζεται επιθετική πολιτική δημοσίων σχέσεων στο εξωτερικό και κυριολεκτική εθνική αφύπνιση στο εσωτερικό. Αλλά ποια κυβέρνηση πήρε ποτέ το θέμα της ενημέρωσης της κοινής γνώμης στην αλλοδαπή στα σοβαρά; Πότε δημιουργήθηκαν οι αναγκαίοι θεσμοί για κάτι τέτοιο; Ποια Βουλή και ποιοι βουλευτές συζητήσαν σοβαρά το θέμα; Πότε συστήθηκε κάποια διακομματική επιτροπή για να πιέσει ως προς την ψήφιση των αναγκαίων πιστώσεων, να μελετήσει την εξεύρεση πόρων, να συμφωνήσει σε αξιοκρατική στελέχωση και λειτουργία των κρατικών υπηρεσιών στο εξωτερικό; Να βγάλει, με λίγα λόγια, εκτός κομματικής διαμάχης και αντιπαράθεσης το θέμα αυτό και να εξεύρει τους αναγκαίους υλικούς πόρους για σοβαρή και μακροπρόθεσμη δουλειά; Ποιος σκέφτεται, ποιος νοιάζεται για όλα αυτά;

Αλλά θα συνεχίσουμε. □

# Ο νευρικός νέος γείτονας

του Τάσου Γκουριώτη

**Σ**ήμερα, στο τέλος του 20ού αιώνα, μετά από δύο «θερμούς» Παγκόσμιους Πολέμους κι έναν «ψυχρό» Παγκόσμιο Πόλεμο που διήρκεσαν περισσότερο από σαράντα χρόνια, το διπλωματικό και πολιτικό σκηνικό, στα Βαλκάνια, μοιάζει σε βαθμό εντυπωσιακό με αυτό που επικρατούσε στην Γηραιά Ήπειρο τα πρώτα χρόνια του αιώνα, λίγο πριν την έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου το 1914!

Μόλις πριν ένα χρόνο, ποιος —εκτός ίσως από τους Βρετανούς— μπορούσε να διανοηθεί ότι η Γερμανία πριν καλά - καλά προλάβει να ενοποιηθεί, θα εκδήλωνε επεκτατικές τάσεις; Ποιος θα φανταζόταν ότι εννέα επίλεκτες ιταλικές ταξιαρχίες τεθωρακισμένων και αλπινιστών θα ήταν συγκεντρωμένες στην Ιταλογιουγκοσλαβική μεθόριο;

Αλλά το κυριότερο και αυτό που ενδιαφέρει άμεσα, όχι απλώς την Ελλάδα ως χώρα, αλλά και τον Ελληνισμό, ποιος μπορούσε να διανοηθεί ότι στα βόρεια σύνορά μας θα ανακηρυσσόταν αιφνιδίως ένα νέο κράτος, ζητώντας διεθνή αναγνώριση και έχοντα «υπεξαιρέσει» τον τίτλο «Μακεδονία» για τον πληθυσμό των Σέρβων, Αλβανών, Βουλγάρων, Τσιγγάνων, κ.λπ. που την κατοικούν. Και κάπου εδώ τα πράγματα σοβαρεύουν, αφού αυτή η δημοκρατία που κατοικείται από λιγότερους από 1.500.000 ανθρώπους και περιβάλλεται από εχθρικά διαχειμμένα προς αυτήν κράτη ή και από κράτη με σαφείς εδαφικές διεκδικήσεις, εμφανίζεται να έχει διεθνή διπλωματική υποστήριξη από όλες, σχεδόν, τις «ενεργά», μεγάλες δυνάμεις. Με κάποια εξαίρεση (αυτήν της Βρετανίας), όλες οι άλλες χώρες, συμπεριλαμβανομένων και των ΗΠΑ, ετοιμάζονται να αναγνωρίσουν την «Δημοκρατία της Μακεδονίας».

Από την άλλη πλευρά οι Τούρκοι δείχνουν ενθουσιασμένοι με το γεγονός ότι η Ελλάδα απέκτησε ένα «αγκάθι» στο πλευρό της, το οποίο «αγκάθι» ήδη απασχολεί σημαντικές ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις και πρόκειται να απασχολήσει ακόμη σημαντικότερες. Εννοείται ότι αυτές οι δυνάμεις ήταν προσανατολισμένες προς Ανατολάς και οι περισσότερες προέρχονται από εφεδρικούς σχηματισμούς της Κεντρικής και της Βόρειας Ελλάδας. Ήδη η πρώτη άσκηση του Στρατού πραγματοποιήθηκε στην ελληνογιουγκοσλαβική μεθόριο και ακολουθούν άλλες δύο: ο «Χαλύβδινος Θώραξ» με κέντρο της άσκησης το Αμύνταιο και ο «Παρμενίων» που για πρώτη φορά θα διεξαχθεί και στην Δυτική και Κεντρική Μακεδονία.

Σκοπός μας σ' αυτό το άρθρο δεν είναι

τόσο η εξέταση των διπλωματικών - πολιτικών παραμέτρων που διαμόρφωσαν και διαμορφώνουν το υπάρχον σκηνικό στην περιοχή, όσο μία πρώτη αξιολόγηση της πραγματικής απειλής —αν υπάρχει— στον αμυντικό τομέα και η οποία θα προέλθει από την δημιουργία ανεξάρτητου κράτους στα Σκόπια.

Αρχικά θα πρέπει να εξετάσουμε το είδος της απειλής. Αν συμφωνήσουμε ότι στην ηγεσία του νεοσύστατου κράτους θα επικρατήσουν οι «αλυτρωτικοί» με σημαντικές εδαφικές βλέψεις, τότε το πρόβλημα θα γίνει ίσως σοβαρό, με δεδομένη μάλιστα την θετική μέχρι τώρα στάση της Βουλγαρίας απέναντι στα Σκόπια. Αν δεχθούμε ότι τα Σκόπια θα αρκεστούν στα σημερινά τους σύνορα, αγωνιζόμενα να σταθούν ως κράτος, τότε η απειλή απομακρύνεται. Αλλά δεν παύει να υπάρχει.

Ποια είναι αυτή τη στιγμή η στρατιωτική ισχύς των Σκοπίων; Πολύ μικρή σε σχέση με αυτή των κρατών που την περιβάλλουν. Οι πρόσφατοι κομπασμοί Σκοπιανών αξιωματούχων για «στράτο 100.000 ανδρών που θα είναι έτοιμος σε λίγες εβδομάδες» δεν αντέχουν σε σοβαρή κριτική.

Με δεδομένο ότι από το 1,5 εκατομμύριο Σκοπιανών το ένα τρίτο είναι αλβανόφωνοι, αντιθετοί με το καθεστώς και έτοιμοι να προσφέρουν «γέφυρα» στα Τίρανα για επέμβαση, από το υπόλοιπο ένα εκατομμύριο, είκοσι έως τριάντα χιλιάδες προσωπικού, πιθανότατα να μπορέσουν να εξοπλιστούν ελαφρά, με αποστολές όπλων από την Βουλγαρία. Αυτό με την προϋπόθεση ότι ο ομοσπονδιακός στρατός, όταν θα αποχωρήσει από την περιοχή, θα πάρει μαζί του ολόκληρο το βαρύ πολεμικό υλικό.

Η ισχύς του στρατού των Σκοπίων θα περιοριστεί αρχικά σε επίπεδο εθνοφρουράς. Το είδος του εξοπλισμού της εθνοφρουράς, θα εξαρτηθεί από τις πηγές στις οποίες θα αναζητηθεί. Παρατηρήθηκε π.χ. στις συγκρούσεις στην Σλοβενία και την Κροατία ευρεία χρήση από την εθνοφρουρά ελαφρών όπλων αυστριακής και ουγγρικής προέλευσης. Επίσης χρησιμοποιήθηκαν νάρκες ιταλικής κατασκευής και σουηδικά αντιαρματικά. Όμως αυτές οι δύο δημοκρατίες είχαν το πλεονέκτημα να συνορεύουν με τα κράτη απ' όπου προμηθεύονταν τον εξοπλισμό τους. Στην περίπτωση των Σκοπίων, μόνο από την Βουλγαρία κι εφόσον εκεί επικρατήσουν μόνιμα οι αντισερβικές τάσεις, θα μπορούν να περιμένουν βοήθεια σε πολεμικό υλικό.

Σίγουρα, ένας στρατός ελαφρά εξοπλισμένος δεν είναι ικανός για διεξαγωγή επιθετικών επιχειρήσεων. Από τη στιγμή ό-

μως, που θα αναγνωριστούν ως ανεξάρτητο κράτος τα Σκόπια και μπορέσουν να σταθούν στα πόδια τους, ως κρατική οντότητα, τότε θα έχουν και τον απαραίτητο χρόνο για να εξοπλίσουν καλύτερα τον στρατό τους.

Και σ' αυτή την περίπτωση η Βουλγαρία ως πηγή πολεμικού υλικού δεν μπορεί να αποκλειστεί, αλλά και μία άλλη χώρα θα ενδιαφερθεί ιδιαίτερα για το αξιόμαχο του σκοπιανού στρατού: η Τουρκία. Ένας αριθμός 50 - 60.000 τακτικού στρατού, με διπλάσιο αριθμό εθνοφρουρών, οπωσδήποτε θα δικαιολογεί τον χαρακτηρισμό «αγκάθι» στα πλευρά μας. Έστω και αν οι ίδιοι οι Σκοπιανοί αντιλαμβάνονται ότι ο κίνδυνος προέρχεται από τον Βορρά (Σερβία) και από την Δύση (Αλβανία), δεν γνωρίζουμε σε ποια στιγμή το νέο κράτος θα νιώσει ότι ασφυκτιά και θα αναζητήσει διέξοδο προς την θάλασσα.

Ολοκληρώνοντας αυτή την σύντομη αναφορά μας στα τεκταινόμενα στον βαλκανικό χώρο, θα τονίσουμε ότι η κατάσταση είναι πολύ πιο κρίσιμη απ' ό,τι φαίνεται. Οι Ιταλοί στα ιταλογιουγκοσλαβικά σύνορα έχουν σε πλήρη επιχειρησιακή ετοιμότητα εννέα ταξιαρχίες: δύο τεθωρακισμένες («Αριέστε» και «Μαμέλι»), τέσσερις μηχανοκίνητες («Μάντοβα», «Αχουιλία», «Γχορίτσια», «Ποτσουόλο ντελ Φριούλι») και τρεις αλπινιστών («Τζούλια», «Καντόρε» και «Τριντεντίνα»). Έχουν στείλει ένα μη εξοπλισμένο τάγμα στην Αλβανία με πρόσχημα την διανομή της ανθρωπιστικής βοήθειας και έχουν σε πλήρη επιφυλακή το στόλο και την αεροπορία στην Αδριατική. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στην Ιταλία έχουν αρχίσει να μιλάνε για τα «δικαιώματα των ιταλόφωνων στην Ριέκα, το Σπλιτ και την Ζάρα» και οι Ιταλοί ανεπισήμως διακηρύσσουν ότι μόλις διαλυθεί η γιουγκοσλαβική ομοσπονδία θα εγείρουν αξιώσεις για την προσάρτηση των περιοχών που έχασαν μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο!

Οι Βούλγαροι, εκτός των αντισερβικών τους αισθημάτων, διαμορφώνουν τις συμμαχίες τους με βάση το κριτήριο του ποιος τους δίνει οικονομική βοήθεια (δηλαδή Γερμανία, ΗΠΑ, Γαλλία κ.λπ.). Και το ναυάγιο της βαλκανικής τετραμερούς απέδειξε ότι η σταθερότητα των σχέσεων δεν είναι εφ' άπαξ δεδομένη.

Η Τουρκία παραμένει το γνωστό πρόβλημα και η Ελλάδα σε λίγο καιρό ίσως να μην ξέρει ποιοι θα είναι οι άξονες του αμυντικού της δόγματος.

Μήπως είναι η εποχή για την έκδοση «Λευκής βίβλου» για την άμυνα της χώρας; □

# Στην ομοσπονδία του μίσους...

**Στίπε Μέσιτς:**

## Ο τελευταίος πρόεδρος

*«Η μόνη μου επιτυχία θα είναι ότι διεθνοποίησα την κρίση»* έλεγε πριν λίγες ημέρες ο Στίπε Μέσιτς, ο Κροάτης πρόεδρος της ομοσπονδίας της Γιουγκοσλαβίας. Ανέλαβε τα καθήκοντά του στην ηγεσία της συλλογικής προεδρίας μόλις την 1η Ιουλίου και γνωρίζει, σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα το έχει δηλώσει, ότι είναι ο τελευταίος πρόεδρος της χώρας που δημιούργησε ο Τίτο. Η Γιουγκοσλαβία —τουλάχιστον όπως την γνωρίζαμε— έπαψε να υπάρχει φέτος το καλοκαίρι: έζησε μόνο δέκα χρόνια μετά τον θάνατο του ιδρυτή της.

Ο Στίπε Μέσιτς προτίθεται να παραιτηθεί, στις 7 Οκτωβρίου, καθώς θα εκπνέει το μορατόριουμ των τριών μηνών από την διακήρυξη της ανεξαρτησίας της Κροατίας (και της Σλοβενίας). *«Από την στιγμή»* λέει *«που η Κροατία πραγματοποιεί την ανεξαρτησία της, δεν υπάρχει λόγος να παραμείνω στην προεδρία. Θα ήταν υπέρ του δέοντος φιλόδοξο εκ μέρους μου να θέλω, αν και πολίτης της Κροατίας, να είμαι πρόεδρος ενός άλλου κράτους»*.

Ο ηλικίας 57 ετών Στίπε Μέσιτς κατάγεται από την Σλαβονία, την περιοχή της ανατολικής Κροατίας όπου υπάρχει σημαντική σερβική μειονότητα και της οποίας μεγάλο τμήμα έχουν καταλάβει οι Σέρβοι αυτονομιστές κι ο ομοσπονδιακός στρατός. Ο Στίπε Μέσιτς σπούδασε νομικά, πολύ νέος εντάχθηκε στο κομμουνιστικό κόμμα, έγινε δήμαρχος της πόλης Σλαβόνσκα - Οραχόβιτσα (στην οποία γεννήθηκε) και μέλος της Βουλής του Βελιγραδίου.

Η κομματική του σταδιοδρομία διακόπηκε απότομα το 1968. Τότε τον καθαίρεσαν,

διότι οι απόψεις, που στο μεταξύ είχε διαμορφώσει, δημιουργούσαν ...βάσιμες υποψίες ότι επιθυμούσε «παλινόρθωση του καπιταλισμού». Το 1971 συμμετείχε στην λεγόμενη «Άνοιξη της Κροατίας» (εθνικιστικό δημοκρατικό κίνημα) και καταδικάστηκε σε φυλάκιση δύο ετών.

Ο Στίπε Μέσιτς είναι ένας από τους ηγέτες του κόμματος «Δημοκρατική Κροατική Ένωση» (HDZ), το οποίο έχει ταχθεί υπέρ της ανεξαρτησίας της Κροατίας. Η «Δημοκρατική Κροατική Ένωση» κέρδισε θριαμβευτικά τις εκλογές που διενεργήθηκαν στην Κροατία τον Απρίλιο του 1990.

**Άντε Μάρκοβιτς:**

## Ο τελευταίος υπέρμαχος της ομοσπονδίας

*«Για να μπορέσουμε να ξεπεράσουμε την κρίση χρειαζόμαστε δύο πράγματα: ένα εξαιρετικά αποτελεσματικό οικονομικό πρόγραμμα και συναίνεση. Το πρόγραμμα αυτό το διαθέτουμε. Την συναίνεση θα την δημιουργήσουμε»*. Έτσι μιλούσε πριν ένα χρόνο ο Άντε Μάρκοβιτς, ο ομοσπονδιακός πρωθυπουργός της Γιουγκοσλαβίας. Την ίδια εποχή απευθυνόμενος, σε μία αντιπροσωπεία εργατών, ρωτούσε *«Προτιμάτε να είστε Σέρβοι, Κροάτες, Σλοβένοι ή να κερδίζετε 2.000 μάρκα τον μήνα;»*.

Το πρόγραμμα δεν εφαρμόστηκε: δεν υπάρχει καν ομοσπονδιακός προϋπολογισμός για το τρέχον έτος. Η συναίνεση, είναι μία λέξη που έχει περιπέσει σε αχρησία και σχεδόν όλοι, από τον Βορρά ως τον Νότο, προτάσσουν παντός άλλου την σημαία της εθνικής ανεξαρτησίας.

Ο Άντε Μάρκοβιτς έγινε πρωθυπουργός της Γιουγκοσλαβίας τον Μάρτιο του 1989. Πίστευε ότι οι εθνικιστικές εντάσεις ήταν δυνατόν να εκτονωθούν και ότι τα μέλη της ο-

Εκεχειρία στην Κροατία από τις 22 Σεπτεμβρίου. Ακόμη μία εκχειρία. Όμως τι σημαίνει αυτό; Απλώς και μόνον ότι οι νεκροί κάθε ημέρας —Κροάτες και Σέρβοι— δεν είναι περισσότεροι από δέκα, ενώ όταν η σερβοκροατική σφαγή δεν «παρεμποδίζεται» από την εκχειρία, οι νεκροί ξεπερνούν τους τριάντα...

Η Ευρώπη είναι πάλι —όπως και στον πόλεμο του Κόλπου— αδύναμη, αμήχανη, διτηρημένη. Στην Χάγη οι Δώδεκα συσκέπτονται, λαμβάνουν αποφάσεις που οι εμπόλεμοι στην Γιουγκοσλαβία δεν τηρούν. Όμως ο πόλεμος αυτή την φορά γίνεται μέσα στην Ευρώπη. Ένας Λίβανος στην Ευρώπη;

Τέσσερα πρόσωπα πρωταγωνιστούν —εκ της θέσεώς τους— στην σερβοκροατική σύρραξη. Ο πρόεδρος και ο πρωθυπουργός της υπό διάλυση ομοσπονδίας της Γιουγκοσλαβίας, ο Πρόεδρος της Σερβίας και ο πρόεδρος της Κροατίας.

μοσπονδίας θα αντιλαμβάνονταν τελικά ότι έπρεπε —προς το συμφέρον όλων— να βρεθεί κάποιος τρόπος ώστε να διατηρηθεί η ενότητα της Γιουγκοσλαβίας. Προσπάθησε να εφαρμόσει ένα «ελάχιστο κοινό πρόγραμμα» μεταρρυθμίσεων. Όμως καμιά από τις Δημοκρατίες, ουσιαστικά, δεν το αποδέχθηκε. Η Σλοβενία και η Κροατία το βρήκαν ιδαιτέρως «συγκεντρωτικό», ενώ η Σερβία και το Μαυροβούνιο το θεώρησαν πολύ «αποκεντρωτικό».

Πραγματιστής, φιλελεύθερος, μετριοπαθής, υπέρμαχος των μεταρρυθμίσεων αλλά πάνω απ' όλα υπέρμαχος της ομοσπονδίας. Έτσι χαρακτηρίζεται ο 67ετής Κροάτης Άντε Μάρκοβιτς. Επί 25 χρόνια διηύθυνε στο Ζάγκρεμπ την *Rade Koncar*, μία από τις δυναμικές βιομηχανίες της Γιουγκοσλαβίας. Από το 1982 ως το 1986 ήταν πρόεδρος του εκτελεστικού συμβουλίου της κροατικής σοσιαλιστικής Βουλής και στην συνέχεια πρόεδρος της Κροατίας. Πέρσι ο Άντε Μάρκοβιτς ίδρυσε το «Κόμμα Δημοκρατικών Μεταρρυθμίσεων» το οποίο συμμετείχε στις εκλογές (Απρίλιος 1990) αλλά έλαβε πολύ μικρό ποσοστό, ίσως ακριβώς επειδή διαπνέεται από φιλογιουγκοσλαβικές, φιλοομοσπονδιακές θέσεις...

Δεδομένων των εξελίξεων οι πιθανότητες να διατηρηθεί η ομοσπονδία, έστω και με χαλαρούς δεσμούς, έχουν πλέον εξανεμισθεί. Όταν στο τέλος Ιουνίου ο ομοσπονδιακός στρατός εισέβαλε στην Σλοβενία, ο Άντε Μάρκοβιτς δήλωσε ότι οι στρατιωτικοί δεν τον είχαν ενημερώσει... Δεν είχαν δηλαδή ενημερώσει τον πρωθυπουργό της Γιουγκοσλαβίας. Η εξουσία ήταν αλλού... Κι αυτό φάνηκε ακόμη περισσότερο με την επέμβαση του ομοσπονδιακού στρατού στην Κροατία, στα τέλη Αυγούστου με ό,τι έκτοτε ακολούθησε.

Στην ανεξάρτητη, πολύ προσεχώς, Κροατία, ο Άντε Μάρκοβιτς θα έχει πάλι έναν δύσκολο ρόλο. Θα προσπαθήσει να αντισταθμίσει τον εκρηκτικό εθνικισμό του συμ-



Κροάτες πολιτοφύλακες

πατριώτη του προέδρου Φράντζο Τούτζμαν.

### Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς:

## Στόχος, η Μεγάλη Σερβία

Ποιος ήξερε πριν πέντε χρόνια τον Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς; Ποιος ήξερε αυτόν που τώρα εξάπτει τα μίσση και προκαλεί τον φόβο σε όλες τις Δημοκρατίες της διαλυόμενης Γιουγκοσλαβίας με μόνη εξαίρεση το πιστό στην Σερβία Μαυροβούνιο; Μόλις πριν πέντε χρόνια ήταν εντελώς άγνωστος.

Ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς εμφανίζεται στην πολιτική σκηνή, δηλαδή στην σκηνή του κομμουνιστικού κόμματος, το 1987, όταν εκλέγεται γενικός γραμματέας του. Η ανέλιξη του στην ηγεσία του κομματικού μηχανισμού είναι ιλιγγιώδης. Από την πρώτη στιγμή κραδαινεί το λάβαρο του εθνικισμού και αυτοανακηρύσσεται προστάτης των Σέρβων, ιδίως, αλλά και των Μαυροβουνίων που ζουν στο Κοσσυφοπέδιο (230.000 κάτοικοι έναντι 1,2 εκ. Αλβανών), και είναι, όπως εκείνος λέει, «θύματα γενοκτονίας».

Το 1988 οργανώνει στο Βελιγράδι τις περιφημες «συγκεντρώσεις αλληλεγγύης προς τους Σέρβους και Μαυροβουνίους του Κοσσυφοπεδίου» στις οποίες συμμετέχουν εκατοντάδες χιλιάδες κόσμου. Φανατίζει και συνεπαίρνει τα πλήθη. Γίνεται ο εθνικός ήρωας της Σερβίας, μίας Σερβίας στην οποία υπάρχει διάχυτο το αίσθημα ότι ο Τίτο την αδίχησε, την περιόρισε σε ένα ρόλο δευτε-

ρεύοντα καθόλου αντάξιό της. Όλες αυτές τις απωθήσεις ο Μιλόσεβιτς τις καλλιεργεί και τις εκμεταλλεύεται. Το όραμά του είναι η Μεγάλη Σερβία, δεν το κρύβει.

Ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς ενθαρρύνει την αναγέννηση της ορθόδοξης Εκκλησίας, παίρνει σκληρά μέτρα εναντίον των αντιπάλων του στο κόμμα, ακολουθεί άτεγκτη πολιτική στον χώρο των μέσων μαζικής ενημέρωσης —ο πλήρης έλεγχός τους του είναι απαραίτητος. Τον Μάιο του 1989 γίνεται πρόεδρος της Σερβίας. Μετά ενάμισυ χρόνο το Κοσσυφοπέδιο και η Βοϊβοδίνα, που ήταν από το 1974 αυτόνομες επαρχίες της Σερβίας, ενσωματώνονται σε αυτήν. Ένα βήμα προς την δημιουργία της Μεγάλης Σερβίας έχει γίνει...

Γιός καθηγητή θεολογίας (του ορθόδοξου δόγματος) ο ηλικίας 50 ετών Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς ήταν πάντα ένας απαράταξ· όμως έδειχνε ότι δεν τον ενδιέφερε η «πολιτική» καριέρα. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80 το προφίλ του είναι εκείνο ενός τεχνοκράτη και μάλιστα νεωτεριστή... Πρωτοστατεί στην δημιουργία της γαλλογιουγκοσλαβικής τράπεζας στο Παρίσι· διευθύνει έναν σημαντικό οικονομικό οργανισμό στο Βελιγράδι· εκφράζεται υπέρ της οικονομίας της αγοράς και της ενσωμάτωσης της Γιουγκοσλαβίας στην παγκόσμια οικονομία.

Δεν χωρά αμφιβολία ότι η πατριωτικοπολεμική ρητορεία του Μιλόσεβιτς, η απροκάλυπτη επιδίωξή του να μετατρέψει την Σερβία σε ηγεμόνα της υπόλοιπης Γιουγκοσλαβίας καθώς και ο θριαμβος των κομμουνιστικών δομών του σοσιαλισμού. Θα έχει μία εν-

νιστών στις εκλογές (!) στην Σερβία, πέρσι τον Δεκέμβριο, τροφοδότησαν τον εθνικισμό από τον Βορρά ως τον Νότο και επέσπευσαν την διάλυση της ούτως ή άλλως παραπαίουσας Γιουγκοσλαβίας.

Η αλήθεια είναι ότι η τεράστια δημοτικότητα του Μιλόσεβιτς έχει κάπως μειωθεί τους τελευταίους μήνες. Όμως η αιτία δεν είναι τόσο η φιλοπόλεμη πολιτική του, όσο οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις που «δεσμεύθηκε» ότι θα κάνει και οι οποίες καθυστερούν...

«Σλόμπονταν - Σαντάμ» φώναζαν στο Βελιγράδι δεκάδες χιλιάδες Σέρβων της αντιπολίτευσης στην ιστορική διαδήλωση της 9ης του περασμένου Μαρτίου, όταν επενέβησαν βίαια οι δυνάμεις της πολιτοφυλακής (αποτέλεσμα, δυο νεκροί). Όμως ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς δεν πτοήθηκε. Απεναντίας. Ενεθάρρυνε όσο μπορούσε περισσότερο την σερβική μειονότητα της Κροατίας και τελικά κατέστησε αναπόφευκτη την αιματηρή σύγκρουση Κροατών και Σέρβων. Δεν χωρά αμφιβολία ότι στο Γιουγκοσλαβικό δράμα ο Μιλόσεβιτς ήταν ο μοιραίος άνθρωπος. Άραγε θα είναι και για την Σερβία;

**Φράντζο Τούτζμαν:**

## Ο στρατηγός της Κροατίας

«Όταν ήμουν νέος μπήκα στο κομμουνιστικό κόμμα πιστεύοντας ότι θα δη-

μιουργούσαμε τον επίγειο παράδεισο και μία Κροατία ελεύθερη». Η φράση αυτή ανήκει στον Φράντζο Τούτζμαν, πρόεδρο της Κροατίας και ηγέτη του κόμματος «Δημοκρατική Κροατική Ένωση» (HDZ) το οποίο θριάμβευσε στις ελεύθερες εκλογές, τον Απρίλιο του 1990 —εκλογές οι οποίες σημάδεψαν το τέλος της κομμουνιστικής κυριαρχίας στην Κροατία.

Περιττό να πει κανείς ότι ο Φράντζο Τούτζμαν είναι εθνικιστής. Μάλιστα ορισμένοι φθάνουν στα άκρα και διερωτώνται κατά πόσον «θα υπήρχε ο Τούτζμαν, εάν δεν υπήρχε ο Μιλόσεβιτς». Στις προεκλογικές ομιλίες του ο Τούτζμαν είπε πολλές φορές ασύλληπτα, τρελλά πράγματα. Μια από τις εθνικιστικές του κορώνες: «οι αντιπαλοί μας δεν έχουν παρά να εγκαταλείψουν την Κροατία»... Ωστόσο αφοτου έγινε πρόεδρος, μετρίασε τους τόνους και, επίσης, κατόρθωσε να ελέγξει τις πλέον ακραίες ομάδες του κόμματός του.

Αλλά ο Φράντζο Τούτζμαν δεν είναι απλώς και μόνον ένας εθνικιστής. Η πορεία και η εξέλιξη του δεν στερούνται ενδιαφέροντος και ο ίδιος δεν αρνείται ούτε αποκρύπτει το παρελθόν του.

Ο Φράντζο Τούτζμαν, 69 ετών σήμερα, ήταν ένας από τους στρατηγούς του Τίτο. Στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο συμμετείχε στο αντιφασιστικό κίνημα σε ομάδα παρτιζάνων του Τίτο —τέλος πάντων δεν ήταν Ουστάσι όλοι οι Κροάτες όπως επιχειρεί να τους παρουσιάσει η σερβική πλευρά. Μετά τον πόλεμο ο Τούτζμαν συμβάλλει στην οι-

τυπωσιακή καριέρα στρατηγού στο ομοσπονδιακό υπουργείο Αμύνης και στο γενικό επιτελείο στο Βελιγράδι. Όμως το 1961 παραιτείται από τον στρατό. Επιστρέφει στο Ζάγκρεμπ. Κάνει σπουδές Ιστορίας και το 1967 γίνεται διευθυντής του Ινστιτούτου μελέτης του εργατικού κινήματος...

Στο μεταξύ οι απόψεις του για το σοσιαλιστικό καθεστώς, για το ρόλο του κόμματος - κράτους, για την ιστορία της Κροατίας έχουν αλλάξει. Ασχει κριτική και... αρχίζουν τα προβλήματα. Διαγράφεται από το κόμμα. Χάνει την θέση του στο Ινστιτούτο. Το 1972 καταδικάζεται σε φυλάκιση δύο ετών διότι συμμετείχε στο κίνημα της «Άνοιξης της Κροατίας» (όπως και ο Στίπε Μέσιτς). Ακολουθεί νέα καταδίκη, τριών ετών, το 1981.

«Ένας ολόκληρος κόσμος χωρίζει την καθολική και ευρωπαϊκή Κροατία από την ορθόδοξη και βυζαντινή Σερβία», δηλώνει ο Φράντζο Τούτζμαν, και η άποψή του αυτή εκφράζει την μεγάλη πλειοψηφία των Κροατών ενδεχομένως δε και των Σέρβων...

Παρ' ό,τι μια τέτοια άποψη στηρίζεται σε πραγματικά δεδομένα, δεν παύει όμως να πυροδοτεί τα εθνικιστικά πάθη... Αλλά όταν το εν τρίτον της Κροατίας έχει μεταβληθεί σε πεδίο μαχών από τους «Σέρβους εισβολείς», όταν ο αρχηγός της αντιπολίτευσης στην Σερβία Ντούκ Ντράσκοβιτς (επίσης εθνικιστής) κατηγορεί τον Μιλόσεβιτς ότι παρέσυρε τους Σέρβους σε «έναν παράλογο και βρώμικο πόλεμο», τότε τα περί ευρωπαϊών Κροατών και βυζαντινών Σέρβων μοιάζουν με φιλοφρονήσεις. □

# Γιορτάζουμε τον 1ο μας χρόνο με ένα τεύχος:



- ΚΛΑΣΣΙΚΟ: Κ. Θεοτόκης
- ΣΥΓΧΡΟΝΟ: Β. Βασιλικός
- ΕΙΚΑΣΤΙΚΟ: Δ. Καλοκύρης, Α. Κυριτσό-πouλος, Γ. Λεκκός Σ. Πετσόπουλος
- ΚΡΙΤΙΚΟ: Δ. Κούρτοβικ

- ΠΟΛΙΤΙΚΟ: Αc. Occhetto
- MULTIMEDIA: Fr. Forsyth
- ΣΟΥΡΡΕΑΛΙΣΤΙΚΟ: Α. Εμπειρικός
- ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ: Εναντίον του Marlboro
- ΛΑΚΩΝΙΚΟ: Δ. Χαριτόπουλος και... ΠΡΟΚΛΗΤΙΚΟ: Μ. Κάραλη

κάθε μήνα στα περίπτερα και στα καλά βιβλιοπωλεία

**BIBAIO**  
& Media

NETWORK MEDIA Ε.Π.Ε. Λ. Συγγρού 44 11742 Αθήνα  
Τηλ. 9238672-5, Fax 9216847

# Η ύποπτη μεθόδευση κατασκευής ανεξαρτήτου Κράτους της Μακεδονίας

του Ν. Μάρτη τέως υπουργού

Ως γνωστόν ο ΤΙΤΟ το 1944, σαν συνέχεια και συνέπεια των από το 1921 αποφάσεων στην Μόσχα της Κομμουνιστικής και των Βαλκανικών Κομμουνιστικών Κομμάτων για αυτονομία της Μακεδονίας και Θράκης και ένταξή των εις το Σοσιαλιστικό Στρατόπεδο, εφεύρε ένα ψεύδος για να επιδιώξει τον ίδιο στόχο. Μετονόμασε την Νότιο Σερβία σε Μακεδονία και τους Σέρβους, Έλληνες, Αλβανούς και Βουλγάρους κατοίκους της σε Μακεδόνες και διεκήρυξε τότε και έκτοτε ότι θα επιδιώξει την ενσωμάτωση ολόκληρης της Μακεδονίας εις την Μακεδονίαν των Σκοπίων.

Μετά το 1944 κατασκεύασε τα 4 συστατικά στοιχεία του νέου ψευδούς έθνους των Μακεδόνων, ήτοι το 1944 την εξουσία. Το 1944 τη γλώσσα. Το 1968 την Ανεξάρτητη Εκκλησία της «Μακεδονίας» και το 1969 κυκλοφόρησε την ιστορία του «Μακεδονικού Έθνους».

Στην ιστορία αυτή, όλα τα γεγονότα που συνέβησαν και όλα τα πρόσωπα που έδρασαν στην Μακεδονία τα 4000 χρόνια, τα οικειοποιήθηκαν πλαστογραφώντας την ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά της Μακεδονίας.

Το αρχικό ψεύδος ότι οι Μακεδόνες δεν είναι Έλληνες εξελίχθη στην μεγαλύτερη ιστορική και πολιτική απάτη.

Όλες οι έκτοτε ενέργειες του νέου αυτού ψευτομακεδονικού έθνους των Σκοπίων στηρίζονται στο ψεύδος και στην απάτη, χαρακτηριστικό (ένα από πολλά άλλα) είναι η εξαπάτηση το 1986 του Βατικανού με την έκθεση Βυζαντινών - Ελληνικών εικόνων ως δήθεν «Μακεδονικών».

Εν συνεχεία σε συντομία θα αναφερθώ σε πρόσφατα γεγονότα που άπτονται του τίτλου του άρθρου μου.

Την 9 Σεπτεμβρίου 1991, διεξήχθη στην δημοκρατία αυτή δημοψήφισμα για την ανακήρυξή της ως ανεξαρτήτου, το αποτέλεσμα του οποίου επεκυρώθη από την Βουλή τους. Το δημοψήφισμα κατά τους ευρισκόμενους εκεί και ξένους και Έλληνες δημοσιογράφους ήτο μία κωμική παρωδία.

Την ιδίαν ημέραν ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Γκλιγκόρφ, εκάλεσε σε συνέντευξη τύπου μόνο τους Έλληνες δημοσιογράφους και τους δήλωσε: «Δεν ισχυριζόμαστε ότι είμαστε απόγονοι του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Οι ρίζες μας δεν έχουν καμία σχέση με τους αρχαίους Μακεδόνες». Η δήλωση αυτή εάν ήτο ειλικρινής έπρεπε να είχε γίνει ενώπιον και των ξένων δημοσιογράφων, οπότε θα ετίθετο ως λογική συνέπεια και από τους ξένους δημοσιογράφους το ερώτημα γιατί χρησιμοποιούσαν και χρησι-

μοποιούν το όνομα «Μακεδονία» και «Μακεδόνες».

Ανεξαρτήτως βέβαια του υπόπτου στόχου του Γκλιγκόρφ, ο οποίος επεδίωκε να εφησυχάσει στις κρίσιμες εκείνες στιγμές τους Έλληνες δημοσιογράφους, ημείς θα πρέπει να χρησιμοποιήσουμε και την δήλωση αυτή του Γκλιγκόρφ στον αγώνα για την αποκάλυψη της πολιτικής και ιστορικής αυτής απάτης.

Παράλληλα ο κ. Γκλιγκόρφ και όλοι οι ανά τον κόσμο κυκλοφορούντες αυτές τις μέρες εκπρόσωποι των Σκοπίων δηλώνουν ότι δεν έχουν επιθετικές βλέψεις κατά των γειτόνων.

Η δήλωση αυτή, από στρατιωτικής πλευράς βέβαια κρίνεται ως κωμική αλλά και αυτή είναι ψευδής και παραπλανητική για να δημιουργηθεί εις το εξωτερικό κλίμα ευνοϊκό.

Εις όλα τα βιβλία των, σε συνεχείς δηλώσεις των από το 1994 μέχρι σήμερα, σε κάθε εκδήλωσή των στο εσωτερικό και εξωτερικό, επαναλαμβάνουν ότι είναι απόγονοι του Μεγάλου Αλεξάνδρου και δεν έπαυσαν από το 1994 να τονίζουν ότι επιδιώξή των είναι να... απελευθερώσουν την Μακεδονία.

Δυστυχώς, πολλές εφημερίδες, περιοδικά και τηλεοπτικά δίκτυα της Δυτικής Ευρώπης εμφανίζουν χάρτας της Δημοκρατίας των Σκοπίων με σύνορα τα όρια της Θεσσαλίας.

Έχουν έτοιμα προς κυκλοφορίαν νομίματα, που τα ονομάζουν στατήρες με την κεφαλή του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην μία όψη και με το άστρο της Βεργίνας (το έμβλημα των Μακεδόνων) από την άλλη.

Ανεξάρτητα από τις δηλώσεις Τούρκων και Βουλγάρων και τα υπονοούμενα Ιταλών και άλλων Ευρωπαϊκών χωρών υπέρ των Σκοπίων, η δήλωση του Γκλιγκόρφ πρέπει να εξετασθεί σε συνδυασμό με την έκθεση της επιτροπής του *State Department* για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Η έκθεση αυτή που δεν ανεκλήθη και κυκλοφορεί παγκοσμίως, ως γνωστόν δέχεται ύπαρξη «Σλαβομακεδονικής μειονότητας» στην Ελλάδα που προϋποθέτει ύπαρξη «Σλαβομακεδονικού Έθνους», γεγονός που για πρώτη φορά υποστηρίζεται και δεν υποστηρίζεται ούτε και από τους Σκοπιανούς.

Δεδομένα όμως είναι δύο γεγονότα.

Ότι διάχυτη είναι η γνώμη και συνεχώς από όλους χρησιμοποιείται ο όρος Σλαβομακεδονικός. Ο όρος αυτός όμως είναι συνέπεια της μακράς (βίαιας ή εκούσιας) συμβίωσης Σλάβων και Ελλήνων στην Μακε-

δονία, χωρίς να αποτελεί στοιχείο εθνότητας. Όπως στην Αμερική οι Ελληνοαμερικανοί, Αμερικανοπορτορικανοί κ.λπ. και αύριο οι Αμερικανοουκρανοί κ.λπ. δεν μπορούν να αποτελέσουν εθνότητα έτσι και οι Σλαβομακεδόνες δεν μπορούν να αποτελέσουν στοιχείο εθνότητας.

Αρμόδιοι του *State Department* εις τα θέματα της Βαλκανικής έχουν παραπλανηθεί προφανώς από τους ισχυρισμούς των Σκοπιανών ότι ομιλείται στην Ελλάδα και ένα Σλαβόφωνο ιδίωμα. Δεν εξήτασαν όμως το πώς δημιουργήθηκε και ότι έχει πάρα πολλές εκατοντάδες ελληνικές λέξεις ακόμα και ομηρικές, έχει βουλγαρικές, τουρκικές και λατινικές, αλλά αυτό δεν δημιουργεί εθνότητα.

Οι Σκοπιανοί αρχικά είχαν υποστηρίξει ότι όταν έφθασαν οι Σλάβοι στην Βαλακανική ενώθησαν με τους μη Έλληνες Μακεδόνες και έγιναν οι Σλαβομακεδόνες. Εν συνεχεία αφήρεσαν το Σλάβο και έγιναν Μακεδόνες.

Δεν αποκλείω η δήλωση του Γκλιγκόρφ να είναι εσκεμμένη, βάσει μελετημένου σχεδίου για την αναγνώριση του Κράτους των Μακεδόνων με προκάλυμμα τον όρο Σλαβομακεδόνων που γενικά χρησιμοποιείται.

Ο κ. Γκλιγκόρφ απέφυγε να ομολογήσει ότι ο Μέγας Αλέξανδρος και οι Μακεδόνες ήταν Έλληνες διότι κατέρρευε αμέσως το οικοδόμημα του ΤΙΤΟ περί «Μακεδονικού Έθνους», «Μακεδονικής Γλώσσας» και «Μακεδονικών Μειονοτήτων».

Τι πρέπει να πράξει η Ελλάδα; Βουλή, Κυβέρνηση, Αντιπολίτευση, Πνευματικά Ιδρύματα της χώρας, όλοι οι Έλληνες να καταγγείλουν αμέσως και ευθέως προς κάθε κατεύθυνση:

1) Ότι η γενομένη το έτος 1944 από τον ΤΙΤΟ μετονομασία της Νοτίου Σερβίας σε «Μακεδονία» και των Σέρβων, Βουλγάρων, Ελλήνων και Αλβανών σε «Μακεδόνες» απετέλεσε το μεγαλύτερο ψεύδος που εφεύρε ο Κομμουνισμός για επεκτατικούς σκοπούς και ότι έχει εξελιχθεί σε πολιτική και ιστορική απάτη.

2) Ότι η αναγνώριση της Δημοκρατίας αυτής ως Δημοκρατίας της Μακεδονίας θα αποτελέσει βάνουση προσβολή του Ελληνισμού και βιασμό της ιστορίας και της αλήθειας που θα ναρκοθετήσει την δημοκρατική και ειρηνική πορεία στην Βαλκανική.

Η δήλωση ότι δεν θα αναγνωρίσουμε την Δημοκρατία αυτή δεν είναι αρκετή και δεν χρειάζεται να αναλύσω γιατί δεν είναι αρκετή.

□

# Βαλκανικό ηφαιστειο και α

Οι σαρωτικές αλλαγές που επισυμβαίνουν στην εθνική μας περίμετρο αμφισβητούν σχεδόν το σύνολο των «σταθερών» που συνείχαν ως τώρα τον κόσμο της Βαλκανικής. Και φυσικά οι τριγμοί που εντείνονται στην γειτονιά μας δεν αφορούν μόνο εκείνην. Όλοι προσποιούνται ότι τα σύνορα υπέρ της ενιαίας τάχα Γιουγκοσλαβίας, αλλά εκείνοι από τους οποίους εξαρτάται η ακεραιότητα της χώρας κάνουν το παν για τον διαμελισμό της και την αύξηση της επιρροής τους. Μας αφορά ολόκληρο το Γιουγκοσλαβικό ηφαιστειο, αλλά μας πλήττει κατά κύριο λόγο ό,τι συμβαίνει ή πρόκειται να συμβεί στην επαπτόμενή μας περιοχή.

Η δημιουργία ενός κυρίαρχου κράτους Σκοπίων με το όνομα Μακεδονία έχει γίνει το σοβαρότερο πρόβλημά μας μετά την τουρκική απειλή.

ΗΠΑ, Γερμανία, Ιταλία και Τουρκία στηρίζουν μετά μανίας αυτή την μετεξέλιξη. Η πρώτη, διότι προφανώς έχει επιλέξει τα Σκόπια ως μοχλό ευρύτερων διευθετήσεων στην περιοχή, στα πλαίσια της «νέας τάξης πραγμάτων» και αναλόγως μέσο πίεσης ή εκτόνωσης στις γειτονικές χώρες. Οι άλλες τρεις για να επεκτείνουν την σφαίρα επιρροής τους. Διαφορετική είναι η περίπτωση της Βουλγαρίας. Στο προεκλογικό πολιτικό της παιχνίδι έχει μπει για τα καλά ο εθνικιστικός παροξυσμός που θυμίζει τις αρχές του αιώνα. Σύσσωμη η βουλγαρική ηγεσία θεωρεί τους αυτοαποκαλούμενους «Μακεδόνες» ομοεθνείς της και πολιτιστικά κατά περίπτωση όμως και εδαφικά, ο επεκτατισμός της έχει εγγύτερο και ευκολότερο στόχο τα Σκόπια. Η Αλβανία τηρεί προς το παρόν στάση αναμονής καθώς και οι Αλβανοί των Σκοπίων (κάπου 35% του πληθυσμού) δεν έχουν τον αλυτρωτισμό των Κοσσυφοπεδιδιτών. Ο Μιλόσεβιτς διατηρεί στα Σκόπια την Γ' Στρατιά του Ομοσπονδιακού (δηλαδή σερβικού πλέον) Στρατού.

Τα διεθνή επικοινωνιακά επιτεύγματα των Σκοπίων υπήρξαν τις τελευταίες εβδομάδες πέρα από εντυπωσιακά, αφού τα εγκυρότερα ΜΜΕ προέβαλαν μονόπλευρα τις σκοπιανές θέσεις με σαφείς ανθελληνικές αιχμές.

Ορισμένα μάλιστα, όπως το NEWSWEEK, προχώρησαν σε «δευτερολογία» υπεράσπισης. Καθόλου δεν είναι τυχαίο ότι η εταιρεία δημοσίων σχέσεων, η γνωστή HILL AND KNOWLTON που δουλεύει στην



Θεσσαλονίκη και Θερμαικός όπως τα σχεδίασε ο Έντμουντ Λήαρ στα 1848

Ουάσιγκτον για την Τουρκία ανέλαβε και την προπαγανδιστική εκστρατεία των Σκοπίων. Μερικοί μιλούν απλώς για «δεσμό» ή ειδύλλιο Ουάσιγκτον - Σκοπίων, αλλά μάλλον πρόκειται για «δεσμά» γάμου. Στις Η.Π.Α. βλέπουν το παρόν του κ. Γκλιγκόρφ και το παρελθόν του κ. Μιλόσεβιτς που εν τούτοις ταυτίζεται με αυτό του σκοπιανού προέδρου.

Η ύπαρξη ενός κυρίαρχου κράτους με ελληνικό όνομα στα βόρεια σύνορα του Ελληνισμού προκαλεί μείζον πρόβλημα εθνικής ασφάλειας κατά της χώρας μας για τους εξής ειδικότερα λόγους:

α. Είναι παγκοσμίως μοναδική περίπτωση λαού που αυτοπροσδιορίζεται με ξένο, ελληνικό όνομα και φαλκιδεύει ξένη, την ελληνική ιστορία.

β. Η κρατική του ιδεολογία για «διαιρεμένη Μακεδονία» και η αυταρέσκειά του ότι αποτελεί το ελεύθερο τμήμα της, προορισμένο να απελευθερώσει τους δούλους αδελφούς, το καθιστά εξ ορισμού επεκτατικό.

Αν ποτέ η Ελλάδα αποφάσιζε να διαθέσει αποτελεσματικούς επικοινωνιακούς μηχανισμούς και να αναπτύξει συνεπή αντιπεπιθητική πολιτική, θα μπορούσε να είχε αντιστρέψει το θεώρημα της διαιρεμένης Μακεδονίας και να το κατευθύνει εναντίον των παραγωγών του. Κάτι τέτοιο όμως και δεν μπορεί να αναμένεται και θα αποτελούσε μία συνεχή εστία αστάθειας στην περιοχή.

γ. Οι θνησιγενείς δυνατότητες αυτοδυναμίας το καταδικάζουν σε δορυφορικό, προτεκτοριακό, εντελώς εξαρτημένο ρόλο. Αυτό σημαίνει ότι είναι επικίνδυνο όργανο τρίτων.

δ. Οι διεθνοπολιτικές, οι νομικές και όχι μόνο, δυνατότητες ενός ανεξάρτητου κράτους σε σχέση με αυτές του ως τώρα ομόσπονδου κρατιδίου είναι πολλαπλάσιες.

Ως εκ τούτου η δύναμη παγίδευσης κυβερνήσεων και διεθνούς κοινής γνώμης είναι εφεξής καταλυτική. Καμιά διαφώτιση, καμιά ιστορική αλήθεια δεν πρόκειται να ακουσθεί σε τέτοια περίπτωση, αφού ήδη ήταν προβληματική η ελληνική αντίδραση στρεφόμενη και κατά μη κράτους.

Το όνομα έχει τελικά απίστευτη δύναμη. «Φύσις είναι εν χρήσει» έλεγε ο Εμπεδοκλής (101).

Η αποτροπή αυτή την ώρα —και αν δεν συμβεί τώρα δεν θα συμβεί ποτέ— της αναγνώρισης ενός ψευδεπίγραφου «Μακεδονικού» κράτους είναι υπέρτατη προτεραιότητα. Επομένως η Ελλάδα οφείλει να αξιώσει απ' όλες τις κυβερνήσεις να μην αναγνωρίσουν Μακεδονία Σκοπίων καθιστώντας σαφές ότι παρόμοια πράξη συνιστά ανθελληνική ενέργεια. Ιδιαίτερα οι συνδεδεμένες με την Ελλάδα με συνθήκες συμμαχίας χώρες έχουν και ουσιαστική υποχρέωση γι' αυτό. Τα εξωτερικά τυπικά στοιχεία μιας χώρας με όνομα που ανήκει σε άλλη δεν διαφέρουν από μία εταιρεία που θέτει σε κυκλοφορία ομοειδές προϊόν με το όνομα που ανήκει σε άλλη και παράγει το ίδιο.

Ο άξονας Αθηνών - Σόφιας έχει αχρηστευθεί βαθμιαία από μονομερείς ενέργειες ή παραλήψεις της Σόφιας. Με εξαίρεση τους πρώην Κομμουνιστές οι άλλες πολιτικές δυνάμεις και ιδίως οι επηρεαζόμε-



# «Θελληνική λάβα

του Στέλιου Παπαθεμελή

νες από τον Πρόεδρο Ζέλεφ είναι εναντίον του άξονα.

Έχουν κυριαρχηθεί από το παραπλανητικό δόγμα σύμφωνα με το οποίο για να τους βοηθήσουν οι Αμερικανοί και οι Ευρωπαίοι «πρέπει να τα έχουν καλά με την Τουρκία». Άλλωστε έχει διαρρεύσει προ πολλού ότι οι Η.Π.Α. θεωρούν τον άξονα αυτόν αντιτουρκικό και επομένως καταργητέο.

Φρονώ ότι υπάρχουν περιθώρια ενός ειλικρινούς ξεκαθαρίσματος στις ελληνοβουλγαρικές σχέσεις αμέσως μετά τις βουλγαρικές εκλογές. Ακόμη και στον συντηρητικό χώρο δεν είναι τελικά τα πράγματα. Αρκετοί προβληματίζονται καθώς η οικονομική διείσδυση της Τουρκίας και η απόπειρα παρέμβασης της διά της μειονότητας ενοχλεί και φοβίζει.

Περισσότερο επικίνδυνο φαινόμενο στην σημερινή Βουλγαρία σε επίπεδα κυρίως κοινωνίας, είναι η νεκρανάσταση του ιδεολογήματος της Μεγάλης Βουλγαρίας του Αγίου Στεφάνου, ενδεικτικό του οποίου είναι η ευκολία με την οποία κεντρικές πλατείες και λεωφόροι μετονομάζονται σε Μακεδονίας, Θεσσαλονίκης, Θράκης, κ.λπ., όχι βέβαια για να τιμήσουν την ελληνική ιστορία. Το εκλογικό αποτέλεσμα ίσως δείξει πολλά.

Η Σερβία του Μιλόσεβιτς αγωνίζεται να υποκαταστήσει την εν αποσυνθέσει Γιουγκοσλαβία. Παρά την μη αποκρυπτόμενη αμερικανοευρωπαϊκή εχθρότητα ο Σέρβος ηγέτης εκφράζει αυτή την ώρα για όλο το λαό του τον σερβισμό. Και έχει γι' αυτό την πλήρη στήριξη της σερβικής Εκκλησίας, αείποτε ελληνίζουσας.

Η ρεαλιστική του αντίληψη ότι δικαίω χωρίς δύναμη δεν υπάρχει, τον έχει φέρει ως τώρα σε πλεονεκτική θέση, παρ' ό,τι τα μέτωπά του ευρύνονται συνεχώς. Σίγουρα θα έχει πολύ δύσκολη συνέχεια.

Η ελληνική πλευρά έχει κάνει μερικά θετικά βήματα για ένα πιο ουσιαστικό ελληνοσερβικό άνοιγμα. Δυστυχώς, νομίζω, ανολοκλήρωτα. Θεωρώ ότι επειδή εκ παραδόσεως δεν υπάρχουν κηλίδες στις σχέσεις των δυο λαών είναι σήμερα δυνατή σε διμερές επίπεδο η σύναψη μιας πολύ στενής συνεργασίας. Οι δυο χώρες έχουν κοινά συμφέροντα έναντι των Σκοπίων, ενώ εξ άλλου ο εμπλουτισμός της προσέγγισής τους θα προσγείωνε το κομμάτι εκείνο της βουλγαρικής ηγεσίας το οποίο στερούμενο εμπει-

ριών, ή παρασυρόμενο από «προστάτες» παίζει εν ου παικτοίς με την Τουρκία. Μερικώς τουλάχιστον η ελληνοσερβική σχέση θα μπορούσε να υποκαταστήσει το κενό που δημιουργεί η αχρήστευση του άξονα Αθηνών - Συρίας.

**IV** Η Αλβανία αν δεν υποκύψει τελικά στον πειρασμό της προσάρτησης του Κοσσυφοπεδίου πολλαπλασιάζοντας και τις πηγές αστάθειας στην περιοχή, προσφέρεται περισσότερο σε μία ελληνική οικονομική και πολιτιστική διείσδυση. Καμία όμως ουσιαστική κίνηση προς αυτή την κατεύθυνση δεν έχει μεθοδευτεί.

**V** Η δυναμική των εξελίξεων στην ηφαιστειογενή πλέον περιοχή μας με την συνεχή αύξηση της τουρκικής επιθετικότητας αλλά και της τουρκικής επιρροής σε συνάρτηση με μία παραπαιούσα αμερικανική πολιτική, κλονίζει επικίνδυνα τις παραδοσιακές ισορροπίες στον χώρο.

Ο επαναπροσδιορισμός των βασικών δογμάτων της εθνικής μας πολιτικής και η προσαρμογή τους στην νέα πραγματικότητα είναι κατεπείγουσες πράξεις. Η άντληση παραδειγμάτων δράσης από εκείνη των εχθρών μας είναι ίσως ασφαλέστερος οδηγός περί του πρακτέου.

**α. Εθνική στρατηγική.** Η διαμόρφωση ενός κοινά αποδεκτού (ή έστω μη αποδεκτού, με ευθύνη των αρνούμενων) πλαισίου εθνικών στόχων, αμέσων και μακροπολιτικών, παρά τις εγγενείς και πιθανόν προς ώραν ανυπερβλήτες δυσχέρειες πρέπει να επιδιωχθεί επίμονα.

**β. Η αντεπιθετική και διεκδικητική κατεύθυνση των εθνικών μας προσανατολισμών είναι χαρακτηριστικό του δυναμισμού τους.** «Δεν διεκδικούμε τίποτε» απέναντι εκείνων που επίσης δεν διεκδικούν τίποτε από εμάς. Απέναντι των άλλων που διεκδικούν από μας τα πάντα είναι αφελές και άκρωως επικίνδυνο να αντιτάσσουμε το «δεν διεκδικούμε».

**γ. Η εθνικοαμυντική μας ικανότητα πρέπει να μπει σε απόλυτη προτεραιότητα και να καταστεί η συνείδηση του λαού ότι είναι ο μόνος τρόπος επιβίωσης του ελληνισμού και εξουδετέρωσης των απειλών που τον περισφίγγουν.** Οι εντεινόμενες απειλές και ιδιαίτερα ο στρατιωτικός εκβιασμός της Τουρκίας προσφέρονται για διαμόρφωση μιας αγωνιστικής ψυχολογίας στο λαό μας.

Η συστηματική καλλιέργεια σήμερα ιδιαίτερα στην νεολαία μας ενός γνήσιου πατριωτισμού (η γνωστή εθνικοφροσύνη είναι παραχάραξη και εμπορευματοποίησή του) είναι πρώτιστο καθήκον μας. Επικρατεί ένα γενικότερο κόμπλεξ απέναντι μιας τάχα εξορισμού υπερέχουσας Τουρκίας μπροστά στην δύναμη και τις μεθοδεύσεις της οποίας εμείς δεν έχουμε άλλη επιλογή από την διαρκή υποχώρηση. Η άποψη αυτή είναι ηττοπαθής και βασίζεται σε ποσοτικές αποκλειστικά συγκρίσεις.

Η αντιπαράθεση όμως είναι ποιοτική και ουδέποτε ο ελληνισμός στην ιστορία υπολόγισε τους αριθμούς, από τους Περσικούς πολέμους ως την απόκρουση του φασισμού στα 1940 - 41. Η διαμόρφωση περιρρέουσας αγωνιστικής ατμόσφαιρας. Η έμπνευση εθνικών επιθυμιών στο λαό μας και η εμπέδωση αισθήματος εθνικής αυτοπεποίθησης είναι κορυφαίες σημασίες τώρα.

**δ.** Αφού το «χοντρό παιχνίδι» των εθνικών μας θεμάτων παίζεται στην Ουάσιγκτον και τα διάφορα κράτη (προεχόντως οι εχθροί μας) κάνουν εκεί τον αγώνα δρόμου επιρροής στα αμερικανικά κέντρα αποφάσεων, η τραγική απουσία μας από εκεί όπου αλωνίζουν εκτός των Τούρκων τώρα και οι ελάσσονες Σκοπιοί, Αλβανοί και Βούλγαροι (γόννοι των Κομιτατζήδων) είναι αυτόχρονα εγκληματική.

**ε.** Εξακολουθούμε να υποτιμούμε, όταν δεν αγνοούμε, την ραγδαία ανακτώμενη ιστορική δύναμη των ορθόδοξων τοπικών εκκλησιών στην Βαλκανική. Η δυνατότητα παρέμβασης εκεί του ελληνισμού με μέσο την ορθοδοξία είναι μοναδική. Αξιολογήστε τον Οζάλ: «Η επεκτεινόμενη δύναμη της Ορθοδοξίας στην Ρωσία αποτελεί κίνδυνο (για την Τουρκία προφανώς) μεγαλύτερο και από τον Κομμουνισμό». (*Turkish Daily News*, Αύγ. '91).

Τελικά το εθνικό μας ελάττωμα δεν είναι μόνον ότι δεν δημιουργούμε ευκαιρίες και δυνατότητες, αλλά αγνοούμε την δύναμη των υπαρχουσών.

★ ★ ★

Το κρίσιμο ερώτημα είναι για την ώρα: Θα αντισταθούμε στις πιέσεις εχθρών και «φίλων» για συμβιβασμό;

Θα αντεπιτεθούμε στις επιθέσεις;

Οι απαντήσεις κρίνουν το μέλλον του ελληνισμού. □

# Ελληνική πολιτική στα Βαλκάνια: Κριτική

Η αναβολή της Βαλκανικής τετραμερούς που είχε προγραμματιστεί να γίνει στην Αθήνα, στις 21 Σεπτεμβρίου, προκάλεσε μία σειρά επικρίσεων κατά της κυβερνητικής πολιτικής στην περιοχή...

Φυσικό είναι, βέβαια, ένα γεγονός που καταγράφεται σαν κυβερνητική «αποτυχία», να προκαλεί επικρίσεις...

Το πρόβλημα είναι ότι, στην συγκεκριμένη περίπτωση, οι επικρίσεις υπαγορεύονται από μία λογική πιο επικίνδυνη και πιο αναχρονιστική από την πολιτική ενάντια στην οποία στρέφεται...

Με δύο λόγια αν οι κυβερνητικές επιλογές στα Βαλκάνια αποτελούν ένα ανολοκλήρωτο βήμα προς τα μπρος, οι σε βάρος τους επικρίσεις συνιστούν ένα ολοκληρωμένο άλμα προς τα πίσω.

Ας δούμε, όμως, πιο συγκεκριμένα δύο καίρια σημεία της κριτικής αυτής...



## «Άξονες» και επιμέρους συμμαχίες...

● **Πρώτο σημείο:** Οι επικριτές της κυβερνητικής πολιτικής υποστηρίζουν, μεταξύ άλλων, ότι η Ελλάδα θα έπρεπε να εγκαταλείψει τις επιμέρους διμερείς συμμαχίες της και τους «άξονες» και να προσφύγει σε Διαβαλκανική Συνδιάσκεψη. Με συμμετοχή όλων.

Πρόκειται για άποψη κατ' εξοχήν αναχρονιστική για την διπλωματία, και εξόφθαλμα παραλυτική για την Ελλάδα...

Το γεγονός ότι υπάρχουν θεσμοθετημένα διεθνή «φόρα», όπως η Διαβαλκανική, ή Ενώσεις όπως η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ή

συλλογικές συμμαχίες όπως το NATO, ΔΕΝ εμποδίζει όλους όσους συμμετέχουν σ' αυτές να δημιουργούν επιμέρους «άξονες» άτυπης συνεργασίας —διμερείς ή πολυμερείς— με άλλα κράτη, στα πλαίσια των θεσμοθετημένων αυτών οργάνων.

— Μήπως μέσα στο NATO δεν λειτουργεί, χρόνια τώρα, ο περιφημος άξονας Ουάσιγκτον - Λονδίνου;

— Μήπως μέσα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν άφησε εποχή ο Γαλλογερμανικός άξονας;

— Μήπως σήμερα, στα Βαλκάνια, δεν φτιάχνονται ιδιαίτερες «συμμαχίες» ανάμεσα στην Βουλγαρία και τα Σκόπια, ανάμεσα στην Σλοβενία και την Κροατία, ανάμε-

σα στο Μαυροβούνιο και την Σερβία;

Γιατί να μην κάνει και η Ελλάδα, τηρουμένων των αναλογιών, ακριβώς το ίδιο; Γιατί, ειδικά στα Βαλκάνια, να μην προωθήσει τα δικά της εθνικά συμφέροντα με επιμέρους συμάχους και ιδιαίτερους «άξονες»; Γιατί, τάχα, μόνη η Ελλάδα να αποσιώσει απ' όλην αυτήν την διπλωματική κοσμογονία που συντελείται γύρω της;

Όσοι υποστηρίζουν ότι θα έπρεπε να δώσουμε ίδιο βάρος στις σχέσεις μας με όλα τα κρατίδια της Γιουγκοσλαβίας και με όλα τα κράτη της Βαλκανικής εκφράζουν μία ολέθρια ισοπέδωση που μπορεί να σημαίνει δύο πράγματα —λαθεμένα και τα δύο:

● Είτε πιστεύουν ότι δεν έχουμε ιδιαίτερα συμφέροντα να συμπράξουμε με κάποιους από τους «πρωταγωνιστές» της Γιουγκοσλαβικής κρίσης και να εναντιωθούμε σε κάποιους άλλους —οπότε βρίσκονται εκτός πραγματικότητας...

● Είτε πιστεύουν ότι δεν θα έπρεπε να κάνουμε «άξονες» και άτυπες συμμαχίες στην Βαλκανική —οπότε εισηγούνται διπλωματική αδράνεια και εκούσια περιθωριοποίηση της Ελλάδας, στην γειτονιά της...

Έτσι κι αλλιώς τέτοιες απόψεις πρακτικά ισοδυναμούν με αναδίπλωση της ελληνικής διπλωματίας: να «κλειστούμε στο καβούκι μας» και να παραιτηθούμε από όλα εκείνα τα μέσα ενεργού διπλωματίας που μετέρχονται όλα τα άλλα έθνη, μεγάλα και μικρά, μακρινά και κοντινά...

## Η αναγνώριση των ψευτομακεδόνων

● **Σημείο δεύτερο:** Ένα άλλο ζήτημα κριτικής προς την ελληνική πολιτική στα Βαλκάνια είναι η στάση έναντι των Σκοπίων. Πολλοί επικριτές της κυβέρνησης υποστηρίζουν —φιθυριστά για την ώρα— ότι η μη αναγνώριση κράτους με «Μακεδονικό» τίτλο είναι αδιέξοδη για την Ελλάδα...

Άλλη παρανόηση κι αυτή!

Πρώτα - πρώτα η θέση μας απέναντι στην ανεξαρτησία των Σκοπίων είναι —όχι απλώς σωστή, αλλά— η μόνη δυνατή.

Η «Μακεδονική» ιδιότητα του Σκοπιανού κρατιδίου δεν είναι τόσο «αθώα» όσο θέλουν να πιστεύουν όσοι σπεύδουν να υιοθετήσουν —αφελώς, αφελέστατα— τις περί του αντιθέτου διαβεβαιώσεις του Σκοπιανού Προέδρου κ. Γκλιγκόρφ...

Από τη στιγμή που υπάρχει «Μακεδονικό έθνος» και το αναγνωρίζουμε εμείς, ανα-

# την κριτική...

του Χρύσανθου Λαζαρίδη

ρωρίζουμε ταυτόχρονα και όλη την παρατοίηση της ιστορίας του Μακεδονικού χώρου, την παραποίηση της εθνολογικής διάρθρωσης της Μακεδονίας, αλλά και τις σε βάρος μας διεκδικήσεις που αυτόματα συνεπάγεται.

Οι Βούλγαροι δεν έχουν πρόβλημα να αναγνωρίσουν «Μακεδονικό κράτος» (αλλά όχι και «μακεδονικό έθνος») διότι, απλούστατα, οι Βούλγαροι έχουν την απώτερη επιδίωξη να το προσαρτήσουν (αφού υποστηρίζουν ανέκαθεν ότι οι Σκοπιανοί ανήκουν στον βουλγαρικό «εθνικό κορμό»...).

Άλλωστε, τι θα πει «αναγνωρίζουμε το Μακεδονικό κράτος, αλλά όχι το Μακεδονικό έθνος»; Αυτό κι αν είναι καιροσκοπιμός, αληθινά αδιέξοδος!

Και να είστε σίγουροι ότι ο βουλγαρικός μεγαλοϊδεατισμός πολύ σύντομα θα συγκρουστεί με τον φευτομακεδονικό σωβινισμό των Σκοπίων —όπως έγινε κατ'επαλήθειαν στις αρχές του αιώνα. (Δέστε και τις μεγάλες συγκρούσεις IMRO - Βερχοβιττών στις εξεγέρσεις του Οκτωβρίου 1902 και Ιουλίου 1903, εσωτερικές συγκρούσεις που οδήγησαν στην συντριβή αμφοτέρων των εξεγέρσεων από τους Τούρκους).

Εμείς, όμως, που δεν τρέφουμε διεκδικήσεις, εμείς που δεν προσδοκάμε να κερδίσουμε τίποτε, είναι αυτοκτονία να αναγνωρίσουμε ένα «Μακεδονικό» κρατίδιο, που από την ίδρυσή του στα πλαίσια της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας, και από την ιδιοσυστασία του —ανεξαρτήτως προθέσεων— αμφισβητεί την ελληνικότητα και διεκδικείται εδάφη ολόκληρου του Βόρειου Ελλαδικού χώρου.

## «Αδιέξοδο» ή διαπραγματευτικό όπλο;

Υστερα, γιατί είναι «αδιέξοδη» η μη αναγνώριση του φευτομακεδονικού κρατιδίου;

Είναι μία αποφασιστική επιλογή που συνεπάγεται δύο πράγματα:

● Πρώτον, στο άμεσο μέλλον «διευκολύνει» την «απορρόφηση» των Σκοπίων από την Σερβία, προοπτική που έχει υιοθετηθεί από τους Σέρβους, συμφέρει απόλυτα την Ελλάδα, και σταθεροποιεί, όπως θα δούμε, την Βαλκανική.

Το ζητούμενο για την Ελλάδα είναι, όχι να αναγνωρίσουμε τα Σκόπια, αλλά να διευκολύνουμε την συνενόηση Σερβίας - Βουλγαρίας, ώστε να γίνει η «απορρόφηση» των Σκοπίων από την Σερβία όσο το δυνατόν πιο «ανώδυνα».

Και αυτή ακριβώς ήταν η επιδίωξη της Βαλκανικής τετραμερούς που αναβλήθηκε, και που μπορεί να επιχειρηθεί εκ νέου σε προσφορότερο χρόνο (μετά τις βουλγαρικές εκλογές).

Στο κάτω - κάτω η Ελλάδα διαθέτει στα χέρια της ισχυρούς μοχλούς πίεσης προς την Βουλγαρία, ώστε να παραιτηθεί αυτή η τελευταία από τις επεκτατικές βλέψεις της προς τα Σκόπια.

Αν παρ'ελπίδα οι Σέρβοι δεν καταφέρουν να «απορροφήσουν» τους Σκοπιανούς, και οι φευτομακεδόνες των Σκοπίων εμπεδώσουν την ανεξαρτησία τους, τότε η άρνηση της Ελλάδας να τους αναγνωρίσει αποτελεί ένα ισχυρό διαπραγματευτικό όπλο στα χέρια της —όχι μια «αδιέξοδη» επιλογή, κατ'ανάγκη.

Στην περίπτωση αυτή, τα Σκόπια «στριμωγμένα» από παντού, σε μόνιμη ένταση τόσο με τους Σέρβους όσο και με τους Βουλγάρους, θα έχουν πολύ ισχυρά κίνητρα να επιδιώξουν την αναγνώριση της Ελλάδας και θα είναι διατεθειμένα να κάνουν κρίσιμες παραχωρήσεις.

Αν τους είχαμε προσφέρει από τώρα την αναγνώριση «στο πιάτο», τι θα είχαμε να διαπραγματευτούμε μαζί τους τότε;

Σκεφτείτε: Η Ελλάδα θα είναι η μόνη γειτονική χώρα που δεν θα επιδιώκει την προσάρτηση των Σκοπίων —σε αντίθεση με τους Σέρβους και τους Βουλγάρους.

Και στις συνθήκες εκείνες η μη αναγνώριση των Σκοπίων θα είναι πολύ μεγαλύτερο πρόβλημα για τους ίδιους τους Σκοπιανούς παρά για την Αθήνα.

Αν έτσι έλθουν τα πράγματα, θα μπορούμε τουλάχιστον να διαπραγματευθούμε μαζί τους την απάλειψη των ανθελληνικών επεκτατικών βλέψεων από το Σύνταγμά τους, την κατάργηση των υπονομευτικών εκπομπών τους, και —κυρίως— το μόνιμο άνοιγμα των εμπορικών δρόμων από τα βόρεια ελληνικά σύνορα προς την Ευρώπη!

Η αναγνώριση νέων κρατών είναι συχνά διαπραγματευτικό όπλο στα χέρια όσων αρνούνται την αναγνώριση αυτή. Όπως συμβαίνει με κάθε διαπραγματευτικό όπλο (με κάθε όπλο, γενικότερα), αν δεν το χρησιμοποιήσει κανείς σωστά μπορεί να στραφεί εναντίον του. Αλλά αυτό δεν είναι λόγος να...αφοπλιζόμαστε εκούσια ευθύς εξ αρχής.

Η καθημαγμένη ΟΑΠ και τα ηττημένα Αραβικά κράτη χρησιμοποιούν την αναγνώριση του Ισραήλ ως ύψιστο μέσο διαπραγματευτικής πίεσης επί του πανίσχυρου Εβραϊκού κράτους.

Γιατί τάχα, η —συγκριτικά— ισχυρή

Ελλάδα δεν θα μπορούσε και δεν θα έπρεπε να χρησιμοποιήσει κι αυτή το «δέλεαρ» της «αναγνώρισης» ως διαπραγματευτικό όπλο επί των αδυνάμων Σκοπίων; Και πώς θα μπορούσε να το χρησιμοποιήσει στο μέλλον, αν τους είχε ήδη αναγνωρίσει εξ αρχής; Κάνουμε πολύ καλά που δεν αναγνωρίζουμε τα Σκόπια:

— Πρώτον, διότι δεν μπορούσαμε να κάνουμε αλλιώς.

— Δεύτερον, διότι έτσι ανοίγουμε το δρόμο για την «απορρόφηση» των Σκοπίων στην Σερβία.

— Τρίτον, διότι, ακόμα, και αν οι Σκοπιανοί γίνουν ανεξάρτητο κράτος, θα έχουμε απέναντί τους ένα ισχυρότατο διαπραγματευτικό μέσο πίεσης, για να εξουδετερώσουμε τις συνεχείς οχλήσεις και τις μακροπρόθεσμες απειλές από την πλευρά τους.

Όσοι πιστεύουν ότι θα έπρεπε να αναγνωρίσουμε την «Δημοκρατία της Μακεδονίας» αντιλαμβάνονται τι επικίνδυνες —αληθινά επικίνδυνες— επιπλοκές θα είχε αυτό για την Ελλάδα;

Και τι σόι... «εξωτερική πολιτική» είναι αυτή που εισηγείται πάντα την από ελληνικής πλευράς αναγνώριση όλων των «τετελεσμένων» που δημιουργούνται εις βάρος μας, από ισχυρούς αλλά και ανίσχυρους γείτονές μας;

Τέλος, πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι Ελλάδα, Σερβία και Βουλγαρία είναι τα τρία έθνη της Βαλκανικής που μπορούν να συνυπάρχουν συμπληρωματικά εντός σταθερών συνόρων, και να συνεργάζονται οικονομικά, παράγοντας ευημερία και σταθερότητα στα Βαλκάνια.

Ο σωβινισμός των Σκοπίων, όχι μόνο στρέφεται εναντίον όλων, αλλά και πυροδοτεί συγκρούσεις των Βαλκανικών εθνών. Ήδη έχει προκαλέσει όξυνση μεταξύ Σερβίας - Βουλγαρίας, και είναι πολύ πιθανό αύριο να οδηγήσει σε αντιπαράθεση Ελλάδας - Βουλγαρίας.

Για να το πούμε διαφορετικά, ο σωβινισμός των Σκοπίων όχι μόνο διαταράσσει την «συμπληρωματικότητα» των τριών εθνών της νότιας Βαλκανικής αλλά απειλεί να οδηγήσει σε «σύγκρουση πάντων κατά πάντων».

Είναι περίεργο που, όλοι όσοι «απεχθάνονται» τα «παρακινδυνευμένα» βήματα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, εναγκαλιζονται, ωστόσο, τον μεγαλύτερο κίνδυνο για τη σταθερότητα των Βαλκανίων —τα Σκόπια!

Είναι ακόμη πιο περίεργο που οι επικριτές των Σέρβων —ο εθνικισμός των οποίων δεν μας απειλεί και που πάντα βρέθηκαν στο πλευρό της Ελλάδας— εναγκαλιζονται τους πιο επικίνδυνους σωβινιστές του Βαλκανικού χώρου —τους Σκοπιανούς.

Αλήθεια, πολύ περίεργο... □

ΟΔΟΠΟΡΙΚΟ  
ΣΤΟ  
ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ

# Αλβανοί και Σέρβοι: δύο κόσμοι

του Πάνου Γρηγοριάδη

**Η**ταν μέσα Ιούνη, όταν μετά από 20 ημέρες παραμονής στο Βελιγράδι αποφάσισα να επισκεφθώ το περίφημο Κοσσυφοπέδιο. Η αλήθεια είναι ότι η επιθυμία μου γεννήθηκε περισσότερο από τις επαφές που είχα, τόσο με τους Σέρβους πολιτικούς όσο και με τους Σέρβους πολίτες του Βελιγραδίου. Όλους τους διέκρινε ένα πράγμα: το μίσος που έτρεφαν για τους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου. Όλοι, ακόμη και η πεφωτισμένη διανόηση συμφωνούσε με την πολιτική της βίας που εφαρμόστηκε στην περιοχή τα τελευταία χρόνια.

Βρισκόμουν λοιπόν στον σιδηροδρομικό σταθμό και περίμενα το τραίνο για την Πρίστινα. Αρχικά σκεφτόμουν να σχηματίσω μία αστραπιαία εικόνα από την περιοχή και να επιστρέψω στην Ελλάδα. Για καλή μου τύχη συνταξίδεψα με δύο νεαρούς Αλβανούς από την Τιτοβα Μιτροβίτσα, μία κωμόπολη με ανθρακωρυχεία, λίγα χιλιόμετρα έξω από την Πρίστινα. Τα χαρακτηριστικά τους ήταν σκληρά και το πρόσωπο χαραγμένο από την κούραση. Κατά την διάρκεια του θωρου ταξιδιού, πήρα μία πρώτη γεύση από την φιλοξενία των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου. Το εκλεκτό κρασί που είχαν μαζί τους μοιράστηκε στα τρία. Το σημαντικότερο όμως ήταν ότι έμαθα ήδη πάρα πολλά

για το τι «μέλλει γενέσθαι» στην περιοχή τους. Κυρίως μου μίλησαν για την δουλειά τους στα ανθρακωρυχεία.

Όταν το τραίνο έφθασε στο Κόσοβο πόλιε (ο σταθμός της Πρίστινα) ήταν ακόμη σκοτάδι. Πήρα το λεωφορείο που περιμένει τους ταξιδιώτες κάθε πρωί την ίδια ώρα και κατέβηκα στο «Γκραντ Χοτέλ», το μοναδικό ξενοδοχείο της περιοχής. Εκεί με το ξημέρωμα θα συναντούσα τον Αντώνη —τον έλληνα φοιτητή στο Αλβανόφωνο πανεπιστήμιο— ο οποίος μου είχε προτείνει φιλοξενία στο σπίτι του.

Η πρώτη κιόλας εικόνα από το σαλόνι του ξενοδοχείου ξετύλιξε μπροστά μου όλα τα ιστορικά γεγονότα: την αιματηρή εξέγερση της νεολαίας του '81, τις μετέπειτα πορείες, τις απεργίες των ανθρακωρύχων, τα έκτακτα μέτρα του '89... Οι ελάχιστοι πρωίνοι πελάτες έπιναν τον καφέ τους, συντροφιά με μια ομάδα πάνοπλων αστυνομικών, οι οποίοι με «βαρύ» βλέμμα παρακολουθούσαν κάθε κίνηση. Δεν με άφησαν ούτε στιγμή από τα μάτια τους. Κοντά στους «άνδρες της καταστολής» πίνοντας τον καφέ μου, γνώρισα την συνάδελφο από την τηλεόραση του Βελιγραδίου. «Και εσύ για την πορεία ήρθες...» μου είπε. Μόλις μάθαινα ότι την επόμενη μέρα οι Αλβανοί είχαν προγραμματίσει πορεία στους τάφους των νεκρών τους αγωνιστών, με το συμβολικό όνομα: «Σήμερα κηδεύουμε την βία». Από εκείνη την ώρα αποφάσισα να διεισδύσω στην «καρδιά» αυτής της τόσο διαφορετικής κοινωνίας. Οι δεκατρείς (13) μέρες που παρέμεινα στην Πρίστινα ήταν συγκλονιστικές και η έρευνα την οποία πραγματοποίησα ήταν άκρως αποκαλυπτική. Συναντήθηκα με όλη σχεδόν την πολιτική ηγεσία των Αλβανών, με ανθρώπους του πανεπιστημίου καθώς και με δεκάδες πολίτες αυτής της τόσο ιδιόμορφης πόλης.

## Καθεστώς βίας

Με την σερβική, ουσιαστικά στρατιωτική ηγεσία της περιοχής, δεν χρειάστηκε να μιλήσω. Βρισκόταν ανά πάσα στιγμή μπροστά μου. Επί 24ώρου οι αστυνομικές περιπολίες και τα τανκς έκαναν επίδειξη δύναμης και εξουσίας. Εδώ σε αυτό τον τόπο η εξουσία και η πολιτική της βίας, δεν στηρίζονταν ούτε στον λόγο, ούτε κρατούσε τα προσχήματα. Εμφανίζόταν «γυμνή» μπροστά στα μάτια σου στην πιο ωμή της διάσταση.

Η έντονη παρουσία της αστυνομίας και του στρατού, η καχομεταχείριση και οι ξυλοδαρμοί των πολιτών, δημιουργούν το φόβο για νέες εκδηλώσεις διαμαρτυρίας του αλβανικού πληθυσμού που θα οδηγήσουν σε νέες αιματηρές συγκρούσεις.

Είναι ξεκάθαρο ότι το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου δεν μπορεί να επιλυθεί χω-

ρίς τους Αλβανούς και πολύ περισσότερο εναντίον τους. Επίσης είναι ηλίου φαεινότερον ότι ο διαρκώς εντεινόμενος βίαιος τρόπος διεθνήτησης του ζητήματος, τείνει να μετατρέψει ολόκληρη την Γιουγκοσλαβία σε Κοσσυφοπέδιο.

Εκείνο που σύντομα διαπιστώνει κανείς είναι ότι οι διαφορές απόψεων ανάμεσα στον Αλβανό και τον Σέρβο κομμουνιστή, είναι μεγαλύτερες απ' ό,τι ανάμεσα στον Αλβανό κομμουνιστή και τον Αλβανό εθνικιστή.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα που ανέδειξε τον Μιλόσεβιτς και κίνησε τον φαύλο κύκλο των εθνικισμών στην Σερβία και στην Γιουγκοσλαβία, είναι το Κοσσυφοπέδιο. Ο πρόεδρος της Σερβίας, υποσχέθηκε λύση αλλά πέτυχε το αντίθετο. Αντί για μερικές εκατοντάδες Αλβανών εθνικιστών, κατάφερε να συσπειρώσει την μεγαλύτερη μάζα του αλβανικού πληθυσμού.

Πράγματι το πώς το εθνικό στοιχείο υπερκέρασε το ταξικό σε ένα κομμουνιστικό κίνημα είναι εντυπωσιακό στην περίπτωση του Κοσσυφοπεδίου.

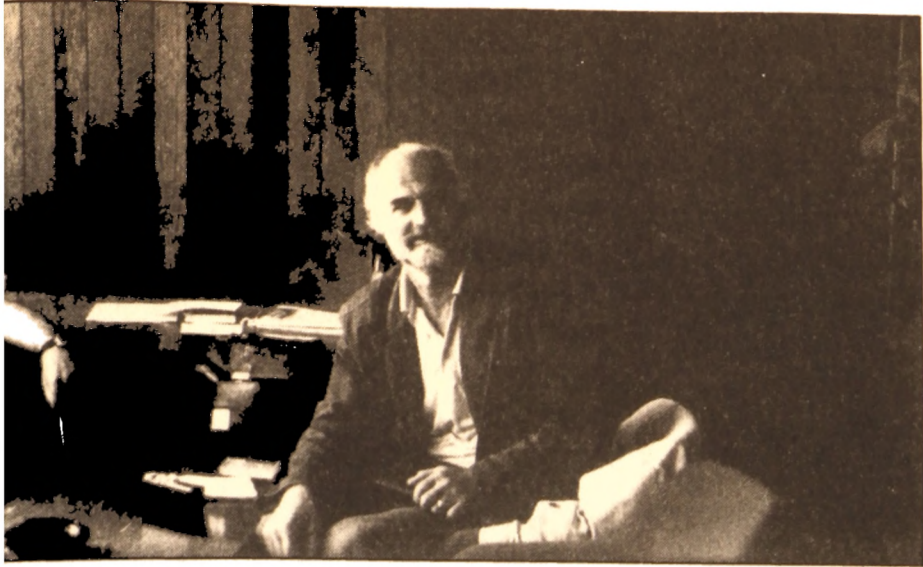
Βεβαίως και οι εμπρηστικές δηλώσεις του Αλβανού προέδρου Αλία για νέα επικείμενη αιματοχυσία στην περιοχή από την σερβική εθνικιστική πολιτική όχι μόνο δεν συνεισφέρουν στην εξομάλυνση της κατάστασης, αλλά ρίχνουν περισσότερο «λάδι στη φωτιά».

## Ένας κόσμος χωριστά

Η προσπάθεια της Σερβίας να συρρικνώσει την αλβανική κοινωνία και να εξαφανίσει τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της έχει επιφέρει τα πιο τραγικά αποτελέσματα. Ο καθημερινός τρόπος ζωής όπως και η πόλη της Πρίστινα, είναι χωρισμένος σε δύο κομμάτια. Το ένα, το πλούσιο κομμάτι, αποτελεί χώρο πρόσβασης και προνόμιο μόνο του σερβικού πληθυσμού. Η σερβική μειοψηφική νεολαία έχει το δικαίωμα να διασκεδάσει μέχρι αργά το βράδυ στους δικούς της εντυπωσιακά διακοσμημένους χώρους.

Το άλλο φτωχό κομμάτι είναι συνυφασμένο με την σκληρή καθημερινότητα του αλβανικού πληθυσμού. Οι ελάχιστοι χώροι διασκέδασης είναι απομονωμένοι από το κέντρο της πόλης, ενώ καθώς περνάει η ώρα το φάντασμα του αστυνομικού τρόμου αρχίζει να πλανάται. Η κυκλοφορία κατά ομάδες αργά το βράδυ «κάτι σημαίνει» για την αστυνομία και συνεπώς είναι απαγορευμένη. Τα σπίτια των Αλβανών είναι στην πιο υποβαθμισμένη συνοικία της πόλης.

Η θέα του νοσοκομείου που παρέχει περιθαλψή μόνο στους Αλβανούς, ζωντανεύει μνήμες Ελλάδας του μεσοπολέμου. Μετά την επίσκεψη που πραγματοποιήσαμε είχαμε την εντύπωση πως αντικρύσαμε φυλακή παρά νοσοκομείο: σπασμένα τζάμια, χοντρά κάγκελα στα παράθυρα και πεσμένοι σοβάδες παντού σ' όλους τους θαλάμους του νο-



Ο Αλβανός Πρύτανης του Πανεπιστημίου Αλή Αλίου κατά την διάρκεια της συζήτησής μας.

Κάτω. Η Πρυτανεία του Πανεπιστημίου της Πρίστινα.



ομείου. «Εδώ έρχεται ο ασθενής για να άνει», μας είπε η πρώτη νοσηλεύτρια συναντήσαμε. Δίπλα ακριβώς το σχολείο, στην ίδια ακριβώς κατάσταση, συμπρωνε την εικόνα από το μακρινό παρελ-

### πανεπιστημιακοί ς Πρίστινα

Αυτό που συμβαίνει στο πανεπιστήμιο Πρίστινα είναι τραγελαφικό: το Πανεπιστήμιο έχει δύο πρυτάνεις, έναν Σέρβο έναν Αλβανό. Ενώ τα γραφεία τους είναι δίπλα - δίπλα, προσπαθούν να μην συτήσουν ο ένας τον άλλον. Το ίδιο συμβαίνει και με τους καθηγητές. «Νάρθεις ώρα που θα λείπει ο άλλος...», μας είπε ο Αλβανός πρύτανης Αλή Αλίου όταν ζητήσαμε να συζητήσουμε. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι η φωτογραφία του Τίτο υπάρχει σε όλα τα γραφεία των Αλβανών. Όλα να δεις ότι ο Σέρβος την εξαφάνισε, μου είπε ο Αλβανός πρύτανης και μας έδειξε το άδειο γραφείο του Σέρβου.

«Αυτή την στιγμή είμαι σε διαθεσιμότητα. Το ίδιο και οι Αλβανοί καθηγητές. Το υπουργείο Παιδείας της Σερβίας, έχει δρολογήσει διαδικασίες για το κλείσιμο του πανεπιστημίου. Ο βαθύτερος στόχος αυτής της πολιτικής —συνέχισε ο Πρύτανης— είναι το μπλοκάρισμα της εκπαίδευ-

τικής διαδικασίας, η οποία στην συνέχεια θα επέφερε μια δραστηριότητα απροκαλύπτης επέμβασης σε όλους τους τομείς και η οποία θα είχε ως αφετηρία το Πανεπιστήμιο».

Ο ίδιος ισχυρίζεται ότι επεδίωξε τον διάλογο, «προσπάθησε για έναν δημοκρατικό διάλογο, για να βρούμε μια κοινή οδό, σύμφωνα με τα συμφέροντα και των Αλβανών και των Σέρβων».

Το πολιτικό άσυλο είναι κατωχυρωμένος θεσμός στα Πανεπιστήμια όλου του κόσμου, «Εδώ δεν ισχύει το πολιτικό άσυλο. Η ανισότητα που αντιμετωπίζουμε είναι πρωτοφανής. Παρά το 90% του αλβανικού πληθυσμού, στο Πανεπιστήμιο εγγράφονται περισσότεροι Σέρβοι, πράγμα που αποτελεί κατάφωρη παραβίαση του καταστατικού.»

Είναι γεγονός ότι η νεολαία του Κοσσυφοπέδιου έχει να επιδείξει μια σημαντική δράση: «Όλα εδώ άρχισαν από την νεολαία. Αυτό που έγινε το '88 στην Τσεχοσλοβακία έγινε και εδώ. Αργότερα είχαμε την εξέγερση του '81. Είναι λάθος να λέμε ότι τα δημοκρατικά βήματα άρχισαν από την Σλοβενία, επειδή είναι κοντά στην επιρροή του δυτικού κόσμου. Η αλήθεια είναι ότι αυτά άρχισαν από το Κοσσυφοπέδιο.»

Ο Αλβανός πρύτανης πιστεύει «ότι το

Πανεπιστήμιο πρέπει να έχει απόλυτη αυτονομία. Είναι χώρος πολιτισμού με σκοπό την συνεισφορά στην κοινωνική εξέλιξη. Στην Νομική σχολή ήδη δεν λειτουργεί το αλβανικό τμήμα. Και από την Ιατρική σχολή έχουν εκδιώξει όλους τους καθηγητές.»

Και κατέληξε με μια διαπίστωση που μας αφορά άμεσα: «Οι Έλληνες φοιτητές στο Αλβανικό Πανεπιστήμιο, θα αντιμετωπίσουν μεγάλα προβλήματα διότι οι Σέρβοι καθηγητές δεν αναγνωρίζουν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του πανεπιστημίου μας.»

Να σημειώσουμε εδώ ότι στο Αλβανικό Πανεπιστήμιο αυτή την στιγμή φοιτούν περί τους 70 Έλληνες φοιτητές.

### Πορεία στους τάφους των αγωνιστών

Τόπος συγκέντρωσης ορίστηκε το κεντρικό τζαμί της Πρίστινα. 10.30 το πρωί και περίπου 50.000 Αλβανοί είχαν κατακλύσει την περιοχή γύρω από τον ιερό τόπο των Αλβανών. Οι ξένοι δημοσιογράφοι με τα διακριτικά «PRESS» —που μας συνέστησαν την προηγούμενη μέρα τα ηγετικά στελέχη— παρακολουθήσαμε προσεκτικά την κάθε κίνηση. Επωφελήθηκα από την καθυστέρηση και αφού έβγαλα τα παπούτσια μου, επισκέφθηκα τον εσωτερικό χώρο του τζαμιού. Γονατιστοί οι γέροντες Αλβανοί, προσεύχονταν με σπάνια κατανύξη. Το ένιωθες αμέσως, ήταν τόπος βαθιάς ηρεμίας και αφοσίωσης σε μία υπερφυσική δύναμη. «Εμείς αυτή την δύναμη την έχουμε ανάγκη καθημερινά», μας είπε ένας γέροντας, λίγο αργότερα.

Σε λίγο η πορεία για την «κηδεία της βίας» ξεκίνησε.

Ο λόφος με τους τάφους των αγωνιστών ήταν μακριά, τουλάχιστον 10 χιλιόμετρα με τα πόδια στην βόρεια πλευρά της Πρίστινα. Καθώς διασχίζαμε την πόλη, όλο και περισσότεροι έσμιγαν με το ανθρώπινο ποτάμι. Στην αρχή της πορείας διέκρινες την ηγεσία των Αλβανών: Ρούγκοβα, Σουρόι, Αγέτι.

Σε διάφορα σημεία είχαν τοποθετηθεί ομάδες περιφρούρησης. Επικρατούσε νεκρική σιγή, όπως ακριβώς είχε αποφασιστεί. Ο ήλιος εκείνη την ημέρα έκαιγε πολύ, η θερμοκρασία είχε φθάσει τους 35 βαθμούς. Κατά την διάρκεια της πορείας, οι νοικοκυρές, έβγαζαν από κάθε σπίτι προσέφεραν ποτήρια με δροσερό νερό, και στην συνέχεια ακολουθούσαν την πορεία. Στον δρόμο λιποθύμησαν αρκετοί. Μετά από περπάτημα ωρών, μουσκεμένοι στον ιδρώτα, φθάσαμε στην κορυφή του λόφου. Το πλήθος ξεχύθηκε στο δάσος με τις λεύκες που ήταν δίπλα από τους τάφους και φωνάζοντας συνθήματα με πάθος χτυπούσαν όλοι μαζί δυνατά τα χέρια. Στο τέλος του δάσους ξεπρόβαλε ένα ξέφω-



Ιατρική γνωμάτευση, σύμφωνα με την οποία, η 10χρονη MERITA MUSTAFA υπέστη ξυλοδαρμό από άνδρες της Σερβικής Αστυνομίας.

Pacienti **MERITA MUSTAFA**, 1981 nga fshati Drazëz, qe banon ne Ferizaj

Raporti specialistik

Lëndia e ftyrës në regjionin zygomatit nga ana e djathtë, i shkaktuar nga gjuajtja me gurë nga ana e disa personave sipas anamnezës ishishin 4 veta afër shprehës 25 maj në Ferizaj. Gjatë sulmit në vaksën njeri nga ata e goditi me par, nuk e ka humbë vetdijën, nuk ka vjelje. Objektivistisht vrejsh një plagë lëvizëse në gjatësi afër 3,5 cm e thellë deri në kockë e cila është infektuar. Në plagë vrejsh njëft pjesë të lëta-të gurit të cilat gjatë për punimit largohen. Nga plaga ende rrjedh gjak në mënyrën e lejarimit në anbu lancën të 3/1000 orës 15 e 17 minut. Shtetë e plagës kanë njëft të parre ulla kshutqë gjat përpunimit bëhet ekscidimi i skapeve të plagës.

Dg. Vulnus lacerocontumum regio zygomatit lat. dex.

Op. Revisio et suture primaria vulneris.

Th. asp. Tetabulin a 250. u. l / nuse nuk është amp. Te-Al 0,5 vaksinuar me rregull caps. Ampicillin a 250 4x1

Kontrolla pas dy dite, në rast nevojë menjihetë.

04.06.1991 ora 18:55.

Dr. S. Salihu

humanitetit. Mbarë njerëzve përdashës.

Prindërit dhe fëmijet

Xhevat Mustafa  
Behro Mustafa  
Mentor Mustafa  
Edita Mustafa  
Merita Mustafa  
Arbnore Mustafa  
Teuta Mustafa

13.06.91

τόσοι άλλοι Αλβανοί. Καταστράφηκε η οικογενειακή μου ζωή. Ζούμε καθημερινά με τον τρόμο. Δεν ξέρω με ποιο τρόπο να βρω το δικίο μου...» Δεν πρόλαβε να τελειώσει τα λόγια του και μία ομάδα αστυνομικών κάθησε δίπλα μας. Ο Αλβανός φανερά φοβισμένος μας χαιρέτησε και έφυγε αμέσως. Η αστυνομία από εκείνη την στιγμή παρακολουθούσε και τις δικές μας κινήσεις. Ο τρόμος άγγιξε και την δική μας ψυχή.

### Ολόκληρο οπλοστάσιο

Η επίσκεψη στο σπίτι του Αλβανού πολιτικού κρατούμενου εκτός από την τρομακτική εξιστόρηση περιελάμβανε και την αποκάλυψη ενός ολόκληρου οπλοστασίου στο υπόγειο του σπιτιού του. «Οι συνθήκες μας αναγκάζουν να είμαστε έτοιμοι κάθε στιγμή. Στην βία των Σέρβων πρέπει να απαντάς με βία», μας είπε. «Τα προμηθευόμαστε με κάθε δυνατό τρόπο» και μας επέδειξε αρκετά όπλα κυρίως «Καλάσνικοφ». «Εμένα που με βλέπετε κατάφερα να ζήσω από θαύμα. Έφαγα την ζωή μου στις πιο σκληρές φυλακές της Σερβίας και αυτά όλα γιατί απλώς γεννήθηκα Αλβανός. Πώς λοιπόν να μην αντισταθείς με κάθε τρόπο. Άλλωστε το μόνο που έχουμε να χάσουμε είναι τα δεσμά μας, όπως έλεγε και ο Μαρξ».

Η Γιουγκοσλαβία διαμελίζεται. Η καταπίεση του Αλβανικού πληθυσμού στο Κοσσυφοπέδιο, όπως οι ίδιοι λένε, είναι αβάσταχτη. Η νέα έκρηξη είναι ζήτημα χρόνου. □

# Ας αλλάξει

## Συνέντευξη του Κοσο

«**Η** ζωή μας, εδώ στο Κοσσυφοπέδιο είναι εφιαλτική. Ελπίζουμε και περιμένουμε μια γρήγορη επέμβαση της στρατιωτικής δύναμης του ΝΑΤΟ ή της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης. Μόνο με αυτό τον τρόπο θα απελευθερωθούμε από το καθεστώς της Σερβικής Κατοχής».

Με αυτά τα λόγια άρχισε η συζήτησή μας με τον Βετόν Σουρόι, πρόεδρο του «κόμματος της Βουλής» των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου. Ο 32χρονος πολιτικός ηγέτης, γόνος διπλωματικής οικογένειας (ο πατέρας του διετέλεσε επί σειρά ετών πρεσβευτής του Τίτο στην Ισπανία και σε χώρες της Λατινικής Αμερικής), στην συνέχεια εξέφρασε την δυσαρέσκειά του για τον αποκλεισμό των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου, από το συνέδριο των Κομμάτων της Αντιπολίτευσης των Βαλκανικών χωρών που έγινε στην Αθήνα μετά από πρωτοβουλία της Νέας Δημοκρατίας. Στο σπίτι του Βετόν Σουρόι μας οδήγησε ο Σκελτζέν Ράτσα, ο αλβανός καθηγητής που σπούδασε στην Ελλάδα.

Περπατήσαμε πάνω από μία ώρα ώσπου να φτάσουμε στο σπίτι του Σουρόι, κάπου στην νότια πλευρά της Πρίστινα. Το σπίτι είχε μια βαριά ξύλινη πόρτα και σου έδινε την εντύπωση παράγκας. Ο Σκελτζέν χτύπησε συνθηματικά και μετά από αρκετή ώρα και πολλές προφυλάξεις μας άνοιξε ο νεαρός πολιτικός ηγέτης των Αλβανών. Διασχίσαμε μία αίθουσα γεμάτη με υπολογιστές: «Εδώ είναι η σύνταξη του περιοδικού που εκδίδω», είπε, και μας οδήγησε σε μια καλά φροντισμένη αίθουσα με ένα τεράστιο γραφείο. Δίπλα στο γραφείο ήταν το FAX και πάνω σε αυτό 3 με 4 τηλέφωνα. «Συγγνώμη για τον τρόπο που σας φέραμε, αλλά βλέπετε είμαστε παράνομοι και πρέπει να παίρνουμε τα μέτρα μας» είπε ευγενικά και συνέχισε: «Δεν σας κρύβω ότι νιώθω μεγάλη χαρά, που για πρώτη φορά Έλληνας δημοσιογράφος θέλησε να ακούσει την φωνή μας. Ξέρετε, έχουμε μιλήσει ακόμη και σε Αυστραλούς...».

Ο Βετόν Σουρόι επισήμανε ότι «μία εθνικιστική σύγκρουση στο Κοσσυφοπέδιο

# ελληνική πολιτική απέναντί μας

## ηγέτη Βετόν Σουρόι

θα είχε ως άμεση συνέπεια την εισροή 100 χιλ. έως 1 εκατ. προσφύγων στην Βόρεια Ελλάδα». Ενώ τόνισε ιδιαίτερα ότι «ο Μιλόσεβιτς ήρθε στην εξουσία διά μέσου του Κοσσυφοπέδιου και από το Κοσσυφοπέδιο πρέπει να χάσει και την εξουσία...»

### ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ:

ΕΡ: Κύριε Σουρόι, είσατε πρόεδρος στο «Κόμμα της Βουλής» χωρίς όμως να έχετε Βουλή στην περιοχή σας. Ο τίτλος έχει να κάνει με τον ευσεβή πόθο;

ΑΠ: Να είστε σίγουρος πως σύντομα θα αποκτήσουμε την Βουλή μας. Ο Αλβανικός πληθυσμός δεν θα αργήσει να εκλέξει με έναν βαθιά δημοκρατικό τρόπο τους γνήσιους εκπροσώπους του. Θα έρθει η στιγμή που μέσα από ένα πολυκομματικό σύστημα θα υπάρχει σεβασμός της θέλησης του Αλβανικού λαού.

ΕΡ: Ποιες ακριβώς είναι οι θέσεις του Κόμματός σας;

ΑΠ: Οι θέσεις μας απορρέουν από τις θεμελιώδεις αρχές της Δημοκρατίας. Εμείς προσπαθούμε να διατηρήσουμε την επαναστατικότητα μας, μέσα από την κοινωνία πολιτών, που επιδιώκουμε με πάθος την πραγμάτωσή της. Αυτό το έδαφος το θεωρούμε κατεξοχήν Αλβανικό, για να μπορέσουμε στην συνέχεια να διαμορφώσουμε μία πολιτική καλής γειτονίας με τις βαλκανικές χώρες. Προσβλέπουμε σε μία Βαλκανική συνομοσπονδία μεταξύ της Ελλάδας, της Βουλγαρίας, της Αλβανίας συμπεριλαμβανομένου και του Κοσσυφοπέδιου. Όμως ειδικότερα επιθυμούμε να αναπτύξουμε καλές σχέσεις με την Ελλάδα και φυσικά με την Αλβανία. Τον τελευταίο καιρό μάλιστα οι επαφές μας με ηγετικά στελέχη της Αλβανίας έχουν πυκνώσει.

ΕΡ: Δηλαδή υπάρχουν διασυνδέσεις με την Αλβανία. Με ποιο τρόπο γίνονται αυτές;

ΑΠ: Δεν το χρύβουμε πως στόχος μας είναι η εθνική ομογενοποίηση. Προηγούνται όμως κάποιες άλλες κατευθύνσεις... Οι επαφές γίνονται κυρίως με το «κόμμα της εργα-



«Η ηδεύουμε την βία»: έτσι χαρακτηρίστηκε η πορεία προς τους τάφους των νεκρών αγωνιστών. Οι Αλβανοί άρχισαν από το πρωί να συγκεντρώνονται.

σίας» και αυτό μέσω τρίτων. Η σερβική ηγεσία στα πλαίσια της βίας που ασκεί δεν μας επιτρέπει. Εμένα προσωπικά δεν μου χορήγησαν βίζα να πάω ως απεσταλμένος του κόμματός μου στην Αλβανία για να παρακολουθήσω τις εργασίες του συνεδρίου που θα πραγματοποιούσε το «Κόμμα της Εργασίας».

ΕΡ: Ποιες εναλλακτικές λύσεις έχετε στο πρόγραμμά σας;

ΑΠ: Εμείς επιδιώκουμε να εκφραστούν όλες οι αντιλήψεις μέσα σε μία δημοκρατική Γιουγκοσλαβία. Όμως η Γιουγκοσλαβία διαμελίζεται. Πρέπει επομένως να οργανώσουμε την άμυνά μας. Και κυρίως να διασφαλίσουμε την αυτοδιάθεσή μας ως λαός. Η πιο δυσάρεστη διαπίστωση είναι ότι ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας δεν μπορεί να γίνει με ειρηνικό τρόπο.

ΕΡ: Βλέπετε την περίπτωση εμφυλίου πολέμου για την Γιουγκοσλαβία;

ΑΠ: Η πολιτική της βίας που ασκεί η Σερβία σε συνδυασμό με τον σερβικό επεκτατισμό, μόνο στον πόλεμο μπορεί με μαθηματική ακρίβεια να οδηγήσει. Πρέπει να γνωρίζουν ότι το όραμα της «Μεγάλης Σερβίας» μόνο με ποτάμια αίματος μπορεί να πραγματοποιηθεί. Και οι «Τσέτνικ», είναι ξεκάθαρο, έχουν επιλέξει το αίμα.

ΕΡ: Πιστεύετε ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα θα συμβάλει θετικά στην κρίση της Γιουγκοσλαβίας ή θα δημιουργήσει μεγαλύτερη σύγχυση;

ΑΠ: Αναμφίβολα είναι μια τεράστια επιρροή. Θεωρώ ότι θα βοηθήσει και με άμεσο τρόπο. Θα υποχρεωθεί η Γιουγκοσλαβία να εναρμονίσει τους νόμους της κυρίως σε ζητήματα δικαίου, με τους νόμους της Ευρώπης. Η Ευρώπη ασφαλώς έχει την δυνατότητα να παίζει σημαντικό ρόλο και σε αυτή την περίπτωση. Εμείς οι Αλβανοί όχι μόνο το θέλουμε, αλλά βλέπουμε πως είναι και ο μόνος τρόπος να απεγκλωβιστούμε. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πρέπει να καταδικάσει την ωμή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Κοσσυφοπέδιο. Η Ελλάδα θα μπορούσε θαυμάσια να αναλάβει μια πρωτοβουλία προς αυτή την κατεύθυνση. Άλλωστε υπάρχει μία βαθιά ιστορική και πολιτιστική σχέση μεταξύ της Ελλάδας και της Αλβανίας κυρίως λόγω της Βόρειας Ηπείρου.

Αλλά και από πρακτική άποψη να το δούμε μία εθνικιστική σύγκρουση ή έναν εμφύλιο πόλεμο εδώ στο Κοσσυφοπέδιο η Βόρεια Ελλάδα θα γέμιζε από πρόσφυγες. Η Ελλάδα θα αναγκαζόταν να δεχθεί από 100.000 έως 1 εκατ. πρόσφυγες, ως άμεση

συνέπεια του εμφυλίου πολέμου. Απαιτείται μια πιο δραστήρια πολιτική της Ελλάδας για να αποφευχθεί αυτή η δυσάρεστη για όλους εξέλιξη. Σήμερα υπάρχουν δυστυχώς όλες οι προϋποθέσεις που οδηγούν προς τα εκεί και όμως η ελληνική κυβέρνηση σιωπά.

ΕΡ: Τι κατά την άποψή σας εμποδίζει την υλοποίηση αυτής της συγκεκριμένης πολιτικής;

ΑΠ: Συγκεκριμένα δεν μπορώ να πω γιατί. Ίσως εσείς ως Έλληνας το γνωρίζετε καλύτερα. Για όλους εμάς αποτελεί ένα μεγάλο ερωτηματικό γιατί η Ελλάδα κλείνει τα μάτια σε αυτή την κατάφωρη παραβίαση των δικαιωμάτων και ελευθεριών και ταυτίζεται σχεδόν με την σερβική πολιτική. Νομίζω όμως ότι αυτή τη στιγμή είναι μια ηθική υποχρέωση, η πιο αποφασιστική — με βάση το αίσθημα του δικαίου της χώρας σας. Αλλά και στις βαλκανικές χώρες ευρύτερα.

ΕΡ: Εννοείτε και την Τουρκία;

ΑΠ: Πρώτα απευθύνομαι στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και στις γείτονές μας χώρες.

ΕΡ: Πώς είναι οι σχέσεις σας με τις δυτικές χώρες και κυρίως τις ΗΠΑ;

ΑΠ: Έχουμε δεχθεί τον τελευταίο καιρό αρκετές επισκέψεις Αμερικανών βουλευτών και γερουσιαστών. Μπορώ να πω ότι μας βοηθούν με πολλούς τρόπους... Κυρίως όμως οικονομικά. Αλλά και εμείς έχουμε ιδρύσει μια «Ένωση Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου» στην Αμερική, οι οποία έχει πετύχει πολύ καλές επαφές με υψηλά ιστάμενα στελέχη της αμερικανικής πολιτικής. Υφίσταμεθα επίδραση ασφαλώς από την Αμερική αλλά όχι στον ίδιο βαθμό με άλλες χώρες π.χ. Ρουμανία κ.λπ.

ΕΡ: Να μπούμε στο πιο ουσιαστικό μέρος της συζήτησης. Είναι γνωστό ότι εδώ στο Κοσσυφοπέδιο υφίσταται συστηματική παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ποιες είναι αυτές οι παραβιάσεις; Μήπως επιχειρείται και μία κατεύθυνση αντιπαράθεσης μεταξύ χριστιανισμού και ισλαμ;

ΑΠ: Επιτρέψτε μου να απαντήσω πρώτα στο δεύτερο σκέλος. Αν ήταν πόλεμος μεταξύ του χριστιανισμού και του ισλαμ η Ευρώπη θα έπαιρνε μία ανάλογη θέση. Αλλά και ιστορικά να το δούμε οι Αλβανοί ήταν πάντα αδιάφοροι προς τα θρησκευτικά θέματα. Αν ήταν έτσι τότε οι Αλβανοί ορθόδοξοι, οι μουσουλμάνοι και οι καθολικοί Αλβανοί θα είχαν μεταξύ τους εμφύλιο πόλεμο.

Εμείς το τονίζουμε πως έχουμε να κάνουμε καθαρά με τα εθνικά και ανθρωπίνια δικαιώματα. Έναν εθνικό πόλεμο θα έλεγα. Αυτό είναι δυστυχώς μέρος της σερβικής

προπαγάνδας που στοχεύει τόσο στην έξαρση των θρησκευτικών παθών όσο και στον αποπροσανατολισμό της κοινής γνώμης. Με τέτοιου είδους σχέδια η Σερβία εδραίωσε το καθεστώς βίας που υφίσταται ο λαός μας.

Όσο για τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων, πρώτα απ' όλα δεν έχουμε δικαίωμα στην ίδια την ζωή. Κάθε τόσο μας συλλαμβάνουν, μας φυλακίζουν και μας σκοτώνουν στο ξύλο. Δεν λείπουν ούτε οι εκτελέσεις. Από το 1981 και μετά ασκείται συστηματική δίωξη στην ελευθερία της έκφρασης. Μας έκλεισαν τις εφημερίδες και την τηλεόραση. Δεν επιτρέπεται η νομιμοποίηση πολιτικών οργανισμών. Δεν αναγνωρίζεται το δικαίωμα στην δουλειά. Περίπου 55.000 εργάτες είναι έξω από τις δουλειές τους λόγω των πολιτικών διώξεων. Δεν αναγνωρίζεται το σύνταγμα του Κοσσυφοπεδίου και θεωρείται παράνομη οποιαδήποτε πολιτική οργάνωση.

ΕΡ: Είναι παράνομες όλες οι οργανώσεις σας;

ΑΠ: Είναι όλες παράνομες και καταδιώκονται. Το κόμμα μας το «κόμμα της Βουλής» δεν αναγνωρίζεται επίσημα από την ομοσπονδία. Αυτό είναι το δημοκρατικό σύστημα του κυρίου Μιλόσεβιτς; Αυτή την στιγμή βλέπετε και μόνος σας ζούμε κάτω από συνθήκες κατοχής. Είμαι σίγουρος ότι αν ζούσαν οι Έλληνες σε παρόμοιο περιβάλλον θα επαναστατούσαν με όποιο τίμημα και αν είχαν.

ΕΡ: Όλα αυτά έχουν τεθεί στον ΟΗΕ ή σε άλλες οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

ΑΠ: Προχωράμε ήδη σε μία συστηματική διεθνοποίηση του ζητήματος. Αυτή την στιγμή το επεξεργάζεται μία ειδική επιτροπή στον ΟΗΕ. Ενώ κατά διαστήματα ενημερώνουμε τις πρεσβείες όλων των χωρών στο Βελιγράδι για την πρωτοφανή μεταχείριση που αντιμετωπίζουμε. Ταυτόχρονα προσπαθούμε να ενημερώνουμε και τους ξένους δημοσιογράφους με επιστολές που τις συντάσσει η επιτροπή διανοουμένων.

ΕΡ: Υπάρχουν ωστόσο καταγγελίες ότι ανάλογους διωγμούς υφίστανται και οι άλλοι λαοί της περιοχής σας από τον Αλβανικό λαό. Είναι γεγονός επίσης ότι πάρα πολλοί Σέρβοι από το 1945 και μετά εγκατέλειψαν τα σπίτια τους. Πόσο αληθινές είναι αυτές οι καταγγελίες;

ΑΠ: Αυτό είναι έξω από κάθε λογική. Διότι είναι οφθαλμοφανές ότι οι Σέρβοι παρ' όλο που αποτελούν μειονότητα εδώ στην περιοχή μας συμπεριφέρονται όπως οι λευκοί της

Νότιας Αφρικής. Βιώνουμε το πιο σκληρό είδος απαρχαίντ. Ολόκληρη η εξουσία είναι στα χέρια τους. Οι διώξεις γίνονται με τον πιο προκλητικό τρόπο. Χωρίς ντροπή. Δεν κρατούνται ούτε και τα προσχήματα. Το κριτήριο είναι: κάθε Σέρβος καλός, κάθε Αλβανός κακός και ανεπιθύμητος.

ΕΡ: Εντείνονται διαρκώς οι φήμες ότι η κυβέρνηση του Μιλόσεβιτς θα σκληρύνει ακόμη περισσότερο την στάση της. Πώς προτίθεστε να αντιδράσετε σε μία τέτοια περίπτωση;

ΑΠ: Οπωσδήποτε η αντίδραση θα είναι στο πνεύμα βία στη βία του Μιλόσεβιτς. Δεν αντέχουμε άλλο. Βεβαίως θα εξαντλήσουμε κάθε ειρηνική διαδικασία.

ΕΡ: Εσείς θα αναλάβετε συγκεκριμένες πρωτοβουλίες στο άμεσο μέλλον; Θα επιδιώξετε επαφή με τον Μιλόσεβιτς;

ΑΠ: Ο Μιλόσεβιτς για μας είναι νεκρός. Η αντιπολίτευση της Σερβίας πρέπει να αποδεχθεί ότι εδώ γίνεται συστηματική παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Και βέβαια να συνειδητοποιήσει ότι ο Μιλόσεβιτς ήρθε στην εξουσία διά μέσου του Κοσσυφοπεδίου και από το Κοσσυφοπέδιο πρέπει να χάσει και την εξουσία.

ΕΡ: Η αντιπαράθεση όμως αυτή την στιγμή δεν έχει ξεφύγει από τα χέρια των πολιτικών ηγετών; Οι εθνικιστικές συγκρούσεις δεν έχουν υπερκεράσει τις ιδεολογικές;

ΑΠ: Αυτό είναι γεγονός. Όμως είναι αποτέλεσμα της κοινωνικής καταπίεσης που σε συνδυασμό με την οικονομική εξαθλίωση μπορεί να οδηγήσει στην έκρηξη. Τον εθνικισμό τον επιβάλλει η Σερβία με τον πιο ωμό τρόπο καθημερινά. Εμείς για να μην αφομοιωθούμε είμαστε υποχρεωμένοι να αντιτάξουμε τον δικό μας. Εγώ προσωπικά πολύ θα ήθελα να υπάρχει μία βαθιά ιδεολογική και ανθρωπιστική αντιπαράθεση. Αλλά με αυτές τις προϋποθέσεις πώς να την διατηρήσεις. Είναι το λιγότερο ουτοπία. Ο εθνικισμός στην περιοχή μας έχει απλώσει πολύ βαθιές ρίζες.

ΕΡ: Οι λαοί της Γιουγκοσλαβίας προσπαθούν να κυριαρχήσουν ο ένας επάνω στον άλλο. Μπορεί να υπάρξει τέτοια μορφή συμβίωσης;

ΑΠ: Ίσως θα μπορούσε. Σε αυτή τη χώρα όμως το θεωρώ αδύνατο.

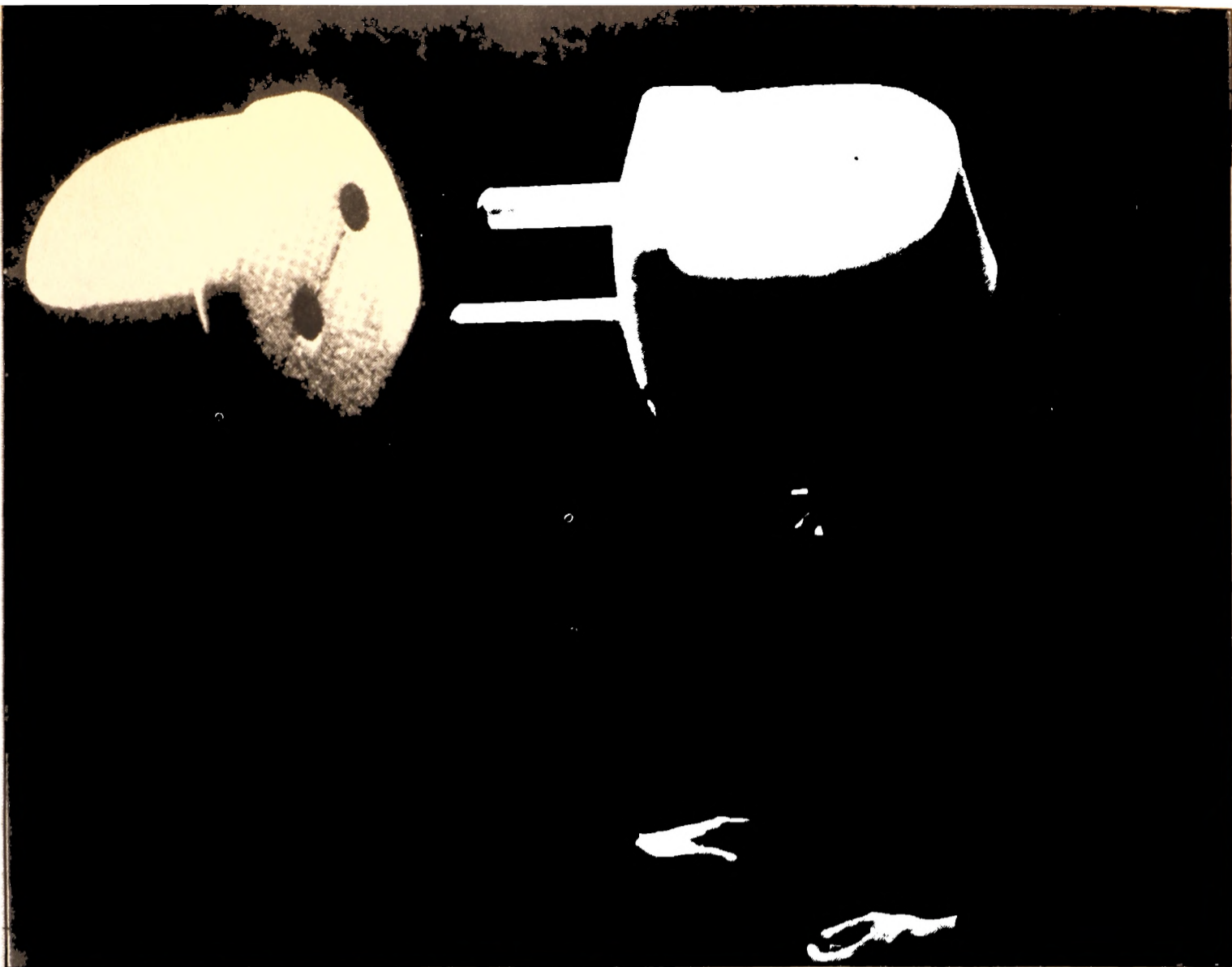
ΕΡ: Σε αυτή την έννοια την πρόταση για μια Ένωση Κυρίαρχων Κρατών στην Γιουγκοσλαβία την βλέπετε εφικτή;

ΑΠ: Μόνον αν ανακηρυχθεί σε Δημοκρατία και το Κοσσυφοπέδιο...

Τη συνέντευξη πήρε ο Πάνος Γρηγοριάδης



Χειμερινή περίοδος στα τηλεοπτικά κανάλια, ανταγωνισμός για τις ακροαματικότητες και για τον διαφημιστικό χρόνο —περίοδος για σήριαλ. Τα κοινότοπα σενάρια έχουν βγει από το συρτάρι, οι εφήμερες φέρμες της Τ.Υ. παίρνουν θέσεις στην εκκίνηση, το φτηνό και κακό γούστο της τηλεοπτικής μας μετριότητας εισβάλλει στα σαλόνια. Σύμβολο, βεβαίως, της πληθμονής εφήμερης, τακτικής ανοησίας ή ...αιώνια Αλίχη Βουγιουκλάκη. Ο ANTENNA την διαφημίζει, μέρες τώρα, και «Εύθυμη» και «χήρα». Προφανώς γιατί γελά κάθε πικραμένος.



Mummenschanz (Ελβετία).

### ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΕΔΙΜΒΟΥΡΓΟΥ

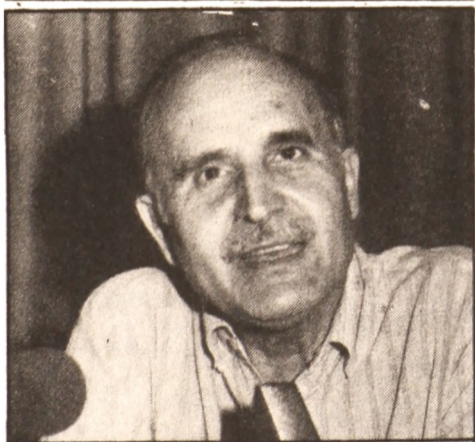
#### ΤΟ ΦΤΩΧΙΚΟ ΤΗΣ ΦΑΝΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗ

Λειτουργεί ανελλιπώς από το 1947. Φέτος φιλοξένησε μερικούς από τους πιο ενδιαφέροντες θιάσους χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, που για πολλά χρόνια υπήρξαν περιθώριο. Ανάμεσά τους δέσποζε η θεατρική προσωπικότητα ενός μεγάλου καλλιτέχνη που πέθανε πρόσφατα: του Ταντέους Καντόρ. Γράφει η Ιφιγένεια Ταξοπούλου. (σελ. 58-59)

#### ΓΡΑΦΟΥΝ:

- Μ. ΘΕΟΔΟΣΟΠΟΥΛΟΥ
- ΗΛ. ΚΑΝΕΛΛΗΣ
- Γ. ΚΑΡΑΒΑΣΙΛΗΣ
- Β. ΚΕΧΑΓΙΑΣ
- Κ. ΛΙΟΝΤΗΣ
- Τ. ΜΕΝΔΡΑΚΟΣ
- Κ. ΝΤΑΝΤΙΝΑΚΗΣ
- ΪΦ. ΤΑΞΟΠΟΥΛΟΥ
- Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ
- ΑΝΤ. ΦΡΑΝΤΖΗ

#### ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ



«Είμαι βαθιά πολιτικός ποιητής. Όμως, ποτέ δεν επιδίωξα να θίξω την επιφάνεια. Θεωρώ ότι αυτή είναι τα κύρια άρθρα των εφημερίδων, ποιο κόμμα θα κυβερνήσει και ποιο κόμμα δεν είναι εντάξει...». Ο ποιητής της Θεσσαλονίκης Ντίνος Χριστιανόπουλος μιλά στο ANTI.

ΣΕΛ. 52-54

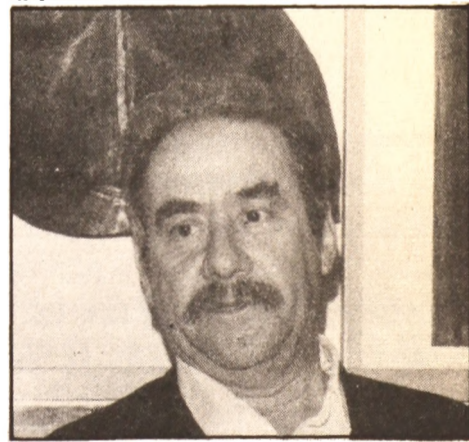
#### ΦΕΣΤΙΒΑΛ



Το τελευταίο αμιγώς ελληνικό φεστιβάλ κινηματογράφου γίνεται αυτές τις μέρες στη Θεσσαλονίκη. Το κλίμα του φεστιβάλ, οι προοπτικές του ελληνικού κινηματογράφου και κρίσεις για τις εκτός συναγωνισμού νέες ταινίες των Αγγελόπουλου -Βούλγαρη.

ΣΕΛ. 56-57

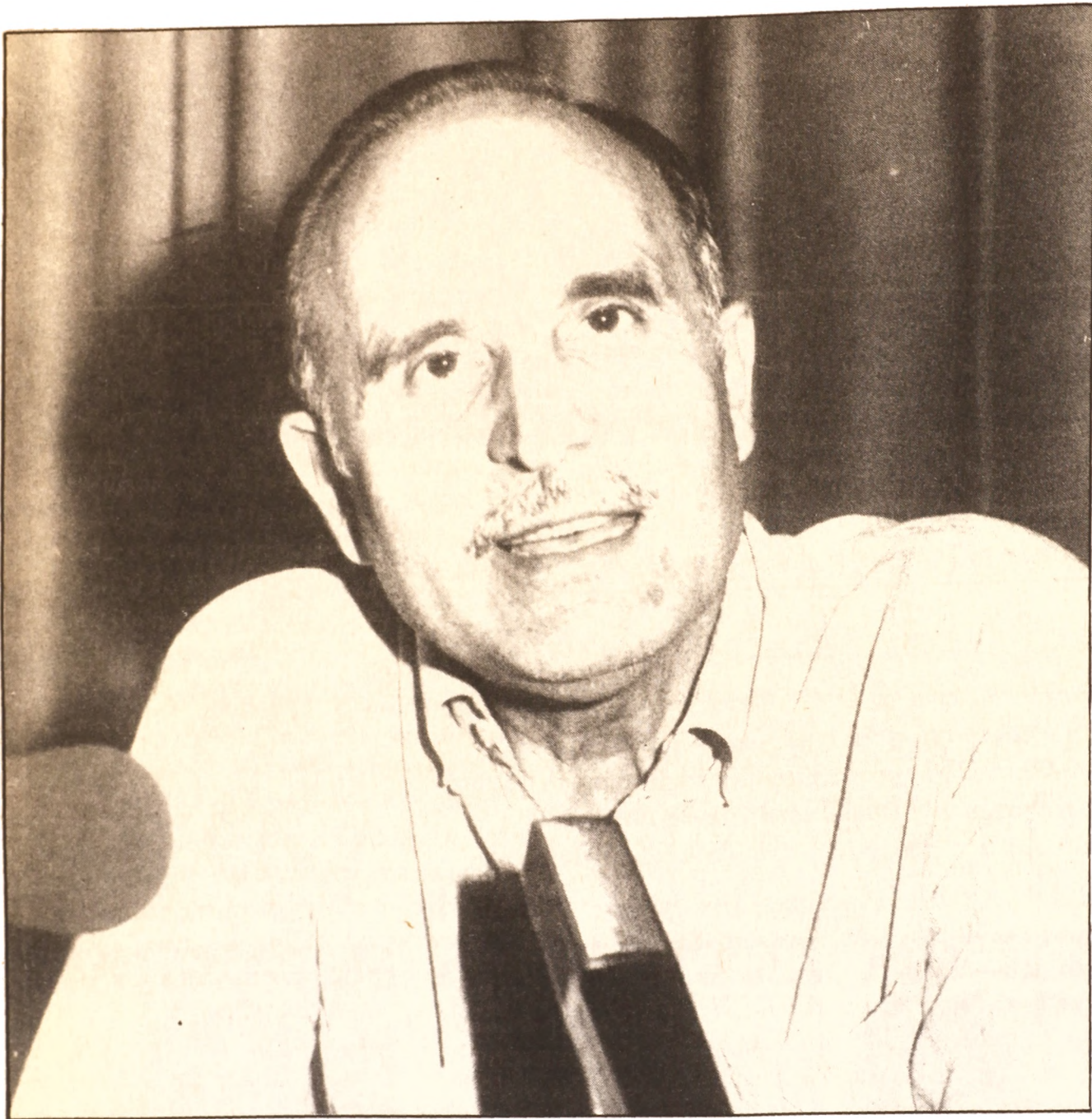
#### ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ



Πέθανε πριν από λίγες μέρες ο ποιητής Γιάννης Νεγρεπόντης. Τον θυμόμαστε και τον παρουσιάζουμε μέσα από μια πρόσφατη συνέντευξη του όπου μιλάει για την πορεία του, για τα θέματά του, για το μέλλον της ποίησης και για την κριτική.

ΣΕΛ. 55

# Η ποίηση είναι μέσα



«Ένα χριστιανόπουλο (εξ ου και το ψευδώνυμο του ποιητή) νιώθει πως κάτι δεν πάει καλά. Η ερωτική του παρόρμηση, που τον κάνει «να τριγυρνάει στα μηχανουργεία την ώρα που σχολούν οι φάμπρικες, / να μη χάνει παρέλαση για παρέλαση / ή να στριμώχνεται στα γήπεδα προσμένοντας σα θείο δώρο το συνωστισμό» έρχεται σε ρήξη με την ηθική του».

Μ' αυτά τα λόγια προσεγγίζει το Θεσσαλονικιό ποιητή Ντινο Χριστιανόπουλο ο συντοπίτης του δοκιμιογράφος Βασίλης Δημητράκος. Αυτόν το Χριστιανόπουλο, τον ποιητή που αναζητεί την ποίηση «στις επιρροές της ίδιας της ζωής», συναντήσαμε και μιλήσαμε μαζί του. Ξεκίνησε να μας μιλάει για το πόσο κεφάτος αισθάνεται:

— Δόξα τω Θεώ, νιώθω γεμάτος ευεξία! Σπουδαία λέξη. Ξέρεις τι πάει να πει; Να είσαι πάντα κεφάτος. Εκ του ευ έχειν.

● Δεν έχει να κάνει περισσότερο με το σώμα;

— Όλα το ίδιο πράγμα είναι. Σε έναν κόσμο καχομοιρηδων που κλαίνει και νιαουρίζουν και μουρμουρίζουν και γκρινιάζουν και παραπονούνται, εγώ νιώθω κεφάτος και ορεξάτος. Τώρα λοιπόν άλλαξαν οι ρόλοι. Ξεκινούσα με πάρα πολλές δυσκολίες και στενοχώριες και τερματίζω γεμάτος κέφι, αγάπη, φιλίες, ανθρώπους που με αγαπούν...

● Τι εννοείτε «τερματίζετε»;

— Ας πούμε, πέρασαν σαράντα χρόνια. Έτσι, από το '50 πέρασαν σαράντα δημιουργικά χρόνια. Κι όλη μας η ζωή δεν είναι δημιουργική. Άντε να βάλουμε ότι θα πέρασουν άλλα είκοσι. Πάντως τα πολλά πέρασαν. Θυμάσαι εκείνο που λέει το Ευαγγέλιο, ότι όλοι προτιμούν τις φαρδιές λεωφόρους οι οποίες όμως καταλήγουν σε έναν γκρεμό; Λίγοι έχουν το κουράγιο να ξεκινήσουν από ένα δύσβατο και κακοτράχαλο μονοπάτι που σου δίνει την εντύπωση ότι δεν οδηγεί πουθενά. Κι όμως, εκείνο ανοίγει κάποτε σε πλατιά λεωφόρο.

## Οι δυνατότητες του έρωτα

● Σας θεωρούν ερωτικό ποιητή. Πώς ορίζετε την αγάπη σε μια ερωτική σχέση;

— Αγάπη είναι να μη θες το δικό σου, αλλά του άλλου. Σε βεβαιώνω ότι από τη στιγμή που αποφασίζω να θυσιάσω τα γούστα μου στα γούστα του άλλου, ανακαλύπτω το νόημα της αγάπης. Αυτό, και τίποτε άλλο δεν είναι.

Από τη στιγμή όμως που θες το δικό σου, πάει, ό,τι και να γίνει, έσβησε. Όχι η αγάπη ή ο έρωτας, η δυνατότητα της αγάπης ή του έρωτα, έσβησε. Γι' αυτό και είμαι ευτυχισμένος. Ντρέπομαι να το πω για να μη φανώ υβριστής.

Σήμερα έχουν χαλάσει πάρα πολύ τα πράγματα. Είμαι απογοητευμένος από τον κόσμο, από τη χυδαία αντίληψη που υπάρχει για τους ρόλους, από τη χυδαιότητα.

Εγώ λιώνω στον άλλο, να γίνω υπηρέτης, έτσι; Αυτό που λέγαν οι παλιοί στα ελαφρά τραγούδια, «της αγάπης μου σατρά-

# τη ζωή

Συνέντευξη  
στον Κώστα Νταντινάκη

της» και κάτι τρίχες, είχε μια βάση λαϊκή. Τι θα πει ισοτιμία στις σχέσεις; Ή, κάτι χειρότερο που ακούω και μου βγαίνουν τα εντόσθια: «Ό,τι μου κάνεις θα σου κάνω...». Τι είναι αυτά; Με τι τρώγεται όλη αυτή η συνομοταξία των gay, η οποία μου προκαλεί εμετό... Τι θα πει «Ό,τι μου κάνεις θα σου κάνω»;

● Τη χυδαιότητα και την κακότητα, στην οποία αναφερθήκατε, φαίνεται σα να τη συναντήσατε πολλές φορές στη ζωή σας...

— Βεβαίως γιατί ως τρόπο ζωής διάλεξα το περιφημο *vivere pericolosamente*. Καθένας έχει τις δικές του επιλογές. Πάντως εγώ, ό,τι γουστάρω, το χάρηκα και το χαιρόμαι, με μεγάλη προσοχή βέβαια να μην πέσω σε κακοτοπιές. Ουαί και αλίμονο όμως σε αυτή τη γενιά που συνηθίζει με ένα νέο τρόπο έρωτα, σαφώς υποτονικό και υποβαθμισμένο, όπου με κάτι φιλάκια και με κάτι πασπατεματάκια, να πούμε, νομίζουν ότι αγαπιούνται.

## ΟΛΟ ΚΑΙ ΠΙΟ ΠΟΛΥ

Στους άνεπαίσητους ψιθύρους της εσπέρας, στα μυστικά καλέσματα της νύχτας, ψυχή μου, αρχισες και σὺ νὰ ξεθαρρεύεις ὄλο και πιὸ πολὺ· κι ἀρχισες νὰ ἔχεις πιὸ εὐκόλα τὰ μάτια και τὰ λόγια, πιὸ βιαστικά τὰ χρήματα τοῦ πάθους, ὄλο και πιὸ λιγότερους τοὺς δισταγμούς, και δίνεσαι και τρέχεις και ξεφτίζεις κι ἐπιμένεις ἀκόμα νὰ ἐλπίζεις με μιὰ πυρακτωμένη φαντασίῳ· μ' ἕνα κορμί παρανάλωμα τῆς ἐξέπληξης.

ἄριμτ, πιά γιά τὸ χαμό.

● Υπάρχουν ίσως και οι απελπισμένες λύσεις.

— Α, φυσικά. Η απελπισία μας οδηγεί πια στην παράδοση του χειρίστου. Εγώ βρήκα αυτό που ήθελα ύστερα από 40 χρόνια κι αφού επί 40 χρόνια χτυπήθηκα ποικιλοτρόπως.

● ...Κάτι που προϋποθέτει τεράστια αντοχή;

— Θυμάμαι στη γερμανική κατοχή όταν πεινούσαμε, και πεινούσαμε πολύ, πηγαίναμε στην αγορά και φάχναμε για καρπουζότσουφλες. Άμα βρίσκαμε καμιά, είμασταν πανευτυχείς. Λοιπόν αν είναι να πεις ότι έφτασες σε αυτή την εσχάτη πείνα καταλαβαίνω ότι βολεύεσαι και με καρπουζότσουφλες. Αλλά φοβούμαι ότι κανείς δεν έφτασε

στην εσχάτη πείνα. Απλούστατα, διαλέγει τα εύκολα.

Μόλις καθήσεις δυο μήνες ερωτικά νηστικός, είσαι ώριμο φρούτο να πας με τη χειρότερη σαπίλα. Αρκεί να σου χαμογελάσει.

## Θρησκευτικότητα

● Το θρησκευτικό συναίσθημα που υπάρχει στην ποίησή σας έχει αντίκρισμα στην καθημερινή σας ζωή; Ποια είναι η σχέση σας με τη θρησκευτικότητα;

— Εμένα με ενδιαφέρει μια στενή οπτική γωνία αυτού του πράγματος. Πολλές φορές έχω δηλώσει ότι δεν είμαι χριστιανός ως επάνω —σε αυτό βέβαια με κατέκριναν διάφοροι λέγοντας ότι φυγομαχώ ή ότι λέω ψέματα. Αλλά εγώ ξέρω καλά ότι για να είναι ένας πιστός, πρέπει να είναι και η ζωή σου ευθυγραμμισμένη με την πίστη του. Αυτό που λέει πολύ καλά το Ευαγγέλιο ότι «πίστις άνευ έργων νεκρά εστί».

Έχω κάποια πίστη αλλά καμιά ουσιαστική πράξη με αντίκρισμα αυτή την πίστη γι' αυτό, δηλώνω κατ' επανάληψη ότι δεν είμαι Χριστιανός. Απλούστατα, αυτό που λέμε «η θρησκευτικότητά μου» είτε στη ζωή είτε στο έργο μου είναι η σερμαγιά από τα νιάτα μου— και σιγά - σιγά την τρώω. Τώρα αν ένας δεν είναι χριστιανός, πολύ λιγότερο, μπορεί να πει ότι δεν είναι και ορθόδοξος, το οποίο είναι μια εξειδίκευση του χριστιανισμού. Στην περίπτωση όμως αυτή το πράγμα διαφέρει.

Παρ' όλο που η Ορθοδοξία επιβλήθηκε με πολύ αίμα και με πολλή βία εναντίον όλων των άλλων αιρέσεων, ζυμώθηκε με τη μοίρα του ελληνισμού και μάλιστα σε πολύ φρικτές περιόδους όπως η Τουρκοκρατία και βοήθησε αυτό το λαό να επιβιώσει. Είναι επομένως μια αξία ηθική και εθνική. Πολλές αξίες του χριστιανισμού ζυμωμένες με την Ορθοδοξία μπήκανε στο αίμα του λαού μας και δεν μπορώ να μην τις σεβαστώ. Από αυτή την άποψη νομίζω ότι είμαι και παραείμαι ορθόδοξος χριστιανός.

● Από όλα αυτά, τι υπάρχει μέσα στα ποιήματα και τι μέσα στη ζωή;

— Από όλη τη θρησκεία πήρα μόνο την ηθική. Δηλαδή το λιγότερο και πιο αδύνατο τμήμα της.

Έχω μια φοβερά έντονη ηθική αντίληψη

της ζωής και των ανθρώπινων σχέσεων. Μια ηθική, βεβαίως, έντονα αποχρωματισμένη από όλο το υπόλοιπο θρησκευτικό στοιχείο, το μυστηριακό, είναι όχι απλώς αφυδατωμένη αλλά και επικίνδυνη. Πολύ συχνά γλιστρώ στο να γίνομαι ένας τιμητής της ανηθικότητας των άλλων σε βαθμό που να εξοργίζω πάρα πολύ κόσμο. Και πολλές φορές δεν το κάνω ηθελημένα. Είναι φοβερό να είσαι κριτής των άλλων εν ονόματι του ό-τι εσύ έχεις ηθικές αντιλήψεις.

Λοιπόν, δεν είναι ψέματα τα θρησκευτικά στοιχεία που ξεφυτρώνουν μέσα από την ποίησή μου, ούτε είναι ψεύτικη η κάποια ηθική που χαρακτηρίζει τη ζωή μου. Όλα αυτά όμως είναι τόσο ατελή, κοιταγμένα κάτω από το πρίσμα «είσαι ή δεν είσαι χριστιανός». Λοιπόν, προτιμώ να λέω «δεν είμαι», παρά να κοροϊδεύω και τους άλλους, και τον εαυτό μου. Αν τώρα οι άλλοι βρίσκουν μέσα στο θρησκευτικό στοιχείο της ποίησής μου περισσότερη ποσότητα ηθικής ή χριστιανισμού από ό,τι εγώ νομίζω, αυτό πια είναι υπόθεση δική τους. Στο καινούριό μου σπίτι όπου κρέμασα τις ζωγραφίες στους τοίχους, δίπλα σε κάθε ερεθιστική ζωγραφιά υπάρχει μια θρησκευτική. Ένας ερεθιστικός ναύτης του Τσαρούχη δίπλα σε έναν Εσταυρωμένο Ιησού.

## Μυστικισμός

● Όπως και στα ποιήματά σας. Όπου διαπιστώνει κανείς τη σύζευξη του ερωτικού με το θρησκευτικό στοιχείο.

Μα όταν λέμε μυστικισμός σε μια θρησκεία δεν εννοούμε την κρυφή εισβολή του ερωτισμού μέσα στα κανάλια της θρησκείας; Αν η θρησκεία από τη φύση της φθείρεται με το να εκκοσμικεύεται σιγά - σιγά, αυτές οι προσπάθειες ορισμένων μυστικιστών να την επαναφέρουν σε μια γραμμή πιο αυστηρή μέσω του έρωτα τι σου λένε; Αυτό το πράγμα εγώ το κάνω δεκαετίες και σιγά - σιγά πια ολοκληρώνεται, όπου όλοι με έκπληξη βλέπουν σφήνες θρησκευτικότητας σε ένα ερωτικό ποίημα ή σφήνες ερωτισμού σε ένα χριστιανικό ποίημα.

Στο ποιημά μου «Τα πάθη τα Σεπτά», που είναι εμπνευσμένο από τη Μεγάλη Πέμπτη, λέω ότι έχω μια μανία να σκύβω και να πλένω τα πόδια των ανθρώπων που αγαπώ. Αλλά παρ' όλο που αγάπησα τόσους ανθρώπους, κανείς απολύτως δεν με άφησε να του πλύνω τα πόδια. Και ζηλεύω τον Ιησού που αξιώθηκε να πλύνει και των δώδεκα μαθητών του. Ξαφνικά ανοίγω τα μάτια μου και βλέπω, και λέω ότι καλώς έ-

έλαιον θέλω και οὐ θυσίαν  
κι ἐμεῖς ποὺ θυσιαστήκαμε:  
ἐμεῖς ποὺ δὲ λαδώσαμε;

γινε αυτό που έγινε, γιατί τι θα γινόταν, σε παρακαλώ, αν εγώ είχα σκύψει κι είχα πλύνει τα πόδια των ανθρώπων που αγαπώ; Θα ήταν μια αληθινή ερωτική πράξη ή θα ήταν μια καβλιάρικη απομίμηση μιας αληθινά θείκης πράξης;

Και λέω δόξα τω Θεώ που δεν αξιώθηκα. Ας μην εκτραπεί η κάβλα μου σε τέτοιες τιποτένιες απομιμήσεις τέτοιων σεπτών πραγμάτων. Πού σταματάει λοιπόν εδώ ο ερωτισμός, πού προχωράει η θρησκευτικότητα και πού επεμβαίνει η αυτογνωσία;

● Θα λέγαμε ότι ενώ ο Καβάφης συνέδεσε τον ερωτισμό του με την Ιστορία, εσείς βάλατε τον ερωτισμό σας δίπλα στη θρησκεία.

— Ναι, παρ' όλο που θεωρώ την ποίηση του Καβάφη ατελή από αυτή την οπτική γωνία. Ενώ εγώ, απ' όλο το χριστιανισμό, πήρα μόνο την ηθική, ο Καβάφης απ' όλη την ηθική πήρε μόνο την αξιοπρέπεια. Αλλά από κει και πέρα δεν λειτουργεί τίποτε απ' όλη αυτή την γκάμα του ηθικού αυτοελέγχου. Αυτό δεν σημαίνει ότι αμφισβητώ το μεγαλείο του και είναι γνωστό πόσο τον λατρεύω. Αντίθετα, εγώ θαρρείς κι έχω ανοίξει το κανάλι και χύνονται πολλά πράγματα από τον χώρο της ηθικής μέσα στην ποίησή μου, με αποτέλεσμα να αξιοποιούνται οι δραματικές καταστάσεις.

## «Η ποίηση υπάρχει στη ζωή»

● Έχουμε λοιπόν από τη μια τη θρησκευτικότητα κι από την άλλη μια έντονη

(1) Ντίνος Χριστιανόπουλος γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1931. Τελείωσε τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της συμπρωτεύουσας, και από το 1949 μέχρι το 1970 εξέδωσε τις παρακάτω ποιητικές συλλογές: «Η εποχή των ισχνών αγελάδων», «Ξένα γόνατα», «Ανυπεράσπιστος καημός», «(1) αλλήθωρος», «Το κορμί και το σάρακι», «Το κορμί και το μεράκι», «Ιστορίες του γλυκού νερού», «(1) μπουφές» και το «Αιώνιο παράπονο».

Το 1984 εκδίδει τη «Νεκρή πιάντσα» (πεζά ποιήματα) και «Δώδεκα τραγούδια». Στο χώρο της πεζογραφίας ανήκουν τα βιβλία του «Η κάτω βόλτα» (διηγήματα) 1980 και «Όλοι οι ρεμπέτες του ντουρνιά» (1985).

Έχει δημοσιεύσει πολλά δοκίμια και μελέτες που επικεντρώνονται κυρίως στην πνευματική ζωή της Θεσσαλονίκης. Ενώ δεν έχει πάψει να δημοσιεύει καινούρια του ποιήματα σε λογοτεχνικά περιοδικά, έχει αναγγείλει την έκδοση μιας νέας ποιητικής συλλογής με τίτλο «Νεκρή πιάντσα, 2».

ερωτική δραματικότητα που χαρακτηρίζουν την ποίησή σας. Είχατε πρότυπο την αρχαία ελληνική ποίηση;

— Ολόκληρη η αρχαία ελληνική ποίηση, από τον Αρχίλοχο μέχρι τα ψευδο-Ανακρεόντεια, έχει ένα βασικό χαρακτηριστικό. Είναι άθρησκη. Τα ερωτικά τους ποιήματα ήταν απλώς ερωτικά.

● Ακόμα κι όταν η Σαπφώ επικαλείται την Αφροδίτη σε εκείνη την περίφημη Ωδή της:

τὰ πρόβατα ἀπήργησαν  
ζητοῦν καλύτερες συνθήκες σφαγῆς

— Όλοι επικαλούνται Αφροδίτες, κι ο Όμηρος κι οι πάντες. Δεν λειτουργεί θρησκευτικό συναίσθημα. Είναι τυπικές μορφές θρησκευτικού ατταβισμού. Η αρχαία ερωτική ποίηση είναι τυπικά ερωτική ποίηση.

Περίπου από την άποψη αυτή, πράγματι ο Καβάφης είναι ένας διάδοχός της. Εγώ δεν είμαι, και ακριβώς γιατί με διαφοροποιεί αυτό το έντονο θρησκευτικό συναίσθημα, που αξιοποιώ μέσα από την ποίηση.

● Πιστεύετε ότι μπορεί να υπάρξει ποίηση *sui generis*,

— Κατ' αρχήν εγώ είμαι επηρεασμένος από τον Καβάφη και τον Έλιοτ, το καυχιέμαι και δεν το κρύβω. Αλλά εκείνο που έχει σημασία είναι ότι πρέπει να μετρήσουμε με σχολαστικότητα τι ποσοστό υπάρχει σε μια ποίηση από ξένες φωνές και τι ποσοστό από ξένες επιρροές στη ζωή μας. *Γιατί αν μια ποίηση διαμορφώνεται μέσα στα φιλολογικά μας αναγνώσματα, είναι αστείο πράγμα. Μια ποίηση όμως που διαμορφώνεται από τις επιρροές της ίδιας της ζωής, αυτή είναι που έχει ενδιαφέρον!*

## Πολιτική

● Μας μιλήσατε για τον ερωτικό και το θρησκευτικό χαρακτήρα της ποίησής σας. Ο πολιτικός Χριστιανόπουλος;

— Εδώ σηκώνει πολλή συζήτηση, και αποτελεί σαφέστατη απάντηση σε όσους με κατηγορούν ότι είμαι περιθωριακός ποιητής.

Όχι μόνο δεν είμαι, αλλά νιώθω να βρίσκομαι μέσα στο επίκεντρο της σημερινής κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Κι αυτό δεν σημαίνει να ανήκεις στο ΠΑΣΟΚ ή στη Ν.Δ. αλλά να βλέπεις την κατάσταση της κοινωνίας μέσα από μια βαθιά φιλοσοφική ματιά.

Το ποίημα για το μυρμήγκι που ξεμύτισε άσχεφτο και γω το προειδοποιώ για τη βροχή είναι σαφέστατος υπαινιγμός για τις εργατικές γειτονιές που πλημμυρίζουν τα υπόγεια. Αυτά τα πράγματα με ενδιαφέρουν και τα ζω μέχρι το μεδούλι μου, δεν είναι συλλήψεις φαντασίας. Είναι αποτέλεσμα

τρομερής εμπειρίας πάνω στα ίδια τα κοινωνικά γεγονότα.

Ο καθηγητής Γ.Π. Σαββίδης έγραφε κάποτε μια εργασία «*Η πολιτική αίσθηση στους νεοέλληνες ποιητές*» και αφού εξύμνησε αρχοúντως τον Καβάφη, είπε ότι ένας μαθητής του, ο Χριστιανόπουλος, δυστυχώς σε αυτό δεν μπορεί να φτάσει καθόλου τον δάσκαλο, και επιχείρησε να το αποδείξει παραθέτοντας το «*Σαν τους αριστερούς σας αγαπώ αδελφια μου*». Δηλαδή μια γκάφα πρώτου μεγέθους, γιατί αυτό το ποίημα, πολύ περισσότερο από εκείνα που αναφέρομαι στον Μακρυγιάννη και τον Λαμπράκη, είναι τρομερό στην σύλληψή του από πλευράς πολιτικής αίσθησης. Δεν είναι τυχαίο ότι κανείς από τους αριστερούς δεν τόλμησε να το δημοσιεύσει ολόκληρο.

Πιστεύω ότι ένας άνθρωπος που τυραννίστηκε πολύ από τον έρωτα, είναι σε θέση να συμπονέσει και την τυραννία των άλλων ανθρώπων από άλλες αιτίες. Επειδή λοιπόν τυραννίστηκε από τον έρωτα, είμαι σε θέση να καταλάβω όλους τους δυστυχισμένους, όλους τους τυραννισμένους, την ανώμαλη πολιτική κατάσταση που δημιουργεί τέτοιες δυστυχίες στους άλλους ή και σε μένα ακόμη.

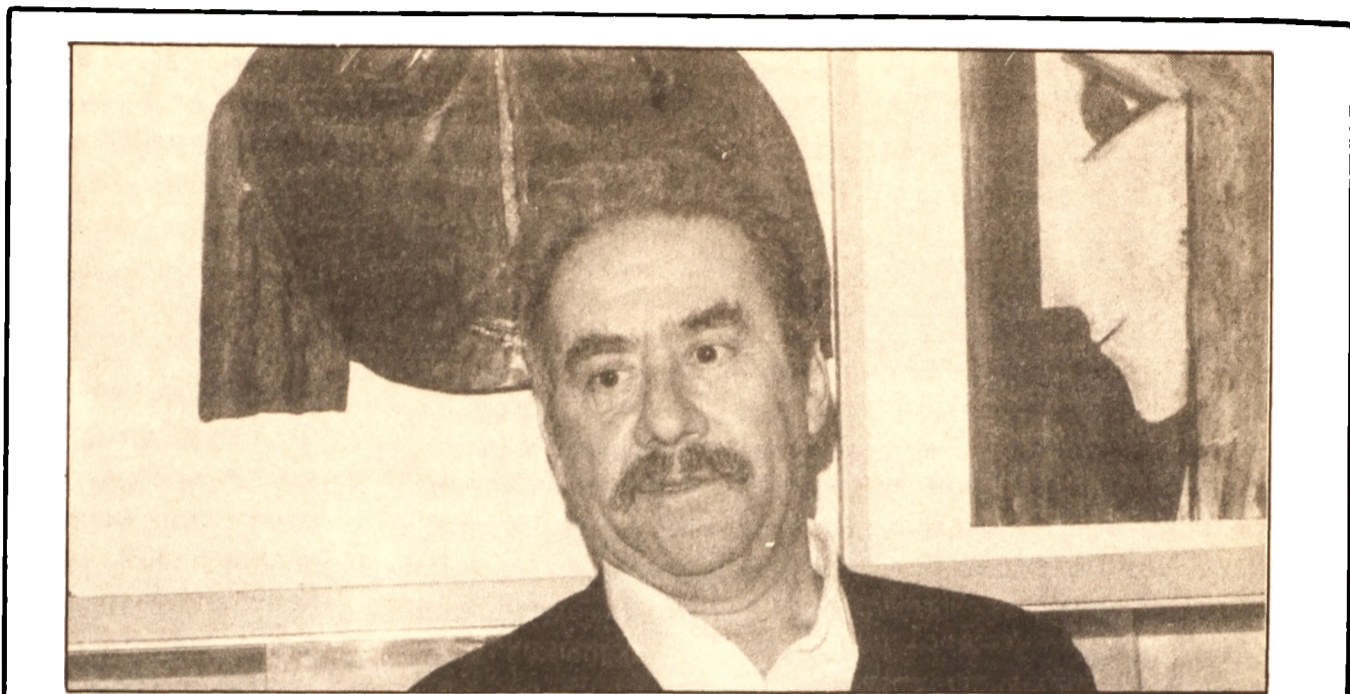
Είναι σύμφυτα αυτά τα πράγματα, δεν είναι χαζομάρες αριστερής προέλευσης αλλά Ρίτσος. Δηλαδή; Τώρα θα γράψω ένα πολιτικό ποίημα. Τι είναι αυτό; Το περιεχόμενο του κύριου άρθρου του *Ριζοσπάστη*; Μετά θα γράψω ένα ερωτικό ποίημα. Τι είναι αυτό; Μια μικρή προσωπική μου κάβλα;

Δεν είναι έτσι. Αυτά είναι συγκοινωνούντα δοχεία - και συγκοινωνούν υπογειώς πάρα πολύ. Δεν μπορείς να τα κόψεις μπακλαβαδοκόμματα και να λες «αυτό είναι το πολιτικό και κείνο το ερωτικό».

Είμαι τόσο πολύ πολιτικός ποιητής, ώστε συντάσσω τον έρωτα στο κοινωνικό του πλαίσιο. Ανακάλυψα τις κοινωνικές του διαστάσεις. Όταν εγώ λέω ότι «με αγαπάς αλλά θες να με ξαφρίσεις», τι σόϊ ερωτικό ποίημα είναι;

Ποιός άλλος τα έγραφε αυτά; Ότι πίσω από τα γλυκόλογα κρύβεται και μια συγκεκριμένη εκμετάλλευση; Μα αν υπάρχει εκμετάλλευση στον έρωτα, είναι η ίδια εκμετάλλευση που υπάρχει και στην κοινωνική ζωή. Παντού εκμετάλλευση. Πίσω από τον έρωτα καιροφυλαχτούν η αδικία, η εκμετάλλευση, η κοινωνική τοποθέτηση, χίλια δυο πράγματα. Κι αυτό είναι επίσης ένα στοιχείο που με δικαιώνει ως πολιτικό ποιητή, και με δικαιώνει γιατί θέλησα να βρω τις βαθιές ρίζες του φαινομένου, όχι την επιφάνεια που είναι τα κύρια άρθρα των εφημερίδων, ποιο κόμμα θα κυβερνήσει και ποιο κόμμα δεν είναι εντάξει. Αυτά είναι αστεία πράγματα. □

# Το ταλέντο δεν χάνεται ποτέ



Ο Γ. Νεγρεπόντης (ανέκδοτη φωτογραφία του Μηνά Ταταλίδη)

## ΓΙΑΝΝΗΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Γεννήθηκε το 1930 στη Λάρισα. Σπούδασε Ιστορία - Αρχαιολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και θέατρο στη Δραματική Σχολή του Ωδείου Αθηνών. Στα γράμματα πρωτοπαρουσιάστηκε το 1949 με ένα διήγημα στο περιοδικό «Ελληνική Δημιουργία», με το ψευδώνυμο Γιάννης Νικολάου. Η πρώτη του ποιητική συλλογή «Πρόσωπο και χώρος» (1958) τον καθιερώνει με το γνωστό ψευδώνυμο Νεγρεπόντης (το πραγματικό του επίθετο ήταν Ξυνοτρούλιας). Ακολουθούν τα εξής έργα:

«Καθημαγμένοι» (ποίηση, 1960), «Ιφιγένεια» (ποιητικό επεισόδιο, 1961), «Δωρήματα» (ποίηση, 1963), «Έγκλειστοι» (πεζογραφία, 1966), «Ουδέν Αδιον Έρωτος» (ποίηση, 1971), «Ο καθρέπτης και

άλλες πρόζες» (πεζογραφία, 1973), «Μικροαστικά» (ποίηση, 1974), «Τραγούδια» (ποίηση, 1976), «Τα καράβια της Αργυρώς» (ποίηση, 1976), «15 παραμύθια» (πεζογραφία, 1977), «Ο φίλος μου ο Αίσωπος» (θέατρο, 1979), «Οι μπόμπιρες» (πεζογραφία, 1979), «Συνάντηση» (ποίηση, 1979), «Ένας Μπόμπος πολύ αριστερός» (πεζογραφία, 1980), «Ο Κύριος Χι» (πεζογραφία, 1981), «Ο γάμος, η διαθήκη και οι έρωτες» (πεζογραφία, 1981), «Κάτω από ένα κουνουπίδι» (ποίηση, 1981), «Το διπλανό δωμάτιο» (πεζογραφία, 1982), «Φεμινιστικά» (ποίηση, 1983), «Τα κομματικά» (πεζογραφία, 1986), «Περσεφόνη» (εκτός εμπορίου, 1986), «Οι κατσαρίδες ποτέ δεν πεθαίνουν» (οικολογικό παραμύθι, 1986).

Από τα ανέκδοτα έργα που άφησε πρόκειται να κυκλοφορήσουν σύντομα τα βιβλία του «Είμαι Έλληνας το καυχώμαι και εξ αυτού πάντα τα δεινά» (εκδόσεις «Καστανιώτης») και τα «Παραμύθια της Αντέλας» (εκδόσεις «Λίμπρο»).

μου ποιητές —όπως δεν ανησυχώ κι εγώ. Αν είναι να αφήσουμε κάτι στον κόσμο, θα το κάνουμε ανεξάρτητα από γενιές, πέρα από κριτικές, πέρα από κρίσεις, πέρα από παρέες...

● Για την ιδιότητά του ως στιχουργού.

— Επιμένω ότι έχω γράψει ποιήματα. Βεβαίως, στιχουργός είμαι —και ο τίτλος με τιμά. Όμως, δεν θα ήθελα να ταυτίζεται —κάτι που έχει γίνει του συρμού— η έννοια της στιχουργίας με εκείνη της στιχοπλοκίας.

● Για τους νέους ποιητές.

— Οι αμέσως επόμενοι από μένα δεν έ-

χουν καμιά ανάγκη να τους αναφέρω. Φροντίζουν εκείνοι τόσο πολύ τον εαυτό τους ώστε αν τους αναφέρεις δημόσια δεν φτάνει, θα ήθελαν πάντα κάτι παραπάνω...

● Για κάποιον νέο ποιητή που θαύμαζε.

— Είναι συνεσταλμένος και αθόρυβος, αλλά αληθινός ποιητής. Είναι αυτός που λέει ο Ρίλκε: «μπαινεις σε μια βιβλιοθήκη και τον ανακαλύπτεις».

● Η συνέντευξη δόθηκε στην εκπομπή «Τέχνη και Πολιτισμός» το 1988. Αποσπάσματά της δημοσιεύονται με την άδεια των συντελεστών της εκπομπής.

Στις 22 Σεπτεμβρίου πέθανε ο ποιητής (και συνεργάτης για πολύ καιρό του ANTI) Γιάννης Νεγρεπόντης.

Αντί οποιασδήποτε άλλης αναφοράς προτιμήσαμε να παρουσιάσουμε τις κριτικές του, όπως διατυπώθηκαν στον Γιώργο Καραβασίλη για λογαριασμό της εκπομπής «Τέχνη και Πολιτισμός» της ΕΤ-1. Έλεγε ο Γιάννης Νεγρεπόντης:

● Για την ποιητική του πορεία:

— Στο έργο μου επέδρασε όλη η ελληνική ποιητική κληρονομιά. Είναι επιδράσεις διακριτές. Όσο είναι κανείς νέος ντρέπεται γι' αυτές. Όσο όμως μεγαλώνει και αρωώνει, διότι φανερώνεται η επιλεκτική του ικανότητα. Και το ταλέντο δεν είναι μόνο να δίνεις αλλά και να επιθυμείς να παίρνεις.

Το βιβλίο που καθόρισε την πορεία μου είναι οι «Καθημαγμένοι» (1960). Εκεί χρησιμοποίησα την πεζολογία ως συστατικό της ποίησης - που τότε αντιμετώπιζαμε με δέος.

● Για τη σχέση του έργου του με την εντύπωση για τα πράγματα των μικροαστών.

— Απευθύνομαι στο μικροαστικό κοινό, περιγράφω τους μικροαστούς γιατί νομίζω ότι όλη η Ελλάδα κυριαρχείται από το μικροαστισμό. Όμως και ο μικροαστός έχει κάποτε την ανάγκη να ανατρέξει στις πηγές και πολλές φορές εκφράζεται με φόρες που μόνο μικροαστικές δεν θεωρούνται: δηλαδή με το υψηλόν, που δεν έχει σχέση με το «μικρομεσαίο» της μικροαστικής τυπολογίας.

● Για τη γενιά του '60 όπου τον κατέτασαν κριτικοί, για τους κριτικούς και την κριτική.

— Θεωρώ αστεία πράγματα την κατανόηση των ποιητών σε γενεές. Και, οφείλω να πω, ότι έγιναν αδικίες από τη μεριά της κριτικής προς κάποιους ποιητές που είναι εκπρόσωποι ουσιαστικής ποίησης. Όμως, αυτά είναι μοιραία. Πάντως, στην κρίση —και στην τέχνη γενικότερα— υπάρχει δικαιοσύνη. Κάθε πραγματικό ταλέντο, θα έρθει στιγμή που θα φανεί. Γι' αυτό ας μην ανησυχούν οι συνομήλικοί

## Στα 32 «καίγεται»



Μπορεί το φετινό, 32ο Φεστιβάλ κινηματογράφου της Θεσσαλονίκης να είναι το τελευταίο αμιγώς ελληνικό (από την επόμενη χρονιά θα είναι διεθνές, θα συμμετέχουν ταινίες της πρόσφατης παραγωγής από όλη την Ευρώπη και η μορφή του είναι ακόμη υπό συζήτηση), ωστόσο κάτι από το αλαλούμ των τελευταίων ελληνικών διοργανώσεων συνεχίζει να το διατηρεί. Κακά τα ψέμματα, μπορεί η διαρρύθμιση του περιπτέρου «8» της Έκθεσης που χρησιμοποιείται ως

γραμματειακό κέντρο και χώρος εκκίνησης των όσων συμβαίνουν να έχει «εκμοντερνιστεί», τα υπόλοιπα όμως θυμίζουν τα παλιά: στην γραμματεία χάος, στα φαξ συνωστισμός, στις προσκλήσεις γιουρούσι, στην αίθουσα διαμαρτυρίες για το επίσημο ένδυμα της έναρξης — που οι πιο πολλοί απεκδύθηκαν.

Στην τελετή της έναρξης, πάλι, και φέτος, τα ίδια κούφια λόγια: Έβγαλε τον δεκάρικό της η υπουργός κυρία Ψαρούδα - Μπενάκη, πριν όμως είχε φροντίσει ο εκπρόσωπος της HELLEXPO, ο γνωστός από το ταξίδι του κυρίου Μητσotάκη στην Μόσχα και τα όσα επακολούθησαν κ. Μπακατσέλος, να γελάσει κάθε πικραμένος: «Χαιρετίζουμε την έναρξη του φετινού φεστιβάλ τραγουδιού» (...) είπε ανοίγοντας το χαιρετισμό του — και για να μην μείνει σε κανέναν η εντύπωση ότι δεν είχε καταλάβει πού βρισκόταν και, γενικώς, πού τον έχει γραμμένο τον πολιτισμό, φρόντισε να μας ξαναθυμίσει στο τέλος της ομιλίας του ότι το φεστιβάλ στο οποίο βρισκόμαστε είναι εκείνο του τραγουδιού.

Λίγο πριν είχε προλάβει, βέβαια, να τραγουδήσει παράφωνα ο εξώστης — που, τελικά, καταφέρνει κάθε χρονιά να αναγεννηθεί ως εκ της τέφρας του — και να ρίξει στην πλατεία μία προκήρυξη που, από την

μία πλευρά είχε την ζωγραφιά ενός τέρατος να ζώνει την αίθουσα προβολών, από την άλλη πλευρά όμως είχε ένα ανορθόγραφο, κακοσυνταγμένο κείμενο που κινδυνολογούσε στη διεθνοποίηση. Ανεξάρτητα από τις επιφυλάξεις μας για τον οποιονδήποτε ευρωπαϊκό προσανατολισμό (με εμπορικές προδιαγραφές) γίνεται προσπάθεια από την πλευρά του ΥΠΠΟ να δοθεί στον ελληνικό κινηματογράφο, ο εξώστης με το να προτάσσει το θυμικό των ...στελεχών του στις όποιες αντιρρήσεις, καταφέρνει να επιβεβαιώσει τις μομφές που του αποδίδονται, ότι είναι ένας χώρος όπου, απλώς, υποκινούνται αντιδράσεις, φωνές και έκτροπα από ένα κοινό που μόνο με την αφωνία του θα μπορούσε να προσφέρει στον ελληνικό κινηματογράφο. Το φεστιβάλ, σε χαμηλούς τόνους, ολοκληρώνεται αύριο, ως προς το διαγωνιστικό μέρος του τουλάχιστον. Ωστόσο, φέτος, (για να μην γκρινιάζουμε μόνο) μας πρόσφερε εκπλήξεις: το πολύ καλό αφιέρωμα της Πανελληνίας Ένωσης Κριτικών Κινηματογράφου σε ταινίες της πρόσφατης ευρωπαϊκής παραγωγής, ελάχιστες από τις οποίες θα έχυμε την ευκαιρία να δούμε στην Ελλάδα μέσω της διανομής, κάποια άποψη για το ντοκυμανταίρ, που προερχόταν κυρίως από νέους, στο διαγωνιστικό πρόγραμμα «Κινηματογράφος και πραγματικότητα» — όπου παρουσιάστηκαν ταινίες που έχουν γίνει για την τηλεόραση — και κάποιες ημερίδες για τα προβλήματα του κινηματογράφου σε διεθνές επίπεδο.

Ελάχιστοι πάντως επαγγελματίες παραβρέθηκαν σε αυτές τις εκδηλώσεις. Ίσως γιατί οι περισσότεροι έχουν κορεσθεί από κουβέντες που μένουν έπεα πτερόεντα, ίσως γιατί η μοίρα του ελληνικού κινηματογράφου έχει συνδεθεί με το παρασκήνιο και τις ίντριγκες και του ελληνικού φεστιβάλ με κάποια κοσμικότητα, με μία αίσθηση χλιδής που έρχεται από τα παλιά και όσο πάει ξεθωριάζει. Για μια συνολική αποτίμηση του φεστιβάλ, θα χρειαστεί να περιμένετε το επόμενο τεύχος. Σήμερα, αρκεστείτε σε μία κριτική παρουσίαση της νέας ταινίας του Αγγελόπουλου, που προβλήθηκε την Δευτέρα εκτός συναγωνισμού (θα προβάλλεται στις αίθουσες στις 11 Νοεμβρίου) και σε μία παρέμβαση του κριτικού και μέλους της οργανωτικής επιτροπής του φεστιβάλ Βασίλη Κεχαγιά για τα οργανωτικά.

### ΤΟ ΜΕΤΕΩΡΟ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΠΕΛΑΡΓΟΥ

## Μετέωρο και σκιά

του Ηλία Κανέλλη

Ο Θόδωρος Αγγελόπουλος έχει πολιτογραφηθεί στον διεθνή κινηματογράφο ως ο κατεξοχήν αναζητητής του υψηλού: η πολιτική, η ιστορία, η επανάσταση, η ήττα, οι διακορευμένες ελπίδες ήταν τα ως τώρα αγαπημένα του θέματα. Τώρα, προστίθεται ένα ακόμη, επίκαιρο όσο ποτέ: τα σύνορα, η εθνική ταυτότητα, η αξιοπιστία της πολιτικής, η προσφυγιά.

Ο σκηνοθέτης υποκινείται από μία πολιτική σκέψη και φλέγεται να βγάλει κάποια συμπεράσματα. Στις ταινίες του, τα πρόσωπα συμμετέχουν σε ένα υποτυπώδες στόρυ με συμβολικές διαστάσεις - αρχέτυπα συμπεριφορών σε ένα παζλ, όπου τα πάντα θα έπρεπε να κινούνται με την ακρίβεια εκείνη

με την οποία σε οποιοδήποτε θεώρημα η μία λέξη οδηγεί στην άλλη.

Τα υλικά του πιο καινούριου παζλ του σκηνοθέτη αντλούνται από μία υποτυπώδη μελοδραματική ιστορία (ένας δημοσιογράφος φάχνει να βρει κάποιον πολιτικό που συναισθάνθηκε έγκαιρα την συμβατικότητα της πολιτικής και αποχώρησε, ερωτεύεται την κόρη ενός Αλβανού πρόσφυγα που τα χαρακτηριστικά του μοιάζουν με τον άνθρωπο που ψάχνει και μαζί με την απογοήτευση ζει το δράμα του αναγκαστικού χωρισμού των ανθρώπων εξαιτίας των περιορισμών που του θέτουν οι κρατικοί μηχανισμοί), κομμάτια από έναν στοχασμό ποιητικίζοντα και επίτηδες ασαφή.

Η πρώτη αδυναμία του σκηνοθέτη είναι ακριβώς στον τρόπο με τον οποίον συστήνει μία καινούρια πραγματικότητα, στον τρόπο με τον οποίον εφευρίσκει τις νέες δομές που χρειάζονται για να γίνει αναγνωρίσιμη, για να είναι στέρεη και ισορροπημένη. Στην ροή της αφήγησης, καταστρατηγεί την νομοτελειακή μετάβαση από την γνώση ενός δεδομένου σε ένα καινούριο, αδιαφορεί για το ότι ανοίγει εκκρεμότητες χωρίς να τις κλείνει, δεν νοιάζεται να δικαιολογήσει κάποια από τα συμβάντα που καθορίζουν τον αφηγηματικό του ιστό. Αντί αυτών, στήνει επιτηδευμένα έναν κόσμο, στηριγμένος στην άριστη τεχνική γνώση και στο αισθητήριο και την αισθητική των συνεργατών του, έναν κόσμο εντυπωσιακό, κατάλληλο για να αποκρυφθούν πίσω του οι όποιες λογικές ασάφειες, τα όποια νοηματικά «σαρδάμ».

Σε έναν τέτοιο δυσανάγνωστο κόσμο, επίτηδες ερμητικό, ο Αγγελόπουλος εφαρμό-



Το βήμα του πελαργού. Μετέωρο και ασαφές.

ζει σχηματοποιημένες ιδέες, ιδεολογήματα τελικά που, εκβιαστικά, φορτίζει με την πολυσημία βαρύγδουπων αποφάνσεων για το τέλος του αιώνα είτε γλυκερών φράσεων που μοιάζουν ποιητικές.

Μοιάζουν και δεν είναι. Γιατί, αν ήταν, έπρεπε να βρίσκουν κάποια ανταπόκριση στην δράση, έπρεπε να οδηγούν σε μιαν έξοδο, έπρεπε να μιλούν για το πρόβλημα αντι να περιστρέφονται διαρκώς γύρω από αυτό. Και, εν πάση περιπτώσει, μία ταινία που υποτίθεται ότι θέτει το πρόβλημα των συνόρων και της πλανητικής κοινωνίας σε αντίβαρο μιας εθνικιστικής οπισθοδρόμησης, που, επιπλέον, ολοκληρώνεται με μία πρόταση που δεν αποκλείει την ελπίδα, αφήνει ολωσδιόλου ανοικτό τον χαρακτήρα «αυτού στο οποίο πρέπει να ελπίζουμε». Ποια διδασκαλία όμως έχει ένα τόσο ασαφές αντικείμενο;

Πολλοί διανοούμενοι του κινηματογράφου, κατά καιρούς, έχουν καταπιαστεί, με το προσωπικό τους στυλ, με την ανθρωπότητα και την έννοια του «υψηλού». Όλοι φρόντιζαν να προσφέρουν αναγνώσιμους ισχυρισμούς, όλοι —από τον Ντράγιερ στον Μπρεσσόν, από τον Μπεργκμαν στον Ταρκόφσκι— έπαιρναν την ευθύνη της θέσης αυτής. Στον κινηματογράφο, κάτι τέτοιο είναι νομοτελειακό: ακόμη κι αν με δάνεια της πραγματικότητας πλάθεις έναν δικό σου κόσμο, οφείλεις να τον καταστήσεις σαφή. Η υψηλή τέχνη μπορεί να συμπεριλαμβάνει πολύσημες διατυπώσεις, ωστόσο πρώτα και κύρια συμπεριλαμβάνει διατυπώσεις. Στην περίπτωση της νέας ταινίας του Αγγελόπουλου η μοναδική διατύπωση είναι το άναρθρο της κατασκευής της.

Ο Αγγελόπουλος είναι ένας εναργής άνθρωπος. Κοινωνικός και δραστήριος αντιλαμβάνεται τα προβλήματα του κόσμου —ή καλύτερα, τολμά να ασχοληθεί με τα κάθε φορά μεγάλα προβλήματα της ανθρωπότητας. Η αντίληψή του αυτή, όμως, είναι η αντίληψη του ανθρώπου που όλα αυτά τα νομοτελειακά τα προσεγγίζει μέσω των μηχανισμών της πληροφόρησης: εφημερίδες,

περιοδικά, τηλεόραση.

Μέσω, δηλαδή των μηχανισμών που μας γνωστοποιούν το εφήμερο επιχειρώντας κάποιο σχολιασμό του, χωρίς ωστόσο αυτός ο σχολιασμός να είναι έγκυρος και, κυρίως, διορατικός. Την αδυναμία του να προσεγ-

γίσει το υψηλό κατά τρόπο έγκυρο, δηλαδή φιλοσοφικό, την μεταστοιχειώνει σε επιτηδειότητα. Αποκρύπτοντας επιμελώς τις αναφορές του από τον ευτελή χώρο των MASS MEDIA, χρησιμοποιεί την υψηλή κινηματογραφική δεξιοτεχνία των συνεργατών του ως προπέτασμα καπνού.

Με αυτό τον τρόπο καταφέρνει να υποδυθεί την υψηλή τέχνη. Δεν αποφεύγει, όμως, να αποκρύψει εντελώς ότι ο κινηματογράφος του έχει όλα τα φόντα για να είναι —και να παραμένει— μετέωρος.

ΤΟ ΜΕΤΕΩΡΟ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΠΕΛΑΡΓΟΥ.  
Σκηνοθεσία: Θ. Αγγελόπουλος. Σενάριο: Θ. Αγγελόπουλος, Τ. Γκονέρα, Π. Μάρκαρης με την συνεργασία του Θ. Βαλτινού. Φωτογραφία: Γ. Αρβανίτης, Α. Σινάνος. Καλλιτεχνικός διευθυντής: Μικές Καραπιπέρης. Παιζουν: Μ. Μαστρογιάννι, Ζαν Μορώ, Γκρ. Καρ, Ηλ. Λογοθέτης, Δ. Χρυσικού, Β. Μπουγιουκλάκης, Δ. Πουλικάκος.

## Άχυρη εκκίνηση

Δυστυχώς, πριν από το 33 είναι το 32. Η ακόμη χειρότερα, πριν το 1 και πάλι το 32. Αυτό το τριακοστό δεύτερο ελληνικό Φεστιβάλ είναι απαραίτητο πριν την διοργάνωση του πρώτου διεθνούς. Κι αποτελεί συγχρόνως τις εισιτήριες εξετάσεις στην Κοινότητα των διεθνών Φεστιβάλ, η οποία κάθε άλλο παρά για έλλειψη μελών διακρίνεται.

Τι μπορεί να αλλάξει σε ένα έτος; Θα είναι τα φαξ και τα τηλέφωνα στην θέση τους την ώρα που ένας τόσο φιλόδοξος θεσμός θα ξεκινάει την καριέρα του; Έστω... Οι άνθρωποι, όμως; Θα είναι έτοιμοι στα «στάρτερ» για να εκτιναχθούν με την πιστολιά του αφέτη; Το τριακοστό δεύτερο Φεστιβάλ ουδόλως έπεισε για κάτι τέτοιο. Το 32 ήταν μια φυσική συνέχεια του 31, του 30, του 29 κ.ο.κ. Οι αλλαγές δεν είναι θέμα πρόσοψης (του θεάτρου της ΕΜΣ, εν προκειμένω) αλλά περισσότερο θέμα «άποψης». Το τριακοστό δεύτερο Φεστιβάλ αποδεικνύει ότι τις φιλόδοξες και ορθές απόψεις της διεύθυνσης για μία εκ βάθους ανανέωση του θεσμού, κάποιοι δεν είναι ικανοί να τις παρακολουθήσουν· είτε γιατί δεν μπορούν, είτε γιατί δεν θέλουν.

Ένα ακόμη διεθνές Φεστιβάλ μέσα σε τόσα άλλα δεν έχει κανένα νόημα. Η διατήρηση ενός πτώματος στο νεκροτομείο ή στο νεκροταφείο δεν αλλάζει τίποτα. Το Φεστιβάλ δεν έχει νόημα ύπαρξης απλώς και μόνο για την εργασιακή απασχόληση κάποιων (των ιδίων) ατόμων. Ούτε πάλι θα πείσει για την επιτυχημένη είσοδό του από τον προθάλαμο της διεθνοποίησης, όπου βρίσκεται τώρα, στον κυρίως θάλαμο με την διοργάνωση κάποιων συνεδριακών ημερίδων με δευτεροκλασάτους ομιλητές. Μια τέτοια εκδήλωση είναι ένα ζωντανό κύτταρο στον οργανισμό μιας πόλης. Για παράδειγμα. Οι Κάννες ζουν για το Φεστιβάλ τους, αλλά και από το Φεστιβάλ τους. Κάτι ανάλογο συμβαίνει (εποχιακά, τουλάχιστον) και στην Βενετία —όσο κι αν φαίνεται υπερβολικό. Η Θεσσαλονίκη δεν έχει πεισθεί για κάτι ανάλογο. Δικαιολογημένα, αφού πρόκειται για μια εκδήλωση τύπου Δόκτωρ Τζέκυλ και κύριος Χάιντ. Ένας δόκτωρ Τζέκυλ στην πρωτεύουσα κι ένας κύριος Χάιντ στην συμπρωτεύουσα. Κι όταν μια φορά το χρόνο έρχεται η ώρα να συνυπάρξουν στο ίδιο πρόσωπο, ο διχασμός είναι παραπάνω από εμφανής. Η αλλιώς: ένας θεσμός με κεφάλι Αθηνών και σώμα Θεσσαλονίκης· μια τερατογένεση, δηλαδή.

Η όποια διεθνής μετάλλαξη του Φεστιβάλ θα πρέπει να είναι λειτουργική, και όχι διεκπεραιωτική. Η ελληνική ταινία δηλαδή θα πρέπει να αποτελέσει όργανο φυσικό και όχι μόσχευμα, μόνο και μόνο για να διατηρηθεί εν ζωή ένας κλινικά νεκρός. Αλλιώς ας κρατήσουμε τα πράγματα, όπως έχουν. Έτσι κι αλλιώς, με βάση το νόμο της ΕΟΚ για την προστασία των μειονοτικών διαλέκτων, το Φεστιβάλ μπορεί να παραμείνει αμιγώς εθνικό. Αν δεν μπορέσει να αποτελέσει ένα δεκανίκι για τον πληγωμένο ελληνικό κινηματογράφο, ας τον αφήσουμε να περπατήσει μόνος του με ψηλά το κεφάλι.

Εάν τον αφήσουμε να τρέξει πάντως σε μια τόσο προβληματική διοργάνωση, απλώς θα τον κάνουμε «διεθνώς ρεζίλι».

Βασίλης Κεχαγιάς

«Το Διεθνές Φεστιβάλ του Εδιμβούργου δημιουργήθηκε το 1947 για να ξαναφέρει κοντά τους λαούς του κόσμου μετά από έναν μεγάλο πόλεμο» λέει ο Frank Dunlop, διευθυντής του φεστιβάλ τα τελευταία 8 χρόνια.

Φέτος, το επίσημο πρόγραμμα απέδωσε φόρο τιμής στα θύματα των σιωπηλών πολέμων της Ανατολικής Ευρώπης, επιλέγοντας θιάσους που έζησαν στη σκιά των «εθνικών» θεάτρων σχεδόν απρόσιτοι, ως εκ τούτου, στο δυτικό κοινό: το θέατρο *Lenkomi* της Μόσχας, το πολωνικό θέατρο *Ekspressi*, το Εθνικό Θέατρο της Κραϊόβα (Ρουμανία), το Εθνικό Θέατρο του *Martin* της Τσεχοσλοβακίας, το Ανοιχτό Θέατρο του Βελιγραδίου και —όχι για πρώτη φορά— το θίασο *Cricot 2* του *Tadeusz Kantor*. (Φταιει η πολιτιστική, η πολιτική ή η γεωγραφική αμηχανία για τις τόσο συχνές θεατρικές απουσίες της Ελλάδας;).

#### ΤΟ FRINGE FESTIVAL

Το Εδιμβούργο, όμως, δεν είναι μόνον ούτε κυρίως γνωστό για το «Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικής και Θεάτρου»: Ήδη από το 1949 το *Fringe* («περιθώριο» στην κυριολεξία) *Festival* ήρθε να απαντήσει στο επίσημο πρόγραμμα με μια αυτόνομη διοργάνωση που αρνήθηκε εξ αρχής τις παραδοσιακές διακρίσεις ανάμεσα στους επαγγελματικούς θιάσους και τις ερασιτεχνικές ομάδες. Σύντομα, αυτός ο δυναμισμός και η ευελιξία στις επιλογές έκαναν το *Fringe* έναν από τους σημαντικότερους θεατρικούς θεσμούς της Αγγλίας. Εκεί πρωτοπαρουσιάστηκαν το θέατρο *La Mama*, το *Living Theatre* του *Julian Beck*, το *Cricot 2* του *Kantor*, ο *Tom Stoppard*, ο *Grotowski*.

Μετά από 42 χρόνια, ο επισκέπτης είχε να διαλέξει ανάμεσα στις 394 (!) παραστάσεις του φετινού φεστιβάλ στηριζόμενος στο ένστικτό του ή τις —αναγκαστικά ανεπαρκείς— γνώσεις του.

Δεν είναι μόνο τα δυο φεστιβάλ του Εδιμβούργου που έχουν τεθεί υπό αμφισβήτηση τα τελευταία χρόνια. Τα περισσότερα μεγάλα ευρωπαϊκά φεστιβάλ βάζονται από τους νοσταλγούς των παλιών καλών ημερών, όλους όσοι τα παρακολούθησαν να αναδεικνύονται, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα μεγάλες μορφές του θεάτρου. Κάθε χρόνο οι συμμετοχές πολλαπλασιάζονται και τα κριτήρια επιλογής φαίνονται να χαλαρώνουν. Παράλληλα, το κοινό όλο και περισσότερο περιορίζεται σε παραγωγούς, ατζέντηδες, κληρούς ταλέντων, δημοσιογράφους και ενθουσιώδεις τουρίστες. Μια γενική αποτίμηση του *Fringe Festival* δεν μπορεί πια να βασιστεί εξ ολοκλήρου σε προσωπικές

## Το «φτωχό δωμάτιο» της φαντασίας του καλλιτέχνη

της Ιφιγένειας Ταξοπούλου

Η Ελλάδα το ...εκτίμησε άλλη μια φορά δια της απουσίας της. Ανεξάρτητα απ' αυτό, πάντως, το πασίγνωστο φεστιβάλ που λειτουργεί ανελλιπώς, κάθε χρόνο, από το 1947, φέτος παρουσίασε μερικούς από τους πιο ενδιαφέροντες θιάσους χωρών της ανατολικής Ευρώπης που έζησαν στη σκιά των «εθνικών» θεάτρων. Ανάμεσά τους, δεσπόζον πρόσωπο ο —πρόσφατα χαμένος— Ταντέους Καντόρ.



Ταντέους Καντόρ: «Σήμερα είναι τα γενέθλιά μου».

εκτιμήσεις· είναι συνήθως συνδυασμός ατομικής προσπάθειας, κοινωνικών συναναστροφών και καθημερινής ανάγνωσης των εφημερίδων. Στο Εδιμβούργο, μια εμπειριστατωμένη άποψη είναι και θέμα στατιστικής.

Η προσοχή συνήθως επικεντρώνεται στους δυο παλιότερους και γνωστότερους θεατρικούς χώρους του *Fringe*, το *Assembly Rooms* και το θέατρο *Traverse*. Στο πρώτο, ο πρωταγωνιστής του *Peter Brook*, *Bruce Myers*, παρουσίασε το «*Dybbuk* για δυο», μια παράσταση που είχε ετοιμάσει για το

φεστιβάλ της *Avignon*. Το έργο βασίζεται στο ομώνυμο εβραϊκό αριστούργημα του *Inska* και παρακολουθεί την ιστορία ενός *dybbuk*, μιας ψυχής που κινείται, χωρίς να βρίσκει ησυχία, ανάμεσα στον κόσμο των νεκρών και των ζωντανών.

Το *Theatre de Complicité* εκπροσωπήθηκε από τη διάσημη αγγλίδα ηθοποιό *Linda Kerr Scott* η οποία εντυπωσίασε σε έναν μπεκετιανού τύπου μονόλογο σκηνοθετημένο από τον πολλά υποσχόμενο Κύπριο σκηνοθέτη *Nick Philippou*.

Στον ίδιο χώρο πάντα, οι καινούριες αγ-



γλικές κωμωδίες είχαν δυο συμμάχους: το γνωστό βρετανικό χιούμορ και την αξεπέραστη υποκριτική παράδοση. Το «Ένα βράδυ με τον Gary Lineker» (για όσους δεν είναι εξοικειωμένοι με το αγγλικό ποδόσφαιρο, το ελληνικό αντίστοιχο θα ήταν «Ένα βράδυ με τον Δημήτρη Σαραβάκο»), το καινούριο του δημοφιλούς συγγραφέα Arthur Smith σατιρίζει την εθνική μανία με το ποδόσφαιρο.

Το έργο του Bernard - Marie Koltés «Ο αγώνας των Σκυλιών και του Μαύρου» («Struggle of the Dogs and the Black») παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στο αγγλικό κοινό σε μια παράσταση που δεν κατάφερε να δικαιώσει ούτε τη φήμη του Traverse ούτε αυτή του πρόωρα χαμένου Koltés. Αντίθετα, ο Kenneth Bryans και η Jennifer Black από τον ίδιο θίασο πάντρεψαν με εξαιρετική επιτυχία τη ρωσική με τη σκωτσέζικη πραγματικότητα ερμηνεύοντας το «Παγκάκι» του Alexander Gelman με μια χαρακτηριστική και ιδιαίτερα έντονη προφορά του Βορρά για να πετύχουν πολιτιστικές και ταξικές αντιστοιχίες.

## ΤΟ ΕΠΙΣΗΜΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ

Ομολογουμένως, το επίσημο πρόγραμμα του φεστιβάλ, χάρη στην αποφασιστικότητα του Frank Dunlop, παρουσίαζε, εν γένει, μεγαλύτερο ενδιαφέρον με δοκιμασμένα ονόματα από τη μια και τολμηρές επιλογές από την άλλη.

Παρά το γεγονός ότι το θέατρο της Ανατολικής Ευρώπης ήταν ο κεντρικός άξονας, το πρόγραμμα είχε και την «κλασική» διεθνή του πλευρά. Κατ' αρχήν, η απαραίτητη πια ιαπωνική συμμετοχή με τον —εξίσου απαραίτητο στο Εδιμβούργο— Yukio Ninagawa. Ο Ninagawa, που έχει στο παρελθόν επισκεφτεί το φεστιβάλ με τις περιφημες παραστάσεις του της «Μήδειας», του «Μάκβεθ» και της «Τρικυμίας», σκηνοθέτησε φέτος το έργο «Ταγκό στο τέλος του χειμώνα» του Kunio Shimizu χρησιμοποιώντας για πρώτη φορά εγγλέζους ηθοποιούς.

Το να περιγράψει κανείς τη δουλειά του ελβετικού θιάσου Mummenschanz, μιας από τις λίγες δυτικές συμμετοχές, αγγίζει τα όρια της αμηχανίας. Συνήθως ορίζεται ως μετεξέλιξη της παντομιμίας αν και σε τίποτα δεν θυμίζει τη μοναχική φιγούρα με το άσπρο πρόσωπο και τα άσπρα γάντια. Τα τρία μέλη του θιάσου εξαφανίζονται κάτω από τεράστιες κατασκευές - κοστουμιά (που αναπαριστούν κυρίως καθημερινά αντικείμενα), μεταμορφώνονται σε ζωντανές μαριονέτες και προσδίδουν στο άψυχο υλικό ανθρώπινες ιδιότητες: ένα τεράστιο χέρι που ανοίγει την αυλαία και χαϊδεύει τους θεατές της πρώτης σειράς, τα δυο μέρη μιας πρίζας σε τρυφερό τετ-α-τετ, εύπλαστες μάσκες που αλλάζουν επιτόπου έκφραση στη διάρ-

κεια ενός σιωπηλού διαλόγου.

Εξ ίσου εντυπωσιακό στην ανανέωση ενός είδους ήταν και το γαλλικό τσίρκο Archaos. Η φετινή τους δουλειά δεν συστηνόταν «για μικρά παιδιά και ανθρώπους που πάσχουν από την καρδιά τους», αν και το σοκ είναι αναπόφευκτο για τον οποιονδήποτε. Πέρα από τα κλασικά ακροβατικά, η παράσταση ήταν ένα πανδαιμόνιο εκκωφαντικής ροκ μουσικής, τρομαχτικών εκρήξεων, ανυπόφορου θορύβου από μοτοσυκλέτες και αυτοκίνητα που μπαϊνόβγαιναν στη σκηνή ενώ τα σύννεφα καπνού και οι φωτιές που ξεπετάγονταν από κάθε πλευρά προσέθεταν στη βιαιότητα της εμπειρίας και μια αίσθητη ανασφάλεια.

Ευτυχώς, οι ανατολικοευρωπαϊκές συμμετοχές κινήθηκαν σε ολότελα διαφορετικούς τόνους και κυμάνθηκαν, από πλευράς ποιότητας, ανάμεσα στο μέτριο και το εξαιρετικό.

Πιο κοντά στην πρώτη κατηγορία, οι δυο παραστάσεις του θεάτρου Martin της ομώνυμης πόλης της Τσεχοσλοβακίας επέδειξαν μια ανησυχητική προσκόλληση σε ψυχροπολεμικά και άλλα στερεότυπα. Η «Φιλονικία» του Μαριβώ παρουσιάστηκε ως χαριτωμένη κωμωδία όπου τα κορίτσια βουτάνε με σκέρτσο στα νερά και τα αγόρια κοιτούν άφωνα τη βρεγμένη αποκάλυψη του γυναικείου κάλλους. Η ίδια προσκόλληση στην επιφάνεια του δραματικού κειμένου χαρακτηρίσε και την παράσταση του «Μπάαλ» του Μπρεχτ, στην οποία ο ομώνυμος ήρωας είναι ένας ηθικά παρηκμασμένος δυτικός σταρ —ένας συνδυασμός Elton John και Bruce Willis— θύμα περισσότερο της σκηνοθετικής αμηχανίας παρά του δυτικού πολιτισμού.

## Ο TADEUSZ KANTOR

Μπορεί σε άλλους καιρούς η θεατρική συγχίνηση να μοιραζόταν δικαιότερα ανάμεσα στα —λιγότερα στον αριθμό— θεάματα ενός φεστιβάλ και ίσως να χρειάζεται πια κανείς να δει 15 ή 20 παραστάσεις για να δικαιώσει την επίσκεψή του στο Εδιμβούργο. Φέτος, η τύχη ήταν με το μέρος όσων είδαν το «Βασιλιά Ουμπού» του Alfred Jarry από το Εθνικό Θέατρο της Κραϊόβα και την τελευταία δουλειά του Tadeusz Kantor, το «Σήμερα είναι τα γενέθλιά μου».

Η πρεμιέρα του «Βασιλιά Ουμπού» συνέπεσε με την επομένη του πραξικοπήματος στη Σοβιετική Ένωση και το γεγονός αυτό έδωσε στο ρουμάνικο θίασο την ενέργεια που χρειαζόταν για να ισορροπήσει το παράλογο, α-χρονικό στοιχείο του έργου με την ιστορική αναφορά. Ο Silviu Purcarete, ο σκηνοθέτης της παράστασης, κατάφερε να οργανώσει 40 περίπου ηθοποιούς ενός εθνικού θεάτρου της Ρουμανίας (υπαλλήλους θα τους μεταφράζαμε στη γλώσσα μας) σε ένα

αφεγάδιαστο σύνολο, σε ένα θέαμα χωρίς καμιά παραφωνία, χωρίς κανένα χαλαρό σημείο, όπου οι μονόλογοι, οι διάλογοι και οι σκηνές συνόλου λειτουργούσαν με τον ίδιο ρυθμό, την ίδια προσοχή στη λεπτομέρεια κι όπου ο αγώνας για την ποιότητα ξεπερνούσε την ατομική φιλοδοξία.

Αυτού του τύπου η θεατρική ηθική ήταν επίσης το στίγμα του θιάσου του T. Kantor, Cricot 2, που παρουσίασε την τελευταία δουλειά του μεγάλου Πολωνού σκηνοθέτη. Ο Kantor πέθανε το Δεκέμβρη του 1990, μια μέρα πριν από τη γενική δοκιμή του «Σήμερα είναι τα γενέθλιά μου». Το έργο είναι μια σπουδή πάνω στη μνήμη του καλλιτέχνη, το θάνατο και την καλλιτεχνική δημιουργία ως τέκνο της φαντασίας και του παρελθόντος. Όπως και οι προηγούμενες δουλειές του Kantor, η παράσταση αυτή ήταν βασισμένη στην ένταση και την αφηγηματική αυτάρχεια τέλειων αισθητικά εικόνων και λιγότερο στη λογική συνοχή του κειμένου ή την υποκριτική. Ο χώρος δράσης ήταν το «Φτωχό Δωμάτιο της Φαντασίας του Καλλιτέχνη» όπου ζωντάνευαν μια παλιά οικογενειακή φωτογραφία, ένας πίνακας του Βελάσκειθ κι ένα πορτραίτο του καλλιτέχνη, και το οποίο επισκέπτονταν μνήμες του παρελθόντος, οι νεκροί του πολέμου, παλιοί σύντροφοι και πρόσωπα από προηγούμενες παραστάσεις του Kantor.

Σε αυτή την τελευταία του δουλειά ο Tadeusz Kantor φτάνει σε απόσταση αναπνοής από το ουτοπικό όραμα του μετά τον Antonin Artaud δυτικού θεάτρου: οι λέξεις, η μουσική, η εικόνα, ο ηθοποιός γίνονται συστατικά στοιχεία μιας καινούριας γλώσσας που, όχι μόνο δεν περιορίζεται στην αναφορική της λειτουργία προς μια δεδομένη πραγματικότητα αλλά γίνεται η πραγματικότητα. Κι εκείνο που κάνει την εμπειρία αυτή σχεδόν εστατική για το θεατή είναι η ικανότητα αυτού του είδους του θεάτρου να απευθύνεται σε περιοχές του νου και της ψυχής ξεχασμένες ή ολότελα άγνωστες, να αναδιοργανώνει τη μνήμη και να διευρύνει την ευαισθησία.

Ο Kantor ήθελε πάντα να βρισκείται στη σκηνή, ανάμεσα στους ηθοποιούς του, για να τους επαναφέρει στην τάξη, καθώς έλεγε, κάθε φορά που έπαιζαν υπερβολικά καλά, όταν δηλαδή κινδύνευαν να γίνουν ένα με το ρόλο τους και να χάσουν την αίσθηση της θεατρικότητας. Στην τελευταία αυτή παράσταση είχε κρατήσει για τον εαυτό του το ρόλο του καλλιτέχνη που οργανώνει τη δράση στο «Φτωχό Δωμάτιο της Φαντασίας» του. Η άδεια καρέκλα του Kantor ήταν συνεχώς στη σκηνή ενώ ακουγόταν μαγνητοφωνημένη η φωνή του. Ανάμεσα στις εκατοντάδες συμμετοχές του φετινού φεστιβάλ, αυτή η απουσία έγινε, αναγκαστικά, αφόρητα αισθητή. □

# ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΒΡΑΔΙΕΣ ΣΤΟ ΚΟΛΛΕΓΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Περίπου ένα χρόνο μετά τον θάνατο του Γιάννη Ρίτσου, σε μία αναζήτηση του νεότερου θεατρικού ελληνικού λόγου, «Το Νέο Θέατρο» επιλέγει ως σημείο εκκίνησης, τρεις δραματικούς μονολόγους του ποιητή.

ΜΕΣΑ ΣΕ ΕΝΑ ογκώδες έργο που πάλλεται με τα γεγονότα και στρατεύεται στα ιδανικά μιας εποχής, οι μακριές ποιητικές συνθέσεις με τον τραγικό ήρωα και τον παρόντα αλλά πάντα βουβό αποδέκτη, στρέφονται στην εσωτερική περιπέτεια του ανθρώπου μέχρι την τελική κάθαρση. Μία ενότητα δεκαέξι ε-

κτενών κειμένων, όπου ο Γ. Ρίτσος συλλαμβάνει ποιητικά την φύση του χρόνου. Δεν πρόκειται εδώ για μία στατική «Τέταρτη διάσταση», αλλά για μία ενιαία, μαζί με το χώρο που ορίζουν οι δομές των πραγμάτων, οντότητα. Ένα κουκούλι που αδιάκοπα μεταβάλλεται και παραμορφώνεται γύρω από τον άνθρωπο· αυτή την μάζα με το τεράστιο ενεργειακό φορτίο που εκλύεται, όταν συγκρούεται το πάθος με το καθήκον.

1956 στην Αθήνα: «Η Σονάτα του Σεληνόφωτος». Αμφίσημοι στίχοι που μέσα από τα καθημερινά πράγματα και τα προσωπικά βιώματα, συμβολοποιούν και υπαινίσσονται. Η γυναίκα με τα μαύρα βρίσκεται διπλά έγκλειστη· συνυπάρχει με το παλιό σπίτι και νιώθει την φθορά πάνω στο σώμα της σπαρταρώντας στο «βυθό» της «κουζίνας».

Η επωδός, «Αφησέ με νάρθω μαζί σου», είναι κραυγή αντιστάσης στην μοναξιά των γηρατειών που πλησιάζουν αμείλιτα αλλά και στη θήλεια φύση που έζησε υποταγμένη σαν την «αρκούδα» στην «αλυσίδα» της.

Η σκηνική ερμηνεία της Ε. Ιγγλέση σε διδασκαλία Θ. Μουμουλίδη, προτίμησε χαμηλούς τόνους παραίτησης καθώς μία σχεδόν ακίνητη φιγούρα ικευτεύει. Μάλλον πρόωρη εκτόνωση στη συναισθηματική φόρτιση του ποιητικού λόγου που θα έπρεπε να υψωθεί για να μπορέσει στην συνέχεια να αποσβεστεί με τη σχεδόν θυμοσοφική αποδοχή του τελικού στίχου: «Καληνύχτα. Όχι, δε θάρθω. Καληνύχτα».

«Ισμήνη» - «Ελένη» : Η σύλληψη το 1966 στην Αθήνα, αργότερα θα έρθει η ολοκλήρωση. Δικτατορία, κατ' οίκον πε-

ριορισμός στην Σάμο, '70-'71. Τα πολιτικά συμβάντα πιέζουν, ο κοινωνικός περίγυρος στενεύει, λειψή η προσωπική μνήμη δεν φθάνει και ο ποιητής βυθίζεται στην ιστορική προέκταση μέχρι την μυθολογική εσχρατία. Ο Γ. Ρίτσος διαλέγει κάποια δευτερεύοντα πρόσωπα από την αρχαία τραγωδία και με ηθελμένο αναχρονισμό μεταφέρει τους πολυπαθείς οίκους των Ατρείδων και των Λαβδακιδών στον αφανισμό της δικής του μεγαλοαστικής τάξης.

Μετά την ηρωική πράξη της Αντιγόνης, η Ισμήνη μιλά για την ματαιότητα κάθε θυσίας που γίνεται στο όνομα του καθήκοντος. Η Ρ. Πιττακή δονείται από το πάθος της ηρωίδας που αποτινάσσει ταξικά και φυλετικά δεσμά. Ωστόσο, η αγωνία για την φθορά του κάλλους, το γέρασμα του σώματος και τον συνακόλουθο αποκλεισμό από την ερωτική περιδίηση, μάλλον μένουν στον λόγο του ποιητή. Οι μονόλογοι πλαισιώνονται με ποιητικά αποσπάσματα υπό την μορφή εισαγωγικών και επιλογικών σκηνικών οδηγιών που αποστασιοποιούν και ταυτόχρονα θέτουν ένα τέλος στην ατέρμονη ροή.

Ο Σ. Κοτσίκος έδωσε την δική του, συμβολική εκδοχή στην έκβαση της Ισμήνης που φαίνεται να διίσταται από την ολική παραίτηση όπως την σκιαγραφεί στην κατακλείδα ο ποιητής.

Απομένει η συμπλήρωση της τριλογίας, με την ερμηνεία της «Ελένης» που αναλαμβάνει η Μ. Λυμπεροπούλου μεταφέροντας την παράσταση του ΔΗΠΕ-ΘΕ Πάτρας και στο κλεινόν άστυ.

Καλή Καλό, Γιάννης Ρίτσος (ως Γιάννης Βάμβας) και η χορεύτρια της Λυρικής Τατιάνα Βαρούτη σε μία ιστορική φωτογραφία (τέλη της δεκαετίας του '40).

Μ. Θεοδοσοπούλου



# Παιχνίδι με την άδολη μνήμη της εφηβείας

Μαθηματικός από τη Σπάρτη (1940), έζησε στην Αθήνα μέχρι το '82 και μετά πάλι στην πατρίδα του. Διηγήματά του άλλα και γελοιογραφίες (!) έχουν δημοσιευθεί σε περιοδικά και εφημερίδες. Μέχρι τώρα έχει εκδώσει δυο συλλογές διηγημάτων: «Δώδεκα στο διαφραγκο» (ΔΕΝΤΡΟ '86)· πέρασε μάλλον απαρατήρητο, και «Το παιχνίδι» (ΝΕΦΕΛΗ '91) πρόσφατα.

Ιάκωνας και στο λεκτικό του ο Δημήτρης Πετσετίδης με ολιγοσέλιδα πεζά, έχει χτίσει τη λιτότητα της γραφής αποφεύγοντας συγχρόνως τα επίθετα και τους σκοπέλους του εύκολου επιγραμματικού. Οι ιστορίες του είναι πρωτοπρόσωπη καταβύθιση και αλίευμα της εφηβικής μνήμης, κατά κανόνα από την Κατοχή και το αναπόφευκτο του Εμφυλίου. Η διήγηση κατορθώνει να αποτρέπει την τραχύτητα, κάποτε και το στυγερό, των συμβάντων, την έξαρση ηρωισμού, επίσης και τη ζωηρή εκδήλωση ή το ξέσπασμα συναισθήματος· στοιχείο σε άλλους μάλλον ερεθιστικό και επικίνδυνο. Απομένει η γλυκιά αισθαντικότητα της «αφέλειας» που κάποτε καταφεύγει στη λεπτή ειρωνεία, στον ιδιότυπο σαρκασμό· πράγμα σπάνιο στη λογοτεχνία μας μέσα στη σοβαρότητα ή την σοβαροφάνειά της.

● Οι ιστορίες σου ενέχουν στοιχεία βιώματος ή απλώς το βίωμα είναι το τέχνασμα που παρασύρει τον αναγνώστη να αποδεχτεί την άποψή σου όπως την εκθέτεις στα διηγήματά σου;

— Νομίζω πως από μια ευρύτερη άποψη οτιδήποτε γράφει κανείς έχει βιωματικό χαρακτήρα. Χωρίς, φυσικά, να συγχέουμε το βίωμα με τη μαρτυρία. Ακόμη και μια απλή λέξη που τη ρίχνεις στο χαρτί υπάρχει αποθηκευμένη στη μνήμη σου, άρα, κάποτε, έγινε βίωμά σου και την αναμιμνήσκεισαι πριν να την γράψεις. Εξάλλου και μια φανταστική, αν υπάρχει τέτοια, ιστορία δεν με πείθει, ας πλὴν πάλι οτιδήποτε, ότι είναι φανταστικότερη από ένα δελτίο καιρού που έχει τυπωθεί ως διηγήματα. Ποιός μπορεί να με βεβαιώσει ότι τα όνειρα είναι λιγότερο ρεαλιστικά από την πραγματικότητα;

Υστερα οι ιστορίες που γράφονται στο πρώτο πρόσωπο,

προφανώς, εμφανίζονται βιωματικές. Όμως η δική μου επιλογή σχετικά με τη χρήση του πρώτου προσώπου δεν δηλώνει πως υπάρχουν γεγονότα στη ζωή μου που άξιζε τον κόπο να γίνουν ευρύτερα γνωστά. Απλώς τείνω να συμφωνήσω με το δεύτερο σκέλος της ερώτησής σας και να δηλώσω την αντιπάθειά μου στο είδος του συγγραφέα - θεού. Αυτή η τριτοπρόσωπη έκθεση του εσωτερικού κόσμου, των σχέσεων και των συναισθημάτων των ηρώων από τον συγγραφέα - θεό εμένα προ-

Το πρώτο βιβλίο του Δημήτρη Πετσετίδη κυκλοφόρησε το 1986, όταν «κάλπαζε» στα 45 του χρόνια. Σε ποια γενιά να κατατάξει κανείς μια τέτοια περίπτωση καλλιτεχνική; Από τη μεριά μας, δεν έχουμε δίλημμα να τον τοποθετήσουμε ανάμεσα στους νέους δημιουργούς —μια που αναζητά και διαμορφώνει, τώρα, την εκφραστική του ταυτότητα.

σωπικά με δυσαρεστεί. Έτσι λοιπόν αφ' ενός το πρώτο πρόσωπο, αφ' ετέρου η συστηματική εξαφάνιση των κοσμητικών επιθέτων από τα γραπτά μου, ίσως δημιουργούν την αίσθηση του βιωματικού. Βέβαια, στα διηγήματά μου δεν εκθέτω καμιά άποψη. Τα χαιρομαι γράφοντάς τα, δηλαδή η γραφή μοιάζει με πράξη αυτοερωτισμού.

## Μνήμη

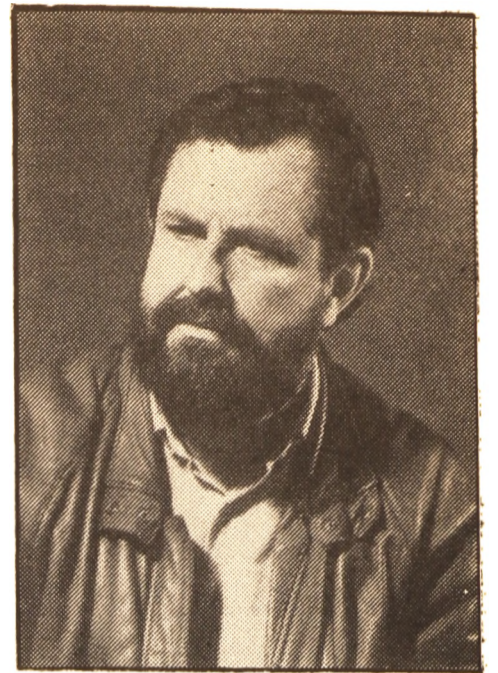
● Γιατί αντλείς τις διηγήσεις σου από τον Εμφύλιο αλλά μέσα από σημερινή οπτική;

— Η θεματογραφία μου δε νομίζω ότι περιορίζεται μόνο στον Εμφύλιο, καίτοι ο Εμφύλιος και η Μικρασιατική Καταστροφή είναι, κατά τη γνώμη μου, τα σημαντικότερα γεγονότα της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας. Ο Εμφύλιος ιδιαίτερα νομίζω ότι στιγμάτισε βαθιά και ανεπανόρθωτα την πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή της χώρας και τις συνέπειές του πληρώνουμε ως τα σήμερα.

Δεν εννοώ γιατί πρέπει να τον διαγράψουμε από την μνήμη μας. Και φυσικά δεν μπορώ να τον κοιτάξω αλλιώς παρά γράφοντας μέσα από τη σημερινή οπτική, αφού τα διηγήματά μου σήμερα γράφονται.

Κάποιοι, έτσι τους συμφέρει, διαδίδουν ότι οι σημερινοί νέοι δεν έχουν καμιά επαφή με τόσο μακρινές εποχές, δεν είναι τρόπος αυτός να τους προβληματίσεις. Συμφωνώ, αλλά αφήνω μια πιθανότητα να αναλογιστεί κάποτε και κάποιος νέος τίνος παιδί είναι και ίσως τότε εκστομίσει την ερώτηση: Τι έκανες στον εμφύλιο πόλεμο μπαμπά;

● Μήπως η άντληση πολλών



○ Δημήτρης Πετσετίδης

θεμάτων σου από τον Εμφύλιο και τα κατοχικά χρόνια είναι συγγραφικό τέχνασμα ή μήπως είναι εμμονή στην παιδική μνήμη και μάλιστα με απομυθοποιητική διάθεση;

— Ό,τι γράφει κανείς και όπως το γράφει, στη λογοτεχνία, δεν είναι παρά τέχνασμα, παιχνίδι. Το πρόβλημα όμως δεν είναι εκεί αλλά πόσο καλός παίχτης είσαι και πόσο μπορεί ο άλλος να σε παρακολουθήσει στο παιχνίδι αυτό. Σκέψου κάποιον που στέκεται απέναντί σου σε μια σκακιέρα, του παίζεις την ισπανική παρτίδα κι εκείνος δεν ξέρει όχι μόνο πώς να απαντήσει, αλλά ούτε πώς κινούνται τα κομμάτια. Όσο για την απομυθοποιητική διάθεση, μάλλον το εναντίον, μυθοποιητική είναι.

## Απομόνωση και ...καθαρός αέρας

● Ένας συγγραφέας που ζει στην επαρχία έχει το συναίσθημα της απομόνωσης;

— Ναι, αν αναλογιστείτε ότι στην πολυκατοικία που μένω δεν υπάρχει ούτε θυρωρός. Αλλά τι σημαίνει, σήμερα, απομόνωση; Μήπως οι λογοτεχνικές παρέες της Αθήνας εμπνέουν στα μέλη τους αισθήματα συντροφικότητας; Σχετικά με την επαφή με τον έξω κόσμο, την ίδια τηλεόραση βλέπουμε, τα ίδια βίντεο κυκλοφορούν, τις ίδιες εφημερίδες διαβάζουμε. Εμείς, επιπλέον, αναπνέουμε και καθαρόν αέρα.

Τη συνέντευξη πήρε  
ο Κωστής Λιόντης

## ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

Δύο σπίτια πλάι πλάι, στην προνομιά του πλαγιά (με θέα) του υπερ-τουριστικού οικισμού, όπου οι φιλότιμοι κάτοικοι «κρατούν ζηλότυπα την παράδοση» — αν είναι να πιστέψουμε τις διαφημίσεις.

ΔΥΟ ΣΠΙΤΙΑ. Το ένα σχεδιασμένο από αρχιτέκτονα, το άλλο κάπως απροσδιόριστο: μάλλον από (πολιτικό) μηχανικό ή υπομηχανικό, αλλά τίποτα δεν αποκλείει και κάποιον λούμπεν αρχιτέκτονα. Το πρώτο σπίτι, μία «ελεύθερη ανάγνωση της παράδοσης». Το δεύτερο, σε καθαρό «πειραιώτικο» στυλ των συνοικισμών.

Δύο φίλοι τα σχολιάζουν από απέναντι. Ο ένας αρχιτέκτονας με καλλιτεχνικές ανησυχίες και ο άλλος καλλιτέχνης με αρχιτεκτονικές ανησυχίες. Τη συζήτηση θα ανοίξει ο καλλιτέχνης, ως πιο αυθόρμητος. Θα ξεσπάσει φορτώνοντας επαίνους το πρώτο σπίτι και ρίχνοντας στα τάρταρα το δεύτερο. Είναι ντροπή, λέει, θα πρέπει να κατεδαφίζονται κάτι τέτοια εκτρώματα. Αίσχος για μια τόσο όμορφη θέα. Λες και είμαστε σε μια εργατική συνοικία της Αθήνας! Χωρίς δισταγμό έχει κρίνει την κατάσταση, έχει βαθμολογήσει και το ζήτημα παύει να τον απασχολεί. Ο αρχιτέκτονας καταλαβαίνει πως δεν έχει νόημα η συζήτηση με αυτούς τους όρους και συμφωνεί βιαστικά μαζί του.

Αυτό δεν τον εμποδίζει όμως από το να κάνει τις δικές του εκτιμήσεις. Συλλογίζεται λοιπόν ο αρχιτέκτονας τα ρίγη που νιώθει για τις παρανοήσεις και τις παραμορφώσεις της παράδοσης που έχουν γίνει στο πρώτο σπίτι. Βρίσκει ότι γελοιοποιεί το τοπίο και προσβάλλει τον οικισμό. Και όλα αυτά, γιατί είναι πιο «περίτεχνο» από τα παραδοσιακά, χρησιμοποιεί ελεύ-

θερα τις παλιές μορφές σε νέους συνδυασμούς και αλλάζοντας τις αναλογίες τους. Το ότι είναι «έντεχνη» αρχιτεκτονική το κάνει πιο επικίνδυνο, γιατί μπορεί εύκολα να φιγουράρει στις σελίδες περιοδικού ποικίλης ύλης (τόσα βλέπουμε να κυκλοφορούν), άρα να βρει (φτου κακά) και μιμητές.

Το δεύτερο σπίτι —συνεχίζει ο αρχιτέκτονας να σκέφτεται— μπορεί να είναι απελπιστικά απλοϊκό και κάπως αδέξιο, αλλά έχει το προσόν να μην ενοχλεί το μάτι.

Είναι στοιχειώδες και χρησιμοποιεί μια μεγάλη οικονομία εκφραστικών μέσων: απλά κουτάκια, ένας μικρός πρόβολος μπετόν και τίποτα άλλο. Είναι, με άλλα λόγια, ένα λαϊκό σπίτι αντίστοιχο, ως προς τις προθέσεις, με τα «αυθεντικά» παραδοσιακά κτίσματα που τόσο λιβανίζουμε. Αντίστοιχο όμως σε αρχές όχι σε μορφές, ενώ το πρώτο σπίτι έχει πάρει τις μορφές και τους άλλαξε τα φώτα.

Εμείς τυχαίνει να ξέρουμε μερικά πράγματα πέρα από την απλή οπτική εξακριβωση των δύο φίλων. Και διασκεδάζουμε με την ιδέα ότι ο αρχιτέκτονας (και ιδιοκτήτης) του νεο - παραδοσιακού σπιτιού προέρχεται από το ίδιο ακριβώς κοινωνικό στρώμα με το χυδαίο μικροαστό του «πειραιώτικου» σπιτιού. Ο πρώτος ανήλθε κοινωνικά και έτσι βρέθηκε να αγοράζει οικόπεδο σε παραδοσιακό οικισμό για να χτίσει (όπως κάνει ο καθωσπρέπει κόσμος). Ο δεύτερος μάλλον έμεινε στάσιμος: το οικόπεδο ήταν πατρογονικό, η οικογένειά του μετανάστευσε στην Αθήνα (όπως όλος ο κόσμος) και τώρα ο ίδιος επιστρέφει στις ρίζες του, παίζοντας τον τουρίστα.

Αν είναι λοιπόν να μιλήσουμε για ένταξη, και να έχει νόημα η συζήτηση, μπορούμε άραγε να αφήσουμε απ' έξω την κοινωνική και να καταπιαστούμε με την «αισθητική»;

Δημήτρης Φιλιππίδης

## Σημειωματάριο

### ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

□□□ Ός τις 3 Νοεμβρίου, στο Μουσείο Βορρέ στην Παιανία, θα παρουσιάζει τη νέα του εικαστική παραγωγή ο Βασίλης Θεοχαράκης —γνωστότερος ως το «αφεντικό» της NISSAN. Νεκρές φύσεις και τοπία.

□□□ Σπάνιες αφίσες του ελληνικού κινηματογράφου από την συλλογή της Ταινιοθήκης, εκτίθενται από χθες ως τις 15 Νοεμβρίου στην αίθουσα Κέννεντυ της Ελληνοαμερικανικής Ένωσης.

□□□ Στο Κέντρο Εικαστικών Τεχνών «Αέναον» (Στουρνάρα 30) και μέχρι τις 20 Οκτωβρίου, 15 νέοι καλλιτέχνες απόφοιτοι της ΑΣΚΤ, παρουσιάζουν την δουλειά τους. Είναι καινούριοι, έχουν όρεξη, κίφι, νέες ιδέες...

□□□ Ένας Γερμανός, δύο Έλληνες κι ένας Τούρκος θα είναι από κοινού στο Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης Ιλέανα Τούντα μέχρι τις 26 Οκτωβρίου: ο Conrad Loder, ο Βασίλης Μιχαήλ, ο Γιώργος Σηφιανός και ο Osman, που ζουν στο Παρίσι, παρουσιάζουν την τελευταία γλυπτική δουλειά τους. Το i-

διο διάστημα, στον ίδιο χώρο, η φωτογράφος Μαρία Γκύλλη παρουσιάζει τη δική της έκθεση.

□□□ Την Δευτέρα 7 Οκτωβρίου, στον «Εύμαρο» (Φωκίδος 26, Αμπελόκηποι) εγκαινιάζεται η χειμερινή περίοδος με έκθεση ζωγραφικής - χαρακτηριστικής του Ισπανού Carlos Crego.

□□□ Ός τις 7 Οκτωβρίου εκτίθεται στον «Ζυγό» (Ιοφώντος 33) ο Μυτιληνός ζωγράφος Γιώργος Πέρρος την τελευταία του δουλειά, εμπνευσμένη από την θάλασσα και τα χρωματικά φαινόμενα που προκαλεί.

□□□ Το Ελεύθερο Πειραματικό Εργαστήριο Καλλιτεχνικής Έκφρασης συνεχίζει τα μαθήματα εικαστικών τεχνών. Για την περίοδο '91-'92, εκτός της «κλασικής» παιδείας (σχέδιο, χρώμα, όγκος, υλικά, μορφολογία κ.τ.λ.) το ενδιαφέρον του εργαστηρίου εστιάζεται στην λειτουργία της φόρμας ως εικόνα - ήχος - κίνηση. Εγγραφές από 1 Οκτωβρίου, Δασκαλογιάννη 4, Περιφερειακός Λυκαβηττού, τηλ. 64.45.080.

### ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

□□□ Τάσος Ψαρράς: «Η άλλη όψη». Μια-μία, αρχίζουν να παίζονται οι νέες ελληνικές ταινίες της πρόσφατης παραγωγής. Εδώ, οι κοινωνικές επιπτώσεις όταν το AIDS εισβάλλει στη ζωή μας: Νικήτας Τσακίρογλου, Άν-

να Μακράκη, Δήμητρα Χατούπη. (Από την επόμενη Παρασκευή).

□□□ Τζων Χιούστον: «Βρώμικη πόλη». Μια παλιότερη ταινία του μεγάλου Τζων Χιούστον που δεν πρέπει να χάσετε.

### ΜΟΥΣΙΚΗ

□□□ Η φιλαρμονική δωματίου της Καρλσρούης, υπό την διεύθυνση του Νίκου Τσούχλου, εμφανίζεται απόψε στις 8.30 στο Ινστιτούτο Γκαίτε: Έργα των Kistler, Henze, Μηνά Αλεξιάδη, Μπε-

τόβεν, Σένμπεργκ.

□□□ Επίσης απόψε στις 8.30 στο Γαλλικό Ινστιτούτο, η Ραζ Τυμπώ εμφανίζεται σε συναυλία πιάνου με έργα Σοπέν, Μπαχ, Ντεμπουσύ, Μότσαρτ.

### ΘΕΑΤΡΟ

□□□ Στον χώρο τέχνης «Εύμαρος», στα πλαίσια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, θα λειτουργήσει φέτος, για πρώτη χρονιά, εργαστήρι θεατρικής προπαιδείας, αυτοσχεδιασμού και αυτοέκφρασης για παιδιά και ε-

φήβους. Βασικές εκπαιδευτριες στο εργαστήρι θα είναι: η σκηνοθέτης Κλεόνη Φλέσσα και η επίσης σκηνοθέτις Σμαράγδα Παπούλια - Λεβεντάκου. Εγγραφές στον Εύμαρο, τις εργάσιμες μέρες και ώρες.



“Όλα τὰ βιβλία  
ΤΟΥ ΗΛΙΑ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ  
ἀπό τήν Νεφέλη

**Κυκλοφοροῦν**

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ ΚΛΕΦΤΗ  
(ΣΕ ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΗ)

ΠΤΩΜΑΤΑ, ΠΤΩΜΑΤΑ, ΠΤΩΜΑΤΑ...  
(Α' ΕΚΔΟΣΗ)

ΚΑΛΙΑΡΝΤΑ

ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΔΩΔΕΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΑΚΙΑ  
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΛΑΤΙΝΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

Ο ΜΥΣΤΑΞ

Ο ΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΚΑΦΕΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ  
(ΣΕ ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΗ)

ΤΟ ΑΓΙΟ ΧΑΣΙΣΑΚΙ

ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΡΕΜΠΕΤΙΚΑ

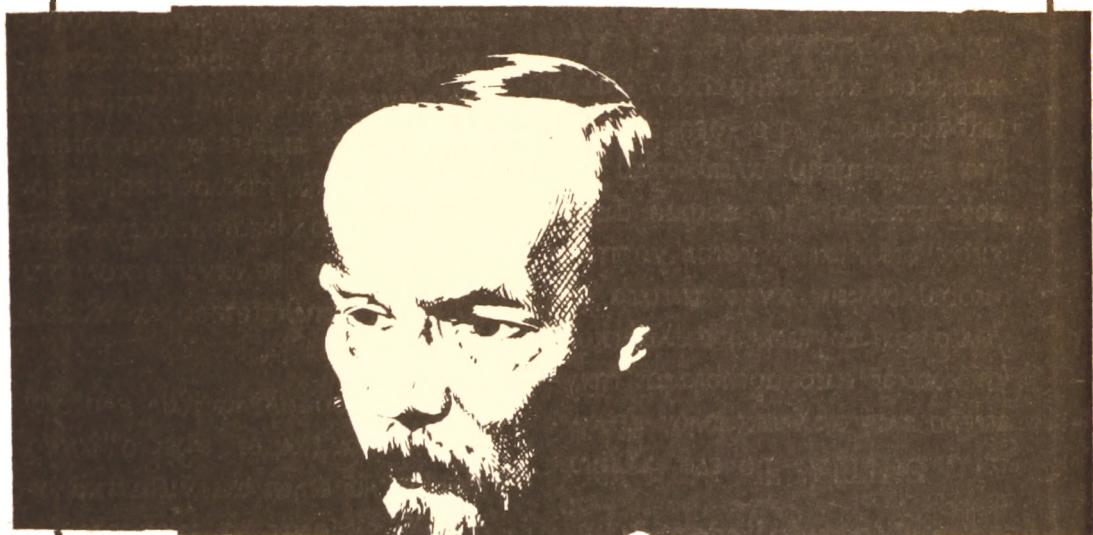
**Τώρα**

Η ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

Μιά νέα ματιά σ' αὐτήν  
τήν πόλη-σύμβολο.

Ὁ συγγραφέας περιδιαβαίνει  
τούς δρόμους τοῦ Βερολίνου  
καί παρατηρεῖ, σχολιάζει, κρίνει  
ρίχνοντας νέο φῶς στήν ἱστορία ἀλλά  
καί τόν σύγχρονο παλμό τῆς πόλης.

Ἄλλος ἓνας  
Ντοστογιέβσκη  
σε οριστική ἔκδοση



*Φείδωρος Ντοστογιέβσκι*

**Φ. ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΒΣΚΗ**  
**Αδελφοί Καραμάζοβ**

Μετάφραση: Ἄρης Αλεξάνδρου

**Τόμοι τέσσερις**

**στου Γκοβόστη**

Ζωοδόχου Πηγῆς 21  
Τηλ. 3615433

Ένας λεμονοστυφτής έστυψε το κεφάλι του χαρτοκόπτη κι αντί για λεμονόστυμμα ξέρετε τι βγήκε; Ένας νέος ταλαντούχος σκιτσογράφος, ο Γιώργος Κωνσταντίνου, που ο απρόσεχτος χαρτοκόπτης παρέλειψε να μνημονεύσει, ενώ δεν παρέλειψε να δημοσιεύσει το σκίτσο του (τχ. 475, 20/9/91). Ο Γιώργος Κωνσταντίνου ζει και εργάζεται ως σκιτσογράφος στην Γερμανία και τώρα, απ' ό,τι μαθαίνω, ετοιμάζεται η πρώτη ελληνική έκδοση των κόμικς του. Περιμένουμε!

Ζηλεύει ο χαρτοκόπτης που δεν γεννήθηκε σκιτσογράφος και συνεχίζει την ατέρμονη χαρτοκοπτική του...

Η δραστηριότητα του Ιδρύματος Έτς Αχαΐμ (το δέντρο της ζωής) της Εβραϊκής Κοινότητας Θεσσαλονίκης έδωσε τους δύο πρώτους καρπούς: δύο χρονικά θυμάτων του ολοκαυτώματος. Πρόκειται για το *Χρονικό 1941 - 1945 του Μαρσέλ Νατζαρή* που έζησε στο στρατόπεδο του Άουσβιτς και το *Μπιρκενάου, το στρατόπεδο του θανάτου του Μάρκου Ναχόν*. Οι εκδόσεις, που έγιναν με την φροντίδα της Φραγκίσκης Αμπατζοπούλου και της Ελένης Ελεγκίτου, είναι υποδειγματικές και προσφέρουν σημαντικά τεκμήρια για την ζωή και την τύχη του Ελληνικού Εβραϊσμού. Το χρονικό του γιατρού Μάρκου Ναχόν από το Διδυμότειχο μετέφρασε ο Ασέρ Μωυσή. Μέσα σε «δύσκολους καιρούς», δουλειές σαν κι αυτή που διεγείρουν την μνήμη και τον ανθρωπισμό μας, υπογραμμίζουν την εγρήγορση που οφείλουμε να έχουμε σε κάθε ρατσιστική υποτροπή. Ας μη γελιόμαστε· υπάρχουν πολλά προσώπια του ρατσισμού και πολλές μεταμορφώσεις του.

Περπατώ στους δρόμους σφίγγω τα χέρια των συντρόφων που γλίτωσαν αγκαλιάζω τις γυναίκες που έμειναν αγαπημένες χαιρετίζω τους φίλους που δεν έγιναν πολιτικοί Γυρίζω το πρόσωπο για να μη φτύσω τους συνομήλικους που άρχισαν πάλι να ρητορεύουν Διασχίζω ήρεμα το πλήθος των ανθρώπων που το χύμα τους έσυρε χαμογελώ με καλοσύνη σ' αυτούς που τα μάτια τους κρατούν κάτι από τις παλιές υποσχέσεις αφαιρώ μαλακά τις μάσκες.

Καμιά φορά παραπατώ, χάνω που λένε την ισορροπία μου δεν ξέρω αν πέφτω, μα συνεχίζω Βλέπω την κρυμμένη απορία μα συνεχίζω να περπατώ άοπλος και δήτην νηφάλιος βυθισμένος ιδανικά στις επιδράσεις που από μικρός δέχτηκα Όμως αυτό το καταραμένο το δικό μου το ποίημα δεν μπορώ να το γράψω

Π. Σωτηρίου, *Προσθήκες*. Θεσσαλονίκη 1991  
Ανάτυπο από το *Έντευκτήριο*. τχ. 15, Ιούνιος 1991.

## «Αφιερώματα» ή κάτι άλλο;

**Κ**ΑΤΑ ΚΑΙΡΟΥΣ και με τρόπο μάλλον ευκαιριακό εμφανίζονται στον Τύπο μικρά σχόλια και κρίσεις για τον τρόπο λειτουργίας αλλά και την γενικότερη σκοπιμότητα των «αφιερωμάτων» των λογοτεχνικών περιοδικών. Διαπιστώνει κανείς μία τάση αμφισβήτησης του θεσμού (μάλλον μία αόριστη γκρίνια για την «πληθώρα» των αφιερωμάτων) που δεν φτάνει ωστόσο ως την ριζική του αναθεώρηση. Διαισθάνονται οι κρινοντες ότι τα «αφιερώματα» αποτελούν την από πολλές πλευρές «βολική» λύση για τα περιοδικά —η χρησιμότητά τους όμως, η κάποτε εξόφθαλμη, ως «εργαλείων αναφοράς», σε μία εποχή μάλιστα διόγκωσης του «περί ού» και ψυχαναγκαστικής ενημερότητας, παραλύουν κάθε διάθεση βαθύτερης και αναλυτικότερης κριτικής του θεσμού. Σπανίζουν εξάλλου εκείνες οι επιλεκτικές πρακτικές που οδηγούν στα σοβαρά αφιερώματα που συνάδουν προς τον όλο προσανατολισμό που τα πραγματοποιεί, όπως εκείνα του *Χάρτη* λόγου χάριν.

Πολύ περισσότερο δεν αναζητούνται και δεν επισημαινούνται (όπου υπάρχουν), από τους κριτικούς και τους άλλους ενδιαφερόμενους, εναλλακτικές μορφές του θεσμού, οι οποίες παρακάμπτοντας τα αρνητικά του θα επιχειρούσαν με τρόπο διαφορετικό να προτείνουν κάτι διαφορετικό.

Στις σκέψεις αυτές μας οδήγησαν, ως άμεσα ενδιαφερόμενους, κάποιες παρατηρήσεις του Βαγγέλη Χατζηβασιλείου στο τελευταίο τεύχος του *ΑΝΤΙ* (αρ. 475, 20 Σεπτεμβρίου 1991) που διατυπώνονται εξ αφορμής μίας μικρής αναδρομής —σχολιασμού και αξιολόγησης— στην εν γένει προσφορά του *Πλανόδιου* στον χώρο των λογοτεχνικών περιοδικών. Δεν θα θέλαμε να αναφερθούμε —είναι και ανοίκειο— στην αποτίμηση του κριτικού, την εν τέλει θετική μ' όλες τις επιφυλάξεις που διατηρεί (δικαίωμα κάθε κριτικής που θέλει να σέβεται τον εαυτό της). Είναι όμως απαραίτητο —για όσους ενδιαφέρονται για τον τόσο περιορισμένο στην χώρα μας διάλογο γύρω από τα λογοτεχνικά περιοδικά— να σταθούμε σε κάτι που προφανώς δεν αποτελεί κρίση ή αξιολό-

γηση αλλά κατάφωρη (και αδικαιολόγητη) παρεξήγηση ενός βασικού «θεσμού» του εν λόγω περιοδικού, παρεξήγηση που μας επαναφέρει ευθέως στις εν προοίμιο επιστημάνσεις.

Απαριθμώντας, ο Β.Χ., μερικά από τα βασικά (θετικά) χαρακτηριστικά τα οποία, κατά την κρίση του, μπόρεσε το *Πλανόδιον* να διαμορφώσει στην πορεία του μνημονεύει και τα «*συστηματικά και κάθε άλλο παρά ακαδημαϊκά αφιερώματα σε πρόσωπα και έργα της ξένης ιδίως λογοτεχνίας*».

Ωστόσο, λίγο παρακάτω διαβάζουμε και τα ακόλουθα: «*Ακόμη, το "Πλανόδιον" δεν κατάφερε εντέλει να ξεφύγει από τον περιεργο νόμο του τακτού αφιερώματος, που παιδεύει εδώ και χρόνια αρκετά λογοτεχνικά περιοδικά*». Δεν θα μείνουμε στο εξίσου «περιεργο»: πώς «αφιερώματα» που χαρακτηρίζονται «*κάθε άλλο παρά ακαδημαϊκά*» χρεώνονται σ' εκείνα τα αρνητικά μάλλον συμπτώματα που «παιδεύουν» ενδημικώς αρκετά λογοτεχνικά περιοδικά. Θα σταθούμε σε κάτι πολύ σημαντικότερο: Το *Πλανόδιον*, εν αντιθέσει προς όλα σχεδόν τα λογοτεχνικά περιοδικά, στα πέντε χρόνια της ζωής του και στα δεκατέσσερα τεύχη του δεν έχει κάνει ούτε...ένα αφιέρωμα! Είναι προφανές πως ο Β.Χ. εκλαμβάνει ως αφιερώματα τις μεταφραστικές εργασίες που εισήγαγε και συστηματικά καλλιεργεί το *Πλανόδιον* από το πέμπτο τεύχος του (Χειμώνας '87 - '88), τα θέματα, όπως τα τιτλοφορεί.

Τι είναι όμως τα θέματα αυτά; Πρόκειται για συστηματικές μεταφραστικές εργασίες, ασυνήθιστης για λογοτεχνικά περιοδικά έκτασης (25 - 35 πυκνωμένες σελίδες), που παρουσιάζουν —από δόκιμους μεταφραστές— αντιπροσωπευτικά και πλούσια απανθίσματα (κάποτε και αυτοτελή κείμενα) από το έργο γνωστών ή λιγότερο γνωστών, πάντως σημαντικών ή πολύ σημαντικών ξένων ποιητών, καθώς και δοκίμια σημαντικά στην ιστορία του είδους. Τέτοιες εργασίες είναι λ.χ. η σειρά ποιημάτων του Λάρκιν που μεταφράστηκε από τον Νίκο Φωκά, του Σάμπα ή του Ζουβ, από τον Σωτήρη Παστάκα και τον Νίκο Λεβέντη αντιστοιχώς, ή τα δοκίμια «Μια υπεράσπι-

ση της ποίησης» του Σέλλεϋ, η το «Ποίηση· μία σημείωση για την οντολογία της» του Ράνσομ. Ένα μάλιστα από τα θέματα αυτά, η μετάφραση από τον Χάρη Βλαβιανό των τελευταίων κάντος του Πάουντ κυκλοφόρησε πρόσφατα και σε ξεχωριστή έκδοση από την Νεφέλη —εργασία που έτυχε καλής κριτικής υποδοχής (άλλο αν μερικοί φρόντισαν να αποσιωπήσουν επιμελώς την εκδοτική της κοιτίδα). Οι μεταφράσεις αυτές —που όπως θέλω να πιστεύω αποτελούν ταυτόχρονα και μεταφραστικές εκδοχές — προτάσεις— συνοδεύονται συχνά, όπως είναι το ορθό, και από εισαγωγές (που δικαιολογούν και την μεταφραστική επιλογή), σχόλια και σημειώσεις, καθώς και από σημαντικά ξένα δοκίμια που αναφέρονται στο μεταφραζόμενο έργο ή τον συγγραφέα. Στην σειρά αυτή —για να γίνει αντιληπτό το εύρος της— δημοσιεύτηκαν σε πρωτότυπο και μετάφραση από τον Γιάννη Δάλλα όλα τα σωζόμενα του Στησίχορου.

Θα θέλαμε ειλικρινώς, να μάθουμε, τι σχέση έχουν αυτές οι συστηματικές, ευσυνειδητές και επίκαιρο προετοιμαζόμενες παρουσιάσεις κειμένων σε μετάφραση με τα «αφιέρωματα»; Την στιγμή που απουσιάζει αυτό ακριβώς που συνιστά την ειδοποιό

διαφορά των αφιερωμάτων: τα αφιερώματα αποτελούν συλλογές (οσοδήποτε καλές ή κακές) κειμένων αναφοράς στο έργο κάποιου τιμώμενου λογοτέχνη, ενώ ο ίδιος πανηγυρικά απουσιάζει (π.χ. ένα αφιέρωμα στο έργο του Έλιοτ ή του Καβάφη). Τον λόγο σ' αυτή την περίπτωση τον έχουν οι άλλοι. Με τα θέματα του Πλανόδιου συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο: τίθεται στο επίκεντρο το ίδιο το έργο του τιμώμενου λογοτέχνη. Τον λόγο έχει (μέσω του μεταφραστή) αυτός.

Χωρίς να αδικεί την άλλη του ύλη και την όλη του φυσιογνωμία, το Πλανόδιον κατάφερε να ενσωματώσει στα περιεχόμενά του αξιόλογα κείμενα της ξένης λογοτεχνίας, ενώ μέχρι τώρα σποραδικά και μάλλον άτολμα (ως προς την συνολική σύλληψη και παρουσίαση) εμφανίζονταν στα λογοτεχνικά περιοδικά (οι μετρημένες εξαιρέσεις, όπως αυτές της Σπείρας ή του Εκηβόλου επιβεβαιώνουν τον κανόνα), εισάγοντας εντέλει έναν μάλλον αντι-αφιερωματικής έμπνευσης θεσμό στον χώρο του λογοτεχνικού περιοδικού εντύπου. □

Γιάννης Πατίλης

23 Σεπτεμβρίου 1991

## Μαθήματα οικολογικού ανθρωπισμού

Αριστομένης Προβελέγγιος  
Οδοιπόρος προς την πηγή  
Κείμενα πολεοδομικού  
στοχασμού  
(εκδ. Γαβριηλίδης),  
Αθήνα 1990

Το βιβλίο ενός αρχιτέκτονα, με θέματα αρχιτεκτονικής ή πολεοδομίας, είναι φυσικό να δίνει μία πρώτη —οπτική τουλάχιστον— εντύπωση ειδικού ενδιαφέροντος, ιδιαίτερα σε μία εποχή σαν την δική μας που η εξειδίκευση έχει γίνει κανόνας ζωής. Αλλά στο βιβλίο του Αριστομένη Προβελέγγιου, από τις πρώτες ακόμα σελίδες, η εντύπωση διασκεδάζεται. Και πρώτ' απ' όλα είναι το εισαγωγικό κείμενο που προιδαίξει, κείμενο καθαρά ποιητικό, ονειρικό θα έλεγε κανείς, δημοσιευμένο πριν σαράντα οκτώ χρόνια στο λογοτεχνικό περιοδικό «Καλλιτεχνικά Νέα». Δεν είναι όμως μόνον αυτό που το κάνει να παραλλάζει από μια οποιαδήποτε σειρά άρθρων πολεοδομίας. Τα επτά κείμενα που ακολουθούν (μία συνέντευξη, μία διάλεξη, τρεις ομιλίες, ένα αρ-

θρο και μία επιστολή) χωρίς να υστερούν σε πολυτιμες και τεκμηριωμένες επιστημονικές παρατηρήσεις, καταφεύγουν στον στοχαστικό έντεχνο λόγο, για να δώσουν με μεγαλύτερη έμφαση την γνήσια αγωνία ενός αρχιτέκτονα, ενός πολίτη, ενός ανθρώπου, για την καταστροφή που, μέρα με τη μέρα, συντελείται σ' αυτό τον τόπο, που πλησιάζει στο όριο «Ου τόπος».

Στις σελίδες του ο αρχιτέκτονας - συγγραφέας επικαλείται την ιστορική μνήμη· αναλογίζεται τους αγώνες του λαού για την απελευθέρωση αυτής της γης από την Τουρκοκρατία, όταν στην Αττική μόνον υπήρχαν 250.000 ελαιόδενδρα· την κατάρα της οικοπεδοποίησης που ακολούθησε, για να κορυφωθεί στην δεκαετία του '50· την κυβερνητική, όχι α-

διαφορία, αλλά την άμεση σύμπραξη στην εγκληματική ενέργεια. Και εδώ αναζητώντας τις ρίζες του κακού, φτάνει ο αρχιτέκτονας, πολύ φυσικά, στα κοινωνικοπολιτικά αίτια, για να καταλήξει: «Τα γεγονότα στην αλήθεια τους πιο πολύ από επιστημονικά, είναι δραματικά...». Έτσι, τα επτά κείμενα του Αριστομένη Προβελέγγιου, διαποτισμένα με μια βαθύτατη ανησυχία, αγάπη αλλά και οργή, γραμμένα μ' έναν πικρό στοχασμό και διανθισμένα με ρήσεις όπως αυτή του Σαίξπηρ στον Βασιλιά Ληρ: «Αν η δομή της Φύσης σκοτωθεί, όλοι πάσχουν», δεν μένουν μόνο στο χώρο της πολεοδομίας. Γίνονται μαθήματα οικολογίας και ανθρωπισμού.

Τάκης Μενδράκος

Θαυμάσια η πρωτοβουλία του Μονεμβασιώτικου Ομίλου! «Από τον Βιλλιβάλδο στον Ρανσιμάν. Βρετανοί ταξιδιώτες στην Πελοπόννησο» ήταν το θέμα της έκθεσης που πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο στο Μουσείο Μονεμβασίας.

«Ιδίοις αναλώμασιν» = με δική τους δαπάνη, οι συγγραφείς εκδίδουν τα βιβλία τους. Ωστόσο, οι εκδόσεις «χειρόγραφα», διαφοροποιούνται από την συνήθη πρακτική, όπου η πρωτοβουλία της έκδοσης ήταν ατομική και μοναχική. Εδώ έχουμε μία μικρή ομάδα ανθρώπων που γράφουν και εκδίδουν τα βιβλία τους «ιδίοις αναλώμασιν». Δυσδιάκριτο, πάντως, παραμένει αν με αυτό τον τρόπο εκφράζεται και ένα συλλογικό πνεύμα. Το σίγουρο είναι πως υπάρχει πλέον —μέσα από τις επιλογές τους— ένα κοινό στίγμα. Στα έξι βιβλία που ήδη κυκλοφορούν προστίθενται και τέσσερεις νέοι τίτλοι: Πέτρου Μοροζίνη, *Ένα ήσυχο πρωί* (ποιήματα)· Γεράσιμου Λυκιαρδόπουλου, *Ραγισμένο Ταμπούρλο* (ποιήματα)· Τάκη Σιμώτα, *Λοιπός οπλίτης* (ποιήματα και ποιητικά πεζά)· και Ρ.Μ. Ρίλκε, *Το τραγούδι της αγάπης και του θανάτου του σημαιοφόρου Χριστόφορου Ρίλκε* (ποιητικό πεζό) σε μετάφραση Δημ. Στ. Δήμου. Μαθαίνουμε ότι ο Δημ. Στ. Δήμου, μία σημαντική αλλά και ιδιαίτερος αθόρυβη προσωπικότητα της πνευματικής Θεσσαλονίκης, υπήρξε και ο πρώτος μεταφραστής στον τόπο μας των Κάφκα και Τρακλ. Νά, λοιπόν, που η φιλέρευνη και ευαίσθητη ματιά που διακρίνεται στις επιλογές των «χειρογράφων» δίνει και εδώ το παρόν της.

ο χαρτοκόπτης



Με ...ωρομισθίους, αφού προσλήψεις αποκλείονται, ετοιμάζονται να αντιμετωπίσουν οι Εφορείες Αρχαιοτήτων ανά την Ελλάδα το πρόβλημα της φύλαξης, της συντήρησης και της αναστήλωσης των αρχαιοτήτων. Η αλλαγή του θεσμικού πλαισίου (Ν. 1943/91) δένει τα χέρια στην ως τώρα αρμόδια Αρχαιολογική Εταιρεία που διαχειριζόταν τις σχετικές χρηματοδοτήσεις. Οι όποιες ανασκαφές έχουν αναγγελθεί αναγκαστικά αναστέλλονται, τα μουσεία παραμένουν αφύλακτα, οικοπεδοφάγοι, καταπατητές και αρχαιοκάπηλοι, αλωνίζουν... Κι η κυβέρνηση; Προφανώς «ζορίζεται» που τα αρχαία δεν είναι τίποτα...βραχονησίδες. Θα 'χε τώρα απαλλαγή.

## ΣΟΛ ΜΙΝΟΡΕ

Η ...μπουλντόζα των μετατάξεων (λέγε με Μίλτο) κοντά στα ξερά αποτελεί να συμπαρασύρει τα πάντα. Από τις πλέον σημαντικές απώλειες που απειλεί να επιφέρει είναι η Συμφωνική Ορχήστρα της ΕΡΤ. Μια ορχήστρα που, κατά τεκμήριον, και έργο έχει να επιδείξει, και σημαντική προσφορά, και κανείς δεν μπορεί να κατηγορήσει τα μέλη της ότι έχουν διοριστεί διά των γνωστών ρουσφετολογικών κριτηρίων που χαρακτηρίζουν τους διορισμούς του Δημοσίου: η επάρκεια των ανθρώπων που την απαρτίζουν είναι διαπιστωμένη. Οι μουσικοί εκτελεστές είναι καλλιτέχνες με ορισμένες σπουδές και διαπιστωμένες εκτελεστικές ικανότητες. Αυτούς, λοιπόν, τους ανθρώπους τους «παίρνει η μπάλα» των δημοσιοϋπαλληλικών κριτηρίων που διέπει τις μετατάξεις. Κι οι μουσικοί μίας

από τις τρεις (όλες κι όλες) κρατικές μας ορχήστρες αντιμετωπίζονται σαν γραφειοκράτες του δημοσιοϋπαλληλικού υδροκεφαλισμού. Από μία κυβέρνηση που υποτάσσει τα πάντα στην πολιτική της, της (αμφίβολης) εξυγίανσης του δημόσιου τομέα, περιμέναμε ότι, τουλάχιστον ο πολιτισμός και η παραγωγή καλλιτεχνικού έργου θα αντιμετωπιζόνταν όπως τους αξίζει: ως μακροπρόθεσμη επένδυση που αφορά το σύνολο του λαού μας, ως εθνική υπόθεση στην κατεύθυνση της παιδείας και της αισθητικής καλλιέργειας. Αντ' αυτού, διαπιστώνουμε νοοτροπία πωλούντων τοις μετρητοίς. Μην εκπλαγούμε λοιπόν, αν η αντίδραση των μουσικών της ορχήστρας είναι έντονη. Στο σολ μινόρε που παίζει η κυβέρνηση, μπορείς να απαντήσεις μόνο με αλέγκρο συγχορδίες.

**ΣΚΑΣΕ ΑΗΔΟΝΙ!** Στίχος του Νίκου Καρούζου, γραμμένος πριν από το θάνατό του, συμπεριλαμβάνεται στο βιβλίο του «Ευ-

ρέσεις από κυανό κοβάλτιο» που θα κυκλοφορήσει σε ένα μήνα από τον «Ίκαρο».

**ΑΡΧΕΙΑ.** Το «Ελληνικό Λογοτεχνικό

και Ιστορικό Αρχείο» και ο Μάνος Χαριτάτος άνοιξαν το δρόμο. Τώρα, άλλοι δύο φανατικοί αρχειοδίφες και συλλέκτες εντύπων, ο σκηνοθέτης Λάκης Παπαστάθης και ο Γιώργος Ζεβελάκης, ετοιμάζονται να προχωρήσουν στη δημιουργία ενός νέου Ιδρύματος Αρχαιοθήκης και αποθησαύρισης της γραπτής πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Με όχι λίγο αρχαιολόγο υλικό στην κατοχή τους, ετοιμάζονται να δώσουν νομική υπόσταση σε έναν καινούριο φορέα, όπου θα συγκεντρώνονται παλιές εκδόσεις, σπάνιες φωτογραφίες, χειρόγραφα... Έναν χώρο ζωντανό, όπου η πρόσβαση θα είναι εύκολη για τους μελετητές και όσους γενικά επιθυμούν.

Όταν η ιδιωτική πρωτοβουλία αντικαθιστά τους δυσκίνητους κρατικούς φορείς, όπως η Εθνική Βιβλιοθήκη... **ΛΥΟΜΕΝΟ... ΘΕΑΤΡΟ!** Θυμάστε εκείνο το λυόμενο θέατρο που κατασκευάστηκε σχεδόν εν μία νυκτί στη βενετσιάνικη τά-

φρο των Χανίων, για να φιλοξενήσει το Μίκη Θεοδωράκη και την ορχήστρα του στην επέτειο της Κρήτης; Χρησιμοποιείται λοιπόν κατά κόρον αυτό το καλοκαίρι και για άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις, με αποτέλεσμα να έχει ξεσηκωθεί σχεδόν ολόκληρος ο λαός των Χανίων, με τη δυσχρησιμότητά του, την κακή ακουστική του, αλλά και τη συνύπαρξη τόσων ανθρώπων σε έναν αρχαιολογικό χώρο. Το δημοτικό συμβούλιο απ' ό,τι μαθαίνουμε θέλει να το μεταφέρει κάπου αλλού και ψάχνει το χώρο.

Ας γίνει κάτι να τελειώνουμε. Δεν είναι δυνατόν οι ηθοποιοί να μην μπορούν να παίξουν από τα καζανάκια κοντινού ξενοδοχείου...

● Εφέτος τον χειμώνα, οι επικεφαλής των Αθηναϊκών Θεάτρων πραγματικά «εντυπωσιάζουν» με τις επιλογές τους. Αληθινοί Δον Κιχώτες αδιαφορούν για ταπεινά εμπορικά κριτήρια. Οι 70 Απόστολοι —και ο αριθμός συνεχώς αυξάνει— περιφρονούν έμπρακτα τις νεωτεριστικές τάσεις: φιλοδοξία τους, η αναμέτρηση με τους κλασικούς: πολύς Σαίξπηρ και Ίψεν αλλά και Μολιέρος, Μαριβώ, Λόρκα και βέβαια, ο καλός μας Φεντώ, μιας και τον ανακαλύψαμε. Μάλιστα, οι εκλεκτοί επιδιώκουν την ευγενή άμιλλα επί του αυτού έργου όπως οι δύο τραγικοί Αμλέτοι. Με την ευρωπαϊκή συνένωση, το ελληνικό έργο φαίνεται ιδιαίτερα απωθητικό: μόνο λίγος, παλαιομοδίτικος Ξενόπουλος και Καπετανάκης. Προς Θεού, μακριά από τους νεότερους —σποραδικές εξαιρέσεις, η Γιοβάννα και ο Π. Κοροβέσης, δικαίως μετά από τόσο θόρυβο.

Μοναδική παρέκκλιση που μένει βέβαια να δοκιμαστεί στην πράξη: Το «Νέο Θέατρο» —σύλληψη του συγγραφέα Π. Τακόπουλου— που φαίνεται τελικά να κατορθώνει τη συμμαχία παλαιμάχων (Ι. Καμπανέλλης, Δ. Μυταράς και Μ. Μποστατζόγλου) και νεοτέρων (Β. Παπαβασιλείου, Γ. Διαλεγμένος), με κύριο στόχο, τη φροντίδα του νεοελληνικού Θεάτρου. Η πρώτη γεύση δόθηκε με τους σχοινοτενείς θεατροειδείς μονολόγους του Γ. Ρίτσου και κορυφαίες τις Ρ. Πιττακή («Ισμήνη»), Ε. Ιγγλέση («Σονάτα του σεληνόφωτος») και Μ. Λυμπεροπούλου («Ελένη»).

Νύχτες με πανσέληνο, στο κομψό Θέατρο του Κολλεγίου, ο ποιητής με γυναικεία προσωπεία μιλά για την μοναξιά και την φθορά του χρόνου.





# Ν Ε Α Β Ι Β Λ Ι Α 1 9 9 1

## ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΠΟΙΗΣΗ



### Λ Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

**Κυριάκος Αθανασιάδης**

Δώδεκα  
(Μυθιστόρημα)

**Τάκης Ελευθεριάδης**

Ο πεινός ή Περί αντικειμένου

**Γιώργος Κακουλίδης**

Το σύνδρομο του Παρδένη  
(Αφήγημα)

**Ιωάννα Καραζαφέρη**

Έσδερ  
(Μυθιστόρημα)

**Γιώργος Κάτος**

Ιστορίες της νύχτας  
(Διηγήματα)

**Τατιάνα Γκρίτσι-Μιλλιέξ**

Ονειρικά  
(Διηγήματα)

\*

Η Τρίπολη του Πόντου

**Γιώργος Μικαλίδης**

Τα φονικά  
(Μυθιστόρημα)

**Γιάννης Ξανθούλης**

Το ροζ που δεν ξέχασα  
(Μυθιστόρημα)

**Βάνα Παπαθανασίου**

Το σενάριο  
(Μυθιστόρημα)

**Μαρία Πολενάκη**

Μη... είμαι ακόμα ζωντανή!  
(Μυθιστόρημα)

**Τάσος Ρούσος**

Ο τελευταίος της συντεχνίας  
(Νουβέλα)

**Γιώργος Σκούρτης**

Το συμπόσιο της Σελήνης  
(Νουβέλα)

\*

Αυτά κι άλλα πολλά

**Αντώνης Σουρούνης**

Πάσχα στο χωριό  
(Νουβέλα)

**Ευγενία Φακίνου**

Ζάχαρη στην άκρη  
(Μυθιστόρημα)

**Διονύσης Χαριτόπουλος**

Εναντίον του Marlboro  
(Μυθιστόρημα)

**Α. Κ. Χριστοδούλου**

Το αγκάδι ή Ο Παντελής Βλαστός  
(Νουβέλα)

### Π Ο Ι Η Σ Η

**Δημήτρης Αλεξίου**

Προς Ασωπίαν

**Νάντια Βαλαβάνη**

Τέλος εποχής

**Γιώργος Μοράρης**

Συναναστροφές της σιωπής

**Νικόδημος (μοναχός)**

Τα άπαντα της στιγμής

**Δήμητρα Χ. Χριστοδούλου**

Η προσευχή του αναιδούς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

...ΤΟ ΑΚΟΥΣΑ  
ΣΤΟΝ SKY!



BBDO ATHENS

# ΕΝΗΜΕΡΩΘΕΙΤΕ ΜΕ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟ\*

Στο ραδιόφωνό σας θα βρείτε μέρα-νύχτα τους λόγους που έφεραν τον SKY 100,4 στην πρώτη θέση ακροαματικότητας.



*ο καθαρός ήχος.*